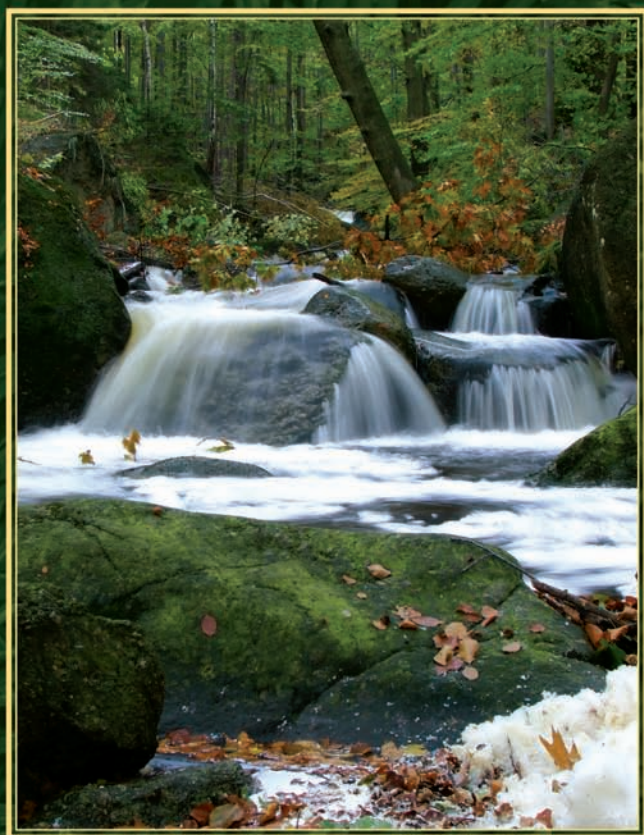

Ročenka

Jizersko-ještědského
horského spolku

2010

Ročenka

Jizersko-ještědského
horského spolku

2010

Pomníček U Zabitého mládence stojí u dnes zřídka používaného úseku Staré poutní cesty. V roce 1825 zde byl zavražděn učeň Anton Neumann z Hejnic.

Ročenka

Jizersko-ještědského
horského spolku

Redigoval

Otokar Simm

DEVÁTÝ ROČNÍK

2010

Ve vlastním nákladu a pro potřeby svých členů
vydal Jizersko-ještědský horský spolek

Graficky zpracovalo
Nakladatelství Petr Polda, Liberec

PETR POLDA — NAKLADATEL

Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2010

Redakce: Otokar Simm

Jazyková úprava: Martina Strnadová

Grafická úprava a sazba: Nakladatelství Petr Polda, Liberec

Tisk: Geoprint, Liberec

Vydal Jizersko-ještědský horský spolek

v Liberci v dubnu 2011

Náklad 800 výtisků

ISBN 978-80-87095-06-5

ISSN 1214-1585

Slovo předsedy spolku

Milí členové Jizersko-ještědského horského spolku, vážení čtenáři,

jž počtvrté je mi ctí a milou povinností ohlédnout se v úvodních odstavcích Ročenky Jizersko-ještědského horského spolku za uplynulým rokem a připomenout významné spolkové aktivity v jeho průběhu. Za rokem, ve kterém jsme kromě celé řady tradičních prací v terénu při praktické péči o přírodně cenná území našeho regionu vydali dvě knihy, vypracovali rozsáhlý projekt, který byl podpořen z Operačního programu životní prostředí, a také založili dceřinou společnost Servis JJHS, spol. s r. o. Ale také za rokem, ve kterém jsme pocítili důsledky hospodářské krize a úspor v rozpočtu státním, krajském i městských a obecních a ve kterém postihla náš kraj hrozivá srpnová povodeň, jež zasáhla do života mnoha obyvatel Frýdlantska a Hrádecka a vyžádala si i lidské oběti.

Činnost horského spolku je dosti pestrá, od terénních prací, které převládají, přes vydávání regionálních publikací až po akce kulturní a společenské. Přestože působíme i v Českém ráji, Lužických horách, na Českolipsku, Frýdlantsku a Semilsku, zůstáváme věrní našim „materským“ Jizerkám a „dědu“ Ještědu. Přehled naší činnosti v roce 2010 je obsahem výroční zprávy, kterou naleznete na konci této ročenky. Dovolte mi, abych se na tomto místě stručně zmínil jen o našich dlouhodobých projektech financovaných z evropských fondů a některých souvislostech z toho vyplývajících.

Na začátku mého prvního funkčního období, na výroční schůzi v dubnu 2007, jsem v přednesené vizi o dalším fungování našeho spolku zdůraznil, že pokud se chceme nadále významněji podílet na zlepšování přírodního prostředí Jizerských hor i ostatních území, kde působíme, pokračovat v obnově a zlepšování návštěvnické infrastruktury a zároveň stabilizovat ekonomiku spolku, musíme se vydat cestou dlouhodobých projektů. Tento předpoklad se během uplynulých čtyř let zcela potvrdil. Z naší strany jsme úspěšně dokončili projekt rekonstrukce naučné stezky Tři iseriny, přestože polští partneři dosud část vedoucí po jejich území nevybudovali. V uplynulém roce jsme vypracovali další projekt, který byl podpořen z Operačního programu životní prostředí. Jeho náplní je jednak obnova návštěvnické infrastruktury v Jizerských horách – stavba nové vyhlídkové věže a oplocenky na rašeliníšti Na Čihadle, rekonstrukce naučné stezky v Jedlovém dole, jednak revitalizace v minulosti odvodněných rašeliníšť v ochranném pásmu NPR Rašeliníště Jizery. A na jaře 2011, v době, kdy tato ročenka již bude vydána, bude připraven další projekt. Příprava, administrace, vyúčtování a především vlastní realizace těchto projektů zvyšují časové a odborné nároky na zaměstnance, brigádníky, ale rovněž na zodpovědnost vedení spolku.

Významným a nutným rozhodnutím, schváleným výroční schůzí v roce 2010, bylo založení dceřiné společnosti – Servis JJHS, spol. s r. o., jež je zcela ve vlastnictví Jizersko-ještědského horského spolku. Společnosti, po které nikdo z výboru ani z členské základny netoužil, jež znamená dvojí účetnictví a spoustu další administrativy, která je ale nutná pro možnost realizace všech dalších dlouhodobých projektů. Nejen bruselská byrokracie, na kterou je řada potíží právem i neprávem sváděna, ale i náš český úředník si svoji práci pochopitelně snaží zjednodušit. A tak vymyslel, že příjemce podpory z evropských fondů nemůže být zároveň zhotovitelem projektu.

Přes všechna nastíněná úskalí jsem přesvědčen, že nastoupená cesta je správná. To se mimo jiné projevuje i v tom, že současné národní programy na péči o přírodu a krajinu a všechny veřejné rozpočty trpí nedostatkem financí. Nemáme tedy prakticky ani jinou možnost než naši činnost financovat prostřednictvím grantových programů. Ano, existuje ještě jedna cesta. Vrátit o 15 let se zpět, zorganizovat během roku jen pár výletů a dobrovolných brigád, propustit zaměstnance a zrušit kancelář, ukončit vydávání publikací, zbavit se spolkového automobilu a dalšího zázemí, které jsme společným úsilím od vzniku spolku vybudovali. Věřím, že naprostá většina členů se tímto směrem vydat nechce.

Vážení čtenáři, milí členové Jizersko-ještědského spolku, dovoluji mi na závěr poděkovat všem, kteří v uplynulém roce přispěli k bohaté činnosti spolku, našim sponzorům, spolupracujícím organizacím a jednotlivcům za jejich podporu a samozřejmě i zaměstnancům spolku a členům výboru a revizní komise JJHS.

Pavel Vonička
předseda Jizersko-ještědského horského spolku

V Liberci, 27. února 2011

Náš předseda je mužem do nepohody

Nad devátou ročenkou

Od roku 2006 se stalo zvykem, že na úvodní slovo předsedy navazuje krátké zamyšlení redaktora nad novou ročenkou. Před třemi roky jsem tuto práci dobrovolně – jako onen převozník na řece – vzal na svá bedra. Mí předchůdci-převozníci tuze ochotně vyskákali z lodky a veslo mi přenechali.

Čtenáře může napadnout, že práce redaktora není ani moc potřeba – vždyť přispěvatelé poskytují své články a grafik je v pohodě vysází. Takže brnkačka – smím-li si vypůjčit výraz jednoho z našich přispěvatelů. Ale věřte, že tak jednoduché to není...

Co tedy redakční práce obnáší? Záleží jistě na pojetí, přístupu i na množství času, který jsme schopni a ochotni připravit ročenky věnovat. A tady neskromně říkám, že jsem si latku položil dost vysoko. To ale neznamená, že bych byl s výsledky naší kolektivní práce nadmíru spokojen. Až k tomu dojde, bude nejvyšší čas hledat nového „převozníka“.

Moji představou je ročenka pestrá, s vyváženou skladbou témat, na kterých se podílejí autoři různých odborností, jak zkušená a renomovaná publicisté, tak i začínající. Ti mohou ročenke přinést jisté oživení, pohled na věci neznámé i známé, avšak z jiného úhlu.

V ročenkách se tak objevují texty vlastivědné, přírodovědné, historické, literární, turistické atp. Všechny spojuje jedna myšlenka – vztahují se k našemu širšímu regionu. A to je dalším hlediskem, na který kladu důraz – příspěvky by měly i místně pokrývat co nejlépe vymezenou oblast. Mojí snahou též je, abychom Jizerské hory vnímali jako celek nerozdělený státní hranicí. Proto vítám spolupráci s polskými autory a články týkající se polské části pohoří.

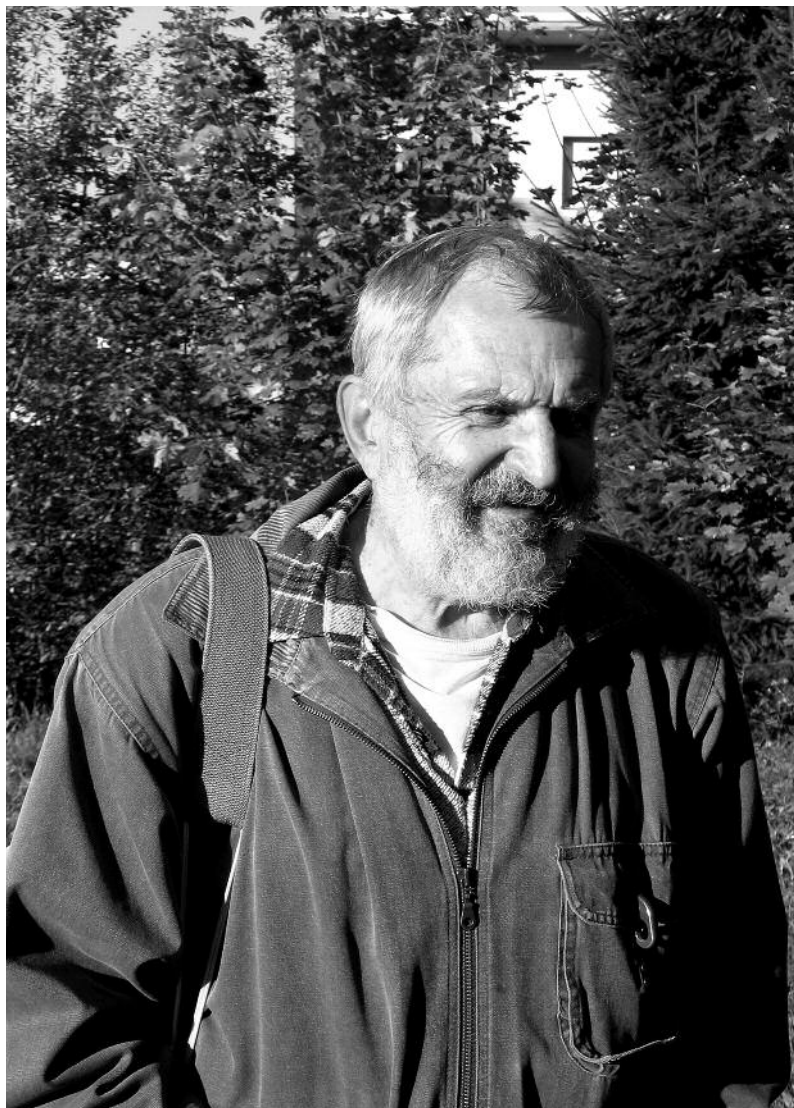
K hlavním úkolům redaktora patří to, aby spolu s korektorem (v našem případě korektorkou) dohlédl na kvalitu textů. Nejde přitom jen o jazykovou čistotu, ale pokud možno i obsahovou a věcnou správnost. S grafikem spolupracujeme na celkové koncepci a vzhledu ročenky, autorům pomáháme shánět obrazový materiál, dohlížíme na seřazení příspěvků...

Podívejme se nyní letmo na náplň naší deváté ročenky. Miloslav Nevrlý poodhaluje tajemství libereckého Šibeničního vrchu, Michal Čech nás doprovodí na cestě zubačkou do Polska, kde v článku Józefa Gołby a Otokara Simma navštívíme i novou chatu na Vysokém kameni. Významný objev vojenského opevnění u Lukášova nám přibližuje Martin Nechvíle, Libor Stejskal se odborně zabývá ochranou území pro případné stavby přehrad, Antonín Paluska přináší zajímavý pohled na Čertovu zeď v Podještědí. Na své si přijdou i zájemci o „pomníčky“ – Karel Nádeník popisuje osudný lov nadlesního Pecha. Za památnými stromy Frýdlantska nás zavede Šárka Mazánková. Po roční přestávce se vracíme k rozhovorům s osobnostmi, jejichž život je spojen s Jizerskými horami. Miloslav Nevrlý tentokrát zpovídal lesníka Zdeňka Cipru.

Sportovní tematikou se zabývají příspěvky Siegfrieda Weisse, souhrnně nazvané Horo-lezci. Doplnují je unikátní vzpomínky Vladimíra Procházky st. na prvovýstup na přihrazskou Kobylu. Matěj Skrbek píše o zdolání všech osmadvaceti jizerských tisícovek během 24 hodin. Výčet příspěvků a autorů ale není ani zdaleka úplný. Ročenku je třeba otevřít.

Zdá se, že „svůj“ článek v ročenke může najít téměř každý, komu je blízký tento kraj. Pokud se to celému kolektivu – od autorů až po knihaře – podařilo, nebylo naše úsilí marné.

Otokar Simm, Jablonec nad Nisou, březen 2011

S Miloslavem Nevrlym na toulkách za libereckou minulostí

Hora tří jmen

Miloslav Nevrlý

Liberec

Není to osamělá, k nebi čnicí hora, ale přesto by text o ní mohl čtenáře Ročenky Jizersko-ještědského horského spolku zajímat. U jejího jihozápadního úpatí na břehu řeky Nisy, dnes kvůli dávným záplavám pro jistotu ukryté hluboko v kamenném korytě, začínají nejen samy Jizerské hory, ale ve staré tkalcovně Hanse Friedricha Scholzeho z roku 1771 tam sídlí i ti, kdo tu krásnou a chráněnou krajinnou oblast spravují. Hora tří jmen není lidmi opuštěná, a o to jsou její staleté dějiny zajímavější. Onen poslední, nejzápadnější vrcholek Prosečského hřbetu, sevřený mezi údolímí Lužické Nisy a Harcovského potoka, měří pouhých 417 m n. m.

Šibeniční vrch

Z úvodu plyne, že hora musí nutně ležet přímo v Liberci. Její nejstarší jméno je Šibeniční vrch a zvukomalebný je i německý název – Galgenberg. Až do začátku 19. století vedla staletá zemská stezka z Prahy do Liberce a dál do Frýdlantu a Lužice právě tudy. Z Rochlice, obce starší než Liberec, stoupala z údolí Nisy na jihu Prosečského hřebene cesta prudce do kopce a z hřebene, ze Šibeničního vrchu, klesala ještě strměji hlubokým úvozem k severu do Liberce, do údolí Harcovského potoka. Údolí Nisy, kterým dnes vede po rovině cesta z Rochlice do Liberce a obchází tak horský hřbet, muselo být asi velmi bažinaté, zarostlé a často zaplavované, když cestu, dnešní třídu Dr. Milady Horákové, zde vybudovali teprve v letech 1818–1820 a až roku 1825 ji přeměnili na řádnou císařskou čili říšskou silnici. Před tím ale nezbývalo poutníkům, ať pěším, na koni, či v dostavníku, nebo formanům s těžkými vozy než zdolat Šibeniční vrch.

Když scházeli či sjížděli z ještě lesnatého hřebene do města, první, co spatřili, bylo liberecké popraviště. Stálo – pro výstrahu přicházejícím – vysoko nad městem přímo u onoho hlubokého úvozu zvaného tehdy Pražská silnice, v dnešní ulici Na Perštýně (německy později *Birgsteingasse*), u domu č. p. 336/40. Ten byl ale postaven samozřejmě až o staletí později; dnes v těchto místech ústí od západu do „Perštýna“ Poutnická ulice, bývalá *Kreuzgasse*. V libereckém Státním okresním archivu se dochovala první „popravčí kniha“ (*Gerichtsbuch*), kterou založil roku 1585, když město Liberec získalo právo hrdelního soudu, městský rychtář George Schmeideln. Do záhlaví knihy napsal „*Tue Recht, fürchte Gott, scheue niemand*“ (*Konej právo, boj se Boha, nestrachuj se nikoho*). Jsou v ní zaznamenány popravy a byly jich desítky.

Na plotem obehnaném místě stála šibenice, popravčí špalek a také kolo na lámání zločinců. První poprava na Šibeničním vrchu se konala roku 1585 a ortel byl vykonán na dětřichovském rychtáři Marcusu Riemerovi. Byl potrestán za pytláctví, „říční pych“. Lovil totiž v panských vodách ryby a prodával je na vyuzení do Zhořelce. Trest byl tak přísný proto, že rychtář svým činem porušil „trojí přísahu věrnosti“ vůči vrchnosti. Ta mu – vzhledem k jeho postavení – ale poskytla milost: nebyl potupně oběšen, ale stát mečem. Prvním oběšeným se tak stal téhož roku až Martin Kiesewetter z Fojtky.

Roku 1601 nahradila starou šibenici nová. Tesari za ni prý dostali tři vědra piva, za 26 grošů chleba a za 36 grošů kozlího nebo beraního masa. U frekventované Pražské silnice nestála šibenice dlouho. Poslední poprava se zde konala 5. (15.?) března 1612. Stát a spálen zde byl „velký zločinec“ Elias Stracke z Minkovic. Poté (podle některých údajů ale

již roku 1610) nechala tehdejší majitelka panství Kateřina Redernová přemístit šibenici na opačnou stranu Liberce, na místo zvané od těch časů Galgenlade; do té doby se to místo nazývalo Obecní lesík, *Gemeindehain*.

Má se za to, že ono druhé liberecké popraviště bylo v místech dnešního západního dvora tzv. dolních kasáren, postavených pro infanteristy 74. pěšího pluku v letech 1891–1893. Na tomto místě, také vyvýšeném nad městem, byly totiž ještě v 19. století patrné pozůstatky asi třímetrového kamenného tarasu krytého podlahou z mohutných trámů, na kterém, jak se badatelé domnívají, bývalo vlastní popraviště. Do nitra tohoto valu vedly dveře a až za nimi byl žebřík pro výstup na popravčí plošinu. Ještě před stavbou kasáren bývala vpravo od tarasu, oddělená prkenným plotem, jezdecká škola pro garnizónu libereckých husarů.

Po starém popravišti na Šibeničním vrchu Na Perštýně se žádná památka nedochovala. Možná – ale je to pouze moje domněnka – měl to neblahé místo připomínat dřevěný kříž, který zde (mezi dnešním domem č. p. 336/40 a výše ležícím č. p. 378/42) nechal postavit roku 1754 městský mlynář Josef Finke. O čtvrtstoletí později, v květnu 1779, nahradil tento kříž kamenným pomníkem Karl Finke, rovněž městský mlynář a patrně syn výše zmíněného Josefa Finkeho. Pomník Karla Finkeho a jeho manželky Veroniky zde zůstal, omšelý, až do dnešních časů. Původně nesl řadu nápisů. Prvním z nich byl citát z epistolý sv. Pavla Galatským (6, 14) a posledním byla výmluvná slova sv. Augustina: „*S modlitbou za duše zemřelých se nesmí nikdy přestávat!*“

Finkeho kříž z roku 1779 u bývalého libereckého popraviště

Monstranční vrch

O druhé jméno „hory“ – Monstranční vrch (*Monstranzberg*) – se postarala událost, která roku 1730 vzrušila a pohoršila celý Liberec. V noci 16. října se vloupal do Arciděkanského kostela sv. Antonína zloděj a odnesl odtud ozdobnou monstranci (zasklenou schránku s Tělem Páně, tedy proměněnou, konsekrovanou hostií), tři kalichy, velké ciborium (nádobu na hostie), dva svícny i s podnosy, všechno stříbrné, silně zlacené. Také stříbrný kříž s drahokamy, v němž byl i „úloмок z kříže Krista Spasitele“, kněžský ornát a „další věci, které pro spěch nebyly dosud zjištěny“.

Spěch omlouvalo to, že tento seznam ukradeného bohoslužebného náčiní byl již následujícího jitra vtělen do zatykače, který nechal liberecký purkmistr šestačtyřicetkrát opsat a víc než desítka poslů roznesla ještě téhož dne tyto zatykače široko daleko. Poslové je doručili například do Mladé Boleslavi a Mnichova Hradiště, Jičína, Českého Dubu, Jablonce, Turnova, Semil, Zákup, Hrádku n. N., Žitavy, Reichenau (dnešní Bogatynie), Zhořelce, Závordova, Varnsdorfu, do desítek českých a lužických měst. Liberecký starosta v zatykači žádal starosty a městské konšely, aby přikázali bedlivě sřežít městské brány a pátrali i u místních zlatníků. Zaměřit se měli na podezřelou osobu, „vytáhlého chlapa, obličje poněkud měděného, v kabátě barvy kapucínské hnědi, s copem, holí španělkou a zlatou šňůrkou okolo klobouku“.

Ze Žitavy přišla vzápětí odpověď, že pátrání po hostincích sice nebylo úspěšné, ale zato u jedné z městských bran byl zatčen muž bez dokladů, který se dožadoval vstupu do města. Měl na sobě černou kamizolu a přes ni měl „soukenný kabát hnědé kapucínské barvy, který mu byl příliš široký a dlouhý“. Z Liberce odjeli neprodleně do Žitavy tři úředníci, ti ale zjistili, že se jedná jen o choromyslného žebráka a tuláka. Asi padesátiletý muž tak mohl být po několika dnech propuštěn a vykázan z města.

Původní podoba Monstrančního pomníku na pohlednici z roku 1903

Mezitím ale čtyři liberečtí studenti našli třetího dne po loupeži na jižním svahu Šibeničního vrchu nedaleko Pražské silnice, v lese patřícím Jonasu Leubnerovi, skleněné střepy, figurky andělů a rozlámanou a pohozenou hostii; všechno pocházelo z uloupené monstrance, zloděj se zde zbavoval pro něj bezcenných částí lupy.

Takové zneuctění konsekrované hostie bylo tehdy považováno za nejtěžší, smrtelné provinění. Části hostie byly pečlivě posbírány a za slavnostního průvodu kněží dopraveny zpět do chrámu. Aby byla vina alespoň zčásti odčiněna, nechal liberecký měšťan, soukeník a obchodník J. F. J. Hofmann, postavit na místě nálezu v roce 1731 mohutný kamenný sloup s andělů a s železnou kopií monstrance na vrcholu. Na podstavci pomníku byl i dlouhý a podrobný popis celé události.

Po sto třiceti letech, roku 1863, byl monumentální pomník opraven na náklady řemenářského mistra E. Schipeka. Letní bouře, která se nad Libercem přehnala v poledne 6. července

1906, ale pomník zničila: blesk jej rozlomil na dvě části. Horní polovina byla přenesena do „vlastivědné sbírky města Liberce“, spodní část dosud stojí na původním místě. Místo Leubnerova lesa je zde ulice Nad Teplárnou s domem č. p. 630/3 a torzo pomníku, připomínající událost, která dala kopci jeden z jeho názvů, se nenápadně ukrývá na nádvoří nového domu mezi dvěma borovicemi. Muž s měděným obličejem a zlatou šňůrkou na klobouku nebyl nikdy dopaden.

Torzo Monstrančního pomníku z roku 1731

Hrnčírský vrch

Třetí jméno kopce je nejmladší. Název Hrnčírský vrch (*Töpferberg*) souvisí s jedním z řemesel, kterým se obyvatelé této části Liberce živili. Díky neblahé pověsti, spojené s popravíštěm, trvalo ale lidem dlouho, než si na Šibeničním vrchu začali stavět domy. Prvním odvážlivcem byl až roku 1713 lomař Christian Miksch. Patrně již tehdy byl otevřen mohutný žulový lom, který se z údolí tehdy ještě nezakrytého Harcovského potoka zahluňoval do severního boku kopce a dodnes jeho stěna strmě ční vysoko za domy v Mlýnské ulici.

Žulová ulice na Perštýně začátkem 20. století

*Poutnická ulice na Perštýně č. p. 303 a 304
ve 30. letech 20. století*

Ve stejném roce byl na vrcholu kopce postaven jeden z osmi domků „morové stráže“ či hlídky (*Pestwache*), které stály při zemské stezce a kde byli cestující prohlíženi, nepřinášející s sebou do města obávanou morovou nákazu.

Na svahu Šibeničního vrchu přikloněném k Liberci pak začaly v 18. století vyrůstat další domy a během let se kopec a jeho okolí proměnily v asi nejsvěráznější libereckou čtvrť, zvanou dnes Perštýn-Liberec IV. Český název je pouhou zkomoleninou německého názvu *Birgsteingasse*.

Tato hlavní ulice (bývalá zemská stezka, Pražská silnice) byla pojmenována podle mohutné žulové skály na vrcholu Šibeničního vrchu, dnes již – bezpochyby uměle – zarovnané, která je uváděna roku 1822 jako Bergstein nebo Bürgstein. Starší jméno tohoto skaliska, kolem kterého stezka vedla, bylo již roku 1698 *Johannisstein*, dnes Jánský kámen.

Na svahu kopce západně od ulice Na Perštýně vznikla změť úzkých uliček, vyhlížejících až středověce, s nízkými dřevěnými domy. Fialková (*Veilchengasse*), Písečná (*Sandgasse*), Kamenná čili Žulová (*Steingasse*), Poutnická (*Kreuzgasse*), Hrnčířská (*Töpfergasse*). Ani jeden z domů ani žádná z uliček se ale do dnešních časů nedochovaly.

První kamenné domy se tady začaly stavět až v 19. století. Nejkrásnějším z nich byl, a dodnes je, dům Na Perštýně č. p. 243/15. Postavil jej roku 1803 liberecký stavitel J. K. Kuntze pro barvíře látek Andrease Altmanna. Lidově se mu sice říkalo Färberkatl-Haus, ale pro krásný reliéf, který zdobí jeho průčelí, byl známější pod jménem U Pelikána. Dnes památkově chráněný dům měl postupně několik majitelů, byl přestavován a býval v něm i obchod. V roce 1972 jej koupil kněz Jan Bárta OFM a vytvořil v něm – tehdy tajnou, dnes již svobodnou – římskokatolickou farnost, spravovanou františkánským řádem.

Svěrázní obyvatelé Perštýna byli pyšní na to, že jsou soběstační a že všechno, co potřebují k životu, si mohou buď sami vyrobit, nebo koupit v některém z titěrných „perštýnských“ obchodů a krámků. Na Perštýně byla dokonce i košer kuchyně, a schody, které odtud vedly do bývalé Kamenné uličky, se proto nazývaly Židovské.

V srpnu 1923 pořádali ve své čtvrti velkolepou týdenní slavnost, *Heimatfest*, ke které vydali i publikaci o třiceti dvou stranách. Přestože název Hrnčířský vrch (poprvé uváděný roku 1791) svádí k domněnce, že nejrozšířenějším zaměstnáním obyvatel bylo hrnčířství, není to pravda. Vrch byl nazván po jedině, velice rozvětvené rodině zdejšího hrnčíře Morcheho.

Průčelí domu U Pelikána

Vzpouora textilních tovaryšů

Nejvíce zde v 18. a 19. století žilo domácích tkalců a barvířů látek. Pláteníční tovaryši, kteří pracovali v libereckých „manufakturách“ a svojí prací přispívali k tomu, že Liberec produkoval nejvíce textilních výrobků v Čechách, se zasloužili i o to, že Šibeniční vrch se stal známým ještě z jednoho důvodu.

V srpnu 1722 vyvrcholily spory mezi tovaryši a jejich cechovními mistry. Plátenický cech byl tehdy v Liberci velice vážený, roku 1702 zakoupil starou sladovnu v Široké ulici č. p. 28 a přebudoval ji na honosný cechovní dům. Dnes je na jeho místě v roce 1884 zcela přestavěný dům č. p. 5. Tovaryši zastavili 1. srpna práci a požadovali na mistrech, aby vyměnili zaprodané „starší tovaryše“ (*Altgesellen*) v plátenickém bratrstvu a také správce (*Herbergsväter*) v jejich ubytovnách, kteří na ně donášeli mistrům.

Když nebylo požadavkům vyhověno, přepadly 17. srpna dvě stovky tovaryšů cechovní dům, odnesly truhlu s cechovními privilegii a uprchly „do ještědských lesů“. Když byli tovaryši pronásledováni, uchýlili se nad Horní Vítkov na horu Výhledy (*Gickelsberg*). Tam za nimi byla vyslána eskadrona husarů. Tovaryši tedy rozbili těžkou truhlici, kterou nosili s sebou, a uprchli za hranice.

Mijely měsíce a libereckým mistrům pláteníkům záhy došlo, že bez tovaryšů se neobejdou. Opakovaně za nimi vysílali pokorné deputace a slíbili jim beztretnost a také požadovanou výměnu starších tovaryšů v bratrstvu i správců útulků za nové a lepší. A tak se tovaryši do Liberce vrátili. Cechovní mistři na ně 29. srpna 1723 čekali u Jánského kamene na vrcholu Šibeničního vrchu s hudbou a s novou truhlicí a navrátilce pak slavnostně odvedli do města.

Na paměť šťastného konce tovaryšské vzpoury nechal roku 1731 cech libereckých pláteníků na Jánském kameni vztyčit sochu sv. Jana Nepomuckého. Vystřídalo se na ní několik zbožných nápisů, starších i novějších; to proto, že socha byla několikrát renovována; roku 1781 byla dokonce nahrazena novou, monumentálnější, která přečkala až dodnes. V jedné májové noci 1893 světci sice kdosi urazil svatozář a pravou ruku i s křížem, škoda byla ale do příštího roku opravena.

A jak skončili pláteníci? Časy se zvolna měnily, lidé se už nechtěli oblékat do tuhého lněného plátna a dávali přednost spíš suknu, měkkým vlněným látkám, pak i bavlně. A tak skomírající plátenický cech císař Josef II. v roce 1784 zrušil. Jeho dávnou slávu a smíření mistrů s tovaryši připomíná už jen kamenný svatý Jan na rohu dnešních ulic Plátenické a Na Perštýně.

„Tovaryšská“ socha sv. Jana Nepomuckého

Tím končí dějiny starého Perštýna a s nimi i historie tří jmen jednoho vrchu na samém konci Jizerských hor, na kterém se stará liberecká čtvrť nachází.

Pak ale nadešla druhá polovina 19. století a ta vrch nepoznamenala o nic méně než předchozí věky. Jenom se to stalo jiným způsobem. Ve vyprávění o posledních sto padesáti letech Perštýna se již proto nebudou vyskytovat šibenice, svatokrádežníci s copem a španělkou ani husaři cválající za prchajícími pláteníky, ale lidé, kteří se snažili ulehčit život svým bližním, většinou nevinným dětem, a přitom jim dát i vzdělání a dobré vychování. Je zvláštní, že se během pouhých několika desetiletí sešlo na jediném vrchu tolik bohumilých a dobročinných zařízení! Téměř se zdá, jako by lidé chtěli odcinit – bezpochyby aniž by si to uvědomili – hříchy minulých staletí, které na Šibeničním vrchu s jeho popravenými lidmi a zneuctěnými hostiemi spočívají.

V padesátých letech 19. století se Liberec začal starat o osiřelé a opuštěné děti. Roku 1854 získalo město z pozůstalosti Emilie Posseltové starý dům na severním svahu Šibeničního vrchu a zřídilo tady dětskou opatrovnu pro větší děti, jesle pro kojence a o čtyři roky později sem přibyl i sirotčinec. Malý dům přestal brzy stačit, a tak byl v letech 1898–1899 postaven na jeho místě podle projektu Adolfa Kaulferse za 80 000 zlatých velký ústav pro sirotky. O děti zde pečovaly školské sestry de Notre Dame (ženský řád založený ve Francii roku 1597; v Čechách měl svoje hlavní sídlo, mateřinec, v Horažďovicích); zařízení bylo známé pod jménem Sirotčinec (*Waisenhaus*). Do roku 2010 v něm – v ulici U Sirotčince 407/10 – byl dětský domov pro děti od 1 do 3 roků.

Druhé zařízení pro děti vzniklo na opačném, jižním svahu Monstrančního vrchu. Jím vyvrcholila mnohaletá snaha postarat se o děti chudých rodičů nebo o děti bezprizorné, aby svůj volný mimoškolní čas trávily smysluplně. Dětský domov (*Kinderheim*) navrhl architekt Adolf Hübner a mohutná a krásná budova byla slavnostně otevřena roku 1913. Děti v ní trávily svůj volný čas, některé z nich zde ale žily i internátně. Dnes se zde – v ulici U Opatrovny 444/3 – nachází Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče o děti ve věku 5–15 let.

Je poučné přečíst si zásady, podle kterých byla před sto lety v dětském domově mládež vedena: „*Účelem ústavu jest starati se o školou povinné německé děti chudých rodičů nebo o děti opuštěné, a to během jejich volného času, a přiměřeně a užitečně je zaměstnávat i při tom poskytovat nutnou stravu. Jest nutno vyvarovati děti špatné společnosti, rozvíjeti je na těle i na duchu a vésti k tomu, aby si zvykly na čistotu, poslušnost, pořádek a činnost. K tomu přispívá četba dobrých knih, lehká zahradní práce, pohybové hry na svěžím vzduchu, procházky, koupání, návštěvy divadel a vlastivědných sbírek.*“

Tyto dva dětské útulky stojí až dodnes na západním konci hřbetu Šibeničního vrchu, který se tam již svažuje k soutoku Nisy a Harcovského potoka. Na východě vrchu se o osiřelé, chudé a potřebné děti začaly postupně starat tři generace průmyslníků Liebiegů. Jejich nejstarší textilní továrna, která jim – spolu s dalšími, mladšími – přinesla nevidané bohatství, vliv i úctu, začínala ostatně právě na severovýchodním úpatí Šibeničního vrchu. Bylo to v místech, kde z údolí Harcovského potoka stoupá k jihu na hřeben strmé a úzké údolí, dnešní Klicperova ulice, kdysi Johannova, pojmenovaná na počest zakladatele rodu Liebiegů.

Údolí končí na hřebeni sedlem, skalnatou průrvou, nad kterou se dnes klene most Plátenické ulice a která odděluje vlastní Šibeniční vrch s Jánským kamenem od východnější části Prosečského hřbetu. Při vyprávění o dějinách Šibeničního vrchu, resp. dnešního Perštýna, nelze rod Liebiegů opominout.

Liebiegové

Dnešní mladá generace čtenářů o této rodině, nad kterou celé století nebylo v Liberci významnější, zámožnější a vlivnější, neví pravděpodobně vůbec nic; starší generace, pokud něco zná, pak asi jen nenávistné a pohrdlivé údaje, které o rodině průmyslníků Liebiegů fabrikovala v minulosti komunistická propaganda. Abych nemusel v dalším textu opakovaně vysvětlovat příbuzenské vztahy jejich rozvětveného rodu, pokusím se o krátkou genezi Liebiegů – a to pokud možno jen ve vztahu k Perštýnu – raději hned.

Zakladatel rodu budoucích „textilních králů“ Johann Liebieg (1802–1870) přišel do Liberce z rodného Broumova jako šestnáctiletý chlapec v roce 1818, a to více méně náhodou po předchozích dvou letech „vandrování na zkušenou“ po Čechách a Rakousku. Byl vyučený soukenický a postřihovačský tovaryš a také poloviční sirotek; otec mu zemřel již sedm let před tím.

V Liberci jej přijal do práce soukenický mistr Plischke do své dílny na Šibeničním vrchu. Chlapec ale toužil se osamostatnit, stal se podomním obchodníkem s galanterií, pak s látkami. Roku 1825 si se svým o tři roky starším bratrem Franzem, který za Johannem přijel z Prahy, kde se učil kupcem, otevřeli v Liberci nedaleko kostela krám s textilním a „módním“ zbožím.

Johann jezdil nakupovat tovar široko daleko, Franz ho pak prodával. O tři roky později si již mohli dovolit koupit – zčásti na splátky – starou panskou barevnu, resp. přádelnu pražského bankéře Karla Ballabena v tehdejší Josefínině údolí a postupně zde vybudovali základ své rozlehlé říše. Obrovská továrna, kterou občané Liberce znali po poslední válce jako Textilanu, pak zaměstnávala v 19. století několik tisíc lidí a byla svého času největší textilní továrnou Rakouska-Uherska.

Franz Liebieg se pak osamostatnil a jediným majitelem se tak stal Johann. Oženil se ve třiceti letech s dívkou Marií Theresií (1810–1848). Ta mu během následujících šestnácti let porodila čtyři syny a sedm dcer. Zemřela a z dalšího manželství vzešli další čtyři synové, ale ti se na otcově podnikání v budoucnu nepodíleli.

V roce 1856 učinil „otec zakladatel“ ze svých tří synů z prvního manželství (nejstarší syn zemřel nedlouho po porodu) spolumajitele svých textilních továren, o sedm let později jim předal plnou moc a sám se pak začal věnovat podnikání v jiných oborech. Šíře jeho zájmů a aktivit byla ohromující. Stal se postupně vlastníkem neuvěřitelně rozličných podniků – pivovarů, cukrovarů, skláren, břidlicových lomů, uhelných i měděných dolů, mlýnů, pil, železnic a řady dalších, a to nejen v Čechách, ale i v Sedmihradech, na dolním Dunaji.

Kromě toho byl prezidentem nebo předsedou správních rad nebo členem představenstva řady libereckých i zemských spolků, výborů, průmyslových společností, Liberecké obchodní a živnostenské komory, spořitelny, byl i členem říšské rady a zemského sněmu.

*Johann Liebieg se svou první chotí Marií Theresií,
syny Hansem, Heinrichem, Theodorem a dcerami Marií Paulinou a Adelinou*

V roce 1867 byl povýšen do rytířského stavu, o rok později pak dostal dědičný „rodinný“ titul barona. Rok nato jej postihla mozková mrtvice a po smrti v roce 1870 byl pohřben do rodinné hrobky na dnes již zrušeném libereckém hřbitově v Budyšínské ulici.

Nebýt podnikavosti a jmění barona Johanna Liebiega (o jeho dělnickém veledomu na Šibeničním vrchu ještě bude řeč), nemohly by jeho děti a vnuci z rodinného majetku později financovat různé sociální a výchovné instituce.

Ze zmíněných tří synů zakladatele firmy - Johanna (1836-1917), Heinricha (1839-1904) a Theodora (1840-1891) - se stal hlavním mužem Liebiegových textilek Heinrich Liebieg. Protože jeho chorý syn Hans zemřel již ve třiceti dvou letech, zvolil si Heinrich roku 1897, ještě před synovým skolem, za svého nástupce synovce, syna svého zemřelého bratra Theodora. Theodor Liebieg mladší (1872-1939) pak, jako třetí generace Liebiegů, nejvýrazněji poznamenal tvář Perštýna výstavbou tzv. Liebiegova města, ale o tom také až později.

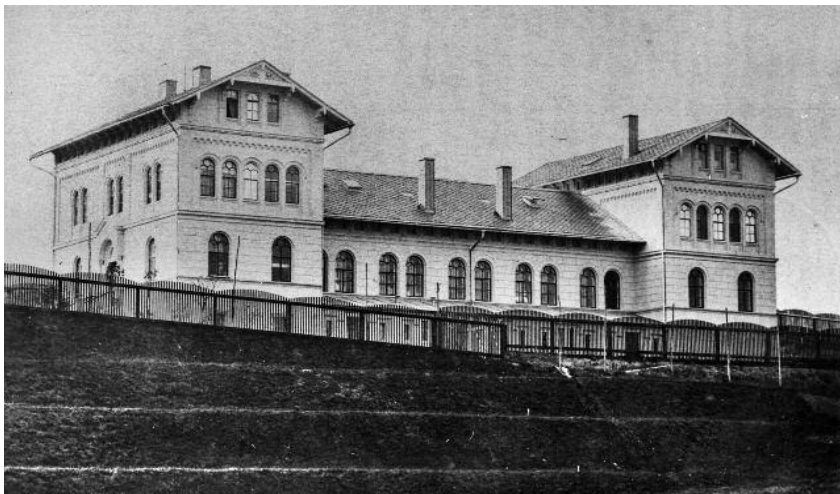
Nejdůležitější osobou pro proměnu Perštýna v druhé polovině 19. století byla nejstarší ze sedmi dcer Johanna Liebiega staršího, baronesa Maria Pauline (1835–1914). Nikdy se neprovdala a rodinný majetek úctyhodným způsobem proměňovala, za finanční a morální podpory svého bratra Heinricha a pak svého synovce Theodora, na dobročinná zařízení pro děti a mládež.

Svatý Vincenc a jeho stopy v Liberci

Prvním počinem baronesy Marie Pauliny byl Azyl pro mládež. Na samém vrcholku Šibeničního vrchu, na severovýchodním úpatí Jánského kamene, nechala vybudovat roku 1866 velký dům, ve kterém našly přístřeší malé děti zaměstnanců firmy jejího otce. Od roku 1874 o ně pečovaly milosrdné sestry vincentky. Byly to příslušnice řádu, který založil ve Francii sv. Vincenc de Paul (1581–1660) a které se zabývaly charitativní činností a vzděláváním, nejčastěji právě mládeže; do českých zemí přišly v roce 1845 do Kroměříže, ale do Liberce na Jánský kámen prý byly povolány z „mateřince“ ve Štýrském Hradci. V roce 1879 převzalo péči o tento dětský ústav město Liberec. Mohutný, příčně spojený dvojdom, dnes č. p. 587, stojí vedle žulové stěny Jánského kamene dodnes.

O dva roky později, roku 1868, zřídili Liebiegové v této azylové budově i soukromou bezplatnou Školu sv. Josefa, rovněž z počátku určenou jen pro děti jejich dělníků. Z úředního rozhodnutí z roku 1875 se ale tato škola musela stát školou veřejnou, přístupnou všem dětem. Když po dvou desetiletích přestávaly školní prostory stačit, nechala baronesa na svoje náklady postavit v ulici Na Perštýně 404/44 školu novou, tehdy čtyřtřídní.

Protože tato škola na Perštýně byla jakousi pokračovatelkou staré Školy sv. Josefa, vzdálené odtud jen několik set metrů (v ní se učilo až do roku 1908), začali někteří lidé tak nazývat i novou školu. Tu postavil v letech 1897–1898 Ferdinand Scholze v „duchu německé

Azyl baronesy Marie Pauliny z roku 1866

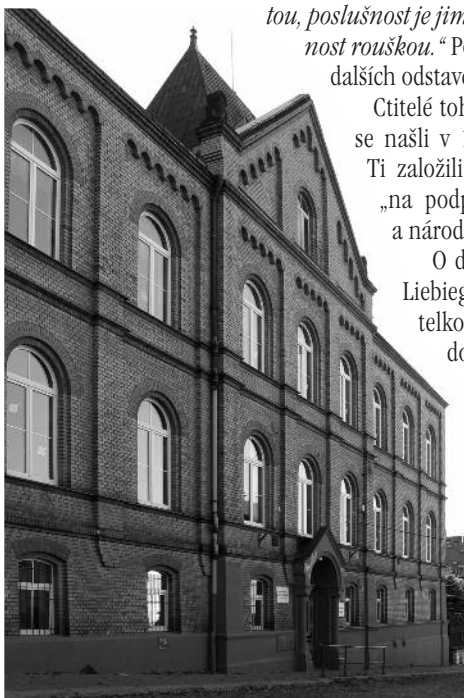
renesance“ a děti se v ní učí až do dnešních dnů. Po válce se stala součástí této základní školy i budova starého azylu, resp. staré Školy sv. Josefa na Jánském kameni, a tak to zůstalo dodnes, i když od září 2009 patří všechny školní budovy soukromé liberecké základní a fakultní škole zvané Doctrina. Škole náleží od roku 1910 i malý domek pod školou (Na Perštýně 378/42), který také nechala postavit baronesa Liebiegová. Dnes je v něm školní jídelna a dílna Doctriny, kousek pod ním stojí ve výklenku zahradní zdi již vzpomenu-
nutý kříž mlynáře Finkeho nad bývalým popravištěm.

Azyl baronesy Liebiegové nebyl ale jediným místem na Šibeničním vrchu, do kterého vincentky přinášely myšlenky a činy ušlechtilého gaskoňského kněze Vincence, který své jméno de Paul (z Paul) dostal podle názvu rodné obce (Saint Paul) svého otce. Tento kněz (svatořečený roku 1737 a roku 1885 prohlášený papežem za patrona křesťanských charitativních skupin) se celý život staral velice aktivně o nejubožejší z ubohých, o žebráky, raněné a také o opuštěné děti. Založil postupně za tím účelem několik křesťanských společností a kongregací, laických i řeholních, ženských i mužských.

Řeholníci mužského řádu (kongregace byla založena roku 1625) se nazývají vincentini nebo častěji lazarisé podle převorství a kostela sv. Lazara, kde v Paříži sídlili. Ženské společnosti sjednotil kněz Vincenc v letech 1633–1634 pod názvem Dcery křesťanské lásky. Dnes je lidé znají i pod jménem Milosrdné sestry sv. Vincence z Paul neboli vincentky. Dochovala se i slova, kterými jejich zakladatel vyjádřil poslání vincentek ve světě. *„Domy nemocných jsou jim klášterem, farní chrám je jim kaplí, městské ulice křížovou cestou, poslušnost je jim závorou, bázeň Boží mřížemi, skromnost rouškou.“* Potud informace, snad užitečné, pro četbu dalších odstavců o Šibeničním vrchu.

Ctitelé tohoto francouzského světce a dobrodince se našli v 19. století i mezi libereckými měšťany. Ti založili roku 1878 laický Spolek sv. Vincence „na podporu chudých bez ohledu na vyznání a národnost“.

O devět let později baronesa Marie Pauline Liebiegová, která byla také obdivovatelkou a ctitelkou díla sv. Vincence, pronajala spolku domek v ulici Na Perštýně (zřejmě též, který pak později věnovala nové škole) a ten v něm zřídil skromný útulek pro deset chlapců. Nevelký domek brzy přestal stačit, a tak spolek nechal postavit v letech 1892–1894 na návrh Adolfa Bürgera na svahu Šibeničního vrchu velký originální dům z režných cihel v novorománském slohu v dnešní Gollově ulici 394/4. Nazvali jej Vincentinum a ulici, která k němu z Perštýna vede, pojmenovali Vincetiusgasse. Tento azyl byl určen pro

Vincentinum z roku 1894 v dnešní Gollově ulici

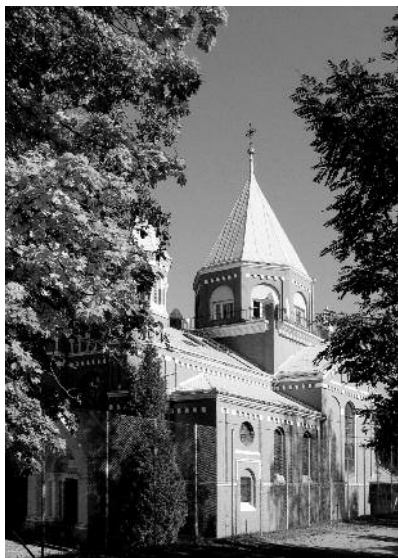
devadesát školou povinných chlapců a dívek, jejichž rodiče neměli čas ani prostředky zajistit svým dětem řádný dohled a péči. A právě ve Vincentinu se o děti staraly také sestry vincentky; žilo jich zde šest. Dnes je ten krásný a nápadný dům sídlem Základní školy praktické a Fakultní školy fakulty pedagogické Technické univerzity v Liberci. Po válce zde bývala i zvláštní škola.

Kdysi se uvádělo, že Vincentinum stojí na svahu Skřivánčího kamene. Kde se ale ten kámen nachází nebo nacházel, nevím, na žádné mapě ani plánu jsem ho nenašel. Ulice zvaná dnes Skřivánčí kámen, kdysi Am Lerchenstein, stoupá z Perštýna a do Gollovy ulice ústí přímo proti Vincentinu. Asi třicet metrů vlevo odtud, při vjezdu ke garážím, se v Gollově ulici nenápadně zvedá ze země nevysoká žulová skalka. Vzadu na jejím temeni stojí od roku 1907 dům č. p. 419/9. Možná, že to je právě onen kámen, nad kterým kdysi zpívali skřivani.

Kostel sv. Vincence z Paul

Milosrdné sestry sv. Vincence ze Šibeničního vrchu již dávno odešly, zemřeli i členové Vincentova libereckého spolku, ale svatý Vincenc de Paul je na Perštýně dodnes přítomen, a to ve velice viditelné a krásné podobě.

Perštýnu, kde bydlelo mnoho dělníků Liebiegovy továrny a v Azylu tam žily chudé či osiřelé děti, dosud scházel kostel. Napravit tento nedostatek se rozhodla baronesa Liebiegová roku 1884. Na její žádost a za její peníze vyrostl vedle jejího Azylu pod Jánským kamenem katolický kostel. Podle projektu vídeňského architekta Richarda Jordana a dvorního stavitele Josefa Schmalzhofera postavil během čtyř let liberecký Ferdinand Scholze

Kostel sv. Vincence z Paul z roku 1888

novorománskou stavbu z režných cihel a písčivce, dovezeného ze saské Pirny, zasvěcenou sv. Vincenci z Paul. Ve starších českých mapách Liberce byl kostel sv. Vincence z Paul počestěn na „kostel sv. Čenka“. Kostel nápadně červené barvy, s věží vysokou 27,9 metrů, byl slavnostně vysvěcen litoměřickým biskupem Johannem Schöbelem 8. září 1888. Během dalších roků byl postupně obohacován malbami, freskami a vybaven řadou cenných obrazů. K péči o kostel byl určen kněz lazarisita, přestože tento řád, založený sv. Vincencem z Paul, neměl v českých zemích svůj konvent.

Po druhé válce perštýnský kostel chátral, obrazy zmizely. Záchranu této stavbě přineslo roku 1973 šťastné rozhodnutí litoměřického episkopátu prodat kostel sv. Vincence Církvi adventistů sedmého dne, jedné z protestantských denominací, která vznikla v USA v první polovině 19. století. Zbožní, pracovití

a patrně i zámožní evangelíci kostel vzorně opravili, jeho interiér ale přizpůsobili svým bohoslužebným představám, takže ze starého vnitřního vybavení nezbylo prakticky nic. Nicméně díky jim sto dvacet let starý kostel dosud nad Libercem stojí a svítí do daleka svou červenou barvou.

Liebiegovo město

Liebiegové se snažili starat se nejen o děti svých dělníků a úředníků, ale i o své zaměstnance. Vysoko na Šibeničním vrchu, který byl tehdy ještě na východ od ulice Na Perštýně holý a pustý, nechal v roce 1855 postavit Johann Liebieg neskutečně dlouhý dům o padesáti dvou oknech v každém ze dvou podlaží. Byly v nich jednotlivé místnosti po 23 m², se společným suchým záchodem pro deset bytů.

Dělnický dům Johanna Liebiega z roku 1855, vlevo nahoře Asyl z roku 1866

Kasárensky vyhlížející ubytovna pro textilní dělníky stála téměř pod vrcholem kopce a tehdy vznikl i název *Liebieg(s)höhe*, Liebiegova výšina, který se používal jak pro kopec, tak i pro mamutí dělnickou noclehárnu. Po půlstoletí se tuto sto padesát metrů dlouhou a ryze účelovou stavbu svého děda pokusil zlidštit jeho vnuk Theodor ml. a svým architektem Schmeissnerem ji nechal rozčlenit na několik celků. Od té doby se ulice, která kolem domu vedla, dnešní Svatoplukova, nazývala ulicí Theodorovou (*Theodorstrasse*). Do dnešní přijatelné podoby obytných domů byla stará dělnická ubytovna přebudována podle návrhu libereckého architekta Pavla Švancera až po roce 1993.

Pravá doba pro Theodora Liebiega přišla ale až s 20. stoletím. Rozhodl se vystavět pro zaměstnance své textilní továrny na osm desítek domů a vil po obou stranách strmého údolí – dnešní Klicperovy ulice, tehdy nazvané po jeho dědovi Johannovi, na východě Šibeničního vrchu, kde bývala zahrada Liebiegů. A norimberský architekt Jakob Schmeissner, který pro Liebiegy pracoval celé čtvrtstoletí v letech 1900–1925, navrhl a s libereckým stavitelem Richardem Wojatschkem postavil v letech 1906–1912 Liebiegovo město (někdy zvané Liebiegova čtvrť), které se stalo pozdně secesní ozdobou Liberce.

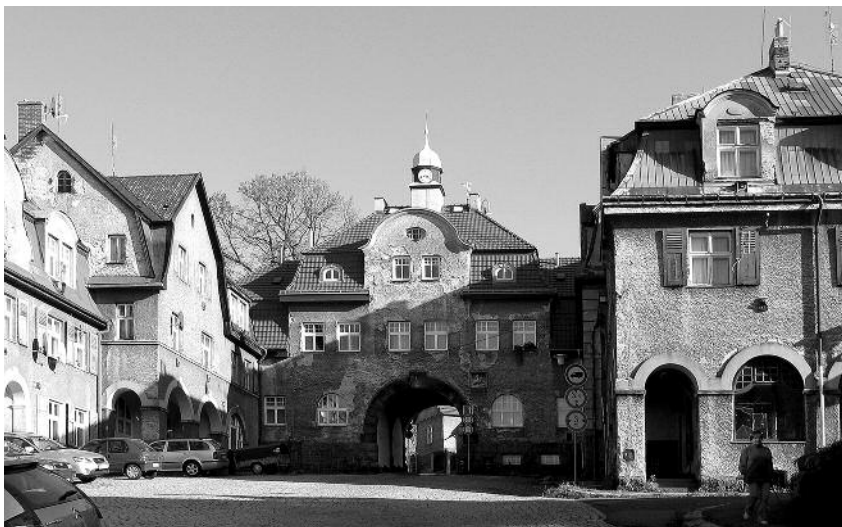

Theodor Liebieg mladší s manželkou Marií Idou

*Theodor Liebieg mladší jako mladý automobilista
a jako textilní průmyslník*

Domy jsou obklopeny zelení a centrem celého komplexu se stalo ojedinele pojaté náměstí, do kterého ústí čtyři ulice: Svatoplukova (tehdy Theodorova); Andělčina, nazvaná po matce Theodora Liebiega ml. Angelice Hyacintě (1848-1919); Mikulášská (tehdy Gisbertova, podle Theodorova o dva roky mladšího bratra) a Broumovská. Název této ulice (i jméno hostince na náměstí) měl připomínat město, ze kterého rod Liebiegů přišel před téměř sto lety do Liberce. Broumovská ulice přicházela na náměstí shora, branou v domě z roku 1911. Náměstí se tehdy jmenovalo Theodorovo, možná podle Theodora mladšího, budovatele této čtvrti, možná podle jeho otce, nevím.

Současný vzhled středu Liebiegova města – dnes náměstí Pod Branou

V domě č. 8 byl na náměstí v roce 1912, resp. 1913, zřízen další útulek pro děti (*Jugendhort*), který mohl poskytnout přístřeší až třem stům chlapců a dívek. Po roce 1918 byl útulek zrušen, od 50. let byl sídlem Závodního klubu Textilany, po roce 1989 zde bývaly diskotéky; dnes je dům sídlem soukromých firem. Také hostinec U Města Broumova z roku 1912 přestal po válce existovat a nahradil jej krám s potravinami. Po roce 1992 zde byl znovu, ale jen krátce, hostinec nazývaný Pod Branou, dnes je zde obytný dům. Po roce 1945 bylo Theodorovo náměstí počestěno na Bohdanovo, po roce 1948 přejmenováno na náměstí Práce, pak náměstí města Ivanova, dnes se jmenuje podle onoho zvláštního krásného domu náměstí Pod Branou.

Theodor Liebieg mladší nezapomněl při pojmenování ulic či domů svého „města“ ani na manželku Marii Idu, dceru majitele textilky v Českém Dubu Conrada Blaschky. Po ní jsou pojmenovány Mariiny jesle (*Marienkrippe*) pro děti zaměstnanců od tří do šesti let, které Marie Ida nechala postavit v roce 1906 v Klicperově, tehdy Johannově, ulici č. 2. Od roku 1931 jesle vedla Liebiegova firma již společně s československým státem. Pěkný rohový dům bývalých jeslí (první vpravo ve směru do údolí, s číslem Mlýnské ulice 414/7) dnes vypadá zpustle a opuštěně.

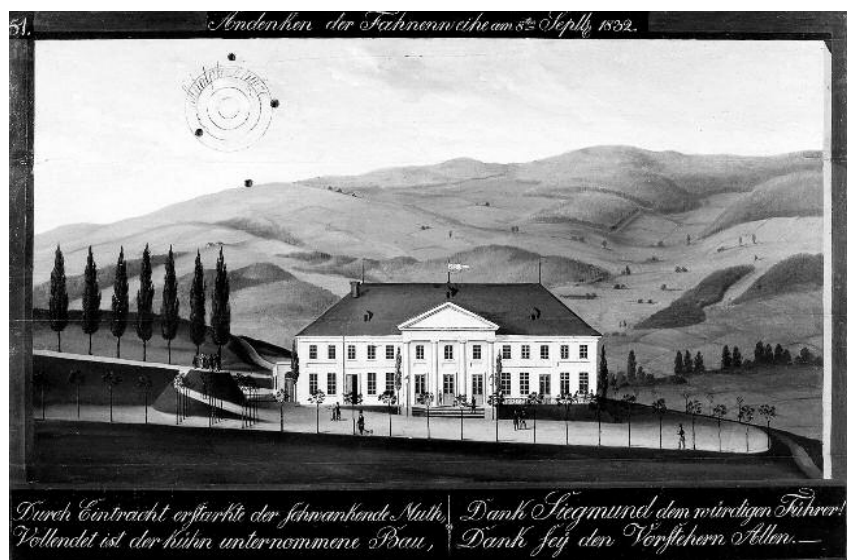
Theodor Liebieg a Jakob Schmeissner pokračovali v budování svého „města“ i po první světové válce v nově vzniklém československém státě. Rozšiřovali je směrem k východu a celá „čtvrť“ posléze měla 610 bytů. Tehdy také vzniklo u dnešní ulice Na Zátoči, která se „šnekovitě“ vine po vrstevnici (kdysi se proto jmenovala An der Schnecke), i nepatrné náměstí, rovněž nazvané po Theodorově manželce Mariaplatz (dnes Příbramské náměstí). Je na něm prakticky jen jediný dům č. p. 498/2, postavený 1931 jako Domov pro ženy (*Frauenheim* nebo *Mädchenheim*). S podporou baronky Marie Liebiegové ho vybudoval liberecký ženský spolek. Dnes je z bývalé „svobodárny“ obytný dům.

Na opačném, jihovýchodním svahu starého Šibeničního vrchu vznikla, opět z iniciativy Theodora Liebiega mladšího a jeho „rodinného“ stavitele J. Schmeissnera, v letech 1916–1921 další „čtvrť“ o dvaceti pěti domech a pomocných zařízeních. Byla to tzv. Domovina (*Heimstätte*), určená pro válečné poškozence z 1. světové války. Tyto domy stojí v okolí dnešní ulice U Domoviny.

A tím končí dlouhé povídání o tom, jak rodina Liebiegů poznamenala východní část Šibeničního vrchu, u jehož úpatí v údolí Harcovského potoka začala svou vítěznou cestu na pomyslný textilní trůn.

Střelnice

Poslední dvě budovy, které vešly do dějin Perštýna, stojí naopak až na opačném konci Šibeničního vrchu, resp. Prosečského hřebtu, kterým končí Jizerské hory; za řekou Nisou se už ploché údolí zvedá k ještědským horám. Památný je zde dům z roku 1831 č. p. 322/15 zvaný Střelnice. Je to jeden z nejstarších libereckých domů a poslední, který si i s přílehlou

Střelecký terč s vyobrazením nové Střelnice z roku 1832

střelnici postavili „liberečtí střelci“, úctyhodná společnost, která existovala v Liberci již v roce 1517, úředně pak od roku 1670; za tři století vystřídali střelci mnoho míst, odkud jejich střelnice ale vždy vytlačilo rozrůstající se město.

S „ostrořelci“ se kdysi počítalo i jako s obrannou vojenskou silou, schopnou bránit město. V době výstavby Střelnice, na jejíž stavbu členové složili vlastní peníze, se většinou jednalo již jen o pouhou prestižní zábavu, vrcholící jednou za rok o Svatodušních svátcích střelbou bohatých měšťanů na malované dřevěné střelecké terče. Vítěz – král střelců – pak směl celý rok využívat část lesa a luk v Králově háji, dnes části 5. čtvrti města Liberce.

Střelnice byla postavena jako klasicistní restaurace a roku 1858 k ní byla přistavěna zasklená veranda. Konaly se tady schůze, výstavy, plesy, za prusko-rakouské války v roce 1866 se hostinec změnil v lazaret. Po roce 1945 zde byl klub, restaurace, později i jakýsi „palác zábavy“ s bowlingem. To všechno skončilo, naposledy se budova dostala do vlastnictví jablonecké firmy Butterfly Trading. Neopravovaná stavba zchátrala, minulou zimu se polovina střešního krovu propadla. Podle posledních zpráv chce firma staroslavnou budovu za devadesát milionů korun opravit, ale chrabrých ostrořelců se už ten dům nedočká: firma má v úmyslu starou střelnici využívat jako vzorkovnu skleněných a keramických mozaik. Uvidíme.

Krematorium

Jako první budovu „nových dějin“ Perštýna jsem uvedl dům, který od roku 1854 pečoval o děti, které právě přišly na svět, o opuštěné kojence, sirotky. Poslední – a nejmladší – budovou Šibeničního vrchu je dům, který stojí jen několik set metrů odtud a který se naopak ujímá lidí, kteří již z tohoto světa odešli.

Liberecké krematorium má zvláštní osud. První žádost o povolení stavby poslal liberecký primátor a městští radní rakousko-uherským úřadům v roce 1901. Pohřbívání žehem bylo tehdy zakázáno a žádost byla tedy zamítnuta, dokonce opakovaně. Až roku 1912 úřady připustily, že proti stavbě samotné nemohou mít právní námítky. Povolily ji, ale kremace, pohřeb žehem, zakázaly.

Liberecké krematorium ve 30. letech 20. století

Navzdory patové situaci se městská rada v čele s primátorem Dr. Franzem Bayerem rozhodla stavbu uskutečnit. Podle vítězného projektu drážďanského architekta Rudolfa Bitzana ji ve válečných letech 1915–1917 postavila firma stavitele Gustava Sachera. Monumentální čtverhranná budova, ve které jsou spojeny pozdně secesní prvky s moderní architekturou, stojí vysoko na hřebeni Šibeničního vrchu a je doplněna stejně mohutným schodištěm, branou, sloupy a sochami dvou strážců mrtvých. Z průčelí vystupoval německý nápis: „*Čistý, prabožský, nádherný ohni, přijmi do své náruče znavené tělo.*“ Nejkrásnější krematorium, první v celém státě (!), bylo tedy hotovo, ale očekávané povolení žehu od úřadů stále nepřicházelo. První zkušební žeh se tedy konal v listopadu 1917 jen se zvířecími těly. Liberec se dočkal souhlasu po roce čekání, až po skončení války. Nový československý stát povolení zpopelňování lidí nebránil a prvním žehem pohřbeným člověkem byl 31. října 1918 liberecký měšťan Robert Jahn.

Článek o kopci, kterým končí Jizerské hory, zavínila (lépe se to nedá nazvat) jediná pohlednice. Dostal jsem ji, spolu s dalšími pěti desítkami, k textování pro stolní kalendář dobových pohlednic Liberecka a Podještědí na rok 2011. Byl na ní pohled odkudsi z výšky, z mně neznámé Liebiegovy výšiny, přes údolí Nisy k jihu na Ještědský hřbet a na tři obce pod ním, na Růžodol, Hanychov a Janův Důl. V levé části pohlednice byl, bez jakéhokoli popisu a názvu, zvláštní pomník, který jsem neznal. Začal jsem se poptávat, pátrat a nakonec jsem se vydal na Perštýn, do jedné z libereckých čtvrtí, kterou jsem, ke své hanbě, dosud jen pramálo znal. Na tom nevelkém vrchu jsem našel nejen zbytky onoho pomníku z pohlednice, zvaného Monstranční, ale postupně jsem tam objevil tolik zajímavostí, že mně bylo líto, aby se o nich nedozvěděli i další lidé.

Jsem vděčen sto deset roků staré pohlednici za to, že mě přivedla do těchto míst. Každé takové pátrání po minulosti poutníka obohacuje a prohlubuje jeho vztah ke kraji či městu, ve kterém žije, i k lidem, kteří zde žili před ním.

Je mi líto, že starý Perštýn nad Anenským dvorem, to staleté lidské sídlo, zmizel ze světa, zůstaly jen dávné fotografie. Tam, kde se do svahu Šibeničního vrchu kdysi vinuly strmé úzké uličky a stály desítky dřevěných domů, zeje dnes do boku kopce obrovská jáma, kterou do něj před několika roky zbytečně a marně vyžraly stroje cizí nenasytné podnikatelské firmy. Bezpochyby se svolením městských úředníků, buď líných, lhostejných a neschopných, nebo chtivých a úplatných; těžko říci, co je horší a ostudnější. Jáma je strmá a hluboká, holá a gigantická, na dně naplněná vodou a nikdo neví, co s ní. Snad až bude jednou v Liberci hodně přšet (na zemětřesení se v těchto zemských šířkách nedá spoléhat), se celý svah, na kterém kdysi stával Perštýn, sesune a bude od ní pokoj.

Zub za zubem

O minulosti a současnosti kořenovské zubačky

Michal Čech

Praha

Zubačka, Polubenka, Žebřík – to jsou jen některé z přezdivek železniční trati, která je skutečnou perlou našich železnic. Nejen pro svoji polohu v překrásné krajině na pomezí Jizerských hor a Krkonoš, ale i proto, že k překonání výškového rozdílu mezi stanicemi Tanvald a Kořenov využívá jako jediná v naší republice ozubnicový systém, který je jinak obvyklý spíše na strmých úzkokolejkách v Alpách nebo v zámoří.

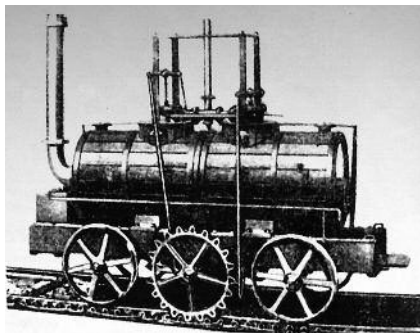
Přesto však v uplynulých letech chybělo jen málo, aby z této technické památky zůstaly jen fotografie. Těsně po druhé světové válce byl přerušen provoz přes hranici a o padesát let později utichla na české straně – navzdory petici s 25 000 podpisy – osobní doprava úplně. Naštěstí již po roce vedl tento tlak nejen k obnovení dopravy, ale i k novým jednáním mezi Libereckým krajem a Dolnoslezským vojvodstvím, jakož i oběma dopravci o obnovení provozu do Polska.

To se nakonec po dlouhých letech snahy a bojů mnoha nadšenců na obou stranách hranice podařilo. Byrokratický šiml byl poražen a 28. srpna 2010 mohlo kořenovské nádraží přivítat polskou žlutočernou soupravu SA-134 na první opravdu pravidelné jízdy přes hranici od konce 2. světové války.

Pojďme se při této příležitosti podívat na historii tratě, ve které se zrcadlí životopis Jizerských hor za posledních 150 let. Střídání období rozmachu, stagnace i úpadku, času, během kterého postupně v tomto regionu zaniklo i nově vzniklo několik států a říší, období, kdy se zde hranice opevňovaly, aby se díky Bohu po desítkách let, snad na dlouho, zcela zrušily.

Od Římanů k ozubnici

Je prastarý poznatek, že vůz s nákladem jede tím snáze, čím je cesta rovnější a tvrdší. Proto začali staří Římané dláždít silnice, středověcí horníci zase podkládali vozíky prkny s přibitými železnými pásy. S průmyslovou revolucí začaly na tomto principu vznikat první železnice – a s nimi přišel i základní problém. Zatímco naložené vozy měly

Lokomotiva Johna Blenkinsopa z roku 1811

na hladkých kolejničích jen nepatrný odpor, tažná parní lokomotiva na stejných kolejích naopak prokluzovala. Objevily se proto návrhy lokomotiv s bodci či mechanickými nohama na odstrkování, v praxi se však ujal teprve nápad Johna Blenkinsopa, který v roce 1811 opatřil lokomotivu doplňkovým ozubeným kolem, které zapadalo do ozubené kolejničky položené vně obou obyčejných. Takto vyzbrojené lokomotivy zajišťovaly od následujícího roku úspěšně dopravu uhlí do Leedsu. Přesto se ale myšlenka ozubené železnice nerozšířila a další vývoj směřoval do zvy-

šování váhy lokomotiv, čímž se zvyšovala adheze (tření), a současně do zavádění ocelových kolejnic, které svojí pružností vyhovovaly zvyšující se zátěži lépe než původní litinové. Adhezní tratě se tak v polovině 19. století plně prosadily.

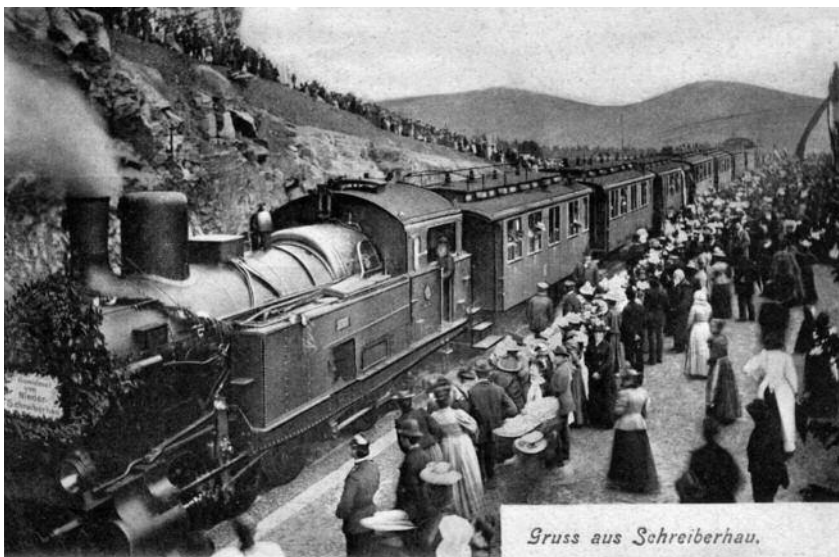
Přesto však Blenkinsopův nápad nezapadl. Začíná éra rozmachu vysokohorské turistiky a železnice se stává dopravním prostředkem na vrcholky hor. V létě 1868 začíná provoz na téměř dvoutisícový Mt. Washington v USA (fungující s původním vybavením bez modernizace dodnes!), o tři roky později se rozjíždí dráha na Rigi ve Švýcarsku.

Extrémní stoupání jsou překonávána pomocí Riggenbachovy ozubnice – v podstatě žebříčku ze dvou postranních traverz spojených válečky. Nedostatek této ozubnice, poněkud trhavý pohyb lokomotivy a nemožnost výhybek, odstranil Riggenbachův žák, švýcarský inženýr Roman Abt. Navrhl dvojici ozubených pásů, posunutých právě o jeden zub. Jízda byla plynulejší, výroba ozubnice levnější. Inženýr Abt navrhl i nájezdový pás ozubnice a jejich křížení ve výhybkách, takže systém se mohl využívat pro strmější úseky libovolných tratí s normálním rozchodem.

Sklářské hutě potřebují uhlí z Pruska

Hlavní zásluhu na vybudování ozubnicové trati mají sklářští magnáti Riedelové. Již od 50. let 19. století se polubenský Josef Riedel snažil zlevnit dopravu černého uhlí z dolnoslezského Waldenburgu (Walbrzych) do svých hutí a továren. Od roku 1859 byl propojen železnici Liberec s Pardubicemi, v roce 1875 byla údolím Kamenice dovedena trať ze Železného Brodu až k Liebiegovým textilkám v Tanvaldu. Uhlí se tak do Polubného vozilo přes Trutnov, Starou Paku, Železný Brod a z Tanvaldu pak koňskými povozy.

Riedel si proto nechal zpracovat studii adhezní trati, která by překonávala hory přes sedla u Tesařova a Nového Světa, kde měla navázat na trať přicházející z Pruska. Obrovské finanční náklady, převyšující možnosti jednotlivce, vedly nakonec ke vzniku sdružení libereckých, jabloneckých a tanvaldských průmyslníků s názvem RGTE (Reichenberg-Gablonz-Tannwalder Eisenbahn, tj. Liberecko-jablonecko-tanvaldská dráha). Od roku 1882 následovalo šest let shánění financí, podávání žádostí, výkupu pozemků, aby konečně 25. listopadu 1888 vyjel první vlak na novém úseku Jablonec-Liberec.

První vlak vjíždí do Ober-Schreiberhau 25. června 1902

Téměř 200 tisíc zlatých zisku za první rok provozu předčilo veškerá očekávání, takže práce na dalších úsecích dostaly zelenou. V roce 1894 bylo otevřeno pokračování do Tanvaldu včetně odbočky Smržovka-Josefův Důl. Zbývalo už jen propojení trati do Pruska. Tam byla již od 20. prosince 1891 v provozu trať z pruského Slezska až do Petersdorfu (Hirschberg-Petersdorf, Jelenia Góra-Piechowice).

Na rakouské straně však stále není jasné, kudy dráha povede. Již od roku 1884 plánuje v sousedním údolí rokytnický železniční výbor v čele s Janem hrabětem Harrachem a s podporou knížete Rohana provést trať údolím Jizery do Pruska. Oběma šlechticům by se tak otevřela cesta k exportu dřeva do světa. Předpokládaná přípojka z Wurzelsdorfu (Mýto u Kořenova) do Tanvaldu by však při maximálním spádu 25 promile byla dlouhá 25 km, a navíc by nádraží ležela na úbočích daleko od továren. Řešení pro Riedely zcela nepřijatelné.

Proto se 12. října 1892 sešli v Kořenově všichni zájemci o výstavbu nové tratě v čele s Wilhelmem Riedelem, synem Josefa Riedela a od roku 1886 hlavním jednatelem sklářského impéria, aby projednali nové směrové vedení trati. Na poradě byl přítomen i vrchní inženýr Friedrich Seligmann, který jako propagátor systému Abtovy ozubnice poukázal na dobré zkušenosti z Rakouska, kde vlaky pomocí ozubnice bezproblémově překonávaly stoupání až 70 promile, a to i v nepříznivých zimních podmínkách. Trať vybavená ozubnicí by byla oproti té adhezní asi o čtvrtinu levnější především díky podstatnému zkrácení své délky. Současně by se dostala do bezprostřední blízkosti průmyslových závodů, takže by odpadla potřeba stavby vleček.

Následovaly čtyři roky „lobbování“ a přetahování u dvora ve Vídni o to, kudy nakonec budoucí dráha povede. V roce 1898 zahajuje hrabě Harrach výstavbu trati z Jilemnice do Rokytnice a současně získává právo na její pokračování do Pruska. Na to urychleně reaguje dalšími jednáními liberecká obchodní komora i grémium jabloneckých exportérů. Výsledkem je uzavření mezistátní dohody mezi Rakouskem a Pruskem o zřízení přímého spojení Tanvald-Petersdorf z 5. listopadu 1898.

Vitání prvního vlaku v Kořenově 30. června 1902

Kořenovské nádraží v prvních letech provozu

V přepracovaném projektu od berlínské firmy Vereinigte Eisenbahnbau- und Betriebsgesellschaft je snížen sklon na maximálně 58 promile, pro potřeby průmyslu jsou prodlouženy stanice v Desné a Dolním Polubném. Pohraniční stanice byla přemístěna do Grünthalu (Kořenov) a prodloužena na 700 metrů. To si při následné realizaci vyžádá přemístění téměř jednoho milionu kubiků zeminy. Současně byl zrušen původně plánovaný 60 metrů vysoký viadukt přes Martinské údolí a stavba byla nasměrována do dnešní trasy.

Pruským drahám se tak podařilo rozvinout trasu do čistě adhezního úseku, i když za cenu značné délky (vzdušná vzdálenost Jelení Hory a Kořenova je 32 km, železnice ale měří 52 km). Na druhé straně však navržené řešení prakticky znemožnilo díky vysoko položenému kořenovskému nádraží budoucí připojení rokytnické dráhy. Společnost RGTE se odmítla případnou rokytnickou odbočkou vůbec zabývat, a tak se propojení obou drah údolím Jizery nikdy neuskutečnilo.

S jarem roku 1900 se rozeběhly veškeré práce naplno. Na stavbě železnice pracovalo naráz až 900 lidí. Největší časové i finanční nároky si vyžádaly práce na tehdy 932 metrů dlouhém polubenském tunelu. Probíhaly současně z obou stran, předvrtná skála byla odstřelována dynamitem i dalšími trhavinami. Skalní vrtáky se musely přestřovat po pouhých 2 cm hloubky vrtů, na jeden metr délky tunelu tak připadalo v neustálém koloběhu na 1 800 kusů vrtáků! Vyražený materiál byl ze štol vyvážen důlními vozíky ručně či koňmo. Průměrný denní výkon ražby byl pouhých 115 cm.

Práci ve štolách provádělo 10 lidí – šest razičů, jeden odstřelovač a tři vyvážeči. Závaly horniny či předčasné výbuchy trhavin stály za 14 měsíců ražby několik lidských životů i četná vážná zranění. Na podrobnosti o těchto příbězích, ale i o mnohých dalších vyhaslých lidských životech za více jak sto let existence zubačky odkazují pomníčků lačné čtenáře na monografii *100 let trati Tanvald-Kořenov-Harrachov* z roku 2002. Detailnější dílo o historii zubačky neexistuje.

Pruský osobní vlak na Jizerském mostě okolo roku 1905

Mezi dělníky na stavbě trati pracovali lidé z celého Rakouska-Uherska, převahu měli horkokrevní Italové. Bylo proto nutné posílit i místní četnictvo, neboť v merklovské¹ hospodě „Fink-Franz“ docházelo prakticky denně ke krvavým šarvátkám. Navzdory všem potížím se raziči nakonec 18. července 1901 pod Vlašským hřebenem setkali a nejtěžší část stavby tak byla hotová. Během jara 1902 byla dokončena pokládka kolejí a 30. června 1902 tak vyjel z Tanvaldu do Grünthalu první slavnostní vlak. Sen Wilhelma Riedela se stal skutečností.

Stále však zbýval poslední krok – propojení přes hranici. Na pruské straně způsobily obstrukce hraběte Schaffgotsche s výkupem pozemků časový skluz, který se ještě zvýraznil nehodou při výstavbě Jizerského mostu. Dne 11. června 1902 se zřítíl při vysouvání středního pole nosník do řeky. Vytáhnout a znovu osadit se ho podařilo až za měsíc. První nákladní vlak z Pruska tak na kořenovskou celnici dorazil až 1. října 1902, osobní doprava byla zahájena o dvacet dnů později.

Na rakouské straně zajišťovaly provoz tři parní ozubnicové lokomotivy, vyrobené roku 1901 ve vídeňském Floridsdorfu, které obdržely u RGTE označení 21G až 23G a jména Dessendorf, Ignatz Ginzkey a Polaun.

Nové mezistátní spojení výrazně zkrátilo export z textilních továren majitelů Liebiega a Ginzkeye do Pruska a současně umožnilo i rychlý dovoz uhlí pro hutě bratří Riedelů v Dolním Polubném. Díky souběžné osobní dopravě začal od počátku 20. století výrazně vzrůstat turistický ruch do Jizerských hor a západních Krkonoš, což způsobilo především na pruské straně výrazný rozvoj lázeňských středisek a výstavbu četných honosných hotelů.

1 Merklov, část Desné v J. h. nad zastávkou Kořenov

Poslední jízda strojvůdce Bienerta

Se vznikem Československa se provoz na zubačce příliš nezměnil. Na naší straně neúnavně sunuly den co den tři parní lokomotivy, označené u ČSD řadou 404.0, za pomoci ozubnicové lamely vlaky do strmého stoupání. Zpět do údolí svážely jak uhelné vlaky, tak i vozy s cestujícími a turisty. Těch přibývalo takovou měrou, že od roku 1924 byly zavedeny přímé vozy Praha Wilsonovo nádraží–Polubný (dnešní Kořenov). Současně však zhoršující se stav trati vedl ke snížení rychlosti na 10 km/hod, což začalo nahrávat rozvíjející se automobilové dopravě.

Na pruské straně začaly již v roce 1911 první pokusy s elektrifikací trati. Úspěšné pokusy na 1,5km úseku však přerušila 1. světová válka, a tak byla elektrifikace celé trati z Hirschbergu (Jelení Hory) do Grünthalu (Polubného) dokončena až v roce 1923. Nejznámější elektrickou lokomotivou té doby byla ET 89, přezdívaná Rübzahl (Krakonoš). V polovině 30. let bylo zavedeno i přímé rychlíkové spojení Grünthal–Breslau (Wrocław), na které byly nasazovány nejnovější německé elektrické soupravy ET 31. Celkově představovala 20. a 30. léta, s výjimkou období světové hospodářské krize, svým objemem osobní i nákladní přepravy zlatou éru kořenovské trati.

Velké změny nastaly až za 2. světové války. V té době již čtyřicet let staré lokomotivy byly provozem natolik přetěžovány, že ke konci války byly někdy i všechny tři pro poruchy mimo provoz. Proto byly transporty občas přepravovány i adhezními lokomotivami. Akce to byly s tehdejšími stroji riskantní, strojvůdci měli co dělat, aby taková jízda neskončila katastrofou. Ve dvou případech se již ale stroje ubrzdit nepodařilo.

Převrácená parní lokomotiva DR 38 v Dolním Polubném (srpen 1945)

Kříž strojvůdce Bienerta při km 31,85

Poprvé to bylo v prvních dnech po skončení války, 24. května 1945, kdy měla adhezni lokomotiva DR 52 odvézt z Tanvaldu do Hirschbergu sedm vozů s německými uprchlíky. Na trati nad Dolním Polubným nestačil kompresor dopumpovávat vzduch do potrubí průběžné brzdy, takže se vůz automaticky zabrzdil a zastavil. Zatímco strojvedoucí chtěl počkat, až tlak v potrubí stoupne, průvodčí začali naopak zbrkle vzduch z potrubí vypouštět, což po chvíli způsobilo přesný opak – nefunkčnost tlakové brzdy. Odbrzděný vlak se rozjel samospádem zpět a během chvíle získal takovou rychlost, že ho již nebylo možné zastavit ani ručními brzdami. Prolétl stanicí Dolní Polubný a zastavil se až v tunelu, kde lokomotiva vykolejila a vzpříčila se o jeho stěny. Jedinou obětí nehody se stala neznámá žena, která chtěla v panice vyskočit z vozu a byla usmrcena přiraženými dveřmi. Další dvanáct osob bylo zraněno. Vyprošťování lokomotivy z tunelu trvalo 19 dnů.

Druhá nehoda s tragickým koncem se stala o měsíc později. Desítky let se o ní nesmělo mluvit, byla zahalena mýty a nepřesnostmi. Podívejme se proto blíže na osudné setkání strojvůdce Bienerta a neznámého sovětského generála v Kořenově v neděli 5. srpna 1945.

Toho dne v poledne se připravovala v Kořenově k odjezdu do své domovské výtopy v Liberci těžká lokomotiva DR 38. Čekala jen na příjezd ozubnicové lokomotivy 404.0, která by jí zajistila při sjezdu do údolí. Její odjezd z Tanvaldu se však kvůli opravě posunul.

Náhle přijely na perón kořenovského nádraží dva ruské džípy. Z jednoho vystoupil důstojník s generálskou hvězdou a řadami metálů a vyznamenání. Doprovázel jej mladícký důstojník se samopalem. Generál ukazoval na venku stojící lokomotivu. Službu konající výpravčí, pan Drahovzal, zjistil po telefonátu s Tanvaldem, že generál požaduje stroj pro transport pěti zakrytých vozů, zřejmě státní válečné kořisti anebo osobního lupu generála, z Tanvaldu do Hirschbergu a dál směrem na východ. Marně se mu Drahovzal,

který neuměl rusky, pokoušel vysvětlit, že tato lokomotiva se pro velký spád trati nemůže k samostatné jízdě použít. Komandýr nechápal, o co jde, a jednání výpravčího považoval za neochotu. Vytáhl svůj kolt a začal jím tlouct o psací stůl. Nezbyvalo než jít k posádce lokomotivy. Tu tvořili dva místní Němci, strojvedoucí Wilhelm Bienert a topič Bruno Schäfer. Oba na riskantní jízdu kývli. Tváří v tvář ozbrojeným sovětským vojákům v kolejišti ani nešlo jinak. Lokomotiva se zvolna vydala pozpátku tendrem napřed na svoji poslední jízdu.

Stodvacetitunový kolos strojvůdce v polubenském tunelu průběžně přibrzdžoval. Jednokomorová tlaková brzda Knorr však patřila mezi tzv. vyčerpateľné brzdy – to znamená, že po několikerém zabrzdění je nutno počkat na opětovné natlakování válce brzdy. Podle výpovědi přeživšího Schäfera přestala být brzda účinná v km 32,6, stroj začal nekontrolovatelně zvyšovat rychlost a v km 31,85 při přechodu z rovné koleje do oblouku stroj nejspíše vyvrátil vnější kolejnici a zřítel se z náspu. Schäfer stačil ještě v plné rychlosti vyskočit a přežil s poraněními zad a rukou. Pětatřicetiletý Bienert však s proraženou lebkou a popáleninami od páry zemřel. Pohřeb měl 11. srpna v Liberci.

U příležitosti 60. výročí této události postavili členové Vědeckotechnické společnosti Tanvald neoběmu strojvůdci v místě jeho skonu symbolický kříž z pražce a kolejnice s pamětní tabulkou.

Od páry k dieselu

Poválečné změny zasáhly trať zásadním způsobem. Již od května 1945 demontovala Rudá armáda elektrické vedení na pruské straně jako svou válečnou kořist. Následně došlo k převzetí německých území u Odry a Nisy Polskem. Poslední vlak přes hranici do stanice Strickerhäuser dojel z naší strany 27. října 1945. V roce 1946 bylo v této stanici, přejmenované mezitím na polské Tkacze, demontováno před harrachovským tunelem několik párů kolejnic, a doprava přes hranici tak na několik desetiletí skončila.

Otazník nad dalším osudem trati visel i na české straně. Opatřebované, pět desítek let staré lokomotivy i zanedbaný stav trati vedly v roce 1951 k záměru dráhu zrušit. Tomu však zamezil rostoucí export skláren v desenském údolí. Nakonec bylo rozhodnuto trať rekonstruovat včetně úseku do Harrachova (již třetí jméno pro stanici Strickerhäuser/Tkacze během 13 let), převzatého od Polska v rámci územního vyrovnání.

Kompletní obnova trati probíhala za provozu od roku 1956, v letech 1958–1961 byla prováděna již za úplné výluky nejobtížnější část – polubenský tunel. Po opravě vjezdových portálů se jeho celková délka prodloužila na dnešních 940 metrů. Současně byla rekonstruována i trať přes Jizerský most, takže první vlak s již novou lokomotivou T426.002 dorazil do Harrachova 26. května 1963.

Po dobu rekonstrukce trati již byla funkční pouze jediná ze tří „čtyřistatrojek“, s číslem 003 – Polaun, dnes v depu v Jaroměři. Zbýlé dva stroje byly v roce 1960 odstaveny a následně rozebrány do šrotu. Nové dieselové lokomotivy objednaly ČSD opět u rakouské lokomotivky ve Floridsdorfu a převzaly je v průběhu října 1961. Dva vozy (T426.002 a 004) převzalo depo Liberec, druhé dva s označením 001 a 003 šly na Slovensko na ozubnicovou dráhu v Tisovci. Protože tam však byla mezitím nákladní

Provoz v Kořenově v létě 1977 (Rakušanky č.003 a 004, motorový vůz M 240)

Lokomotiva řady 743 na kořenovském nádraží v září 1989

doprava „plánovitě“ zrušena, sešly se během roku 1964 všechny „Rakušanky“ definitivně v Kořenově. Vozy však byly v prvních letech značně poruchové, a tak se znovu testovala varianta s čistě adhezními vozy. Ze zkoušek úspěšně vyšly dva upravené motorové osobní vozy z Vagónky Studénka M240.0109 a 0110, nazývané „Singrovky“, které od 30. května 1965 převzaly osobní dopravu. Lokomotivy T426.0 potom vozily převážně těžké nákladní vlaky. Soupravy o hmotnosti až 250 tun nebyly výjimkou, rekordní vlak vážil 320 tun. Hlavní objemy směřovaly do Harrachova na výstavbu mezinárodní silnice E14 se dvěma velkými železobetonovými mosty přes Jizeru a Mumlavu.

V 70. letech se z důvodu množících se problémů se spolehlivostí „Rakušanek“ začaly testovat adhezní lokomotivy i pro nákladní vlaky. Ve zkouškách v letech 1984–1985 uspěla dieselelektrická lokomotiva řady T466.2, kterou zde od roku 1988 nahradily vylepšené T466.3 (dnes s označením 743), přezdívané „Elektronik“.

Čas úpadku

Období socialismu však končí pro zubačku tragédií, jakoby předznamenávající chmurný vývoj dalších let. Sněhové záplavy o Vánocích 1986 zasypávají hory takovým způsobem, že je provoz na trati 27. prosince zastaven. Navzdory kvalitní výbavě (pluh, sněžná fréza, tryskový motor, silná ozubnicová lokomotiva) nechaly ČSD trať zavátou, motorový vůz M240.0 zůstal od Vánoc v Kořenově zasypaný po okna těžkým sněhem. Nikdo neodhazoval ze střech sněh, a tak neodvratně přišlo to, co muselo. Pátého ledna odpoledne se pod tíhou dvou metrů sněhu prolomila střecha kořenovského depa, takzvané rotundy, sloužící jako neformální železniční muzeum, a zasypala čtyři zde stojící lokomotivy. Tři vyvázly jen s relativními oděrkami, ovšem Rakušanka T426.002 dostala plný zásah a její osud byl

Rotunda v Kořenově čtvrt století po prolomení střechy (srpen 2010)

zpečetěn. Naproti tomu anděl strážný stál při parní ozubnicové 404.003, která stála shodou okolností přes zimu venku pod širým nebem. Trať z Kořenova do Harrachova poté prorážely tři spřažené lokomotivy a 2,5 metru vysoká šipová radlice, které sních často sahal až přes střechu. Provoz byl obnoven teprve 1. února 1987.

Dá se tak říci, že film Věry Chytilové Kalamita, natáčený v Kořenově a okolí v únoru 1978, více než prorocky zachytil začínající úpadek české železnice i se všemi možnými následky.

Co český ministr zrušil, evropské peníze obnovily

Příchod lokomotiv řady 743 „Elektronik“ umožnil ukončení provozu ozubnicových strojů T426.0. Lokomotivy s čísly 002 a 004 byly zlikvidovány i fyzicky, stroj 003 byl předán na jaře 1990 do vlastnictví železničářům z tanvaldské VTS². Ti převzali již v roce 1988 do ošetřování č. 001 – jedinou ze čtveřice „Rakušaneč“, která unikla oficiálnímu vyřazení z provozu. Lokomotivy byly ve své době prvními dieselhydraulickými ozubnicovými lokomotivami na světě a dnes jsou oba stroje posledními svého typu. V roce 2011 oslaví již padesát let provozu na dráze.

Ve stejné době odcházejí z Tanvaldu z osobní přepravy po 25 letech i „Singrovky“ M 240.0, a tak veškerou dopravu přebírají lokomotivy 743.

Dopravu od poloviny 90. let obstarávaly převážně vozy řady 810 - zde v zimním Kořenově

Ještě v létě 2007 nevypadal pohled na polskou část trati dvakrát povzbudivě

Listopadové změny roku 1989 přináší i zvýšenou snahu o obnovení dopravy do Polska. Během roku 1991 odstraňují postupně dobrovolníci z tanvaldské „vétéessky“ náletové dřeviny na trati až ke státní hranici, totéž se děje i v Polsku, kde jsou 20. října doplněny chybějící kolejnice v bývalé stanici Nový Svět. Přes zimu jsou získána potřebná povolení z celkem 14 institucí obou zemí, a tak může po 47 letech opět vyjet 25. června 1992 první oficiální vlak na trasu z Harrachova do Sklářské Poreby.

V následných dvou víkendech – při oslavách 90 let vzniku trati – poté do Polska projížděly dlouhé osobní soupravy s téměř 500 místy k sezení. Přesto nestačily, takže lidé stáli všude v uličkách. Na kořenovském nádraží byla v rámci akce vystavena i parní zubačka 404.003 Polaun, sněhový pluh, čtené drezíny a další stroje. Byla to nejmúspěšnější akce posledních dvaceti let, návštěvností dodnes nepřekonaná.

Přesto se ukázalo, že k pravidelné přepravě do Polska je ještě daleko. Trať nesplňovala předpisy pro mezinárodní provoz, v Kořenově by bylo nutné vybudovat celnici. Stále nižší využívání trati především v nákladní dopravě opětovně nastolovalo u vedení Českých drah myšlenky na její zrušení. V říjnu 1992 byly v Dolním Polubném demontovány všechny tři unikátní ozubnicové výhybky, přestože byla celá trať již od 17. března 1992 vedená jako kulturní památka. Výhybky byly deponovány v Kořenově, odkud byly v tichosti na jaře 1996 odvezeny do šrotu. O rok později stihl stejný osud i veškeré zásoby náhradních ozubnicových hřebenu.

V létě 1997 vydává Oblastní podnikové ředitelství Českých drah zprávu o ukončení osobní dopravy na zubačce k 27. září. Navzdory protestní petici podepsané více než 25 tisíci lidmi a nesouhlasu místních úřadů a velkých podniků v Desné a v Dolním Polubném,

kteří se právem obávaly následného zrušení celé trati. Nic však nepomohlo, v sobotu večer dojel do Tanvaldu poslední osobní vlak. Od 28. září potom zvolna pustnoucí trať a neobsazené stanice, rychle podléhající vandalství, se staly smutnou vizitkou tehdejšího ministra dopravy Martina Římana a šéfa správní rady ČD Michala Tošovského.

Ve snaze obnovit na trati osobní přepravu zakládá dvanáct starostů přilehlých měst a obcí 30. října 1997 společenství obcí s názvem Jizerská dráha. Společně s budoucím provozovatelem, společností GWJ, podepisují po četných jednáních s Českými drahami 23. března 1998 smlouvu o pronájmu tratí Liberec–Tanvald–Harrachov, včetně odbočky do Josefova Dolu, následně i smlouvu o pronájmu strojů.

Pravidelná doprava osob i nákladů se opět rozeběhla, již pod logem Jizerské dráhy, 24. května 1998. Oproti Českým drahám byl chod nové společnosti výrazně ekonomičtější. Místo původních 238 zaměstnanců zajišťovalo nyní provoz na třech tratích 125 lidí. Hlavní technickou novinkou bylo zavedení motorových vozů řady 810, které se na svažitě trati osvědčily jak spolehlivostí, tak i nízkou spotřebou nafty, srovnatelnou s autobusy.

Nízké dotace z ministerstva dopravy však na podzim vedly k tomu, že společnost GWJ k 30. listopadu 1998 navzdory všem úsporným opatřením ukončila činnost na tratích Jizerské dráhy. Doprava tak 1. prosince opět přešla pod České dráhy, jejichž nové vedení přislíbilo zachovat nejen provoz na stávající trati, ale i obnovit jednání s Polskem o zprovoznění přeshraničního úseku. V Polsku byla ovšem situace podobná jako v Česku rok předtím. Polské státní dráhy neměly o investici do propojení obou zemí zájem, a tak roky ubíhaly bez jakékoliv naděje.

Nečekaný zvrat nastal 6. října 2007, kdy došlo k dohodě mezi polským státem a Dolnoslezským vojvodstvím o převodu trati Szklarska Poręba Górna–státní hranice. Definitivní podpis smlouvy 29. ledna 2008 tak po 17 letech bojů na obou stranách hranice otevřel cestu k celkové rekonstrukci zanedbaného úseku.

Žádost o evropskou dotaci ve výši 85 % z celkových více než sedmi milionů eur předložily společně Dolnoslezská správa silnic a železnic a česká Správa železniční dopravní cesty. Prvním kolem v červnu 2008 projekt neprošel, přepracovaná verze za 4,3 milionů eur o rok později – 16. března 2009 – již dotaci získala. Události se daly rychle do pohybu.

Opravu 13,4 km dlouhé polské části trati zahájilo 8. května sdružení firem DOLKOM – WERO-BUD, vítěz z celkem 14 uchazečů. Zatímco v Polsku v létě práce již běžely, na české straně ještě stále nebyl vybrán ani dodavatel. Nakonec na stavbu nastoupila – typicky česky bez výběrového řízení – v říjnu Traťová strojní společnost z Hradce Králové. Ta navzdory krátké přestávce způsobené přívalem 70 cm sněhu v polovině října zvládla úsek do příchodu zimy kompletně obnovit.

Na polské straně však problémy s vadnými kolejnicemi, chybějící materiál i chaotická organizace práce posunuly termín ukončení z původního 30. listopadu až na pozdní jaro 2010. Tehdy už byli určeni i oba provozovatelé dopravy – na české straně firma Viamont Regio, na polské společnost Przewozy Regionalne. Po několikerém posunutí bylo nakonec určeno i datum slavnostního zahájení provozu – pátek 2. června 2010. Přesto však nebylo do poslední chvíle jasné, jaké vozy budou polským drážním úřadem povoleny k jízdě přes hranici, tedy zda vůbec začne od 3. července pravidelný provoz.

Polská souprava SA 134 na zastávce Jakuszyce (srpen 2010)

Dopoledne 2. července projela polská souprava SA 134, zájemci přeplněná k prasknutí, po nově obnovené trati ze Sklářské Poreby přes hranici do Kořenova, aby po krátké pauze nastoupila ke zpáteční cestě do Poreby. Poté následovaly oslavné projevy četných papalášů z obou zemí. Žádný z nich však během řeči nezmínil, že od 3. července navzdory všem proklamacím pravidelné vlaky nevyjedou.

Polské úřady na poslední chvíli nepovolily přeshraniční provoz pro neexistenci pevného telefonního kabelu mezi výpravčími v Tanvaldu a Sklářské Porebě. Zvláštní argument v době mobilních telefonů. Tento poslední byrokratický záchvěv byl odstraněn doplňkovou dohodou z 12. srpna, a tak konečně 28. srpna projel do deštivého Kořenova po 65 letech první pravidelný vlak, polská souprava SA 134-007.

Přání několika generací se tak konečně splnilo, přesto je ovšem nutné mnohé ještě dopilovat. Český dopravce Viamont ještě stále nemá pevně rozhodnuto o vozech (zřejmě budou přes hranici jezdit na zubače osvědčené motoráky 810.0), u polských na pohled elegantních „szynobusů“ jsou zase obavy z vyhlášené nespolehlivosti. Navíc polský dopravce nemá žádné zkušenosti se zimní úpravou trati v nadmořské výšce téměř 900 m n. m.

Ani „osekaný“ jízdní řád nevychází cestujícím příliš vstříc, nehledě na nutnost platby ve dvou měnách. Ale to jsou, doufejme, již jen drobnosti ve srovnání se zarostlou tratí ještě před pár lety. Nyní již bude záležet jen na péči a snaze všech zúčastněných, zda bude trať vyhledávána a oblíbena především turisty jako prostředek poznávání přírody Jizerských hor a Krkonoš na obou stranách dnes již neexistující hranice – obdobně jako během celé první třetiny 20. století.

O Vědeckotechnické společnosti Tanvald

Tisíce lidí se za posledních dvacet zúčastnily pamětních jízd mezi Tanvaldem a Harrachovem – ať již tažených ozubnicovými „Rakušankami“, či dokonce párou. Mnozí předpokládají, že se jedná o propagační jízdy Českých drah. Zásadní omyl!

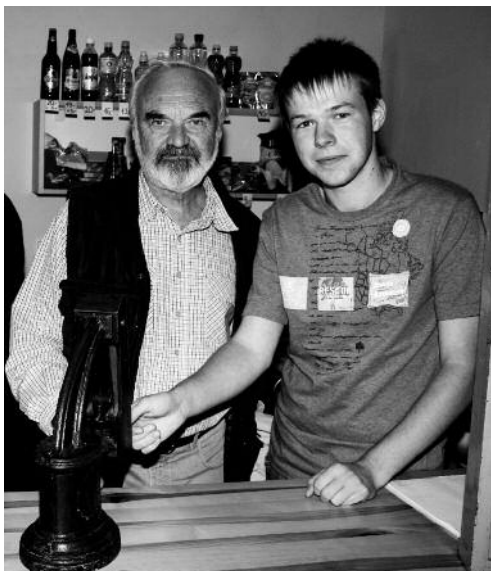
V 90. letech dráhy těmto aktivitám veskrze bránily, v současnosti je za úplatu (myšlen je tím pronájem trati a strojů) tolerují. Nostalgické jízdy provozují a peníze na ně shánějí železniční fandové z tanvaldské Vědeckotechnické společnosti.

Pobočka VTS při železniční stanici Tanvald byla založena 13. ledna 1988 s cílem zachránit unikátní ozubnicové lokomotivy řady T 426.0, které měly být po ukončení provozu sešrotovány. Ihned po založení převzala VTS do své péče lokomotivu č. 001, domovem v libereckém depu. V roce 1989 přesadila do lokomotivy č. 003 motor ze zlikvidované 004. Lokomotiva poté přešla přímo do majetku VTS a v roce 2002 byla též uvedena do provozu.

V roce 2003 členové VTS kompletně zrezovali historickou „Singrovku“ M 240.021, patřící libereckému depu. Hodnota prací dosáhla půl milionu korun. Vůz byl poté nasazován nejen na nostalgické jízdy, ale při poruchách běžných vozů zaskakoval i v pravidelné osobní dopravě. V roce 2006 k ní přibyla další brigádnicky obnovená a nalakovaná Singrovka M 240.057.

Jeden z originálních exponátů kořenovského muzea

Akce Cimrman na zubačce (13. června 2009)

O to větší tragédií se pro všechny členy stal 10. prosinec 2006, kdy večer při jednom ze záskoků začala „021“ kvůli technické závadě na trati za Kořenovem hořet. Než se v nepřístupném terénu podařilo hasičům natáhnout 300 metrů hadic, byl celý vůz v plamenech.

Dobrým tahem se stal v roce 2005 nákup malé vlečkové lokomotivy T 211.037, která je od té doby pronajímána na Liberecku a Jablonecku na traťové údržbářské práce. Finanční přínos umožnil v roce 2007 nechat stroj kompletně zrenovovat, a tak modrá lokomotiva s přezdívkou „Prasátko“ nadále pomáhá financovat činnost VTS.

Jedním z cílů členů „větésky“ bylo vždy i vybudování muzea zubačky v Kořenově. Základ se vytvářel již v 80. letech, kdy bylo v kořenovské rotundě umístěno několik historických lokomotiv. Po zhroutilí střechy v lednu 1987 byly v sousedním dílenském depu umístěny alespoň obě „Rakušanky“. Dráhy však dílny v roce 1995 opustily a historické vozy tak bohužel od té doby stojí pod otevřeným nebem v Tanvaldu (naštěstí se je daří umísťovat přes zimu pod střechu v turnovském depu). Mezitím se vyrabované kořenovské dílny – stále ještě v majetku státních Českých drah – v letech 2000 až 2005 zřítily na hromadu sutin.

Přesto se ale Muzeum ozubnicové dráhy podařilo vybudovat. V létě 2007 poskytly dráhy pro VTS prostory v přízemí kořenovské stanice. Následovaly stovky hodin dobrovolné práce mnoha členů, jak při shánění exponátů, tak i při obnově místností a instalaci výstavy. Od května 2008 se stalo muzeum poznamenáhlí atrakcí celého jizersko-krkonošského pomezí, jak o tom svědčí různojazyčné zápisy v pamětní knize.

O nostalgických jízdách již byla řeč na začátku. Okolo osmi akcí ročně, v roce 2010 s velmi vysokou návštěvností díky dotacím z EU, a tedy jen s dobrovolným vstupným. Mezi návštěvníky se již objevuje množství turistů z Polska či od německé Žitavy. Zapomenout nelze ani na přelomové roky 1997–1998, kdy veškeré úsilí VTS bylo věnováno boji proti zrušení trati a následně snahám o její znovuzprovoznění.

Zdálo by se, že zahájením pravidelného přeshraničního provozu byly hlavní cíle tohoto sdružení dosaženy. Přesto ještě alespoň jeden stále zbývá. A tím je obnova kořenovské rotundy. Projekt existuje, dvacet milionů chybí. Podaří-li se znovu dosáhnout na evropské dotace, to je otázkou. Každopádně by zde konečně našly domovskou střechu nad hlavou

obě Rakušanky, Singrovka, Prasátko a snad i parní „čtyřistačtyřka“, již roky deponovaná v Jaroměři. Atraktivita kořenovského muzea by tím nesporně vzrostla.

Takže nezbyvá než aktivity VTS (v posledních letech osamostatněné jako Železniční společnost Tanvald, o. p. s.) podporovat všemi způsoby i do budoucna a všechny přátele této historické trati pozvat – na shledanou na zubačce!

Použité prameny a literatura:

GÁL, T.: Zpráva o pátrání po příčině násilné smrti W. Bienerta, strojvůdce státních drah, k níž došlo dne 5. srpna 1945 v Dolním Polubném. Žel. společnost Tanvald, 2005.

GÁL, T., PROKEŠ, P.: *Proč má zubačka zuby?* Mikroregion Tanvaldsko, listopad 2005.

HAAS, V. a kol.: *100 let trati Tanvald-Kořenov-Harrachov 1902-2002*. SAXI, Praha, 2002.

SCHREIER, P.: *Zubaté koleje*, příloha magazínu Grand Express – ČD, únor 2009.

Letáky: *Ozubnicová trať Tanvald-Kořenov*, VTS Tanvald pro České dráhy, duben 2002.

Horská ozubnicová dráha - sezona 2010, Žel. společnost Tanvald, 2010.

Vlakem přes Novosvětský průsmyk, Žel. společnost Tanvald, 2010.

Internet: www.zubacka.cz

Nostalgický vlak vyjíždí z kořenovského tunelu (léto 2010)

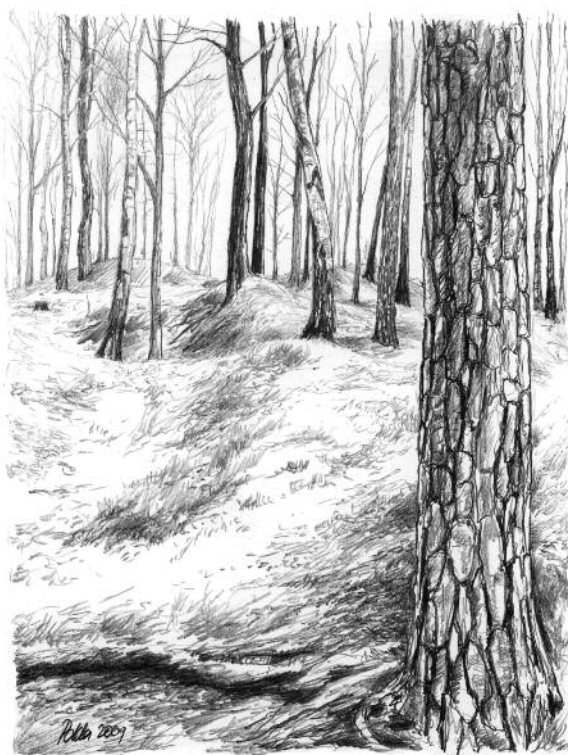
Titulní strana článku:

„Rakušanka“ T 426.003 na své zubaté dráze v jizerskohorských lesích

Vojenská opevnění

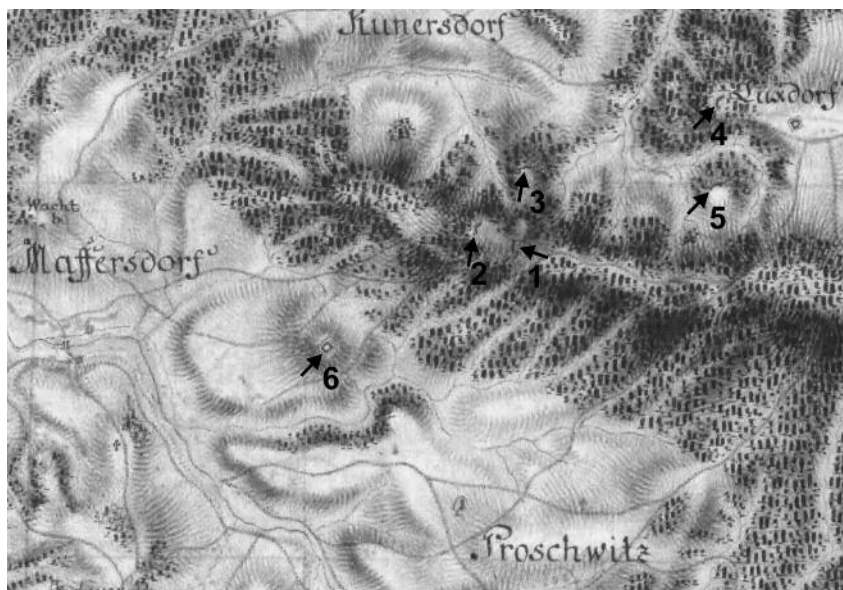
Objev novověkých vojenských
opevnění mezi Libercem
a Jabloncem nad Nisou

Martin Nechvíle
Jablonec nad Nisou

Okolnosti objevu

Na jaře roku 2009 objevil tehdejší místostarosta města Jablonec nad Nisou Lukáš Pleticha na svých pravidelných procházkách se psem na katastrálním území Lukášova pozoruhodný terénní útvar, který byl jednoznačně vytvořen lidskou rukou. Stáří útvaru bylo nejasné, ale rozhodně se nejednalo o výtvar posledních desetiletí. Jelikož si byl vědom možného významu nálezů, informoval pracovníky Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Liberci, kteří místo ohledali a konstatovali, že se s největší pravděpodobností jedná o novověké vojenské opevnění vybudované jako dělostřelecké postavení. Ovšem z jaké doby přesně tato fortifikace pochází, nebylo jasné. Po několika týdnech bádání v historické literatuře se začalo možné časové zařazení rýsovat. V tu chvíli nikdo nepomyslel na to, že by takových opevnění mohlo být v okolí více. V této vpravdě detektivní práci pomohla mapa tzv. 1. vojenského mapování z let 1764–1768, která byla rektifikována v letech 1780–1788. Toto kartografické dílo, které je dostupné na internetu, vzniklo pro Čechy za vlády císařovny Marie Terezie a jejího syna Josefa II. jako strategický podklad pro plánování vojenských akcí. Mapa tedy kladla důraz na přesné znázornění reliéfu krajiny, vodní toky, průběh komunikací a podobně. Jaké bylo překvapení, když se podařilo nalezené opevnění u Lukášova identifikovat na této mapě. A nejen to. V okolí Lukášova a na Prosečském hřebeni byly vyznačeny další podobné objekty, o jejichž

Výřez 1. vojenského (josefského) mapování, list C020 z let 1764–1768, rektifikace 1780–1788.

Šípkami a čísly 1–6 jsou označena vojenská polní opevnění navrhovaná na zápis za KP.

Opevnění č. 1 je liniové valové opevnění, č. 2 je tvořeno tzv. redanem a barkanem,

č. 3 a 4 je tzv. barkan, č. 5 je tzv. redan a č. 6 je tzv. reduita.

existenci jsme nic nevěděli. V první chvíli zavládla skepse, zda se opravdu jedná o vojenská opevnění a zda je vůbec nějaká šance, že se v terénu zachovaly dodnes. Tato myšlenka nejvíce hlodala Lukáše Pletichu, nálezce prvního opevnění, který s mapou a se psem vyrazil opět do terénu. A podařilo se mu něco neuvěřitelného, jelikož všechna ta vyznačená opevnění v terénu opravdu identifikoval, a ještě k tomu přesně na místech, kde podle mapy měly být. Tato přesnost a věrnost zaznamenání nám vyrazila dech, jelikož vojenské mapování bylo před více než dvěma sty lety prováděno bez kartografických přístrojů důstojníky vojenské topografické služby, kteří projížděli krajinu na koni a mapovali doslova od oka okolní terén. Jeden zkušený důstojník mohl za léto zmapovat až 350 km². Před mapováním nebyla z finančních a časových důvodů vybudována síť přesně astronomicky určených trigonometrických bodů. I přesto však byla objevená opevnění zaznamenána naprosto přesně. V terénu se nakonec podařilo identifikovat šest opevnění, která jednoznačně tvořila systém a s největší pravděpodobností byla vybudována současně.

Stav nalezených opevnění

Ne všechna na mapě vyznačená opevnění se dochovala dodnes. Jedna větší pevnost (ve vojenské terminologii tzv. *reduta*) se nacházela na okraji tehdejšího intravilánu vesnice *Luxdorf* (Lukášov) a byla patrně zcela zničena pozdější výstavbou domů. Ostatní pevnosti, které se nacházely v lese, se až na jednu výjimku zachovaly velmi dobře. Tou výjimkou je opevnění č. 4 (tzv. *barkan*), které bylo z větší části zničeno při budování otočky pro těžkou lesní techniku. I přesto jsou relikty této fortifikace v terénu částečně patrné. V terénu se nejvýrazněji zachovalo první objevené opevnění č. 5 (tzv. *redan*). Jedná se o šipovitý útvar, jehož ramena svírají zhruba pravý úhel. Fortifikace byla vybudována na mírně ostrožně tím způsobem, že byl nejprve vyhlouben příkop a vytěžený materiál posloužil pro navržení valu. Takto vybudované opevnění fungovalo jako vyvýšené a chráněné postavení pro

Pohled od JV na ostrožnu, na jejímž konci se v lese nachází opevnění č. 5 (tzv. redan)

dělostřeleckou baterii. Tento jednoduchý způsob budování fortifikace pomocí příkopu a valu byl použit i u ostatních nalezených opevnění. Jedinou výjimkou je opevnění č. 3, kde jsou součástí některých úseků fortifikace i žulové podezdívky. Datování těchto kamenných konstrukcí však není zcela jasné a mohou být i mladší.

Vojenská opevnění byla již v době vzniku pevně typologicky rozlišena dle funkce a konstrukce. V terénu byly identifikovány celkem čtyři typy opevnění. Opevnění č. 1 je tvořeno valovou linií, kterou můžeme označit také jako zásek, který kolmo přetíná Prosečský hřeben, po němž vedla komunikace. Opevnění č. 2 je tvořeno *redanem* a *barkanem*. Opevnění č. 3 a 4 pak náleží mezi tzv. *barkany* a č. 5 je tvořeno tzv. *redanem*. Nejlépe opevněný bod (č. 6) se nacházel na vrchu Šance a tvořila ho tzv. *reduta*, která se vyznačovala čtvercovým půdorysem s opevněním na všech stranách. Kromě záseků jsou *redany* a *barkany* určeny jako opevnění pro dělostřelecké baterie. Pro všechny typy opevnění byla vždy zvolena promyšlená velmi výhodná strategická poloha.

Stáří opevnění

Klíčovou roli při interpretaci jakéhokoli nálezu hraje určení stáří, díky němuž je pak zpravidla možné daný nález zařadit do širšího historického kontextu. V našem případě nebyly na místě opevnění nalezeny žádné movité archeologické nálezy, a tak jsme odkázáni na písemné či kartografické prameny. Díky vyznačení nalezených opevnění na dochované mapě tzv. 1. vojenského mapování z let 1764–1768 (rektifikace v letech 1780–1788) máme poměrně konkrétní časovou představu doby vzniku těchto fortifikací, tedy 2. polovina 18. století. Při určení konkrétní události či konfliktu, v rámci něhož byla opevnění zbudována, se dostáváme do určitých nesnází. V zásadě se nabízí dva konflikty, v rámci nichž mohlo k výstavbě dojít. První je období tzv. *sedmileté války* v letech 1756–1763, ve kterém se v našem regionu utkala vojska rakouská a pruská. Nejvýznamnější vojenskou operací tohoto konfliktu se stala bitva u Liberce 21. dubna 1757. V rámci přípravy tohoto střetnutí

Opevnění č. 5 (tzv. redan), relikv příkopu s valem

Pohled od SZ na vrch zvaný Šance mezi Prosečí n. N. a Vratislavicemi n. N., na jehož zalesněném vrcholu se nachází opevnění č. 6 (tzv. reduta)

bylo kromě opevnění města Liberce vybudováno rakouskou armádou i velké množství polních opevnění v linii Keilův vrch až úpatí ještědských svahů. Opačným směrem k úpatí Jizerských hor byla hustota opevnění díky obtížnější schůdnému terénu výrazně řidší. Druhou a pravděpodobnější možností vzniku nalezených polních opevnění je tzv. *válka o dědictví bavorské*, někdy zvaná *bramborová*. Tento konflikt mezi Rakouskem a Pruskem se v letech 1778–1779 dotkl i Liberecka, kde byl očekáván vpád pruských vojsk, a tak rakouská armáda obsadila strategická postavení a vybudovala řadu opevnění kontrolujících klíčové komunikace. Takto rakouská armáda postupovala téměř po celé severní hranici od Ústí nad Labem, přes Českolipsko po Liberecko. Obdobné přípravy probíhaly i ve východních Čechách. Velení rakouské armády umístěné v severních Čechách převzal v dubnu 1778 dodnes známý polní maršál Ernest Gideon Laudon. Jeho armáda, soustředěná mezi Libercem a Ústím nad Labem, čítala kolem 62 000 mužů a 252 těžkých děl. Na pruské straně bylo na vpád do Čech připraveno 67 000 pruských a 22 000 saských vojáků pod velením prince Jindřicha. Laudon si byl dobře vědom početní převahy protivníka a od začátku vojenských operací se připravoval na defenzivní způsob boje. Důsledkem této taktiky byl vznik stovek polních opevnění, jejichž část se dochovala dodnes. V noci ze 30. na 31. července 1778 překročily pruské a saské jednotky na několika místech české hranice. Předsunuté rakouské jednotky se sice útočníkům postavily na odpor, ale kvůli početní převaze protivníka byly nuceny se ze svých pozic stáhnout. Během konfliktu, který trval do jara roku 1779, nedošlo k žádné větší bitvě a jednalo se spíše o taktický boj plný přesunů a manévřů vojsk na obou stranách.

Nalezená opevnění mohla být samozřejmě armádou využívána a upravována během hned několika následných konfliktů, pro což svědčí i jejich zanesení do vojenských map. Využívání starších opevnění bylo zcela běžnou vojenskou praxí. Na existenci opevnění upozorňují mnohdy i staré místní názvy zpravidla v německém tvaru Schanze, které se vyskytují na mapě stabilního katastru (1843) i v mladších mapových dílech. V našem případě jsou doloženy pro opevnění č. 5 (*Schanzplatz*) a č. 6 (*Schanze*).

Inspekční cesty císaře Josefa II.

Nesporný strategický význam Liberecka jako jedné ze vstupních bran do vnitrozemí dokládají i inspekční cesty císaře Josefa II., které do našeho regionu směřovaly v tomto období hned třikrát. Poprvé zavítal Josef II. na Liberecko v roce 1768, kdy jeho cesta směřovala z Hrádku nad Nisou přes Zdislavu a Ostašov do Liberce, kde na zdejším zámku přenocoval. Druhý den pokračoval přes Vratislavice do Jablonce nad Nisou a dále přes Návarov do Vrchlabí. Důvodem této cesty bylo zejména seznámení se se zdejším hospodářským rozvojem. Císař si však údajně při této příležitosti prohlédl i některá opevnění (šance) ze sedmileté války. Tato zmínka by se mohla týkat nalezeného opevnění č. 6, které se nachází na kopci mezi Vratislavicemi a Prosečí. Druhá návštěva císaře Josefa II. se odehrála v roce 1778 v souvislosti s přípravou na prusko-rakouskou válku o dědictví bavorské. Tentokrát vedla jeho cesta z Hodkovic nad Mohelkou do obce Milíře a na blízký kopec Špičák či Uhlířský vrch, který byl na paměť císařovy návštěvy nazván *Císařský vrch*. Toto místo navštívil z důvodu jeho strategické polohy, jelikož dotud měl přehled nad územím, kde se armáda připravovala na vojenský konflikt. Jeho další cesta vedla patrně přes Jablonec nad Nisou do Smržovky a pak zpět přes Kokonín a Vrkoslavice do Hodkovic. V té době bylo zvažováno vybudování mohutné vojenské pevnosti právě v Hodkovicích. Z tohoto záměru však nakonec sešlo. Ovšem jediná písemně podrobně zdokumentovaná císařská cesta byla realizována v září 1779 již po podepsání Těšínského míru 13. května 1779. Tamo smlouva znamenala klid zbraní mezi Pruskem a Rakouskem. Záříjová císařova cesta směřovala z Jilemnice přes Sytovou, Roprachtice, Jesenný, Návarov, Držkov, Zásadu, Vrkoslavice, Jablonec a dále přes Lukášov a Kunratice do Liberce. Jana Schejbalová ve svém článku o Josefu II.

Opevnění č. 6, detail palebného postavení pro dělo

cituje dokument s názvem *Journal o cestě Moravou, Slezskem, Čechami a Horními Rakousy v roce 1779*, popisující tuto cestu. Ke dni 15. září je tam mimo jiné uvedeno „...*Ze záseků je ještě spousta zachována, například u Lukášova, jakož i ty u Milířů a kolem Javorníka.*“ Je nepochybné, že lukášovskými záseky jsou myšlena nalezená opevnění. Je tedy možné, že císař některé z nich při své cestě 15. září 1779 osobně navštívil anebo ze svého vozu alespoň zahlédl.

Pokud bychom chtěli odkrýt vojensko-strategický důvod vybudování nalezených opevnění právě v těchto místech, část odpovědi již byla obecně uvedena výše. Jednalo se o vojenské zajištění důležitých komunikací za účelem znemožnění jejich využití nepřítelem k postupu do vnitrozemí. V našem případě se jedná o důležitou komunikaci Liberec–Vratislavice–Jablonec, nad níž se nachází opevnění č. 6 (tzv. *reduta*). Druhá důležitá střezaná komunikace vedla z Liberce přes Kunratice, Lukášov do Jablonce. Zatímco tyto cesty byly střezeny dělostřeleckými bateriemi, možný postup nepřátelské pěchoty cestou po Prosečském hřebeni mělo zastavit několik linií záseků, které ve formě příkopu a valu přehrazovaly celý hřeben. Zajímavou otázkou je i časová náročnost vybudování takovýchto polních opevnění. Na základě experimentů je prokázáno, že takováto jednoduchá zemní polní opevnění byl dostatečný počet vojáků s patřičnou výstrojí schopen vybudovat v řádech desítek hodin, maximálně několika málo dnů. Bylo to samozřejmě odvislé od rozsahu a počtu pracovníků.

Otázku, zda byla opevnění v inkriminovaných bojích skutečně využita, nejsme schopni z důvodu strohosti sdělení písemných pramenů jednoznačně zodpovědět. V písemných pramenech jsou doloženy šarvátky v okolí Vratislavic, z čehož plyne pravděpodobně zapojení opevnění č. 6 do těchto bojů. Jak to vypadalo na druhé straně Prosečského hřebene, není jasné. Indicie k formulování odpovědi by mohl přinést snad jen archeologický výzkum.

Význam nálezu a jeho ochrana

V terénu objevený systém polních opevnění a záseků je velmi dobře zachován a je jedním z mála dochovaných archeologizovaných dokladů válečných akcí 2. poloviny 18. století na Liberecku a Jablonecku. Význam nálezu sestávajícího ze 6 zjištěných dělostřeleckých pevností a záseků je právě v zachycení jejich systému v konfiguraci krajiny. Jejich strategickou důležitost potvrzuje i velmi přesné zakreslení do listu 1. vojenského mapování. Nejedná se tedy pouze o jednotlivosti, ale o ucelený systém opěrných bodů dokládající defenzivní vojenskou taktiku 2. poloviny 18. století. Vzhledem k důležitosti nálezu by podán na podzim roku 2009 prostřednictvím Archeologického ústavu AV ČR v. v. i. na Ministerstvo kultury ČR návrh na prohlášení těchto polních opevnění za kulturní památku. Tento podnět ministerstvo přijalo, avšak ještě ve věci nerozhodlo. Je třeba zdůraznit, že v Libereckém kraji není žádný srovnatelný takto ucelený komplex archeologizovaných vojenských objektů z tohoto období prohlášen za kulturní památku. V případě prohlášení za kulturní památku by tedy jednoznačně došlo k obohacení tohoto souboru o dosud chybějící a neprávem opomíjený typ památky. Z hlediska ucelenosti, zachovalosti a existence písemných dokladů datujících tyto objekty se jedná o mimořádnou památku vojenské

historie nadregionálního významu. Zároveň je nutné zdůraznit, že právě tyto archeologizované památky jsou nejhroznějším druhem našeho kulturního dědictví vůbec. Bez památkové ochrany mohou tyto relikvy vojenské minulosti regionu brzy zaniknout například při nešetřné těžbě dřeva či jiném neodborném zásahu.

Literatura:

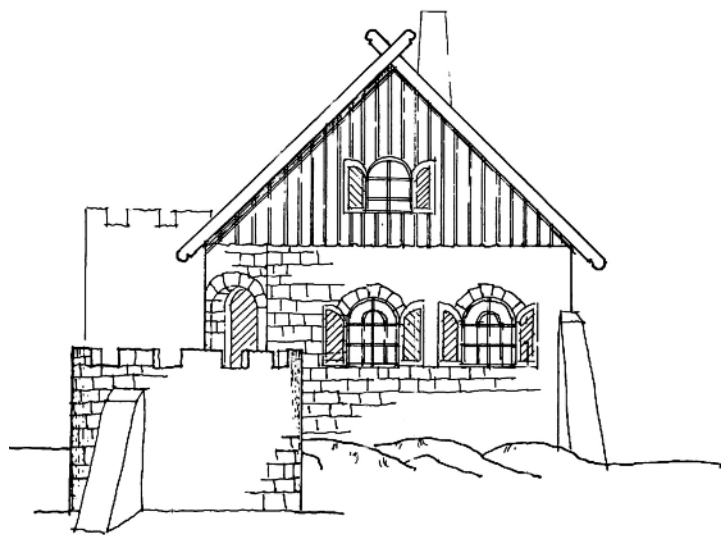
- ANĐĚL R. (2007): *Bitva u Liberce 21. dubna 1757*, Krkonoše–Jizerské hory, 8/2007, Vrchlabí: 32–33.
- BENDA A. (1877): *Geschichte der Stadt Gablonz und ihrer Umgebung*, Gablonz: 135–137.
- FINKE F. (1917): *Ortsgeschichte der Marktgemeinde Grünwald*, vlastním nákladem, Jablonec: 21.
- FISCHER K. R. & GIERACH E. (1934): *Heimatkunde des Bezirkes Gablonz in Böhmen 2/3*, Jablonec: 71, 97.
- HRDY J. (1907): *Aus dem Isergebirge, Herrschaft Morchenstern mit der Umgebung*; Josefův Důl: 102–105.
- JÄGER A. (1865): *Dorfchronik, Geschichte der Ortschaften Maffersdorf, Proschwitz und Neuwald*, vlastním nákladem, Liberec: 278.
- LILIE A. (1895): *Der politische Bezirk Gablonz*, Jablonec: 62–66.
- NECHVÍLE M. (2008): *Tajemný kopec u Vratislavic*, Vratislavický zpravodaj 11/2008, Vratislavice nad Nisou: 10–11.
- NEJMAN M. (2010): *Popis lokalit s polními fortifikacemi na severním bojišti války o bavorské dědictví zakreslených na mapových listech I. vojenského mapování. Polní opevnění od třicetileté války do roku 1945. Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Josefově, Jaroměř – Josefov: 45–59.*
- PLETICHA L. (2009): *O nevyužitých šancích z dob prusko-rakouských válek*, Jablonecký měsíčník 11/2009, Jablonec nad Nisou: 16.
- RESSEL A. F. (1903–1904): *Heimatskunde des Reichenberger Bezirkes*, Liberec: 812.
- SCHEYBALOVÁ J. (1996): *Císař Josef II. a jeho reformy v zrcadle soudobé lidové literatury a rukopisných zápisků českého vzdělance a lidového písmáka*, Jizerská kóta 0428, č. 6 listopad–prosinec, Jablonec nad Nisou: 57–69.
- 1st MILITARY SURVEY, Section No. 20, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna; Laboratoř geoinformatiky Univerzity J. E. Purkyně – <http://www.geolab.cz>; Ministerstvo životního prostředí ČR – <http://www.envi.cz>.

Wysoki Kamień

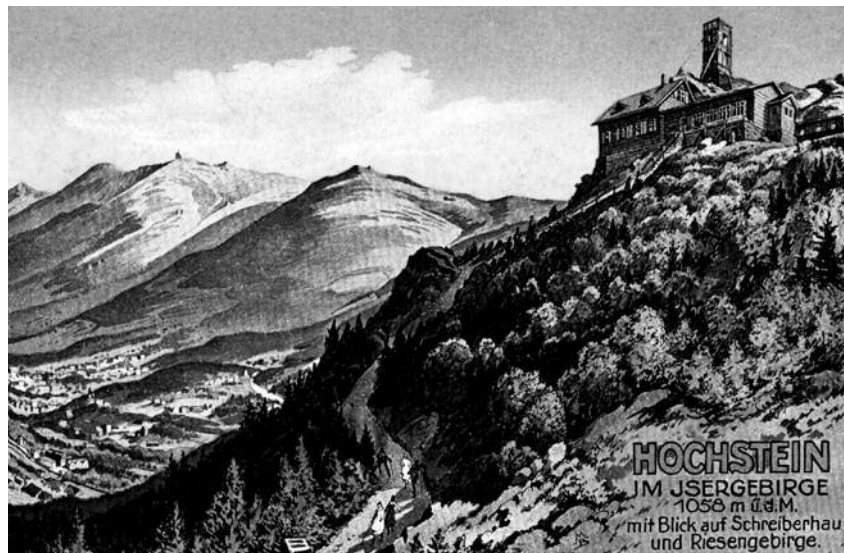
Po půl století stojí na
Vysokém kameni opět chata

Józef Gołba, Otokar Simm
Szkłarska Poręba, Jablonec nad Nisou

Nejvýznamnějším útvarem polské části Jizerských hor je Vysoký jizerský hřeben, který strmě vystupuje z Jelenohorské kotliny a táhne se od Piechowic na východě k Jizerskému Stohu na západě. Údolí Kwisy a Malé Kamienné ho odděluje od hřebene Kamenického a široký úval Jizery od Středního jizerského hřebene. V jeho masivu se nacházejí všechny polské vrcholy dosahující zde výšky tisíce metrů.

Od východu je prvním z nich Vysoký kámen, jehož skalnatý hrot ční směle nad Sklářskou Porebou, a tvoří tak důstojný protějšek sousedních Krkonoš. Ale ani jinak nejde o horu ledajakou – vyhlídka z ní patří k nejhezčím v celém pohoří. To pochopitelně neuniklo průkopníkům turistického hnutí.

Vysoký kámen s panoramatem Krkonoš

O krásách Vysokého kamene a jeho okolí věděli i členové Německého horského spolku pro Ještědské a Jizerské hory. Již v roce 1894 tvořila přílohu čtvrté spolkové ročenky velkolepá skládačka o rozměrech 94 x 14 cm, na níž bylo zachyceno rozhledové panorama z tohoto vrcholu. Pro spolek ho nakreslil I. G. Tschepan z Liberce.

Josef Matouschek, jenž se o 30 let později proslavil jako tvůrce vynikajících map, k tomu v ročence napsal: „Vysoký kámen, 1 058 m, je součástí Vysokého jizerského hřebene. Ačkoliv v sobě název zahrnuje východní a západní vyvýšeninu, totiž Velký a Malý Vysoký kámen, je za něj všeobecně považován pouze ten druhý. Na vrcholu Malého Vysokého kamene stojí ‚bouda‘, postavená nově v roce 1882, a také dřevěná rozhledna, ze které se vandrovníkovi nabízí znamenitý výhled. Zejména dva pohledy oplývají krajinnou krásou: v hloubi položená Sklářská Poreba s hradbou Krkonoš v pozadí a údolí Kwisy mezi mohutným Vysokým jizerským hřebenem a Kamenickým hřebenem. Bylo by zbytečné vyjmenovávat všechny významné body, které je možné z Vysokého kamene spatřit; panorama je jasně a zřetelně zobrazuje.“

Matouschek dále popisuje výstupové trasy ze všech možných směrů včetně časových údajů. O tom, že byl sám velice zdatným turistou, svědčí jeho doporučení túr na Vysoký kámen i z Tanvaldu, Josefova Dolu či z Raspenavy. Vezmeme-li v úvahu, že místní železniční spojení v té době ještě neexistovalo, byly to opravdu heroické výlety.

Také profesor Franz Hübler se o Vysokém kameni zmiňuje ve svém průvodci z roku 1902: „*Malý Vysoký kámen je pohodlně dostupnou žulovou skalní skupinou, známou jako nejkrásnější vyhlídkové místo celých Jizerských hor. V roce 1882 zřízená dřevěná letní bouda s verandou nabízí poměrně dobré stravování i noclehy. Rozhled z dřevěné věže (lístky v chatě) je úchvatný a skutečně velehorský zejména začátkem května, kdy jsou Krkonoše ještě pokryté sněhem, ale Sklářská Poreba se již halí do svěží zeleně.*“ Dále pan profesor možná tak trochu opsal z Matouschkova článku názor na dva nejkrásnější pohledy. Zdá se totiž, že do té doby na Vysokém kameni nebyl, protože jinak by se nezmýlil v tom, že vrcholová skaliska jsou žulová. V průvodci odkazuje i na výše zmíněnou ročenku.

První chata

Již v roce 1837 dospěla schaffgotschská vrchnost k přesvědčení, že by bylo i v horách vhodné podpořit rozvíjející se turistický ruch, a dala pro potřeby pocestných postavit dva letní přístřešky. Nešlo přitom samozřejmě jen o blaho návštěvníků, ale zejména též o předpokládaný příliv peněz z pronájmů do vrchnostenské pokladny.

Jedna z chatek stála od uvedeného roku na krkonošských Sněžných jámách, druhá na jizerskohorském Vysokém kameni. Obě „boudy“ byly postaveny podle stejného plánu a obě byly i obdobným způsobem vybaveny. Velmi podobné byly i náklady na jejich stavbu – bez stavebního materiálu, tj. dřeva, kamene a cihel, zaplatili Schaffgotschové za přístřeší na Vysokém kameni 492 tolarů a 6 stříbrných grošů. Byly to první boudy, které v těchto horách sloužily od samého vzniku výletníkům.

První turistická chata na Vysokém kameni byla postavena již v roce 1837

Vrchnost měla v úmyslu předat obě chaty do pronájmu. Bylo tedy nutné najít vhodnou osobu, které by byly schopné v tak obtížných podmínkách hospodařit. Prvním nájemcem boudy na Vysokém kameni se v roce 1837 stal jakýsi Täuber ze *Schreiberhau* (Sklářské Poreby) a vydržel zde ještě i rok následující. Potom ale odešel za snadnějším živobytím do údolí, kde obhospodařoval boudu u vodopádu *Zackelfall* (vodopád Kamieńczyka). Pronájem boudy na Vysokém kameni od něho převzal Karl Hertel z Lázní Warmbrunnu (Cieplice Zdrój), kterému vrchnostenští úředníci předepsali nájemné 40 tolarů.

Za Hertelova chataření se na Vysokém kameni odehrála mimořádná událost. Ve čtvrtku 8. září 1841 sem se svojí suitou dorazil pruský král Friedrich Wilhelm IV. Jestli si nahoře něco objednal a přispěl tak k vylepšení chatařova nevelkého výdělku, to nám není známo. Zdá se však, že královská návštěva způsobila příliv výletníků, neboť od roku 1843 bylo Hertelovi nájemné zvýšeno o 10 tolarů a v letech 1848–1850 mu vyměřili dokonce 90 tolarů. Jenže tolik už správce nebyl schopen hradit, s platbou se dostal do prodlení a pronájem musel ukončit.

Vystřídal jej warmbrunnský truhlář Franz Walter. Tomu ovšem nájemné snížili na pouhých 24 tolarů. Walter se za to v roce 1853 nabídl, že boudu na vlastní náklady rozšíří. Jednalo se totiž dosud jen o velice skromné stavení, ve kterém měly místo pouhé tři stoly a dvanáct židlí. Vlastník, tj. vrchnost, ale jeho nabídku odmítl, jelikož měl sám v úmyslu stavbu zvětšit. Jak je patrné, nájemci se zde od počátku poměrně často střídali, většího úspěchu tady však žádný z nich nebyl schopen dosáhnout.

Až krejčí Liedel, který v roce 1856 vyměnil jehlu a nitě za zdejší pohostinství, zde vydržel o něco déle – do roku 1871. Pachtovně mu měnili podle návštěvnosti: v roce 1863 platil 25 tolarů, ale poté, co úředníci vyslyšeli jeho nářky, že je Vysoký kámen již roky velmi málo navštěvován, protože jiná místa v horách nabízejí mnohem více pohodlí, mu bylo sníženo na pouhých 10 tolarů. Jenže Liedel ani tak na Vysokém kameni déle nevydržel. Vrchnostenský nadlesní, který na vše dohlížel, hlásil vlastníkovi, že „pořádného správce již nedokáže sehnat“.

Nový nájemce postavil rozhlednu

Přesto se ale správce od roku 1872 našel. Stal se jím Hermann Pläschke, brusič skla ze *Schreiberhau*. Nebyl to žádný začátečník, v Bílé dolině, na úpatí Vysokého kamene, už provozoval jinou boudu, zvanou *Abendburgbaude*. Vysoký kámen si k živnosti přibral. Měl podnikavého ducha, chatu dal na vlastní náklady do pořádku a hned v prvním roce zde postavil dřevěnou rozhlednu.

Přes veškerou snahu se však i Pläschke dostal do potíží. Příčinou byl znovu nedostatek hostů, za který zřejmě mohla špatná dostupnost Vysokého kamene. Kdo se sem chtěl vypravit, musel údajně podstoupit téměř „horolezeckou túru“, anebo sem jít velkou oklikou. Také konkurence v údolí rychle rostla – kdo by se trmácel za občerstvením na kopec, když dole ve Sklářské Porebě byla spousta pohodlnějších a kvalitnějších možností. Ani pohled na hory není přímo z města tak špatný. A tak se po pouhých pěti letech i Pläschke dostal do finančních trablů a Schaffgotschové s ním v roce 1878 již neobnovili nájemní smlouvu.

Pläschkeho nástupcem se stal Friedrich August Vogt, majitel pohostinství Waldschlößchen, rovněž v Bílé dolině. Při přejímce boudy došlo k nepříjemné roztržce s jeho předchůdcem, jenž se domáhal odškodného ve výši 15 tolarů za postavení rozhledny. Pläschke dokonce pohrozil tím, že rozhlednu zbourá, pokud mu nebude vyhověno. Nakonec nedostal nic a rozhledna zůstala stát...

Nechci spekulovat o tom, co způsobilo požár, který v sobotu 3. dubna 1882 starou chatu zachvátil a do základů zničil. Dostupné prameny o příčinách vzplanutí mlčí. Je ovšem pravdou, že dřevěné chalupy nebyly nikdy před ohněm jisté, o čemž svědčí celá řada podobných neštěstí jak na horách, tak v údolích. Svoji dvojnici – boudu na Sněžných jámách – přežila o více než dvacet let. Ta byla již v roce 1861 nahrazena větším stavením.

Přes nevelkou rentabilitu byla bouda na Vysokém kameni ještě v téže roce obnovena, tentokrát už z kamene a cihel. A Vogtovi byli první, kdo zde vydržel dlouho – otec na stará kolena přenechal obě pohostinství svému synovi Willymu.

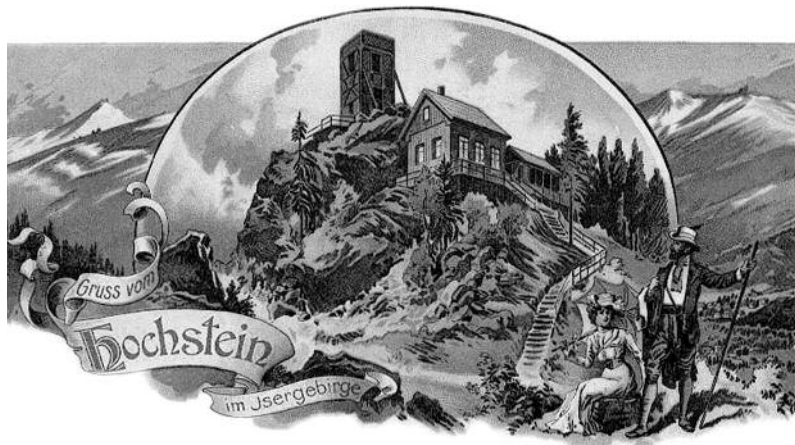

K rozhlížení sloužila nejprve skalní plošina zabezpečená zábradlím.

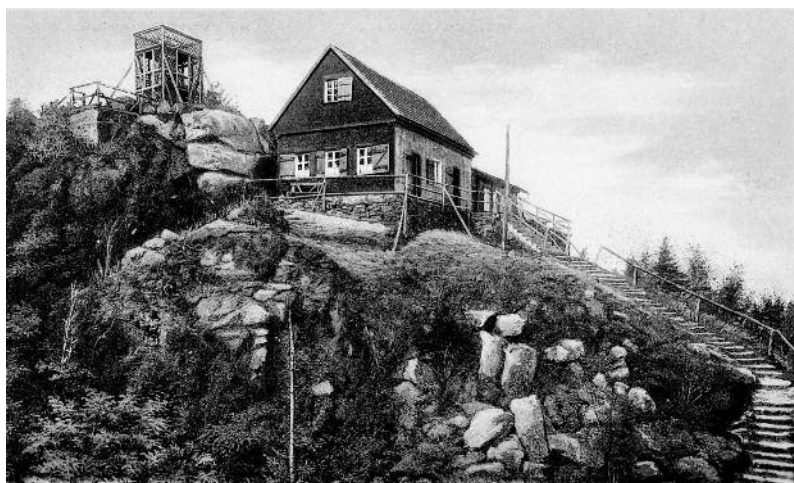
V roce 1872 zde nájemce Hermann Pläschke postavil první rozhlednu.

Přišel čas rozkvětu

Není ovšem proč se divit, že zde Vogtovi zůstali tak dlouho, neboť návštěvníků od začátku 20. století utěšeně přibývalo. Velký podíl na jejich přílivu mělo zprovoznění nového železničního spojení mezi Hirschbergem (Jelení Hora) a Tanvaldem v roce 1902. Turisté se nyní do Sklářské Poreby mohli nechat dovézt pohodlným vlakem. Konečně byla vybudována i pořádná přístupová cesta, která výstup z města značně zjednodušila a zpříjemnila. V průvodci Wilhelma Patschovského z roku 1911 se lze dočíst, že ze Sklářské Poreby na Vysoký kámen směřují zelené značky. Na vrcholu je hospoda, rozhledna a také prostorná kolonáda, ze které je vděčná ozvěna...

*Jednu z nejhezčích pohlednic Vysokého kamene
vydal v roce 1903 chatař Willy Vogt*

*Schodiště, po kterém se stoupalo k chatě, zde zůstalo dodnes.
Pohlednice z počátku 20. století.*

Nyní se sem už brzy rozšířilo jinde dávno tak oblíbené sáňkování. Zatímco si na Jizerském Stohu a v osadě *Kammhäuser* (Polana Izerska) budaři už dávno udělali z vyvážení lázeňských hostů koňským potahem a z jejich následného svážení na rohačkách významný přivýdělek, na Vysokém kameni ještě na přelomu století nic takového nebylo. Berthold Lessenthin ve své knize *Das Riesengebirge im Winter* píše v roce 1901: „*Jedna sáňkařská dráha, vyznačující se znamenitým pravidelným klesáním, by se dala snadno pořídit z Vysokého kamene k chatě Ludwigsbaude (Rozdrože Izerskie). Zdá se ale, že v současnosti na jejím zřízení nemá nikdo zvláštní zájem.*“

To se ale již brzy mělo změnit, i když zájem nebyl upřen na nesnadno dostupnou samotu Ludwigsbaude, ale na mnohem příznivěji položenou Sklářskou Porebu. Patrně kolem roku 1902 byla vytyčena sáňkařská trasa z Vysokého kamene do Bílé doliny a dále do města. Dvojkolejná dráha byla 3,5 km dlouhá, překonávala 350 metrů převýšení a v zimě byla trvale udržována ve sjízdném stavu. Oplývala i velice působivými pohledy na hřebeny Krkonoš. Erhard Krause se v knize *Schilderungen aus dem Isergebirge* zmiňuje ještě o druhé sáňkařské dráze, která vedla až do dnešních Piechowic. Měla být 9 km dlouhá, leč s nesouvislým klesáním.

Z letní chaty na Vysokém kameni se tak postupně stalo zařízení s celoročním provozem. Přestože obrat se ani vzdáleně neblížil tomu, který byl dosahován na velkých horských boudách, byla již chata rentabilní a přicházel čas jejího rozkvětu.

Do kdy byl nájemcem boudy na Vysokém kameni Willy Vogt, to přesně nevíme, ale ještě v roce 1913, tedy 35 let poté, co boudu převzal jeho otec, nacházíme na pohlednicích zakoupených na vrcholu pěkně Vogtovo razítko. Další roky nepochybně poznamenaly události první světové války, které zasáhly do životů snad všech rodin na obou stranách hranice.

Poslední nájemci

Po Vogtovi převzal restauraci na *Hochsteinu* – Vysokém kameni – někdejší hostinský z Abendburgbaude Karl Bielzer. Za jeho doby a za hospodaření syna Bruna Bielzera byla provedena celá řada změn a vylepšení.

V roce 1927 podlehla po pětapadesáti letech povětrnostním vlivům dřevěná rozhledna. Bielzer ale hned v příštím roce zajistil stavbu nové věže, která byla opět ze dřeva. Stála stejně jako její předchůdkyně na přílehlé skále a vyhlídkovou plošinu měla ve výšce deseti metrů.

Již jen z razítka jedině z mnoha vydaných pohlednic se dovidáme o patrně posledním německém nájemci, kterým byl Bruno Speer.

Ačkoliv chata patřila k malým horským boudám a ve způsobu provozu se sotva lišila od jiných, jeden rozdíl byl dost zásadní: nenabízela noclehy. Je pravděpodobné, že již tehdy byla největší překážkou chybějící voda... Život na chatě bez vody a elektrické energie nebyl jistě snadný. Jediným pokrokem, který sem nahoru dorazil, bylo zavedení povrchové telefonní linky, která však často podléhala haváriím.

*V roce 1937 slavili na Vysokém kameni sto let od postavení první chaty.
První zleva je Heinrich Rohkamm ze Schreiberhau,
zbytek jsou rodinní příslušníci chataře Bruno Bielzera.*

Od úpadku k zániku

S koncem druhé světové války se začaly nad chatou na Vysokém kameni stahovat temné mraky. V roce 1945 byla bouda opakovaně vyrabována a devastována, nevydržela ani rozhledna. Na jejím konci se nejspíš podepsala nejen chybějící údržba, ale i vandalové. Dodnes zůstaly na vrcholové skále jen zbytky ukotvení, ve kterém byla zachycena ocelová lana zabezpečující vyhlídkovou věž během horských vichřic.

V roce 1947 byla prý chata opět v provozu a o dva roky později dokonce nabízela nocleh pěti hostům. V roce 1950 přešlo schronisko Na Wysokim Kamieniu do vlastnictví právě ustanoveného polského turistického spolku PTTK. To již správci příchozím nabízeli zase jenom občerstvení. S ohledem na tvrdé provozní i životní podmínky ale nebylo zájemců, kteří by chtěli chatu provozovat.

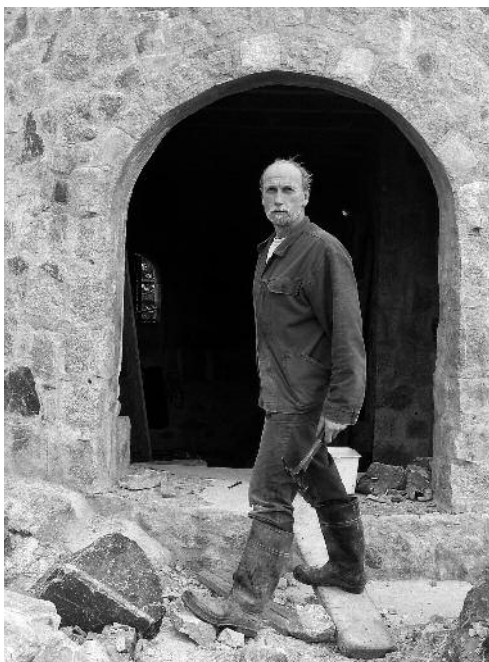
Chybějící péče i finanční prostředky měly za následek úpadek a následnou proměnu v ruiny. V roce 1963, kdy se prolomila střecha, bylo rozhodnuto chatu rozebrat a srovnat ji se zemí. Déle než třicet let pak turisté na Vysokém kameni nacházeli jen schodiště stoupající k bývalé boudě, ze které zůstaly jen zbytky základů. Přes třicet let se na vrcholu hromadily odpadky, které zde po sobě zanechávali různí „pseudoturisté“. Neurovnané a nejasné byly i vlastnické poměry, vždyť dříve ani nikoho nezajímaly...

Wysoki Kamień kupují manželé Gołbovi

V roce 1996 vypsala obec Stara Kamienica veřejnou dražbu pozemku na Vysokém Kameni. Když se Józef Gołba, učitel ze Sklářské Poreby, dověděl o tom, že vrchol Vysokého kamene je na prodej, neváhal a do soutěže se přihlásil. To místo mu totiž dávno ucarovalo, chodil sem sám i se svými žáky, zajímal se o jeho minulost. A teď se naskytla příležitost, jak Vysokému kameni navrátit něco z bývalé krásy a slávy. O prospěšnosti té myšlenky dokázal přesvědčit i svoji rodinu. Józef Gołba se rozhodl, že zde vlastními silami vybuduje novou chatu.

V dražbě byli Józef a Dorota Gołbovi úspěšní. Před nimi byl začátek té nejtvrďší práce v jejich životě. Nastalo období dřiny při úpravách terénu, opravách zanedbané příjezdové cesty, stavbě pomocného objektu, zajišťování materiálu, ale i čas válek s vandaly a zloději i boje se závistivci.

„Mnozí lidé ze Sklářské Poreby se nemohli smířit s tím, že někdo koupil ‚horu‘ a chce na ní postavit vlastní chatu. Jak by ne – byli zvyklí, že sem mohou kdykoli přijít a ničit či sebrat vše, co se jim zlíbí, pálit zde ohně a dělat nepořádek. A to mělo teď skončit... Našli se proto i škůdci, kteří kladli všelijaké překážky, jiní zas ničili to, co již bylo hotové, stavební kolnu nenechavci opakovaně vyloupili. Objevilo se i různé vtípkování na účet vlastníka,“ vypráví mi pan Józef.

Se stavbou chaty na Vysokém kameni začal Józef Gołba v roce 2001

Chata stavěná vlastníma rukama

Veškerý materiál – stavební kámen, cihly, fošny, lepenku, cement – i nářadí a vodu bylo nutné dopravovat zdola. První prkna, ze kterých Józef postavil pomocné stavení, vynášel na zádech. „Teprve po několika letech jsme zakoupili z vojenského výprodeje terénní automobil UAZ, kterým jsme dojeli až nahoru. Jenže cesta nebyla roky opravována, a tak jsme nejdříve museli vlastními silami odklízet vystouplé kameny, zaspávat díry a výmoly. Při každém větším dešti ale voda znovu sebrala to, co jsme opravili, protože na cestě nebyly žádné příkopy, které by ji odváděly,“ vzpomíná Józef na těžké začátky.

*V září 2006 měli Gołbovi chatu pod střechou.
Teď bylo třeba dozdít štítovou stěnu.*

jsme si nesli vše potřebné – stany, spacáky, vařiče atd. Vrchol, na kterém byly zbytky „čehosi“, jsme přešli, aniž bychom o něm cokoliv věděli. Za nějaký čas jsme totéž zopakovali i v zimě na běžkách. Přístup k sousedům ale nebyl v té době jednoduchý, bylo k němu nutné pozvání, a tak jsem se na tento vrchol dostal znovu až po delší době.

Zhruba od roku 2000 jsme začali Vysoký kámen navštěvovat častěji. V létě pěšky i na kole, v zimě na běžkách. Velmi rychle mi to místo přirostlo k srdci, vždyť v Jizerských horách není mnoho podobných. Informace mi chyběly, a tak jsem nejprve s jistou nedůvěrou pozoroval, že se na vrcholu cosi děje. Brzy jsem si všiml základů nové stavby. Po několikáté návštěvě jsem zaregistroval, že na stavbě pracuje vždycky jeden a ten samý muž, až jsem si dovilil jej z vrozené zvědavosti oslovit. Tak jsme se s Józefem Gołbou seznámili.

Dejme mu ale slovo:

„V roce 2001 jsme začali s výkopovými pracemi pro základy nové chaty. Budovat jsme museli svépomocí, protože stavební firmy z údolí buď neměly zájem (nevěřily, že se investice může zdařit), nebo si kladly takové podmínky, na které jsme nemohli přistoupit. Přesto však zvolna, den ode dne, rostly kamenné zdi nového objektu. Když jsme v roce 2005 vztýčili střešní krovy a začali dělat střechu, byla již stavba vidět z dálky.“

A s příjezdovou cestou bojuje vlastně dodnes... Dá se říci, že každý kámen, prkno, trám i všechny ty další věci, ze kterých je chata postavená, prošly během deseti let Józefu Gołbovi rukama. Zapomenout ale nesmíme na pomoc rodinných příslušníků – manželky Doroty, dcery Marty a syna Bartka. Bez nich by dílo ještě tak daleko nebylo.

Když Gołbovi viděli, že by návštěvníci vrcholu uvítali i nějaké občerstvení, upravili kolnu na prostý kiosek s okénkem. Paní Dorota zde po mnoha letech zase mohla turistům nabídnout čaj, kávu, sladkosti, či minerálku nebo i pohlednice s razítkem.

Na Vysoký kámen jsem se poprvé dostal v polovině 70. let, kdy jsme s přáteli podnikli „expedici“ z Piechowic na Jizerský Stoh. Na hřbetě

Můj dům – můj hrad

Zajímám se o to, kdo zhotovil návrh chaty, a proč si vymyslel stavbu se dvěma věžičkami, připomínajícími tak trochu malý hrad.

„Projekt schroniska vypracoval Roland Kacperski, architekt ze Sklářské Poreby. Vyprávěl jsem mu legendu o pokladech ukrytých v útrobách Vysokého kamene a Večerního hradu (Wieczorny Zamek, Zwalsko) a přál jsem si, aby stavba na tyto pověsti nějakým způsobem navázala. A to architekt akceptoval. V původním projektu však byly věže odkryté, až následně jsme se rozhodli je kvůli předpokládaným příválům sněhu raději zastřešit.“

„Jak rostoucí stavbu přijali návštěvníci?“ vyptávám se dál.

„Znovu se objevily jedovaté poznámky, že přeci není možné, aby člověk sám postavil horskou chatu, že nám jistě pomohla Evropská unie, město, úřady. Když ale začaly být výsledky namáhavé práce celé rodiny hmatatelné, začalo se na štítu objevovat čím dál tím více turistů.“

V roce 2008 mne Józef pozval poprvé dovnitř – byla to dosud hrubá stavba a zbývalo ještě udělat strašně moc práce. Ale Gołbovi jsou nesmírně houževnatí lidé a já jsem si byl už jistý, že svůj záměr dotáhnou ke zdárnému konci.

Na podzim roku 2009 jsme poprvé vstoupili do místnosti, ve které stály pohledné lavice a stoly, u okénka bylo možné si objednat občerstvení. Slunce svítilo do oken a v dáli byly vidět celé Krkonoše se Sněžkou. Zima byla ale uvnitř větší než venku na sluníčku. Ještě nebylo v čem zatopit.

„Úředně ještě otevřeno nemáme, ale od roku 2010 začínáme chatu turistům pomalu zpřístupňovat. Mohou se schovat před nepřízní počasí, koupit si pohlednice a upomínkové předměty nebo si dát něco k snědku a pítí, ohřát se. Od 22. listopadu 2010 už máme i krásná kachlová kamna. Chatu na Vysokém kameni bych chtěl oficiálně otevřít v roce 2012, ke 175. výročí postavení první boudy. Pokud to nestihneme, připadá v úvahu i rok 2013, kdy uplyne 50 let od zbourání té předchozí,“ sděluje chatař.

Ptám se na další plány, jak si pan Gołba představuje zajištění nezbytné vody, elektrické energie...

„Je toho ještě mnoho, co je nezbytné dotáhnout do konce. Na střešní lepenku musím položit plech, chybí zatím i dešťové žlaby a svody. Potřebuji udělat podlahy a v podkroví vestavět pokoje. Elektřinu bych chtěl získávat pomocí slunečních panelů a větrníku. Největším problémem je ovšem chybějící voda a vypouštění odpadů. Ale všechno má své řešení.“

Je obdivuhodné, kolik práce, osobního nasazení, elánu a nadšení už Józef Gołba do stavby vložil... A proto věřím tomu, že s pomocí své rodiny dokáže i tohle, vždyť už překonal neskutečné množství potíží. Jednou třeba bude moci nabízet i ubytování. Prozrazuje mi

*S Dorotou Gołbovou se setkáme
nejspíš ve výdejním okénku*

také některá zatím spíš tajná přání: rád by postavil kamennou rozhlednu a také by si přál, aby bylo možné v zimě dojet na vrchol po upravených běžeckých trasách. Od lomu Stanisław na Izerskich Garbech, kam dnes strojové stopy vedou, sem není nijak daleko a převýšení je jen nepatrné. Hlavou se mu honí i další nápady, ale jak říká, je to vzdálená budoucnost a raději je nechce ani vyslovit.

Schronisko Na Wysokim Kamieniu má otevřeno od 10 do 18 hodin v létě a od 10 do 16 hodin v zimě. Zatím je v provozu hlavní místnost.

Kdo se chce přesvědčit o jedinečnosti vrcholu a výhledů, může se sem vydat po červených značkách ze Sklářské Poreby. Ještě pohodlnější alternativou je žlutě značená cesta z parkoviště v Zákruté smrti. Nepřímo sem lze dojet i po modrém značení. Další možnosti se nabízejí z Jakuszyc, z Orle či z parkoviště u Jizerského rozcestí (Rozdroże Izerskie).

Použitá literatura a zdroje:

GOŁBA, JÓZEF, *Wysoki Kamień, Tisícovky Jizerských hor*. Jizersko-ještědský horský spolek, Liberec, 2007.

HÜBLER, FRANZ, *Führer durch das Jeschken- und Isergebirge*.

Deutscher Gebirgsverein für das Jeschken- und Isergebirge, Reichenberg, 1902.

KRAUSE, ERHARD, *Schilderungen aus dem Isergebirge*. Leutelt-Gesellschaft e. V., Schwäbisch Gmünd, 1998.

LESSENTHIN, BERTHOLD, *Das Riesengebirge im Winter*. Breslau, 1901.

PATSCHOVSKY, WILHELM, *Führer durch das Riesen- und Iser-Gebirge*. Schweidnitz 1911.

ROHKAMM, HEINRICH, *Unsere Bauden und die Baudenleute*. Breslau, 1937.

www.wysokikamien.com.pl.

Chata na Vysokém kameni – říjen 2010. Oproti původnímu návrhu byly zastřešeny obě věže.

Titulní strana článku:

Původní návrh chaty vypracoval Roland Kacperski ze Sklářské Poreby

Bella Klingerová

Výtvarnice
z Nového Města pod Smrkem

Karel Nádeník
Nové Město pod Smrkem

V devadesátých letech minulého století mně poslal jeden pracovník Severočeského muzea v Liberci kopie tří obrázků, jejichž autorkou je Bella Klingerová. Měl jsem se pokusit určit, kde se místa zachycená na kresbách nacházejí. Potom jsem se dozvěděl, že v depozitáři muzea je více prací této autorky, a později jsem měl příležitost si je i prohlédnout. Protože zobrazují jizerskohorskou krajinu, domnívám se, že si zasluhují, aby se o nich dověděli i další zájemci.

Nejen drsnými horskými podmínkami zformované letité smrky a buky na svazích Smrku, ale i různá zátíší kolem rašeliniště Jizery a Jizerky byly častým motivem kreseb a akvarelů Belly Klingerové

*Bella Klíngerová se svým mužem
Oskarem Klíngerem jun.
ve svém novém bydlišti v Gondorfu
(SRN)*

V roce 1937 vydalo Nakladatelství a tiskárna A. Pochop v Novém Městě pod Smrkem drobnou publikaci Alberta Schulze nazvanou *Das Isergebirge und seine Wanderungen* (Jizerské hory a výlety). Do této útlé knížky přispěla dvěma akvarely amatérská výtvarnice Arabella Klíngerová. Na jednom z obrázků jsou Černá jezírka, na druhém domek na Jizerce. Kromě toho zde najdeme její dvě kresby tužkou – Stromy v černém lese a Rašeliniště na Velké Jizeře. Ačkoliv se tato umělecky nadaná žena věnovala mnoha výtvarným technikám, nepodařilo se mi nalézt její jméno v žádném seznamu výtvarníků 20. století.

Narodila se 25. září 1890 v Českém Dubu jako dcera velkopřumyslníka Conrada Blaschka a jeho choti Arabelly. Do Nového Města pod Smrkem se přestěhovala v roce 1911, krátce po sňatku s posledním majitelem velké textilky, baronem Oskarem von Klínger.

Už v dětském věku často sledovala svého otce při jeho koníčku, kterým bylo malování. Nikdy nenavštěvovala žádnou školu s výtvarným zaměřením, ale po otci zděděné výtvarné vlohy uplatňovala ve vlastní výtvarné činnosti. Milovala přírodu a využívala každou příležitost nejen k procházkám, ale i k delším túrám do Jizerských hor. Nikdy jí nechyběl blok, do kterého si dělala skici, aby je následně doma zdokonalila a dokončila.

Mnozí novoměstští občané ji potkávali vždy o nedělích, když se svým mužem mířila na vrchol Smrku. Motivy pro své kresby si vybírala právě z horských strání a rašelinišť. Z její bohaté a různorodé tvorby jsou známé akvarely z Jizerských hor, olejomalby a kresby tužkou. Pro své přátele tvořila ex libris, na kterých ztvárňovala motivy zvířat a různá zátiší s knihami. Cizí jí nebylo ani umělecké vystřihování nůžkami, z něhož se zachovalo též několik prací. Později se náruživě zabývala technikou suché jehly a leptu. Opatřila si potřebné pomůcky, a když jí její muž daroval lis, vyráběla i grafické listy větších rozměrů nejen na téma horských zákoutí. Některé její práce získalo Severočeské muzeum v Liberci z jejího rodného domu, dnes Muzea Karoliny Světlé v Českém Dubu.

*Snímek byl pořízený 17. března 1929 na vrcholu Smrku,
který navštěvovali manželé Klíngerovi velmi často.
Bella třetí zprava, Oskar druhý zleva.*

Své motivy dokázala Bella Klingerová propracovat do nejmenších detailů. Poté, co si zakoupila mikroskop, pozorovala mnohonásobná zvětšení detailů různých rostlin a mechů, zajímala se o to, co se děje v kapce vody nabrané v tůni. Tyto různorodé obrázky pak překreslovala na papír. Malovala též přání k narozeninám a vánoční či velikonoční pohlednice. Po celou dobu, co bydlela v Novém Městě, si získávala také velké uznání za svou činnost v oblasti sociální. Vedle jeslí a mateřské školy podporovala i provoz místního starobince. K vánočním svátkům organizovala nadílky až pro stovku dětí. Ty se konaly vždy na Štědrý den v novoměstské sokolovně. Pomáhala též při pořádání masopustních plesů a dalších aktivitách. Přestože bylo její manželství bezdětné, prožila v Novém Městě mnoho spokojených let.

V roce 1935 nastal v jejím životě zlom. Po svém otci, který byl zetěm významného českodubského podnikatele Franze von Schmitta a který zemřel již před první světovou válkou, zdědila nemalý majetek. Za ten si koupili v Kunraticích u Frýdlantu statek o rozloze 200 hektarů. Na něj se ale přestěhovali v roce 1935, kdy její muž předal firmu Ignaz Klinger bankám.

V novém bydlišti se starala o chod domácnosti, o dvůr a zahradu, zatímco její muž se věnoval zemědělství a lesnictví. Avšak na pravidelné nedělní vycházky do Jizerských hor si manželé udělali vždycky čas. Mimo malování vyjížděla ráda do přírody na své klisničce Pikantině. Byla i častou posluchačkou koncertů klasické hudby a její muž byl velmi dobrým klavíristou.

V červnu 1945 byli manželé Klingerovi odsunuti do Německa. Novou vlastí se jim stal kraj kolem řeky Mosely – obec Kobern-Gondorf. Ani po smrti manžela nezanevřela Bella Klingerová na svoji největší zálibu – na malování. Odjížděla do podhůří Alp a tam namalovala několik akvarelů, které dnes zdobí stěny novoměstské Klingerovy vily, byť už je jejím majitelem někdo jiný.

Také v nové vlasti si svým skromným a vstřícným vystupováním získala mnoho přátel, podobně, jako tomu bývalo v jejím původním domově. Zemřela náhle a nečekaně 27. října 1976 a je pochována se svým manželem v Gondorfu.

Literatura:

SCHULZE, ALBERT: *Das Isergebirge und seine Wanderungen*, Neustadt a. T., 1937

KLINGER, BELLA: *Tante Bellas Lebenslauf*, nevydaný rukopis.

Josef Wenzel Köhler

Giuseppe Venceslao Koehler
rodák z Nového Města pod Smrkem

Hannelore Langrová

Karlovy Vary

Počátkem roku 2008 se objevili v Novém Městě pod Smrkem dva Italové. Hledali nejen dům s číslem popisným 290, kde se narodil Josef Wenzel Köhler, ale také informace o něm v jeho rodném městě. Zřejmě čekali dům označený pamětní deskou a také zpestření životního příběhu tohoto hudebníka a skladatele, o kterém zpracovával Hudební institut v italské Modeně monografii.

Informace tenkrát nezískali žádné, Josef Wenzel Köhler patří k těm synům Jizerských hor, o kterých se dnes v jeho rodném městě již nic neví. Vyfotili si dům s č. p. 290, ale jednalo se o úplně jiný dům. Nikdo totiž nevěděl, a tudíž jim nemohl říct, že kvůli požárům a demolicím v centru města došlo k přečíslování řady domů a že hledaný dům ve skutečnosti již neexistuje.

O návštěvnících z Itálie jsem se dozvěděla náhodou od novoměstského kronikáře Josefa Moláka, který tehdy začal o J. W. Köhlerovi shánět nějaké údaje na Karlově univerzitě.

Šla jsem za panem starostou a vysvětlila mu, že onen Josef byl nejstarším bratrem mého prapradědečka Antona Köhlera a že nějaké informace o něm mám ve svém rodinném archivu. Odesla jsem si na lístečku mailovou adresu na Instituto Musicale v Modeně.

Doma jsem měla kopii článku, který někdy kolem roku 1901 napsal Emil Neder o svém strýci. Poslala jsem ho do Modeny, popsala německy rodinné souvislosti. Obratem jsem obdržela nadšenou odpověď v angličtině od pana Giovanni Indulti. Vyměnili jsme si tímto způsobem řadu informací a za pár týdnů ke mně doputovala třisetstránková monografie v italštině. Rodokmeny sestavené v litoměřickém archivu, údaje z pražské konzervatoře a archiválie z Modeny našťástí nevyžadují znalost italštiny. Obohatily mé genealogické bádání a utvrdily v tom, že zpřetrhání kulturních a historických vazeb v sudetském příhraničí po druhé světové válce způsobilo jen obtížně nahraditelné ztráty.

A tady je příběh životní pouti, která začala na úpatí Jizerských hor.

Josef Köhler se narodil 11. září 1809 v Novém Městě pod Smrkem, tenkrát ovšem ještě zvaném Neustadtl. Byl nejstarším z celkem deseti dětí. Jeho otec Johann Joseph Köhler (nar. 1786) byl krejčovským mistrem a maminka Dorothea Heintschel byla dcerou Ignaze Heintschela, rovněž krejčovského mistra. Po škole se do učení tenkrát chodilo ve dvanácti letech. Bylo samozřejmostí, že rodiče dali Josefa do učení ke krejčovskému mistrovi; že by nejstarší syn nevstoupil do šlépějí svého otce, to nikoho ani nenapadlo.

Josef nastoupil do učení v Jindřichovicích pod Smrkem k bratranci své maminky Felixovi Heintschelovi. Není bez zajímavosti, že se jednalo o strýce a kmotra onoho Felixe Heintschela, který se později stal zakladatelem průmyslového impéria a 1883 byl povýšen císařem do šlechtického stavu a získal přídomek von Heinegg.

Josef však už jako školák projevoval velké hudební nadání a ke krejčovskému řemeslu ho to ani trochu netáhlo. Jednoho dne proto jeho zděšený mistr příběhl do Nového Města k rodičům, že mu jeho učeň utekl, i když s ním dobře zacházel... Ještě téhož dne ale dostali zprávu, že Josef se schoval ve Frýdlantě u známých. Otec se jej vydal hledat, našel ho a přivedl domů. Celá rodina hořekovala, co že z toho kluka bude, když ten se vzeprel a odmítl se vrátit do učení. Prohlásil, že se chce stát hudebníkem, a nikým si to nedal rozmluvit. Že by chudý řemeslník s velkou rodinou měl prostředky na to, aby syna poslal na studia, bylo nemyslitelné. Našťástí někoho napadlo obrátit se na hraběte Christiana Christopha Clam-Gallase, o němž se vědělo, že nadané děti ze svého panství podporoval na studiích.

Otec vzal tvrdohlavého a cílevědomého syna na frýdlantský zámek a představil ho hraběti. Přijati byli vlídně, Josefa přezkoušeli a hrabě skutečně přislíbil, že mu bude platit školné. Už o dva dny později se Josef v doprovodu otce vydal pěšky do Prahy, kde nastoupil na konzervatoř.

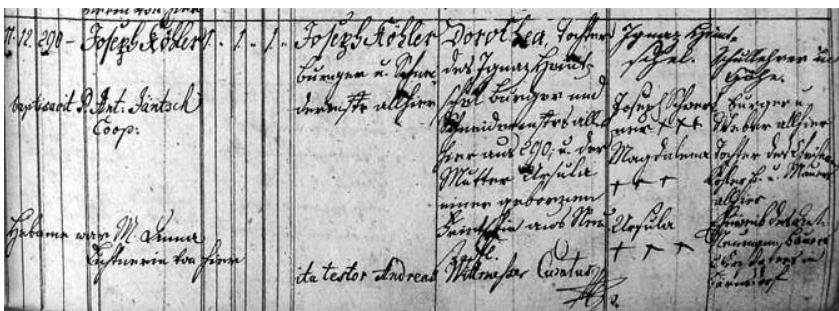
Ukázalo se, že Josef byl nejen nadprůměrně nadaný, ale i pilný a zodpovědný student. Hrabě se pravidelně zajímal o studijní výsledky svého mladého chráněnce a na základě takové chvály se rozhodl mu kromě školného hradit i stravu a ubytování.

Během osmiletého studia se Josef sprátelil se svým profesorem, který jej dokonce dvakrát doprovázel na prázdniny do Nového Města. Po ukončení studií obdržel Josef nabídku místa ve Vratislavi (tehdy Breslau, dnes Wrocław). Na konzervatoř ale přišla také žádost, aby bylo vybráno šest nejlepších studentů pro vévodský dvůr v Modeně. Josef byl vybrán, protože studium ukončil s vyznamenáním.

Vydal se ještě za rodiče, ale oni nechali výběr působitě na něm. Rozhodl se pro Modenu. S ním se tam vypravili dva bratři Hornové z Karlovarska, dva bratři Rossi a kolega Kuhl. Cesta z Prahy do Modeny málem dopadla tragicky. Josef později vyprávěl, že on – „volno-myšlenkář“ – se naučil během tří dnů na moři znovu modlit. Jejich loď se dostala do bouře, stala se neovladatelnou, a když čtvrtý den konečně přistáli v Benátkách, přísahal, že se převeliké zbožnosti Novoměstáků už nikdy nebude posmívat!

Na dvoře vévodském v Modeně se Josef Köhler stal prvním flétnistou a kapelníkem, od roku 1834 byl prvním flétnistou v divadle Teatro Comunale a od roku 1844 i v orchestru Musica di Corte. Stal se uznávaným a váženým profesorem hudby na Collegio dei Nobili v Modeně. Dodnes jsou zde ceněny jeho zásluhy o to, že sem přenesl pražský způsob výuky hudby. Komponoval především skladby pro flétnu a piano, nejnámější je jeho skladba *Karneval v Benátkách* (Il Carnevale di Venezia). Nezapomněl ani na svého mecenáše hraběte Clam-Gallase, kterému věnoval jednu ze svých skladeb.

Když byl Josef v Modeně čtvrtým rokem, stál jednoho dne v jeho dveřích bratr Franz, který místo něj nastoupil do učení u krejčovského mistra Felixe Heintschela v Jindřichovicích. Během povinného vandrování zakotvil také v Itálii a získal místo vedoucího dámské krejčovské dílny u vévody. Na několik let se sem vypravili i bratr Anton a sestry Dorothea, Eleonora, Amelie a Anna, jež se v Modeně dokonce provdala za J. Horna, který sem přišel spolu s Josefem.

Zápis o křtu Josepha Köhlera.

Převzato z <http://www.archivi.beniculturali.it/ASMO/QE/indulti.pdf>.

Josef Köhler se v roce oženil 1842 s Carlottou Violi. Tenkrát se o povolení uzavřít sňatek musela žádat vrchnost a Josefova žádost se zachovala v modenském archivu. Ohromuje tím, jak velice poniženě musela být taková suplika koncipována, přestože vztah vévody ke Köhlerovi byl velmi přátelský a po úmrtí starého vévody se stal dokonce důvěrníkem jeho syna. Na jeho přání Josef zůstal v Modeně, když za povstání v roce 1848 odešel vévoda do exilu.

O potomcích Josefa Köhlera víme, že ze tří synů se všichni také stali hudebníci – Eduard byl profesorem hudby, působil v Belgii a počátkem 20. století pak ve Vídni. Ferdinand se stal pianistou a skladatelem a zůstal v Modeně. Největší slávy ale dosáhl syn Ernesto, jenž byl jmenován čestným občanem Petrohradu, kde od roku 1871 působil v carském divadle, složil řadu skladeb pro flétnu, operu i balet. Dosud uznávaná je jeho škola hry na flétnu. Zemřel v Petrohradě v roce 1907. Dcera Josefa Köhlera, Amalie, provdaná Palmieri, žila v Bologni.

Do svého novoměstského rodiště se Josef Köhler vrátil na několik měsíců v roce 1865 v doprovodu syna Ferdinanda. Uspořádal řadu koncertů v Novém Městě, Frýdlantě, Libverdě, Liberci, České Lípě, Novém Boru a dalších místech jako flétnový virtuos, syn jej doprovázel na piano. Na zpáteční cestě do Itálie přednesl ještě koncerty v Praze, Českých Budějovicích, Vídni a Grazu. Všude měl veliký úspěch. Hlavně však potěšil své rodiče, se kterými se tak ještě jednou sešel. Zemřel 28. června 1878 v Rothenthurnu v Horních Korutanech na cestě z Petrohradu; pohřben byl v blízké obci Molzbichl.

*Flétnista a hudební skladatel
Ernesto Köhler. Syn J. Köhlera
se narodil 4. prosince 1849 v Modeně.*

Na popisu životní pouti jednoho z nejslavnějších rodáků Nového Města pod Smrkem mě zaujalo, jak pevně bývaly rodinné vazby a jak významně pomáhaly v nelehkém životě mnohých lidí. Jak otevřená byla Evropa před necelými dvěma stoletími, když absolvent pražské konzervatoře si vybíral místo mezi Vratislaví a Modenou, jeho syn odešel přes Vídeň za slávou do Petrohradu. Jak první světová válka spolehlivě zpřetrhala mnohé vazby a vytvořila hranice a bariéry. A jak druhá světová válka a následné vysídlení původních obyvatel Sudet snadno vymazala historickou paměť o lidech našich měst a obcí.

Po zjištění, že Josef Wenzel Köhler má v matrice zapsáno jako křestní jméno pouze Joseph a nikde není uveden žádný kmotr se jménem Václav, mi samozřejmě vrtalo hlavou, kde se vzalo ono druhé jméno Venceslao – Wenzel – Václav? Odpověď jsem našla v italské monografii. Ke svému biblickému jménu si Josef přidal v roce 1849 jméno českého patrona, a to z lásky a úcty ke své původní vlasti.

Ing. Hannelore Langrová

* 2. 10. 1940 Neustadt an der Tafelfichte – † 8. ledna 2011 Karlovy Vary

Byla rodačkou z Nového Města pod Smrkem, kterou tzv. umístěnka po studiích odvála do Karlových Varů, kde prožila celý život. Zde se mj. věnovala činnosti ve Spolku pro obnovu venkova Karlovarského kraje. Díky svým znalostem problematiky českého pohraničí, územního plánování a jazykovým schopnostem napomáhala rozvoji kraje v mnoha oblastech.

Svůj kontakt s rodištěm ale nikdy neztratila. V Novém Městě trávila mnoho času v domě, který postavil její pradědeček. Po smrti novoměstského starosty a mnohale-tého předsedy Občanského sdružení pro obnovu a rozvoj Nového Města a okolí, Ing. Karla Jeřábka, se naplno věnovala činnosti ve sdružení, kde využila svých velkých znalostí.

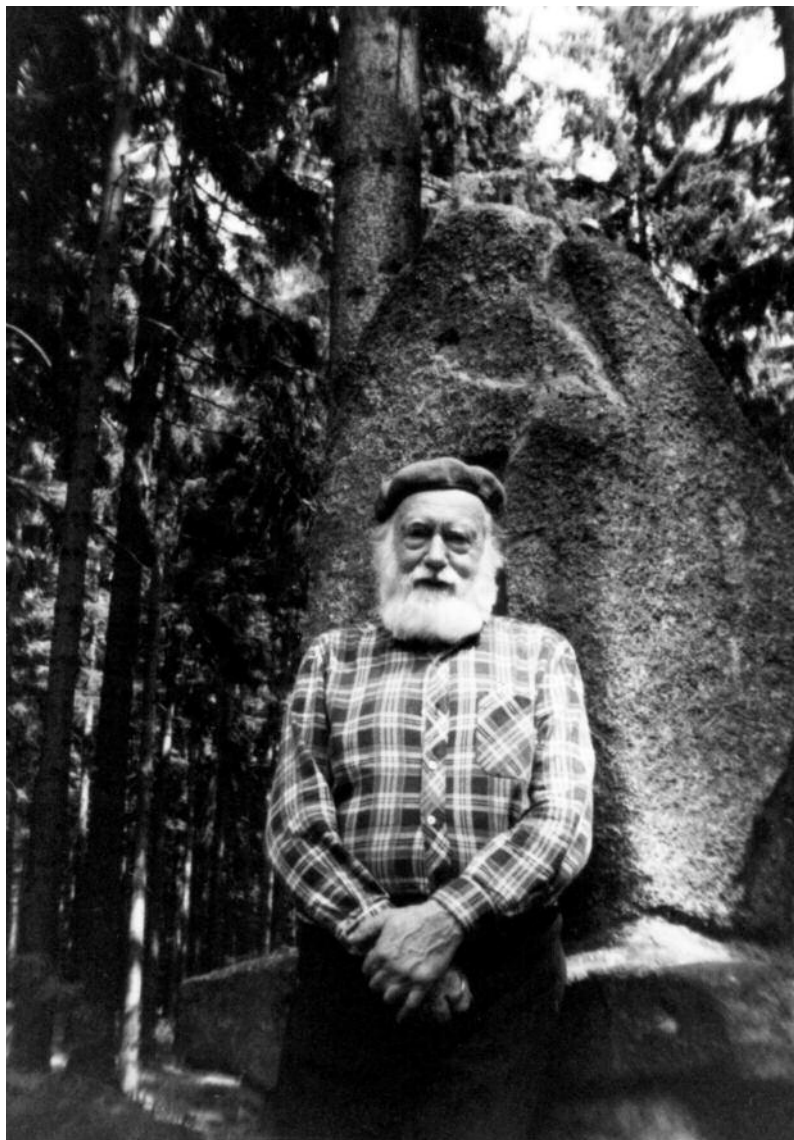
Ve spolupráci s dalšími členy iniciovala a realizovala obnovu mnoha drobných sakrálních památek na Novoměstsku, nevyjímaje jejich mapování. Usilovala též o obnovu Slezské a Zhořelecké poutní cesty, včetně jejich využití v cestovním ruchu. Od roku 2010 připravovala s podporou Libereckého kraje publikaci *Osud krajiny v křížích a božích mukách*. Byla vítanou dopisovatelkou ročenek Jizersko-ještědského horského spolku.

Odchodem paní Hannelore Langrové ztrácíme milého a pracovitého člověka, který miloval Jizerské hory.

Čest její památce!

Jan Heinzl, Hejnice

Alfred u Pece - pomníku druhé sklárny Wanderů v Huti - 1995.

Titulní strana článku:
*Busta šestnáctiletého Alfreda Hübnera
vytvořená jeho spolužáky na jablonecké průmyslovce - 1932*

Alfred Hübner

Před 95 lety se narodil regionální
badatel a amatérský historik

Jaroslav Hrách
Jablonec nad Nisou

Ačkoliv neúprosný čas nakupil během dvaceti let od mého prvního setkání s tímto nezapomenutelným a v mnohém ohledu originálním horalem řadu událostí, zůstává má vzpomínka na něho stále čerstvá, jako by všechno bylo teprve včera.

Zájem o genealogii mě kdysi přivedl do jabloneckého okresního archivu v Jehlářské ulici. Na jeho zvonek jsem poprvé zazvonil koncem listopadu 1990. Odborná archivářka Walburga Wowková, která mi přišla otevřít, mě vyzpovídala hned mezi starými veřejemi. „Huť říkáte? To nemusíte nic hledat, přijďte ve středu, bude tu pan Hübner a ten má přehled o všech rodech v té oblasti!“

Již podruhé v krátké době slyším o tomto muži z úst zasvěcených. Poprvé se mi o něm zmínil v mém novém zaměstnání pan Weiss, rytec, a jak jsem také brzy zjistil, i autor mé oblíbené publikace o Českém ráji, ale hlavně znalec Jizerských hor. Bavili jsme se o svých koníčcích a on mne hned odkazoval na pana Hübnera z huťského Zahájí.

Pár dní nato jej konečně osobně poznávám. V pracovně paní Wowkové se mezi nakupenými archiváliemi pilně pracuje. Starší muž čte matriční zápisy, jeho ženský protějšek vše zapisuje. Po chvíli přerušují práci. Vstávají, je učiněno zadost společenskému bon-tonu, jsme představeni. Hledím do tváře muže, jenž se má stát zdrojem mého poznání dávno zapomenutých rodových vazeb.

Alfred Hübner s matkou - Huť 1915

Bílé vlasy spadající k ramenům a pěstěný bílý vous dodávají tomuto nestorovi jizerskohorské genealogie aristokratický vzhled. Přechází hned k věci a měkkou přízvučnou češtinou se mne táže na podrobnosti mého zájmu. Ukazují dokumenty a sdělují svá dosud chabá zjištění. Pan Hübner listiny prohlíží a pokyvuje hlavou. A vzápětí mě zve: „Pšite, pšite ke mně. Znáte Zahájí? Kdy pšidete? Budu vás čekat v sobotu...“

Zasněženou, mírně stoupající lesní cestou kráčím k Hutí, tedy vlastně k její místní části Stanovsku, odkud je to již jen skok na Zahájí, dříve Buschhäuser. Kupředu mne pohání a hřeje naděje na brzké odhalení identity snad i několika generací mých předků pocházejících z této staré sklářské osady.

Stojím před typickou jizerskohorskou chalupou. Roubení světnice chráněné svislým bedněním a zděný přístěnek, tři okenní osy ve štítové stěně. Vysoká sedlová střecha je nyní z rozmaru přírody čistě bílá. Dveře

jsou zavřené, klepu na okno, které tuším mezi bujícími šlahouny břechťanu. Po chvíli se objevuje pan Hübner a zve mne dovnitř. Žasnu: v potměšile síni stojí malované selské skříně, na víkách truhel se kupí nerosty a vázy se suchými kyticemi, na policích v chodbě řady knih. Dveřmi nízkými tak, že je nutné ohnout se v pase, vstupuji do hlavní světnice. První dojem – muzeum, malovaný i vyřezávaný selský a pseudoslohový nábytek, stěny zdobí lidové a rychnovské náboženské malby. Vzápětí můj pohled padá na kopírku, přístroj v našich končinách ještě vzácný, v domácnostech nevidaný. U ní stojí mladý muž a kopíruje. Vedle kopírky leží stoh již potišťeného papíru – Gerhard Kutnar z Josefova Dolu zde vytváří jedno z prvních čísel „pomníkářského“ časopisu Patron.

S citerou na zápraží – 30. léta 20. století

Usedáme ve vedlejší místnůstce, která je současně pracovnou, knihovnou i kuchyňkou. Zde se také nacházejí kamna, jediná v celém domě, vydávající příjemné teplo.

Dopoledne uběhlo v přívětivé atmosféře a při horkém čaji neuvěřitelně rychle. Alfred Hübner mi nezištně předkládal výsledky své dlouholeté badatelské práce. Před mýma očima defilovaly kartotéční lístky, zhusta popsané jmény a daty huťských obyvatel uplynulých věků, výpisy z církevních i světských evidencí. Hlavní rodovou linii, o kterou jsem se zajímal, mi osvětlil až k tehdy neuvěřitelnému roku 1645. To předčilo všechna očekávání eléva rodopisectví.

Alfred sedí modelem spolužákům z jablonecké průmyslovky – 1932

Zkušený genealog byl očividně ve svém živlu, když viděl můj živý zájem, a hned se mne také zeptal na dobu mé další návštěvy. Samozřejmě, že mě těšilo, že mi chce věnovat svůj čas, a také mi bylo jasné, že za jednu návštěvu ani zdaleka neproniknu do rozsáhlé a podrobně zpracované historie místa a rodů.

Moje návštěvy u Alfreda Hübnera se staly pravidelnými a několikrát jsme spolu a s paní Wowkovou podnikli cestu za matrikami do litoměřického archivu. Čím častěji jsem za ním pod Černou studnicí přicházel, tím více se mi zjevovala šíře jeho zájmů. Kromě genealogie a historie to byly všechny obory národopisu: lidová mluva, slovesnost, výtvarné umění užité i volné, architektura. Znalost několika jazyků mu dovolovala kromě mateřské němčiny číst knihy anglické, latinské, italské, české, se slovníkem se nebál pustit ani do španělštiny. Jeho zájmem bylo i světové výtvarné umění, k jehož poznávání u něj položilo základ již studium na umělecké škole. Vyznal se v botanice a zvláště v bylinách...

Na Zahájí plynul život ve svých dávných kolejích a díky Alfredovi a jeho sestře Anně se nenechával uspěchat ani na konci 20. století. Péče o pozemky obklopující tři chalupy, které obhospodařovali, probíhala podle nepsaných, ale pevně domluvených pravidel. Rodičovský dům, který připadl Anně, poskytoval obživu i Alfredovi. Zde se pěstovalo, sklízelo, uskladňovalo a vyvažovalo.

Za přispění přítele Josefa Boudy, šumburského starousedlíka a obyvatele bývalého Kittelova špitálu, se tu uplatnila i drobnější mechanizace při orbě, sečení či řezání dřeva. Alfred však byl zastáncem starých postupů. U své chalupy sám zručně kosil a nechával prostor vzácným rostlinám, které sem přinesl z míst, jimž kolektivní zemědělství vnutilo svůj způsob užívání. Větve volně stojících stromů a keřů musely vytvářet stinná zákoutí právě pro jeho poklady z rostlinné říše.

Otec Alfreda, mačkář skla Friedrich Hübner, při práci - 40. léta

Hut č. p. 1 na Stanovsku (Hanschpauerhaus) - Alfredovo vlastivědné muzeum

Ale nebyly to jen botanické vzácnosti, které obklopovaly Alfredův dům. Severozápadní strana s vchodem porůstala břechtanem, který díky nezdolné vitalitě pronikal oknem až do domu. Po štítovém průčelí se pnula vinná réva. Její větvičku si Alfred přinesl v 50. letech ze staré hájovny, ukryté ještě hlouběji ve svahu hory, která se pro nezáměr o nové obydlí brzy nato obrátila v prach. Dosud jásající oko botanika by však utrpělo šok za domem. Zde vztahoval k nebi své listy prahnoucí po slunečních paprscích ohromný trs křídlatky. Stvoly dosahovaly výše přes dva metry. Koncem léta ji Alfred u země ořezával, listy se staly zpestřením kozího jídelníčku a usušené stonky rozsekal a používal na roztápění kamen.

Louka u Alfredova domu byla protkána sítí pečlivě udržovaných stružek. Ty měly dvojitou funkci: za sucha byly napojeny na nedaleký potůček a přiváděly do louky vláhu. Za deště byl přívod vody zahrazen a stružky přebytečnou vodu z louky odváděly. Uprostřed louky vyčníval ze země hřbet krávy. Kdysi tam prý zapadla do bažiny a zkameněla. Časem vystoupil její hřbet ze země. Za senoseče se na něm v přestávce při práci svačilo. Rád jsem za teplých letních odpolední pomáhal se svážením voňavého sena do hoření Anniny chalupy. Na něm bylo za dlouhé zimy závislé vícehlavé koží stádo.

Stávalo se, že jsem Alfreda zastihl u sestry, kam chodil na oběd, a pak tam v hovoru setrval do pozdějšího odpoledne. A když byl přítomen i šumburský Bouda, hrály se většinou karty. Bývala to milá shledání a posezení s příjemnými lidmi, kteří měli pro návštěvy – a že tam bývalo živo – vždy dostatek času. Nic je nehnalo, nikam nespěchali. „Poseďte ještě, dnes už stejně nebudete nic dělat,“ – to byl přeci pádný argument. A tak se návštěva mnohdy protáhla dlouho do noci. Pak jsem klopýtal Skalnici k Zásadě sotva znatelnou stezičkou mezi žulovými balvany, na kterou jsem byl naveden – pokud zrovna nespítil měsíc – kuželem světla Alfredovy svítilny.

Někdy jsem jej ale našel v duševním rozpoložení. Tak jako každému, kdo nemá ve svém snažení následovníka, i jemu se stále víc vtírala myšlenka na to, co bude po jeho smrti s jeho rukopisy a sbírkami. Po chvíli však svou melancholii obrátil v žert a navrhoval mi, abych zanechal rytectví a stal se jeho sekretářem. Vždyť je toho ještě tolik potřeba přepsat... Na toho sekretáře se snažil získat všechny své pravidelné návštěvníky a přátele.

Těch cest na Zahájí jsem za sedm let vykonal bezpočet. Časem jsme společně s přítelem Jardou Lubasem přicházeli čerpat z nepřeborných vědomostí pána domu „U Jakubů“ nebo z jeho bohaté regionální knihovny. Vícekrát jsme jej však rozptýlili z jeho stále častější letargie. To pak vždy na chvíli pookřál a snašel nám modré z nebe, jen abychom pobyli co nejdéle. Nezřídka jsme se až kolem půlnoci probojovávali ke svým domovům.

Ze vzpomínek a dochovaných dokladů se pokusím podat stručný nástin životní pouti tohoto výjimečného člověka.

Alfred Hübner se narodil 21. června válečného roku 1915 v Huti čp. 33. Byl nejstarším z dětí mačkáře skla Friedricha Hübnera a Marie, rodem rovněž Hübnerové. Podle jeho vlastních slov však k tomu málem nedošlo, neboť jeho matka v době, kdy jej již nosila, propadla z půdy do chléva podávacím otvorem na seno a málem o dítě přišla. Otec byl ještě před synovým narozením mobilizován a uvržen do válečné vřavy. Teprve po jeho návratu, po skončení války, se narodili Alfredovi sourozenci Ernst (1920) a Anna (1922).

Obecnou školu Alfred absolvoval v rodné obci v letech 1921–1926. Ve studiu pak pokračoval na měšťanské škole (1926–1929) v Jablonci nad Nisou v Sokolí ulici, kam denně pěšky docházel. Nadání k výtvarným činnostem a pozorovací talent jej přivedly v roce 1929 na jabloneckou Státní odbornou školu pro umělecká řemesla, k oboru rytec kovů. Z té doby vzpomínal především na profesora Rudolfa Zitteho, který vlastní vzornou uměleckou práci vedl své svěřence k vyšším výkonům.

Před očima studenta Hübnera právě rostl na tehdejším Živnostenském (dnes Horním) náměstí, kde se škola nacházela, nový katolický kostel, stavěný dle plánů architekta Josefa Zascheho. Tato budova a ruch kolem ní byly častým námětem žákovských výtvarných prací. Na mladého Hübnera zapůsobila moderní hmota i způsob výstavby mocným dojmem

a kostel pro něj zůstal symbolem ušlechtilosti a krásy novodobé architektury. S profesory kreslení ale pořizovali skici nejen v plenéru rozvíjejícího se města, ale i v jizerskohorské krajině, při výjezdech na Jizerku nebo Černou studnici a další malebná místa.

To vše, spolu s tehdy ještě živou lidovou slovesností doma na vsi, utvářelo jeho hluboký vztah a lásku ke krajině domova, za níž považoval, v nejužším smyslu slova, oblast jižního cípu tehdejšího jabloneckého okresu. Všestrannému poznávání této lokality s obcemi Huť, Pěňčín, Jistebko, Šumburk (dnes Krásná) a Černá Studnice zasvětil celý svůj život.

Prvotní zájem o historický a stavební vývoj rodné obce a její důležité postavení v procesu rozvoje sklářství jej dovedl k občanské genealogii. Studoval archivní prameny týkající se šlechtických rodů majitelů panství a vše, co se sklářstvím – tímto svěbytným průmyslovým odvětvím, které dalo po polovině 19. století obživu celému kraji – souviselo.

Po absolutoriu na uměleckoprůmyslové škole (1932) je krátce bez zaměstnání, od roku 1933 pracuje doma na zakázkách pro jabloneckou firmu O. Zappe a v roce 1936 se stává zaměstnancem této firmy. Díky slušným příjmům se může věnovat svým již vyhraněným zájmům. Navštěvuje farní úřady v celém okolí: v Jablonci, Bzí, Rychnově, Držkově, Smržovce, Železném Brodě i ve vzdálenějším Turnově, pořizuje výpisy vážící se k nejstarší, v pramenech zachycené populaci obyvatel jižního podhůří Jizerských hor. Zvláštní zájem věnuje rozptředení příbuzenských svazků sklářských rodů a jejich vlastnických vztahů ke sklárnám v Hutí.

Tricátá léta jsou pro něj obdobím nadšeného archivního studia, sbírání lidové slovesnosti a zájmu o lidový umělecký projev. V té době také přichází jeho branná povinnost k Československé republice, kterou vykonal v Komárně a Nitře na Slovensku (1937–1938). Zde zažil opravdovou přátelskou atmosféru mezi vojíny demokratického mnohonárodnostního státu. Po politických událostech let 1938–1939 se ocitá, už jako příslušník

Huť č. p. 40 – Na Zahájí U Jakubů (beim Jakobn). Alfred koupil zchátralý domek v roce 1954 od obce za pár set korun. Často vzpomínal, že uvnitř rostlo totéž co venku: „Domek jsem opravil a udělal smlouvu s Bohem, abych ho mohl užívat 40 let.“

Na zápraží rodného domu - Hutí č. p. 33 (Hommlhaus) - s matkou a historičkou Margarette Klanteovou, vedle s historikem a kronikářem Josefem Meissnerem (vlevo) - 60. -70. léta

Velkoněmecké říše, ve výcvikovém středisku dělostřelctva v Drážďanech, pak v Litoměřicích a následně v durynském Altenburgu, kde má německé dělostřelctvo zázemí.

Bojová atmosféra v rodné Hutí, nyní obci u protektorátní hranice, spolu se silně vypjatým nacionalismem, který však byl celé rodině skláře Hübnera naprosto cizí, vyloučila Hübnerovy na okraj společenského dění a uvrhla je pod drobnohled aktivních informátorů místní stranické organizace NSDAP, jedné z nejhorlivějších v okrese.

V roce 1940 je Alfred ze zdravotních důvodů propuštěn z aktivní vojenské služby a poslán do zálohy. Jeho návrat domů je však trnem v oku místním nacionalistům.

Tradiční průmysl je zastaven, vše se podřizuje válečné výrobě, a to je podnětem k realizaci Hübnerova dávného záměru - vybudování muzejní expozice v Hutí. S mecenášskou podporou osvíceného sklářského podnikatele a „vesnického boháče“ Hartwiga Wenzela ho uskutečňuje. Wenzel, německy i česky mluvící muž, je potomkem českého krejčího od Jilemnice, usazeného před sto čtyřiceti lety v Hutí.

Wenzel dal k tomu účelu k dispozici starou roubenou usedlost č. p. 1 v Hutí-Stanovsku, typický horský statek chlěvního typu se samostatně stojící stodolou, vybavený dosud původním mobiliářem pořízeným v polovině 19. století. Hübner dodal svou sbírku sklářských produktů z výroben v Hutí od doby jejich nového rozmachu (19. století) po současnost (tj. 30. léta 20. století), soubor starého selského náčiní nasbíraného po obci i vybrané kusy malovaného a vyřezávaného lidového nábytku z Hutí a okolí.

Přípravy konzultovali s předními kulturními a vlastivědnými badateli v kraji (kronikářem a vlastivědným badatelem, Josefem Meissnerem ze Smržovky či Franzem Weissem ze Cvikova, zastupujícím odbornou památkovou péči). Ti doporučili dům k další konzervaci v původním stavu. Poté, co Wenzel písemně potvrdil darování objektu pro zřízení muzea (4. 10. 1942), převzala péči o nemovitost jablonecká organizace *Heimatbund* spolu s památkovým úřadem v Liberci (*Denkmalamt*).

Tyto snahy však nebyly po chuti vedení obce. Nejvíce vadil politický postoj obou iniciátorů akce: Hartwiga Wenzela, sice jednoho z nejbohatších mužů v obci, avšak demokraticky orientovaného a vždy otevřeně projevujícího své protihitlerovské smýšlení, i „politicky nespolehlivého“ mladého Hübnera, jak byl umírněnějšími spoluobyteli nazýván. Alfred nachází uklidnění v ještě horlivější práci pro dokumentaci starého způsobu života v horách.

Obrat nastává samozřejmě v roce 1945. Muzeum je po prohrané válce silně ohroženo, přesto, že se v jeho prospěch vyjádřili kulturní pracovníci z českého vnitrozemí (např. železnobrodský archivář Sochor, který památku navštívil brzy po převzetí české správy nad obcí). Jedné červnové noci je ale muzeum vyloupeno a část sbírek nenávratně ztracena. Brzy potom, v době odsunu německého obyvatelstva, rozhodují noví představitelé obce o likvidaci muzea a určují dům k obývání. Mobilář je vystěhován na chodbu a půdu. Budoucnost rodiny Friedricha Hübnera je i přes její postoj za války nejistá. Jako Němci mají odejít, ale ortel je nakonec změněn. Alfred s otcem mají potvrzení, že byli antifašisty, československé občanství jim však přiznáno není. Přicházejí o majetek, ale mohou zůstat. Svůj domek si kupují zpět a Alfred stěhuje některé kusy nábytku a věci vyhozené z muzea do domku rodičů.

Po válce Alfred pracuje jako rytec pro bižuterní průmysl v Jablonci, Semilech a v Těpěřích. V roce 1954 kupuje od státu prázdný domek po příbuzných v Huti-Zahájí, v sousedství rodičovského domu, a po nutných opravách se do něj stěhuje. Domek „U Jakubů“ se stává novým místem pro vlastivědnou práci i pro uložení sbírek. Zároveň Alfred přechází na domácí ryteckou práci pro smržovský sklářský podnik. Vhodně tak může skloubit návštěvy archivů a čas pro obstarávání obživy.

Po smrti rodičů a předčasném odchodu bratra Ernsta zůstává svobodná Anna v otcovském domě sama, Alfred si dál vede svou domácnost. Společně obhospodařování pronajatých pozemků kolem chalup je oba udržuje v dobré kondici až do konce jejich dnů. Vždyť práce s dobře naklepanou kosou, vůně sena a chuť domácího kozího mléka od vlastního stádečka je tím pravým „Kittelovým lékem“.

Osoba „zázračného“ doktora byla Hübnerovou celoživotní láskou. Práce na genealogii Kittelů i studium archivních pramenů týkajících se pozdně barokního areálu v Krásné byly náplní mnoha hodin jeho zájmu. O historické a kulturní hodnotě nemovitých památek na doktora Kittela v Krásné byl neochvějně přesvědčen po celou dobu jejich stále se horšícího stavu. V naději na zrekonstruování Kittelova „Burku“ jeho posledním soukromým vlastníkem v polovině 90. let 20. století byl dokonce ochoten odkázat mu plody své badatelské a sběratelské práce k zařízení muzejní expozice. Jistě by dnes ocenil snahy obce Pěnčína a Matice děkanství železnobrodského o povznesení tohoto jedinečného místa.

V životě Alfreda Hübnera hrála značnou roli víra. Cítil se katolíkem a snad se v mládí chtěl stát i knězem, což však naráželo na odpor otce. Útěchou mu bylo ministrování při mších v Krásné či v huťské kapli, kde působil i jako kostelník, a později v Zásadě. Jeho chápání duchovní čistoty a znalost tradice jej však vždy přivedla do sporu s místními zástupci církve, rušícími z moci svého úřadu nejen staleté zvyklosti, ale i obsáhlé spisové agendy zdejších far. Nakonec se raději stáhl do ústraní a svou religiozitu veřejně neprojevoval.

V 60. letech byl členem vlastivědného aktivu odboru školství a kultury ONV v Jablonci nad Nisou, byl členem společnosti National Geographic a spolupracoval s Mormony, za což si ovšem vysloužil pozornost bezpečnostních složek. V roce 1964 na jeho chalupě na Stanovsku nalezla své dočasné útočiště jablonecká trampská osada Lone sort.

Po roce 1960 nastává druhá vlna odlivu rodin německých starousedlíků, tzv. specialistů, do Německa. Z hor mizící německý element jej stimuloval ke koncipování slovníku starého jizerskohorského nářečí. Poznatky od Hübnera čerpal i ne jeden profesionální zájemce o zdejší dějiny. Dokladem toho je dochovaná obsáhlá korespondence v jeho pozůstalosti. Z dlouhodobé spolupráce s berlínskou doktorkou historie Margarete Klanteovou, která se od 30. let věnovala výzkumu sklářství a vzniku bižuterního průmyslu v Jizerských horách, se vyvinulo celoživotní přátelství.

Ve spolupráci s odbornou archivářkou Walburgou Wowkovou z jabloneckého okresního archivu zpracoval do rodinných tabulek stovky výpisů křtů z matrik od nejstarší doby k počátku 19. století. Spolu s tím zpřehlednil systém přechíslování domů v Jablonci, když se stal na počátku 19. století městysem. Obě tyto práce jsou součástí fondů Státního okresního archivu v Jablonci nad Nisou, kam zásluhou sestry Anny přešly i jeho ostatní rukopisy a vlastivědné práce. Zpracovaný fond osobní pozůstalosti je již zpřístupněn badatelské veřejnosti, části národopisné sbírky převzalo železnobrodské muzeum a jsou k vidění v expozici Na Bělíšti.

Na poslední cestu se vydal 16. července 1997. Šel určitě rovnou za těmi, jejichž osudy se snažil celý život rozprávět. Vždycky říkal, že až tam přijde, konečně se od nich dozví, jak to doopravdy bylo. Nepadnou žádná slova, ale v tu chvíli už bude sám také všechno vědět. A oni budou jen lehce pokyvovat hlavami...

Poznámka redakce – o Alfredu Hübnerovi se naši čtenáři mohli dočíst již v Ročence Jizersko-ještědského horského spolku 2009. V článku *O zapomenutých lidech* se o něm zmínil Siegfried Weiss.

Domácí kovorytec pro sklářský průmysl Alfred Hübner a jeho rytecká značka

Co je zapeklitého na Čertově zdi?

Antonín Paluska

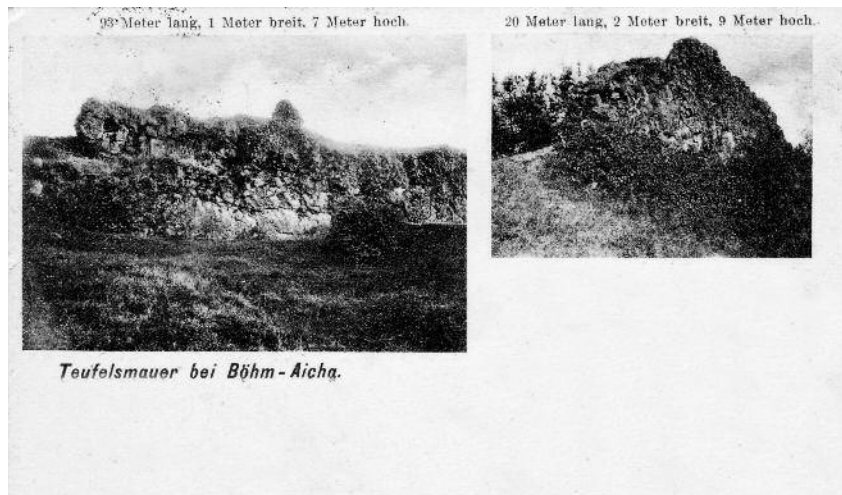
Hamburg (SRN), Ptýrov-Maníkovice
u Mnichova Hradiště

Čtenář spolu s autorem pohlíží na geologický objekt – na národní přírodní památku zvanou Čertova zeď, nacházející se (budiž pro přespolní upřesněno) mezi Osečnou a Českým Dubem v severních Čechách. Kdysi to musela být úchvatná podívaná: mohutná, z drobného pískovce vypreparovaná tvrdá čedičová žíla se prý vypínala jako obrovitá hradba do výšky až 20 m – hotová kostelní věž, dá-li se tomu ovšem věřit, ale i 10 m by bývalo člověka dočista omráčilo. Do dneška se z ní uchovala již jen chudobná troska; někdejší přírodní skvost neslavně skončil jako silniční štěrk.

Navzdory tomuto nechvalnému osudu je s podivem, kolik naveskrz negeologických úvah se kolem onoho vzácného jevu spřádá. Nejsou-li ze strany čtenáře námitky, budiž nejprve řeč o pozvolném odumírání historické paměti, infikované virem nezájmu, lhostejnosti a nevzdělanosti. Zbude-li čas, proč se nezmínit i o přírodních pozoruhodnostech, uznávaných sice daleko za hranicemi země, doma však úspěšně ukrývaných před zraky nic netušících vrstevníků pod poklicí všeobecné nesrozumitelnosti a odtažitosti. Obojí se autorovi jeví jako dokonale zapeklité.

I kdybychom vcelku pozdní, údajně samotným ďáblem inspirovaný název na okamžik odsunuli do pozadí, čertovo kopytko zůstane vězet již ve jménu samém a trčí z něho v původní podobě téměř nepozorovaně na místech, kde by ho člověk nejméně čekal. Naši dávní předkové nepřišli ani ve snu na myšlenku spojovat onen velkolepý útvar s pekelnými mocnostmi. I když nevidaný přírodní úkaz přesahoval všechno v širokém okolí známé – vždyť se táhl s malými prodlevami v délce 12 km na podlouhlém návrší od Mazovy horky u Vesce (za humny u Světlé pod Ještědem) až k Hřebínku (hned za plotem dnešní Židlovské obory, tam, kde za našeho mládí bývaly osady Olšina, Okna a Palohlavy), nechávali naši obezřelí prapraotcové s rozvahou čerta ze hry. Byli všímaví, vynalézaví a předsudky nato-lik nezatížení, že dali přednost výstižnému názvu „brdo“. Za starých časů se tak nazýval hřebínek, který používali tkalci k rovnání příze upnuté ve stavu. Jeho zuby se dlouholetým užíváním nestejně opotřebovaly a nakonec i jeden po druhém vylámaly. Přiznejme

Čertova zeď a Čertův stolec na přelomu 19. a 20. století

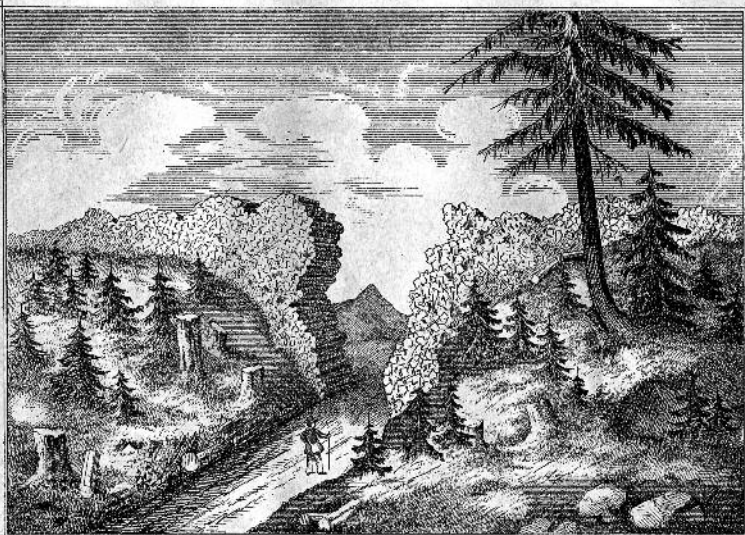
si, že podobnost se zubatou skalní zdi je tu doslova nabíledni. Kdo by si však pomyslel, že tento pradávňý název, jehož původ spadá snad až někam hluboko za 12. století, přežívá dodnes ve jménech osad Zábrdí poblíž Osečné nebo Brdy mezi Dehtáry a Dolánky a v neposlední řadě i říčky Zábrdky? Nelze to sice doložit žádnými písemnostmi, zdá se však, že to byli teprve němečtí kolonisté, kteří v trestuhodné neznalosti domácího nářečí dali přednost hrůzu nahánějícímu názvu „die Teufelsmauer“, a ten se pak za nemalých bolestí převtěl v dnešní českou Čertovu zed’.

Politování a postesknutí nad zapomenutým jménem však zdaleka není jediným důvodem k vážnému zamyšlení. Neméně zapeklitý byl osud Čertovy zdi i v dobách mnohem pozdějších. Bylo to počátkem 18. století, kdy rakouský vojenský kartograf Johann Christoph Müller obdržel pověření císařského dvora vypracovat moderní mapu Českého království. Své dílo stačil právě ještě dokončit k roku 1720 a to bylo štěstí. Čertova zed’ se na jeho mapě objeví překvapivě věrně zachycená, stáčí se však záhadným způsobem nedaleko osady Brdy k jihovýchodu a ani ne po 1 km ještě před Dehtáry náhle mizí. Nelze podezírat svědomitého Müllera, že si tu něco přibásnil. Tato od hlavního směru se odchylující větev žily se však v pozdější době dočista vytratila lidem z povědomí. Dnes ji připomíná již jen nepřilíš výrazná terénní vlna, kterou by bez speciálních výzkumů sotva někdo byl ochoten spojovat s výchozem čedičové žíly.

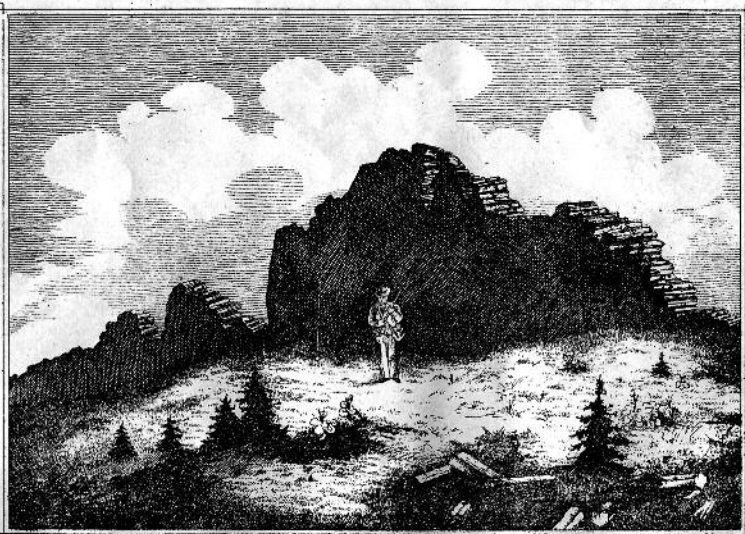
Ještě kolem roku 1780 se zed’ musela tyčít do statné výšky, když ve své nádheře stála dokonce tehdejšímu habsburskému císaři Josefu II. za návštěvu (ne-li za dvě). Prý hodlal posoudit její význam pro obranu říše. Patrně nedlouho poté se sem vypravil i Franz Ambros Reuss, v té době významný severočeský geognost. Pořídil tu cenné záznamy a svá pozorování vylíčil v obsáhlém díle *Mineralogische Geographie von Böhmen*, vydaném roku 1797. Mimo jiné popisuje i tzv. Čertovu bránu, do zdi proražený otvor zvící několika metrů tak, aby se jím protáhly nejprve alespoň soumaři s nákladem na hřbetu a později aby tu mohly dokonce projíždět i plně naložené povozy přímou, dobře sjízdnou cestou, spojující obce Zábrdí a Budíkov. Jistě netrvalo dlouho a této vítané zkratce na cestě z Českého Dubu do Osečné začali dávat přednost i kupci směřující od Mladé Boleslavi (a kdo ví, třeba i z Prahy) oklikou přes Stráž pod Ralskem až někam do hornolužické Žitavy. O kteréže pak době je tu řeč? Jako tak často v historii přispěla i zde k poznání čirá náhoda, ovšem až teprve za hodnou dobu, když mezitím uplynulo už několik staletí.

Psal se rok 1911. Poznovu si místní sedláci ráno přivstali a že se společně vypraví k bráně, aby tu mir nichts, dir nichts lámali kámen (dokud ho tu tenkrát vůbec ještě krapet zbylo). Najednou se jeden z nich chytí za hlavu, vykřikne a nevěří vlastním očím. Z nevelké hloubky pod drnem se na něj usmívá – poklad. Shýbne se a před užaslými soudruhy loví ze země hliněný hrnc vrchovatě naplněný, jak se záhy ukáže, třemi sty stříbrnými lužickými brakteáty. (Původ tohoto pokladu byl teprve v osmdesátých letech minulého století přičiněním nedávno zesnulého ředitele českodubského musea, PhDr. Tomáše Edela, po předchozím numismatickém zkoumání přiřazen k roku 1300.)

Co se tu onehdy na samém počátku vlády Václava II. odehrálo za tragickou událost, si lze dnes už jen domýšlet. Že se branou neubírali jen místní chudásové za práci, nýbrž i movití kupci, se i tehdy, v pozdním středověku, v kraji rychle rozkřiklo – a už tu byli lapkové v naději, že si jak se patří namastí kapsu. Prý se usídlili v tvrzi, zbudované buďto přímo

Teufelsthor

Eine Partie zwischen Sabitz u. Smržov

Čertova brána a Čertův stolec v roce 1879 (Franz Wurm, 1884)

v obci Kotel, nebo, jak někteří historici soudí, v místě zvaném dnes Šance na západním úbočí Kotelského vrchu. K „Čertově bráně“ to měli tak jako tak co by kamenem dohodil.

Musel to být nepoučitelně důvěřivý obchodník, který se tou cestou jednoho dne ubíral. Když mu konečně svitlo a zaslechl blížící se pohromu, bylo už pozdě. V poslední chvíli se mu ještě podařilo zahrabat svůj kapitál alespoň do zaježí nory. Na útěk nebylo ani pomyslení. O osudu onoho nešťastníka se nedochovalo zhora nic. Patrně skončil neslavně, když mu nebylo dopřáno se na místo činu později vrátit a se svým mamonem se opět shledat.

Sedláci nijak neskrývali své zklamání, když z hrnce lovili jen samé pohublé stříbrné plíšky a žádné zlato, jak se na řádný poklad sluší a patří. Nicméně podělili se mezi sebou, a že o tom nikde ani nemuknou. Jenže navečer v hostinci někomu z nich žejdlík piva rozvázal jazyk a bylo po tajemství. Čirou náhodou se o té zvěsti dozvěděla jakási dobře zaopatřená dáma, které se podařilo od chlapů vykoupit posledních 30 brakteátů (zbytek asi už stačili propít). Darovala je českodubskému muzeu a tam je přechovávají až dodnes. (Autor jich však při své návštěvě v roce 2008 napočítal pouze 29! Že by i v tomhle mělo prsty nějaké zapeklité čertisko?)

Klenba „Čertovy brány“ se někdy kolem poloviny předminulého století zřítla, takže když v roce 1879 místo činu navštívil českolipský gymnasiální profesor Franz Wurm se svými kolegy Valdou, Paudlerem a Zimmerhackerem, shledal již jen její torzo. Připomeňme si Franze Wurma s uznáním a vděčností, neboť o tom, co tu shledal, podal v roce 1884 obšírnou zprávu se čtyřmi půvabnými vyobrazeními nejzajímavějších partií, mimo jiné i průřvy ve zdi na místě Čertovy brány, která by bývala i v tehdy už značně pošramocené podobě stála ještě za záchranu. Leč pozdě bycha honiti.

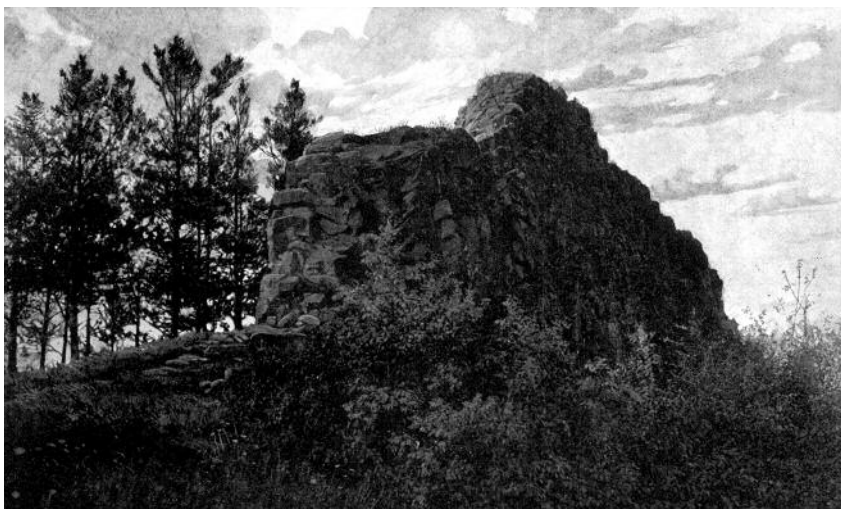
*Lužické brakteáty z roku 1300 nalezené roku 1911
u Čertovy brány (Tomáš Edel, 1988)*

Povědomí o tom, kde se Čertova brána nacházela, postupně upadalo v zapomnutí. Už dávno se jezdívalo po nové silnici ze Smržova sedlem přímo na Kotel a odtud na trh do Osečné. Ještě důvěrný znalec krajiny okolo Ještědu, nějaký Josef Matouschek, kreslí na své mapě polohu brány správně. Otakar Fendrych však, který se v prvních desetiletích minulého století o záchranu zbytků Čertovy zdi nepochybně nejvíce zasloužil, se kupodivu o žádné bráně nezmiňuje. Její polohu se nám podařilo takřikajíc podruhé objevit teprve v roce 2008. Rozhodující měrou k tomu přispěl hluboký úvoz na zábrdském úbočí, vymletý do pískovce po staletí tudy projíždějícími povozy, který však už dávno nikdo nepoužíval. A tu se ukázalo, že tomuto pamětihodnému místu se žádné ochrany nedostává. Jaké rozčarování!

Vraťme se nyní ještě na okamžik do bouřlivých a pohnutých dob v polovině předminulého století. Z šedé, vybledlé minulosti se tu před našima očima vynoří císařský výnos, vydaný k roku 1854, jímž se těžba čediče na Čertově zdi co nejpřísněji zapovídá. Kdo k této první, doslova pionýrské ochranné iniciativě dal podnět, se zatím nepodařilo vypátrat. Podezření padá na falknovského rodáka Franze Xavera Maximiliana Zippeho, jehož působení na krátce předtím založeném císařském geologickém ústavu ve Vídni je dosvědčeno několika přednáškami a žel nezachovanými manuskripty geologických map Českých zemí. Zippe Čertovu zeď opravdu navštívil, odebral z tehdy ještě přístupného výchozu čediče nedaleko Vesce vzorky horniny a pečlivě je uložil do své sbírky. Měl jednoho mimořádně nadaného žáka, Emanuela Bořického, který se ochotně Zippeho vzorků ujal, pořídil z nich rozboru a uveřejnil je v letech 1874 a 1876. Jeho zpráva je první opravdu vědecké pojednání o Čertově zdi. Čtenáři však nepřejí, aby se plahočil po mezích a hledal ono památné místo, odkud Zippeho, potažmo Bořického vzorky pocházejí. Chtěl jsem ten kout ukázat povoláním odborníkům ze zahraničí, a přiznám se, že jsem se zastyděl. Našli jsme jen hromadu kamení bez ladu a skladu vyházených z pole na mez. Jako by pojem kulturního dědictví v Podještědí nepatřil do slovníku českého jazyka.

Zhruba v téže době, kdy si Bořický lámal hlavu nad vzorky od Vesce, zavítal k Čertově zdi i zakladatel české geologie, Jan Krejčí. Pohlíží z vrchu od Světlé dolů do kraje, koukne do mapy, a tu mu svitne myšlenka, kterou se až do dneška nepodařilo ani spolehlivě potvrdit, ani zpochybnit: Čertova zeď se prý patrně kdysi táhla od vrchu Hřebínec ještě mnohem dále k jihozápadu nejméně někam ke Kuřivodům, a dokonce snad až k Bezdězu. Byla by to v pravdě úctyhodná délka – bezmála 25 km.

Nejpozději nyní by čtenář mohl namítnout, že tak vzdálené děje se každému člověku dříve či později vykouří z hlavy, ale chyba lávky. Evropské a snad i světové proslulosti doznala Čertova zeď teprve v letech 1913 a 1922, kdy se jí se zájmem a nevšedním zaujetím ujal významný německý petrograf Karl Hermann Scheumann, působící v té době na universitě v Lipsku. Měl původně v úmyslu zkoumat vulkanické horniny v celém povodí Horní Ploučnice, to nejzajímavější však objevil v nevelké vzdálenosti od Čertovy zdi. Po návratu z terénu na něj doma v laboratoři okulárem mikroskopu pohlížela hornina v té době ještě zcela neznámého složení. Aby směla nést název basalt (česky čedič), musela by bývala obsahovat jinak běžný minerál klinopyroxen, po něm však nikde ani stopy. Z úžasu nevycházející badatel tak stanul u křtu nové horniny, kterou nazval podle německého výrazu *der* (podle některých i *die*) *Polzen* pro říčku Ploučnici: *polzenit*. Jeho

Čertův stolec ve 20. letech 20. století (Helene von Schmitt, 1925)

údiv však ještě neměl být u konce. Vzorek polzenitu odebraný nedaleko Vesce obsahoval v nemalém množství jiný minerál, zvaný monticellit, zatím co v jiném vzorku od Modlibohova nebylo po monticellitu ani stopy. Scheumann neváhal a nazval prvně jmenovaný vzorek podle místa nálezu u Vesce vesecit, druhý podle zkomolené německé výslovnosti názvu Modlibohova modlibovit. Táži se potutelně, zdali Vesečtí či Modlibohovští vůbec tuší, jaké nebývalé proslulosti se v kruzích světové odborné veřejnosti těší? Názvy hornin polzenit-vesecit a polzenit-modlibovit se totiž v geologické literatuře používají až dodnes, a to je po bezmála stu letech už co říci.

Po Scheumannovi se do tohoto problému zhloubali i jiní vědátoci a přišli konečně na to, čím se polzenity od čedičů ještě a hlavně liší: totiž nejen minerálním, ale i chemickým složením. Polzenity se vyznačují mimořádně nízkým obsahem oxidu křemíku (SiO_2) – zhruba mezi 30 a 35 % hmotnosti horniny – a současně i vysokým obsahem oxidu vápníku (CaO) – mezi 20 a 25 % hmotnosti. Takovým horninám říkají zasvěcení vulkanologové ultrabazické nebo podle jejich temného zbarvení též ultramafické, zatímco běžné čediče se vyznačují vyšším obsahem SiO_2 a nižším obsahem CaO a patří podle toho do skupiny bazických vulkanických hornin. Jmenovanými vlastnostmi se polzenity řadí v evropském měřítku ke zcela mimořádným horninám, s nimiž se ostatní vulkanity mohou srovnávat jen zcela výjimečně.

Nyní prozradím nic netušícímu čtenáři, že nám celou tu dobu z pozadí naslouchal pobavený rarášek a smíchy se nemohl ani udržet. Teprve když se dostatečně vychechtal, povídá mi: „Ty umělče, to tě ani nenapadlo si vynést výsledky chemických rozborů pěkně popořádku od jihozápadu k severovýchodu? Vždyť jich máš dost. Tak koukej mrsknout kostrou!“ A také že jo. Ony mimořádné obsahy chemických složek se totiž vyskytují v nápadně blízkosti tak zvané Lužické tektonické poruchy, mohutného zlomu, podle něhož vystoupil

Malá Čertova zed' - dnes odpadem zasypaná ryha po těžbě horniny

masiv Ještědu v geologicky teprve nedávné době (na nějaký ten milion let se tu velkoryse nehledí) o mnoho set metrů nad úroveň svrchnokřídových pískovců, vycházejících na jeho jihozápadním úpatí. V krátkém úseku pouhých několika set metrů tu vulkanickým horninám chybí přibližně stejné množství SiO_2 , jako jim přebývá složek CaO , CO_2 a H_2O . Posledně jmenované si vulkanická tavenina s sebou nepřinesla z hloubek mnoha kilometrů, kde nemají co pohledávat, nýbrž se jimi obohatila teprve poblíž někdejšího povrchu. Lužická porucha na tom zřejmě nebyla zcela bez viny, neboť se po ní voda, plyny a rozpuštěné látky mohly pohybovat, kam a jak chtěly. Stačí tedy, abychom cizorodé složky od celkového chemického složení horniny odečetli, a už se nám její domnělé ultrabazické složení pod rukama převtělí ve složení bazické (jak se ostatně na evropské vulkanity také sluší).

Komu se takováhle molekulární kritéria zdají malicherná a hodná hnidopichů, tomu mohu přispěchat s jinou vzácnou vlastností zdejších hornin. Musím ovšem podotknout, že se tentokrát nejedná jen a pouze o Čertovu zeď, nýbrž i o horniny z jejího blízkého okolí. V sedmdesátých letech minulého století se roztrhl pytel s velice náročnými laboratorními rozbory, s jejichž pomocí bylo možno určit stáří libovolné horniny. Využívá se přitom poznatku, že různé izotopy obsažené v minerálech podléhají pozvolnému rozpadu o známé rychlosti, a odtud je pak už jen krok k výpočtu, že třeba takový čedič odněkud z Českého středohoří se musel vytvořit před 20 miliony let, jiný před 25 miliony let atd. To také dává smysl, neboť nedlouho předtím se začala propadat krajina pod Krušnými horami a počal se tu tvořit hluboký Oherský příkop, což pochopitelně nemohlo zůstat bez důsledků pro taveninu, do té doby neúčastně dřímající kdesi v hlubokém podsvětí. Tomuto dění říkájí zasvěcení odborníci „rift“, neboli roztahování a následkem toho propadání zemské kůry. Přesvědčující teorie byla na světě, není-liž pravda, podle níž nakonec všechno nějak souvisí se vším. Jaké však bylo překvapení, když první analýzy vzorků od Čertovy zdi začaly ukazovat na stáří mnohem vyšší, bratru kolem 65 milionů let, a některé dokonce i více než 70 milionů let. V odborných kruzích zavládl neklid.

Nepodceňujme však příliš lehkověrně vědátory, neboť ti si vždycky vědí rady (každopádně to o sobě tvrdí). A opravdu si i v téhle zapeklité situaci hbitě poradili. Obratem ruky jednoduše shrnuli veškeré příliš staré vulkanity na jednu hromadu, šoupli je do krabice od bot a napsali na ní: „pre-rift-vulkanity“, tzn. vulkanity, které se vytvořily před riftem. Chytré, ne? Že se teď ale přesně neví, proč se vytvořily, když je žádný neposedný rift nevyháněl z jejich peلهu v nitru zemské kůry, to nikoho příliš nezneklidňuje. Kdo se moc ptá, moc se dozví (nebo i nic).

Leč co čert nechtěl, obstarožních, bezprizorních vulkanitů přibývalo během času jako hub po dešti. Jen z Německa, Francie a Čech jich dnes známe na dvě stovky, a to zcela pomlčím o těch vzdálenějších. Do jedné krabice od bot se nakonec už všechny nevešly, a tak se musely rozdělit do dvou. Na té naší teď stojí: „pre-rift-vulkanity platformního typu“. Teď člověk alespoň ví, kde je najde, když už si s nimi neví rady. Mezi vědátory se ovšem rozpoutal spor o tom, které z nich jsou nejstarší. Našly se totiž i osmdesátimilionové, pak devadesátimilionové, a nakonec i stomilionové a konce to předhánění vůbec nechtělo brát. Honem, šoupli sem další krabici od bot!

Ještě že jsem čtenáře závčas upozornil na rejdy toho vyčuraného raráška. Už se zase hihňá na celé kolo a kouká, že nevím kudy kam. Povídá mi: „Koukni se pořádně na to, co

v laboratoři zkoumáš! Nevidíš, že pleteš dohromady hrušky s jablky?“ Pravdu má, ten vrtičhvost. Není to tak dlouho, co se němečtí vědátři chytili za nos a podívali se přesně na ony inkriminované vzorky, a o rok později to učinili i jejich čeští kolegové. Ukázalo se, že žhavá vulkanická tavenina na své cestě z hlubin na světlo boží s sebou strhla všechno, co se jí právě postavilo do cesty. Byly to vesměs horniny mnohem a mnohem starší, a ty se pak v tavenině uchovaly jako „cizorodá“ tělesa – proto se jim také odborně říká xenolity. Když pak člověk zkoumá směs různých starých částí jedné a téže horniny a nevšimne si toho, naměří pochopitelně nesmysly. Není-li tohle zapeklité, pak už opravdu nevím, co by to bylo jinak.

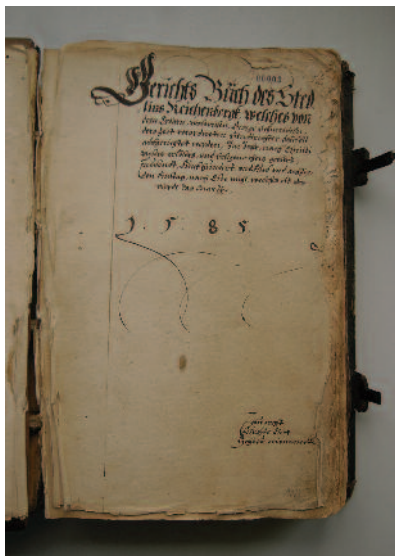
Laskavý čtenář ať vezme v potaz, že jsem neměl ani v nejmenším v úmyslu mu připravit bezesné noci a rajtovat na té otrělé průpovědce: vím, že nic nevím. Proto na tomto místě raději skončím. Prohlašuji ovšem závazně, že Čertova zeď není jediná snůška zapeklitostí, která mi jako černá kočka přeběhla přes cestu. Mám-li říci pravdu, nepoznal jsem ve vědě zatím nic, nad čím bych se s mým oblíbeným raráškem s chutí a ze srdce nezasmál.

Podobizna z výbrusu horniny se pítvorně šklebícího raráška, v zasvěcených kruzích zvaného „magmaticky korodovaný olivin“, zdržujícího se s oblíbou v blízkosti Čertova stolce. Titulní strana článku: Čertova zeď v roce 1913.

Dr. Antonín Paluska

Autor je původem Čech, žije však již déle než čtyřicet let v Hamburku a stal se z něho – alespoň podle papírů – německý hanseat. Narodil se těsně před druhou světovou válkou v Praze, vystudoval geologii na Karlově univerzitě a až do „bratrské pomoci“ starostlivých sousedů ze států Varšavské smlouvy řídil geologický průzkum pro pražské metro. Před osvobozením ze spárů kontrarevoluce se spasil útekem do Hamburku, kde pak přednášel celé čtvrtstoletí geologii na tamější univerzitě a působil jako vedoucí vědecký pracovník nejprve v Behörde für Wissenschaft und Kunst (Úřad pro vědu a umění) a posléze v Umweltbehörde (Úřad pro životní prostředí). V roce 2003 odešel do důchodu a od té doby je na roztrhání.

*Titulní list popravčí knihy města Liberce
z roku 1585*

*Titulní list slavnostního spisu
věnovaného Šibeničnímu vrchu*

Severovýchodní úpatí Jánského kamene

*Současná podoba
kostela sv. Vincence z Paul*

Hora tří jmen (str. 9)

Celkový pohled na dům U Pelikána v ulici Na Perštýně 243/15

*Nejpoužívanějším dopravním prostředkem na Šibeničním vrchu
bývaly koňské povozy*

Křižovatka bývalé Poutnické a Fialkové ulice kolem roku 1900

*Ze všech uliček Šibeničního vrchu zůstala jen ulice Na Perštýně.
Na místě starého Perštýna dnes zeje obrovská jáma.*

*Parní ozubnicová lokomotiva 404.003 Polaun
při oslavách 100 let zubačky v Kořenově 30. června 2002*

*Elegantní „Singrovka“ M 240.021 shořela v prosincové noci 2006.
Zub za zubem (str. 29).*

„Rakušanka“ T 426.003 odjíždí z Kořenova

Sněhový pluh KSP 411-S1 se již mnohokrát osvědčil při zimní údržbě trati

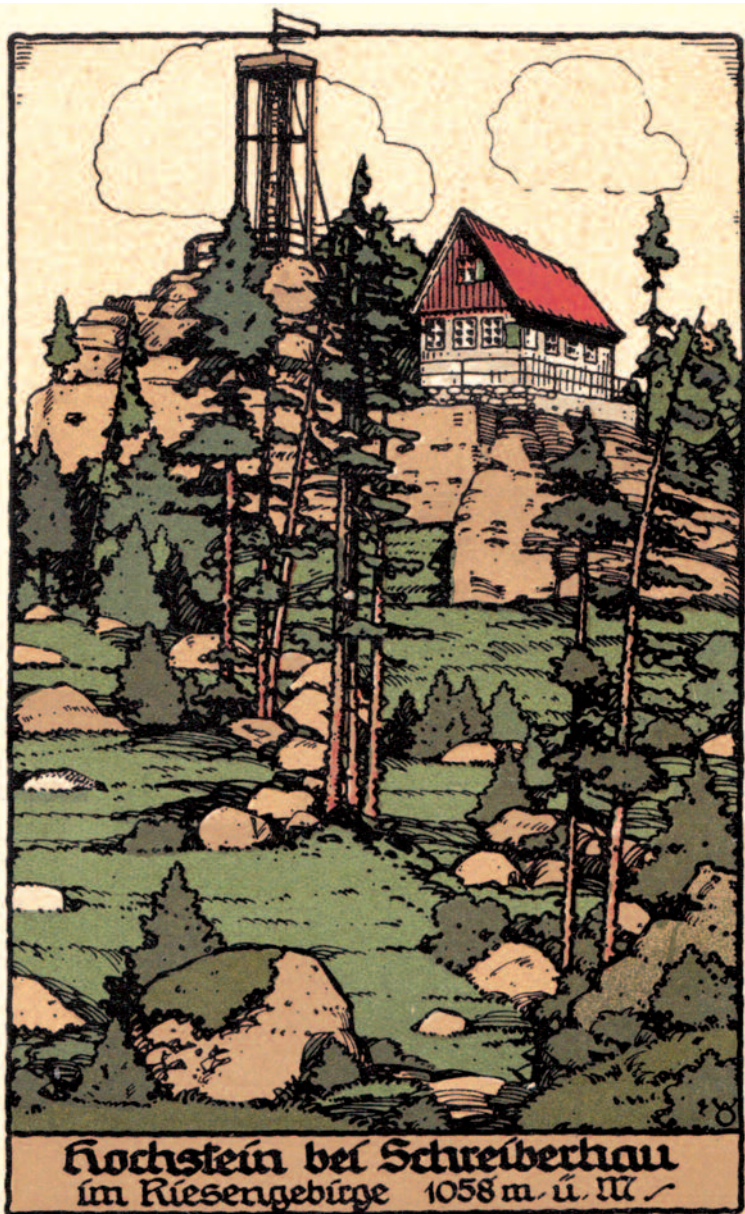
Jizerský most dnes jako před 100 lety

*Vysoký kámen byl oblíbeným námětem vydavatelů výtvarných pohlednic.
Tato byla vydána v roce 1905 a předlohu pro ni namaloval
profesor Carl Ernst Morgenstern.*

*Úplně stejnou chatu, jaká stála na Vysokém kameni,
dala vrchnost postavit v roce 1837 i na Sněžných jámách.
Wysoki Kamień (str. 55).*

*Vysoký kámen - pohlednice vydaná uměleckým nakladatelstvím
Franz Pietschmann ve Zhořelci. Vydavatel si popletl Jizerské hory s Krkonošemi.*

*Chata na Vysokém kameni při výstupu od Sklářské Poreby.
Nevzhledná jáma pod chatou byla vyhloubena v roce 2000,
kdy tady chtěl kdosi postavit 35 metrů vysoký kříž milénia. K tomu našťestí nedošlo.*

Od listopadu 2010 stojí v chatě pohledná kachlová kamna

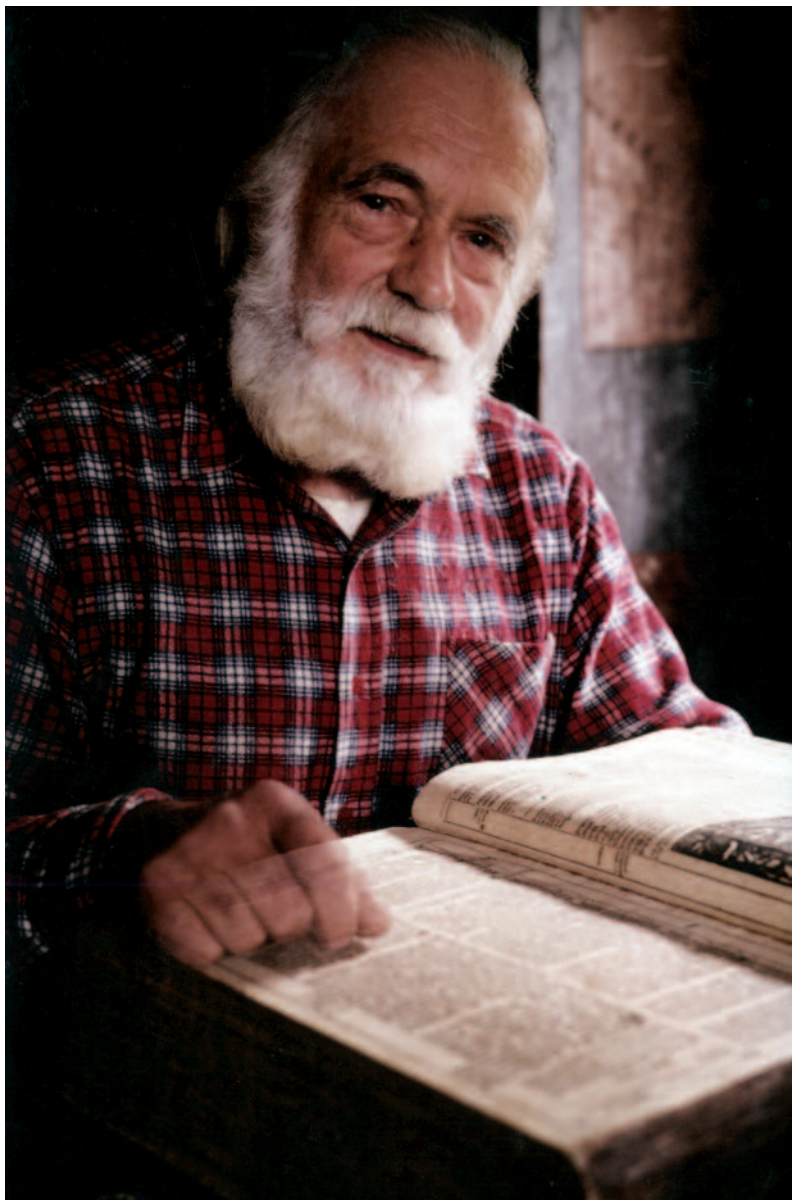
*Velkolepý je pohled z Vysokého kamene na severní svahy Krkonoš.
Vlevo Sněžka, zcela vpravo Sněžné jámy, v údolí Sklářská Poreba.*

*Bella Klingerová - starý buk na Smuteční stezce procházející sedlem
mezi Smrkem a Měděncem.
Dle pověsti na něj kdysi upevnil novoměstský pekař Streit krucifix
zakoupený na hejnické pouti.
Bella Klingerová (str. 67).*

*Bella Klingerová hledala s oblibou náměty ke svým kresbám
také na severním úbočí Smrku*

*Regionální historik Alfred Hübner na počátku 90. let 20. století.
Alfred Hübner (str. 76).*

*Čertova hlava - 2009.
Co je zapeklitého na Čertově zdi (str. 87).*

Čertova zeď, skála v popředí je Čertova hlava - kolem roku 1910

Pozůstatky kdysi mohutné Čertovy brány - 2009

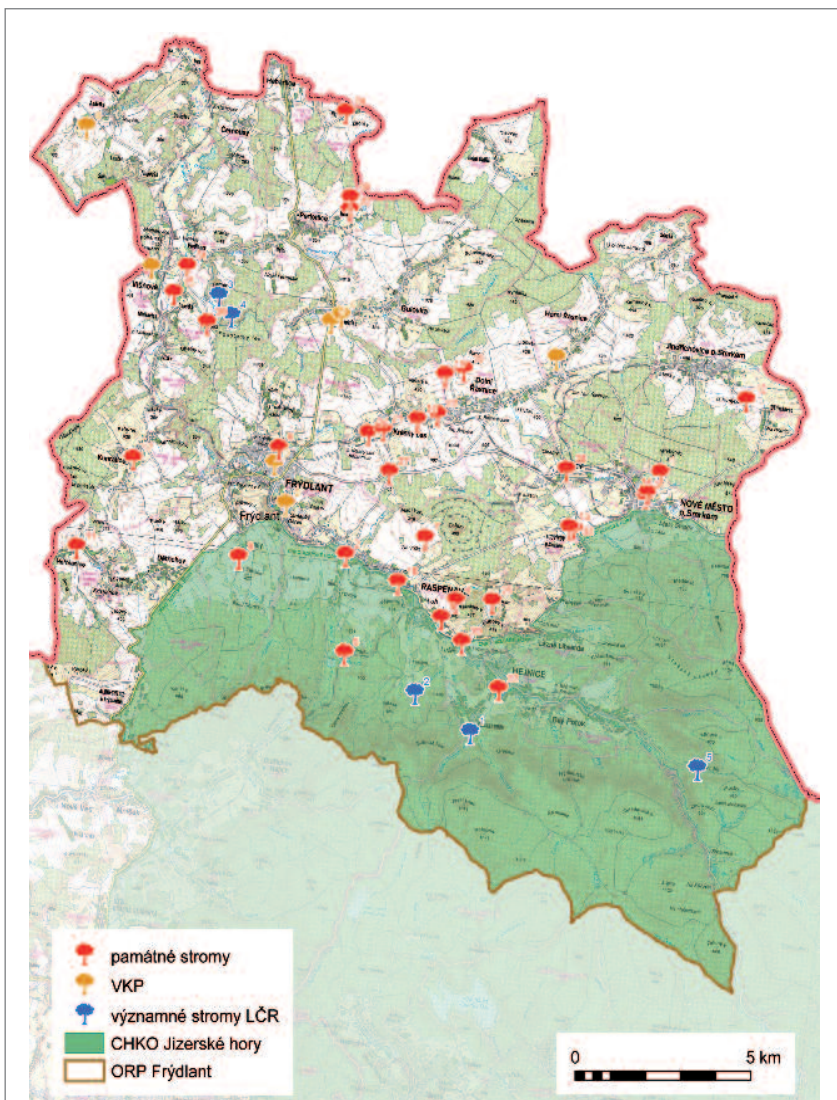
*Čas od času za temných zimních nocí
pekelné mocnosti znovu rozžhává Čertův stolec*

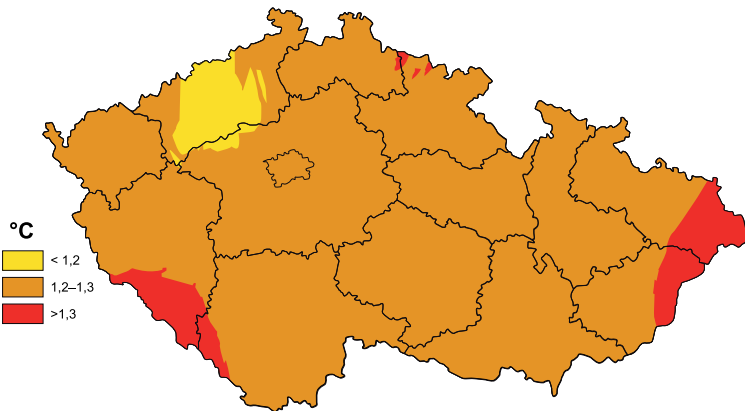
*Kobyła v Příhrazských skalách. V pravé stěně vede Německá cesta.
Horolezci (str. 125).*

*Předlánecký dub před svým zánikem.
O památných stromech Frýdlantska (str. 135).*

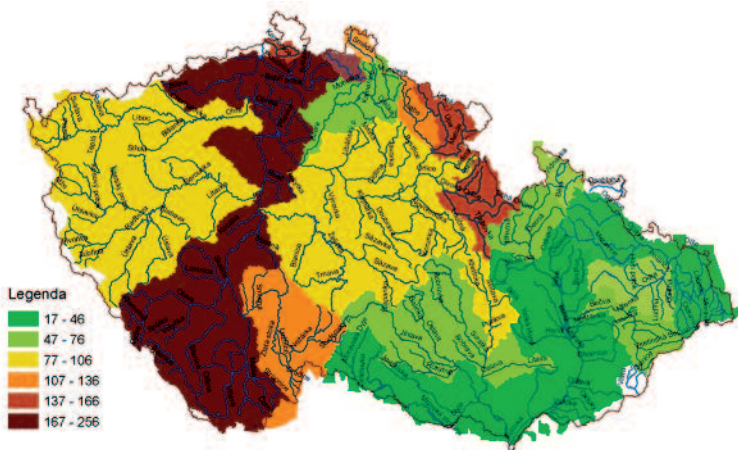

*Mapa významných krajinných prvků,
významných a památných stromů na Frýdlantsku.
Jejich seznam je uveden na straně 143.*

Mapa č. 1: Rozložení modelových změn průměrné roční teploty na území ČR v období kolem roku 2030 v porovnání s obdobím 1961-1990 (°C) podle simulace RCM ALADIN-CLIMATE/CZ pro scénář A1B.

Zdroj: PRETEL, J. (ed.) a kol. Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření (IV), Zpráva o řešení projektu MŽP SP/1a6/108/07 za rok 2010. ČHMÚ, 2010.

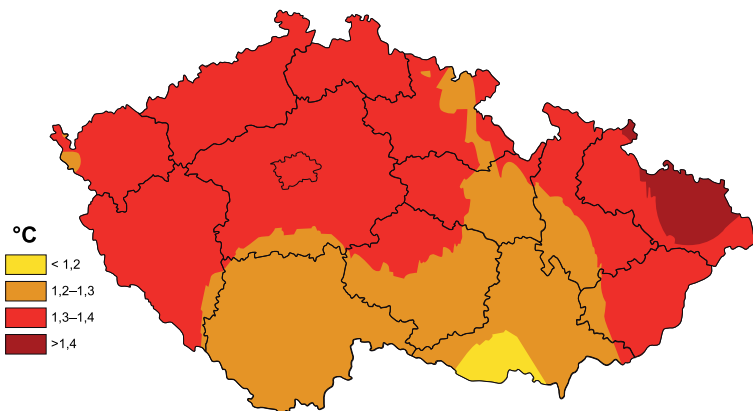
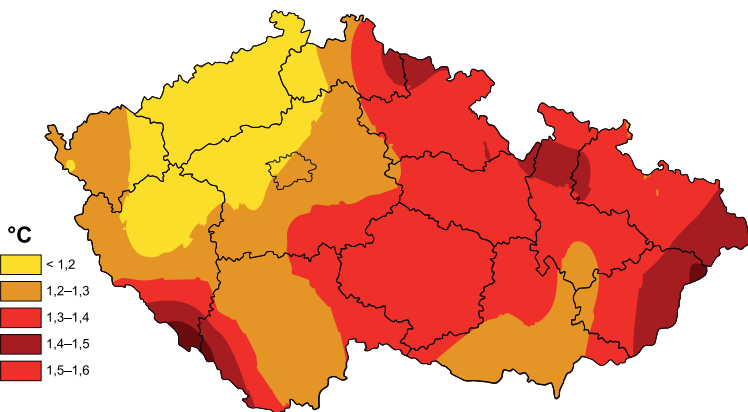

Mapa č. 3: Chybějící množství vody v podmínkách klimatické změny (rok 2050).

Zdroj: KAŠPÁREK, Ladislav. Prognóza kapacity vodních zdrojů v České republice v dlouhodobém výhledu [online]. Prezentace, nedatováno. [cit. 4. 1. 2011].

Dostupné z: <<http://www.hbu.cas.cz/doc/Kasperek-Vodnizdroje-KZ.pdf>>.

Nové přehrady? (str. 145).

Mapy č. 2: Rozložení modelových změn průměrné letní a zimní teploty (korigované hodnoty) na území ČR v období kolem roku 2030 v porovnání s obdobím 1961-1990 (°C) podle simulace RCM ALADIN-CLIMATE/CZ pro scénář A1B (nahore letní sezona, dole zimní sezona).

Zdroj: PRETEL, J. (ed.) a kol. Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření (IV), Zpráva o řešení projektu MŽP SP/1a6/108/07 za rok 2010. ČHMÚ, 2010.

Mapa č. 4: Nejnovější návrh možné vodní nádrže Vilemov
podle Generelu LAPV z roku 2010.

Zdroj: Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod.

Neveřejná pracovní verze dokumentu Ministerstva zemědělství ČR z 10. 11. 2010.

*Současný stav
Pechovy památky*

*Pechův kámen,
v pozadí hora Měděnec*

*Pechův kámen
se svým objevitelem Otokarem Simmem v roce 2010.
Adolf Pech (str. 167).*

PECHOVA SMRT

84

- naproti je horolezecká přelomová deformovaná stěna
- + tabulka je na izolovaném dřevě, přičemž má 2m výšku a jejížce podzemníka z původního místa se i přitom stala přídělná stěna na střešních okrajích.
- v blízkosti je přídělná stěna starší ale kamenná stěna "převážně" vápená, která se nachází na vyhledaném místě a vystupuje v červené barvě.

25.12.79

Jedna z mnoha stránek objemné dokumentace Oldřicha Mertina z období hledání jizerskohorských pomníčků počátkem 80. let minulého století. Na pomníčky s čokoládou (str. 175).

*Tři obnovené památky v Nové Vsi nad Nisou.
 Pomník obětem 1. světové války v osadě Horní Černá Studnice,
 boží muka U Anastázového Tondy a pomník u pramene Lužické Nisy.
 V Nové Vsi nad Nisou mají na památky NOS (str. 181).*

Záhada Kamenného neboli Napoleonova stolu

Jan Zeman, Roman Karpaš

Liberec

Kamenný stůl při návštěvě 9. 10. 2010 - stůl a „stolička“ s vykousnutým rohem

Naše divoká jizerskohorská krajina oplývala v minulosti spíše přírodními krásami než množstvím historických památek. Rychle se rozvíjející německá industriální společnost proto hledala každou příležitost, jak dodat této oblasti historické kořeny. Jako důkaz obět-ních obřadů starých Germánů měly posloužit přírodní geomorfologické útvary. Místa návštěv významných historických osobností, ať už doložených, či nikoliv, byla označována pečlivě vypracovanými pamětními deskami a zmiňována v soudobých mapách a vlasti-vědných publikacích.

Za napoleonských válek poznamenala náš kraj bezesporu přítomnost vojáků. Jako příklad uveďme Francouzské kameny mezi Velkou rybí vodou a Tišinou nad Bílým Potokem, kde se prý obyvatelstvo ukrývalo i s domácím zvířectvem před rabujícím vojskem. Skály v této skupině nesou názvy jako Napoleon, Bastila (má vysokou věž a jeskynní systém připomínající proslulé vězení). Tvarově nejvýraznější skálou této skupiny je Francouzská čapka, protože trojúhelníkovitým tvarem připomíná klobouk slavného vojévůdce. Tyto názvy – s výjimkou pojmenování celé skupiny – jsou však všechny novodobé a vděčíme za ně horolezcům.

Na cestách pod Pyrenejemi jsem se kdysi setkal s praprapravnukem vojáka, který se zúčastnil obsazování Liberce směrem od Králova Hájce. Tudy se zřejmě ubíraly úvahy vedoucí k prisouzení tzv. Kamenného stolu Napoleonovi. Mimochodem asi stejně reálné jako koupání Ježíška Pannou Marií ve skalní míse na nedalekých Andělských kamenech.

Vraťme se ale k realitě. Na základě údajů z Topografie skal Jizerských hor (geniální tenoučká publikace, kterou z dosti chaotických údajů Gustava Ginzela a Emila Nováka s pečlivostí sobě vlastní sestavil Miloslav Nevrlý v roce 1962) jsem na počátku sedmdesá-tých let minulého století vyrazil na návštěvu Kamenného stolu. Když jsem stoupal od posledních harcovských domků zvaných Malý Cíp na Jílový vrch, představoval jsem si Napoleona, škrábajícího se v bílých rajtkách vzhůru bahnitou cestou. Kámen ležel

nedaleko zeleně značené turistické cesty, v místech, kde po asi stometrovém rovinatém úseku začíná opět prudké stoupání. Nacházel se asi sto metrů vpravo od ní v poměrně hustém smrkovém lese, takže nebyl příliš patrný. Tajuplná atmosféra se tomu místu rozhodně upřít nedala!

První, co mne upoutalo, byl tvar asi 4 metry dlouhého „stolu“. Je známo, že žula se dobře štípe podle tří na sebe kolmých rovin, což dobře znají a využívají kameníci. Kvádrový je velmi často i její přirozený rozpad. Ale zvětrávání postupem času většinu hran zaoblí, jak je patrné na většině okolních skalek.

Tady ovšem nacházíme hrany převážně ostré. Profesor Franz Hübler (kterého znám z literatury jako člověka velmi pečlivého) udává v roce 1902 na údolní „stěně“ letopočet 1738. Měl jsem tehdy dokonalejší zrak než nyní, ale stopy po číslicích jsem hledal s obtížemi. Do zápisníčku jsem si tehdy zapsal: „letopočet velice omšely“. Dost mi připomínal některá z čísel na Jezdci v Kateřinkách. Teď, když jsem společně s Romanem Karpašem toto místo znovu navštívil, byl hustý les ten tam a „stůl“ byl vidět již od cesty. Bohužel po letopočtu jsem nenalezl při nejlépeší vůli ani stopy...

Kamenný stůl by byl výbornou ukázkou přirozené kubické odlučnosti žuly. Zkoumal jsem starou fotografii Jana Zemana dokonce pod lupou, ale hlavou se mi stále honily pochyby, je-li to skutečně přírodní výtvar. Z toho důvodu jsem ho raději do velké knihy o Jizerských horách nezařadil. Teprve v říjnu 2010 jsme spolu s Honzou Zemanem našli čas na společnou obhlídku přímo na místě.

Abych si ověřil podezření, že se jedná o kámen opracovaný lidskou rukou, začal jsem nejprve hledat na hranách kapsy po klíncích, kterými staří kameníci žulu trhali. Tyto pravidelné velké zuby jejich práci vždy bezpečně odhalí. Jenže tady nic takového není. Že by přece jen sama příroda? A tak pravidelně? Jenže na „údolním“ boku je dobře patrný nezvyklý asi 2 cm hluboký zářez ve tvaru písmene L. Jako by si někdo „předřýsoval“ tu část bloku, kterou se chystal odlomit. Oblé a zvětralé hrany záseku ale dnes už není možné s jistotou odlišit od těch přirozených. Jisté je, že pokud by „šlic“ někdo vysekal, muselo to být už hodně dávno.

Nedůvěru v přírodní procesy ovšem vzbuzovalo pravouhlé zalomení vymykající se běžným puklinám. Kdyby to byla přirozená trhлина, pokračovala by po „ložní ploše“ až k okrajům celého bloku, podobně jak tomu je asi o 40 cm níže, těsně nad zemí. Jako důkaz opracování lidskou rukou se mi to ale zdálo málo...

Naštěstí se pod samotným Kamenným stolem nachází menší žulová krychle, kterou bychom mohli klidně nazvat stoličkou. Z ní je v jednom rohu vyseknut kvádr o podstavě asi 30 × 30 cm. Takovýto ostrý konkávní lom příroda sama nevytvoří. Vylomený patník tak konečně dal odpověď na úvodní otázku.

Jenže brzy se začaly vynořovat další otázky. Ani zde nebyly stopy po klíncích. Staří žulaři museli užívat jinou metodu, než jakou známe z desítek dalších míst po celých českých i polských Jizerských horách. Zdá se, že vytípaný blok štípali tak, že zásek do kamene prohlubovali kontinuálně v celé délce, a nikoliv jen na místech pro klínky. Když se dostali do určité hloubky, nějakým způsobem kámen roztrhli. Jestli to tak ale opravdu bylo, už patrně nezjistíme. Jednu z nejtěžších prací, jakou lámání kamene představovalo, neměl asi nikdo potřebu dokumentovat.

*Kamenný stůl při návštěvě 9. 10. 2010 -
čelní strana s vysekaným žlábkem ve tvaru písmene L*

Další otázkou je, proč si staří žulaři vybrali tak odlehlé místo. Dnešní zeleně značená cesta probíhající kolem je sice velmi stará, naznačená je zčásti už na mapě prvního vojenského mapování z 80. let 18. století, ale stejně je to k prvním obydlím na obě strany poměrně daleko. A žuly je přitom všude kolem dost a dost, i když ne vždy v tak velkém, kompaktním a pravděpodobně i dobře štípatelném bloku jako právě zde. Nesmíme také zapomínat, že ten původní musel být před opracováním

větší než dnes. Snad právě optimální vlastnosti kamene nakonec rozhodly.

Ať tak, či onak, místo je to zajímavé. Jeho zvláštnost jistě pocítí každý návštěvník. A nezodpovězené otázky mu jen přidávají na kouzlu. Můžete se uprostřed lesa posadit na „stoličku“, trochu se zasnít při pohledu na Kamenný stůl a představovat si žulaře při práci. Museli pocházet z dob, kdy v Harcově, Rudolfově ani Bedřichově neexistovaly žulové lomy. Byli určitě ještě mnohem starší, protože ke štípání žuly používali metodu opuštěnou už před půl druhým stoletím. Kdo ví, možná opravdu žili v napoleonských dobách. Nebo že by dokonce kolem roku 1738?

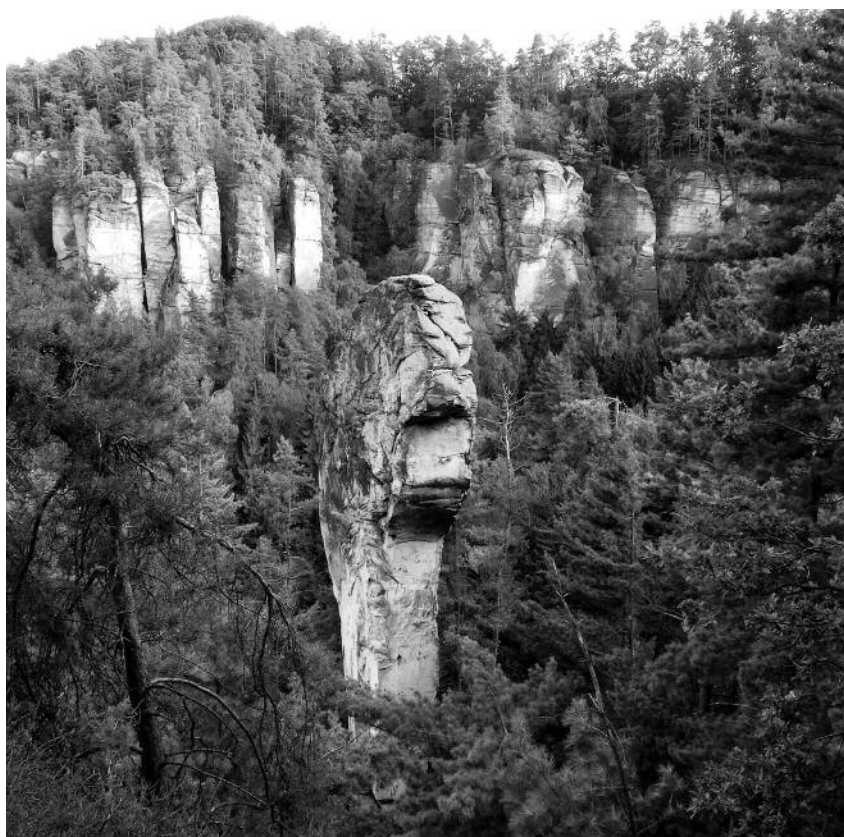
Kamenný stůl při návštěvě 9. 10. 2010 - pohled od severu

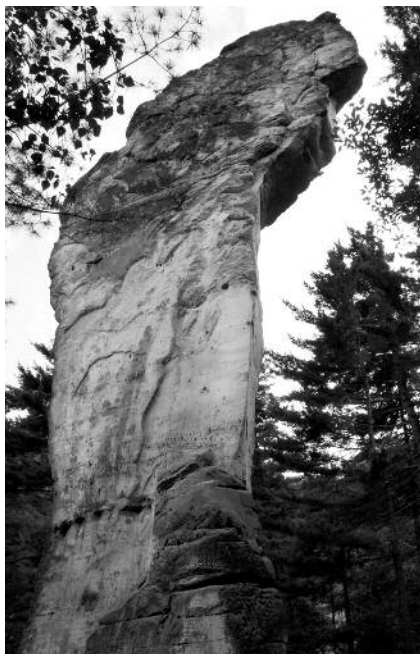
Titulní strana článku: *Kamenný stůl, jak ho v rámci obsáhlé dokumentace skal
nafotoграфoval v 70. letech minulého století Jan Zeman*

Horolezci

Siegfried Weiss

Jablonec nad Nisou

Na Kobyle čekala na oslavence láhev vína

Oslava na Kobyle

Hned na úvod musím říct, že nemám na mysli samotou poblíž Jizerky, zvanou Na Kobyle – ostatně tam donedávna pobýval někdejší předseda vlády Československé socialistické republiky Lubomír Štrougal.

Myslím Kobylu v Příhrazských skalách v Českém ráji – nádhernou a působivou pískovcovou věž, kterou dobře znají horolezci. O její vrchol sváděli boj čeští a němečtí lezci ve třicátých letech minulého století. Jmenovitě syn Rudolfa Kauschky Manfred a Ladislav Vodháněl, oba se svými přáteli. Oba dosáhli vrcholu, každý svojí vlastní cestou. Kobyla se později stala prubířským kamenem horolezeckých dovedností a byla vysněným cílem mnoha lezců.

V šedesátých letech byl v tehdejší partě jabloneckých horolezců považován za nejlepšího lezce Honza Müller. Byl velmi ctizádnostivý a sebevědomý, a když se blížily jeho třicáté narozeniny, prohlásil, že tři-

cítku oslaví na Kobyle. Rád o tom záměru hovořil a nijak se jím netajil. Na ty, co chodili s lanem do Jizerek, se díval jako na méněcenné podivíny, kteří tam lezou na nějaké šuty, a neměl o nich valného mínění. Dával jim to s úsměvem najevo a dělal si z nich šprťouchlata. Zdůrazňoval, že každý na Kobylu nemá. Patřili k nim i Gustav Ginzel a jeho švagr Petr Reissmüller.

Život někdy tropí hlouposti, a to se mělo brzy potvrdit. Petr byl výborným lezcem a ani Gustav nebyl nějaká bačkora. Ti dva se rozhodli, že se Honzovi za jeho posměšky dostanou „na kobylku“. V týdnu před chystanou Honzovou oslavou si vzali v práci volno a Petr jel na motorce pro Gustava. S batohy, do kterých přibalili dvě lana, smyčky, karabiny a také láhev vína, dojeli do Příhraz. Tady odstavili svůj stroj a vyrazili ke Kobyle.

Později jsem se Petra vyptával, jaké to bylo, a on mi vyprávěl, jak se na Kobyle pěkně vybáli. Tahat s sebou při těžkém výstupu ještě flašku vína, to byl přinejmenším pozoruhodný výkon. Nakonec vylezli šťastně na vrchol a vedle vrcholové knížky postavili láhev s přáním k narozeninám, které oba podepsali.

Jak se Honza tvářil, když v neděli vylezl na Kobylu, o tom dějiny mlčí. Ale bylo zřejmé, že od té doby bral kamarády jako rovnocenné parťáky a už se nad nimi tolik nevyvyšoval. Je snadné si domyslet, že z toho bylo všeobecné veselí.

Znám tuhle historku jenom z vyprávění, a protože už nikdo z tehdejších aktérů není mezi námi, považoval jsem za přiměřené podat o ní svědectví. A zároveň vzpomenout na mládí a kamarádsky zamávat přátelům v horolezeckém nebi.

Kamarád Gándhí

Bývá zvykem, že v partách mívají lidi přezdívkou. Gándhí byl vlastním jménem Erich Soukup a přezdívkou dostal pro svoji asketickou životosprávu, tvrdost k sobě samotnému a svou přímou a čestnou. Znal jsem jej z jabloneckého horolezeckého oddílu, kde jsem figuroval spíše do počtu, protože za horolezce jsem se moc nepovažoval. Ale hrál se i volejbal, stolní tenis a několika pobytů ve Vysokých Tatrách jsem se také zúčastnil. Erich byl výkonným horolezcem, což jsem viděl, když jsem se ve Skaláku dostal do jeho skupiny kontrolující stěnové a slaňovací kruhy. Obdivoval jsem jeho sílu a obratnost.

Za minulého režimu se sportovní výkony hodnotily tak zvanými výkonnostními třídami. A bylo tomu tak i v horolezectví. Výkonnostní třídy měly tři stupně, pak následoval mistr sportu a posléze ještě zasloužilý mistr sportu.

Gándhí tvrdě trénoval, třetí a druhý stupeň už měl a k dosažení první výkonnostní třídy mu chybělo jen pár zimních výstupů ve Vysokých Tatrách. Neleželo se tedy jenom pro radost, ale i pro výkony a případný titul. Kdo měl vyšší výkonnostní třídu, měl větší naději, že se třeba dostane do hor v cizině nebo i do asijských velehor. To byla samozřejmě lákavá vidina kluků, kteří byli do hor zblázněni.

Náš přítel Adix Mai – stálý spolulezec Wolfíka Ginzela – potkal v únoru roku 1966 Ericha, jak šel s velkou krosnou k libereckému nádraží. Udiveně se ho ptal, kam cestuje. Erich mu odpověděl: „To víš, musím udělat na první výkonnostní třídu ještě pár zimních výstupů v Tatrách. Jedu tam s Joskou Čihulou.“

Tragédie, která se toho roku v Tatrách přihodila, je všeobecně známá: pod lanovým družstvem, které stoupalo nad nimi na Baraní rohy, se utrhla sněhová deska a ta strhla Ericha a Josku do hlubin...

Jablonecký hřbitov byl tenkrát zaplněn lidmi, horolezci, přáteli i spolupracovníci se přišli rozloučit se vzácným člověkem a sportovcem. Díky své houževnatosti získal přezdívkou podle indického askety, jenž se odvážně postavil proti zlovůli anglické koloniální moci. Proti silám přírody je ale lidská vůle jen nerovným protivníkem.

*Pamětní deska Josefa Čihuly
a Ericha Soukupa na skále Kazatelna*

*Místo posledního odpočinku Ericha Soukupa
na jabloneckém hřbitově*

Jak jsem potkal krále Jizerských hor

Vím, že o královské výsosti se nemá žertovat, ale přítel Emil Novák mi to v nebi jistě odpustí. Bylo to tak:

Ve čtyřech, dvě děvčata a my dva kluci, jsme táhli stopu z Josefova Dolu hlubokým sněhem po Mořské cestě na Štolpišskou silnici. Bylo to kolem roku 1953, přesněji 15. března. Na zmíněné silnici jsme potkali dva chlapy. Ten s kloboučkem plným odznáček se bez okolků představil: „Emil Novak – Der König des Isergebirges“, král Jizerských hor. S úplnou samozřejmostí na nás promluvil německy a ptal se, kam jedeme. Když jsme mu řekli, že chceme sjet „Zickelsteig“, o kterém jsme tenkrát ještě nevěděli, že je to Koží stezka, nabádal nás, abychom v létě někdy udělali přeskok na Frýdlantském cimbuří. Mluvil přesvědčivě a sebejistě – prostě tak, jak se na krále sluší. Druhý z lyžařů byl Josi Ebert, ale to jsme se dověděli až později. Další cesta už byla o trochu snazší, protože jsme pokračovali v jejich stopách.

Léto uběhlo a lid nás pozval do zbraní, jak se říkalo dvěma ztraceným rokům na vojně, a po vojně jsem se dostal do vysněné party horolezců. Snažil jsem se všelijak stačit všem aktivitám, tudíž jsem se také zúčastnil jednoho závodu, jakéhosi předchůdce pozdějšího Zlatého cepínu. Jenže tenkrát se závodilo i v obřím slalomu. Běh na 10 km a obřák.

Spali jsme v chatě Severák a já jsem měl poprvé běžet na běžkách. Měl jsem je půjčené od Ericha Soukupa. Ještě předtím, než jsem usnul, jsem se ho ptal: „Prosím tě, Erichu, jak vlastně mám běžet?“ Odvětil suše: „No, po rovině poběžíš, až budeš plivat krev, a do kopce pak musíš přidat!“ Ráno před závodem jedl každý svoji zaručené spolehlivou stravu. Někdo ovesné vločky, jiný křížaly, kamarád Honza si dal nudlovou polévku. Já jsem byl nervózní, a tak jsem toho do sebe moc nedostal.

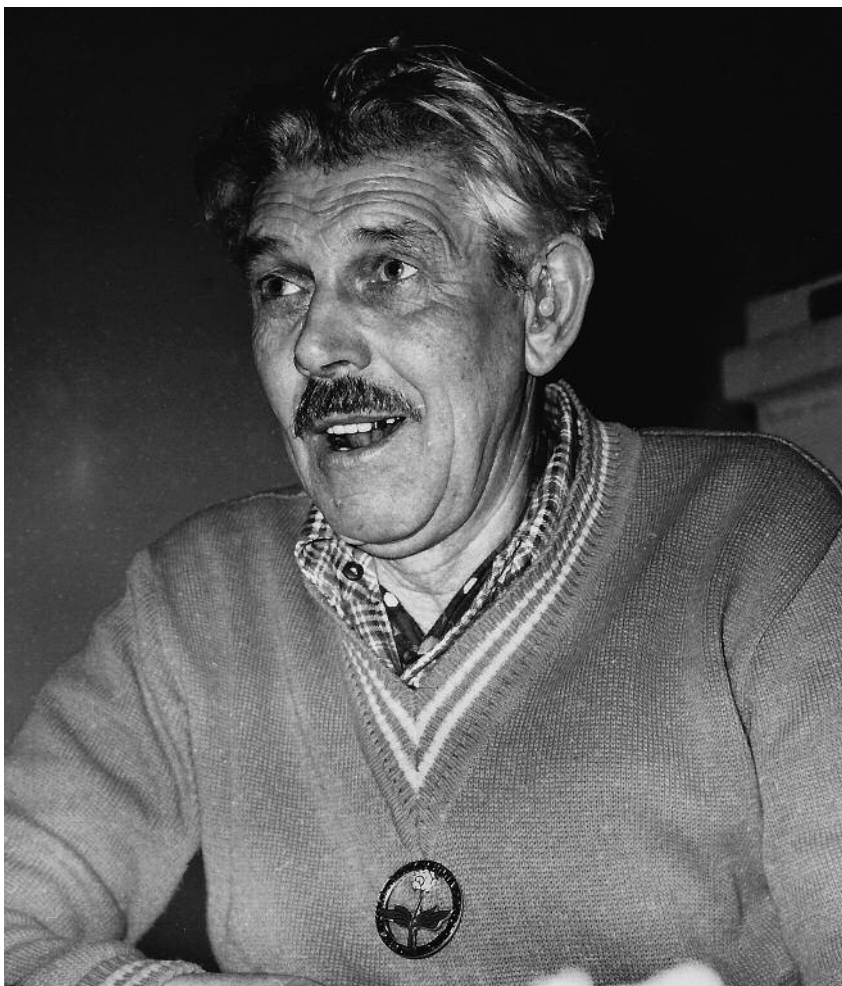
Jely se dva pětakilometrové okruhy. Běžel jsem jako o život, ale běžky se mi pletly, do kopce jsem nepřidal, takže mě Honza v kopci předběhl. „Sakra,“ pomyslel jsem si, „měl jsem si taky dát nudlovou polévku!“ Po kilometru jsem ale Honzu dojel. Stál, nebo spíš visel v lyžařských holích a od pusy mu visely... nudle. Trochu skuhral, ale minul jsem ho a jel dál. Honza mě sice za chvíli zase předjel, a i když to zní neuvěřitelně (ale přísahám, že je to tak), situace se v druhém kole opakovala. Téměř na stejném místě a se stejnou nudlovou nadílkou. Byl to hezký závod; v životě jsem moc nezavodil, ale tenhle se mi opravdu líbil. Závody mají být zkrátka veselé!

Opoledne se jel obří slalom. Z Ferdinandova přijel dokonce Emil Novák! Závod se jel pod Severákem, od restaurace Vyhlídka. Nejdřív po louce, potom lesem, kde mezi velkými balvany stály branky; pak se vyjelo na srážnou stráž. Dneska už by to nebylo možné, protože ta místa jsou zcela zarostlá stromy.

Mezi závodníky byli tři–čtyři borci, o kterých se vědělo, že jsou favority. Emil k nim ale rozhodně nepatřil. Já jsem ambice na přední umístění také neměl, ale zajel jsem trať bez úhony ve slušném čase. Ti nejlepší projížděli za jáсотu děvčat brankami a časoměři v cíli jim naměřil maximálně dvě až tři vteřiny rozdílu. Stál jsem už dole, když se z lesa vyřítíl Emil. Upřímně řečeno, stylem v mých očích moc nevynikal – nohy měl roztažené, rukama šerموval, ale ustál to! Věřte, není to pomluva krále, viděl jsem to na vlastní oči.

Čas ale měl o víc než deset vteřin lepší než nejlepší závodníci. Emil vyhrál! Bylo to neuvěřitelné vítězství, ale časomíra byla neúprosná, stal se vítězem. Favorité mu s hořkým úsměvem blahopřáli a Emilio byl na výsluní své slávy. Prohlásil blahosklonně: „To musím přijet až z druhé strany Jizerek, kde ani nemáme sněh, abych vám horalům tady ukázal, jak se lyžuje!“

Expertům to ale nedalo spát a později přišli na to, jak k tomu došlo. Časoměřič měl totiž stopky s půlminutovým ciferníkem a spletl se o jednu otočku ručičky. Ale to už bylo dávno po závodě a Emil prostě vyhrál! Sláva vítězi a čest poraženým... Vítězstvím si Emil upevnil pozici krále. Chlapi časem mávli nad celou záležitostí rukou a Emilovi nechali jeho radost. Vždyt – když nejde o život, tak jde o...

Emilio

Tímto vyprávěním nechci poskvřnit Emilovu památku, ani jej zesměšnit či zlehčovat jeho zásluhy o Jizerské hory. Vážím si jeho péče o pomníčky, jeho rozsáhlých znalostí i jeho lezeckého působení v Jizerkách. A myslím si, že on sám by se tomu po těch letech také dokázal zasmát. Ale pravdou také je, že Emil si na „kinga“ vždycky hrál rád. A proto zvolíme: „Král je mrtev, ať žije král!“

Celá ta záležitost by nebyla příliš zajímavá, kdyby prý Emilovi nestoupla sláva tak trochu do hlavy. Popsané vítězství jej mělo osmělit natolik, že se jako reprezentant tehdejšího Frýdlantského okresu přihlásil na mistrovství republiky, které se jelo v Nízkých Tatrách na Chopku.

Favoritem závodu byl akademický mistr republiky Petr Stiehl. Z vyprávění se ví jen tolik, že Stiehl to rozjel naplno, ale trať ho krátce po startu vymrštila a závod dokončil na posledním místě... V novinách pak údajně byla zveřejněna zajímavá zpráva zhruba tohoto znění: „Mistrovství republiky se zúčastnil i jediný závodník Frýdlantského okresu, ale náročná trať byla nad jeho síly. Prokázal však chrabré srdce a bojovného ducha a dokázal porazit akademického mistra republiky Petra Stiehla!“ Emil totiž dojel předposlední.

Tuhle veselou příhodu jsem znal z vyprávění přátel. Abych se ji pokusil ověřit, napsal jsem před časem Petru Stiehlvi do Trutnova. Ten mi sdělil, že se mistrovství republiky jelo opravdu na Chopku, ale byly to závody vysokých škol. Tam se skutečně jednou vyboural a dojel poslední, ale je nepravděpodobné, že by se těchto závodů zúčastnil Emil Novák, protože nikdy nebyl vysokoškolačkem...

Emil Novák sjíždí v hlubokém sněhu severním svahem Smrku - 1968

Titulní strana článku: *Skalní věž Kobyla v Příhradzských skalách*

Kobyla

Ze vzpomínek Vladimíra Procházky staršího

připravil Vladimír Procházka mladší

Turnov

Německá cesta na Kobylu

Páni, to je skála! Ten tvar a ty převisy! Taková na Hrubici není. Stojíme, běháme kolem ní a objevili jsme kruhy. Skála byla vylezena Němci.

Došli jsme do Kolomazníkovy hospody, kde seděli znalci Příhraz: Bauše, Jedlička, Dagmar Baušová. Mluvili jsme o našem objevu. Oni se jen usmívali, ta skála jim už byla známa. A Bauše vyprávěl historii prvovýstupu. Bylo to nedávno.

Manfred Kauschka z Liberce a Ignaz Funke z Jablonce měli už tolik prvovýstupů, že se rozhodli zdolat i Kobylu. Vyhlédli si cestu. Na předskalí zatloukli kruh, ale od něj měli přelézt traverz, který jediné skýtal možnost dostat se k členitější stěně. To byl jejich záměr. Zkoušeli traverz, ale padali. Přišel nedělní večer a oni byli bez úspěchu. Rukou dáním si slíbili: „Tak za týden!“

Ale Kauschka na kamarádství moc nedbal. Nám bylo v pozdějších letech posvátné, ale ne jemu. V týdnu si našel volno a mladého nebojácného spolulezce. Došel s ním ke Kobyle a mladý chlapec byl vyhnán na traverz. Padal, padal, až náhodou nahmátl drobné chyty, které byly nad dírami a které se zdály nadějně – ale nebyly. Přešel přes hranu, byl pod lezitelnou částí skály a zasadil kruh. Zbytek výstupu až na vrchol si pro sebe ponechal Kauschka. Byl zlomyslný. Z Příhraz napsal lístek Funkemu: „Lieber Ignaz, die Kobyla ist fertig. Dein Manfred.“

Prvovýstup českou cestou

Psal se rok 1937. Za pár dnů jsme šli s Fifanem na vojnu. Každý jinam. S lezením byl na dlouho konec. A co čert nechtěl, jednou jsem se v boleslavské kasárenské kantýně seznámil s Manfredem Kauschkou. Oba jsme pili u pultu mléko. Sděлил jsem mu, jak jsme obdivovali jeho výstup na Kobylu, a že bychom ho moc rádi zopakovali. Rozvinul se hovor, který vynikal stručností. „Co jste vylezl?“ Jmenoval jsem cesty na Kapelníka, Dračí skály, Taktovku. „Dobře. Kouříte?“ „Ne.“ „Dobře. Pijete?“ „Ne.“ „Dobře. Souložíte?“ „Ne.“ „Chybal!“ Na to jsem byl ve svých devatenácti letech příliš nezralý.

Rok 1939. Protektorát. Výjezd kamkoliv za jeho hranice byl zakázán. Ani Tatry, po kterých jsme tak toužili, nám nebyly přístupné. Zbývaly nám jen skály Českého ráje. Zase jsme byli pod Kobylou: Ladislav Vodháněl (Fifan), Joska Smítka a já. Po lehkém výstupu na předskalí jsme na traverz vyhnali nejmladšího Josku. Neobjevil ty drobné chyty nad dírami a několikrát žuchnul o předskalí. Tak jsme i my odložili další pokusy na příští neděli. A to jsem při tom zpočátku nebyl. Navštívil jsem maminku v nemocnici, a když jsem se ke Kobyle vrátil, měli již kluci stěnu vylezenou – až na poslední délku. Vylezli by i tu. Ale to naše kamarádství! „To musíme nechat Chroustovi,“ prohlásil Fifan. A tak jsem měl tu čest stát na vrcholu Kobylky jako první z českého družstva. Bylo to na den přesně dva roky po prvovýstupcích (5. července 1939).

„Tahle skála by ale zasluhovala ještě jednu cestu – naši,“ říkali jsme si. Krásná se nám jevila zeď nad předskalím. Měla však jednu chybu – v dolní části byla úplně hladká. To by vyžadovalo dvojí stavění. Stojí to za to? Vždyť je to proti lezecké etice.

Výstup ale byl tak lákavý, že jsme se rozhodli etiku porušit. Však další lezení za to stát bude! Fifan vedl, vzpíral se Joskovi na ramenu a někdy i na hlavě. Když odlézal od druhého kruhu, odlomil kus skály, který mi spadl na ruku. Byl jsem připoután u prvního kruhu a nemohl jsem uhnout. Byla z toho sádra. Fifan a Joska vylezli krásnou přímou stěnu sami. Fifan ji přesto nazval Chroustova cesta. Byl to projev krásného kamarádství. Vyskytuje se takové ve skalách ještě dnes?

Když psal Rudolf Otto Bauše svého průvodce po skalách Příhraz, uvedl věc na pravou míru: byla to Vodhánělova-Fifanova cesta z 23. 7. 1939. Dnes je obecně známá jako Česká cesta.

Ladislav Fifan Vodháněl, Vladimír Chroust Procházka st. a Joska Smítka

Titulní strana článku:

Vladimír Procházka st., Manfred Kauschka a Joska Smítka

O památných stromech Frýdlantska

Šárka Mazánková

Hejnice

Motto: Stromy jsou básně, které země píše do nebe.

Lípa u Barešů – Krásný Les

jež mnohdy doprovázejí. Pokusila jsem se shromáždit alespoň pár útržků, které se dotýkají významných stromů na Frýdlantsku.

Již z lokalizace některých stromů lze logicky usoudit, jakému významu byly předurčeny. V některých obcích se zachovaly vzrostlé lípy u venkovských stavení, tzv. rodové stromy. V dřívějších dobách sloužily jako ochrana před bleskem, poskytovaly chladivý stín i potravu včelám. Názornou ukázkou jsou lípy podél cyklostezky v Krásném Lese (postupně zde narazíme na tři mohutné památné stromy) nebo Hrnčířova lípa ve Višňové. Vysazení lindy v Raspenavě se jednoznačně váže ke stavbě fary, zrovna tak červenolistý buk ve Frýdlantě byl patrně vysazen v době stavby vodojemu na počátku 20. století. Unikátní okrouhlostý kultivar buku lesního je součástí sadovnických úprav secesní Jägerovy vily v Raspenavě, která byla postavena v roce 1901. Jiné stromy, zvané hraniční, vymezovaly hranice pozemků (lípa pod Řasným, poustecký jilm vaz). V Arnolticích poblíž křižovatky byl roku 1848 vysazen dnes již velice urostlý dub letní. Žulový patník s letopočtem připomíná dobu, kdy na trůn nastoupil císař František Josef I. Památný buk na Pekelském vrchu, před kterým stojí Luisin sluneční kříž, byl nejspíš od prvopočátku součástí lesního porostu. Je situován na okraji bučiny a za svou mohutnost vděčí nejspíše faktu, že jde o srůst dvou jedinců.

Asi se shodneme na tom, že starý strom je svým způsobem historickou památkou. Svým věkem i několikrát přesahuje délku lidského života. Pletiva stromu obsahují informace o svém okolí, o podmínkách, ve kterých vyrůstal, kterým čelil nebo které mu dávaly sílu. Lidé odedávna vnímali výjimečnost těchto obdivuhodných dlouhověkých rostlin a chovali k nim posvátnou úctu.

Stromy se odnepaměti také sázely při nejrůznějších významných událostech, jichž byly připomínkou. Na Frýdlantsku máme přístup k těmto údajům poněkud ztížený. Generace lidí, kteří stromy sázeli, musely opustit před víc než půl stoletím svůj domov a s nimi odešla i řada informací o území, o událostech i o stromech. Už se nám nikdy nepodaří sestavit mozaiku příběhů a souvislostí, které se vázaly k jednotlivým stromům či křížkům a božím mukám,

Mýty a legendy

Známa pověst o tom, jak se Hejnice staly poutním místem, se svým způsobem váže k památné lípě rostoucí před kostelem. V legendě, tak jak ji zaznamenala Eva Koudelková v Pověstech od řeky Smědé, tedy jistě vystupuje některá z předchůdkyň dnešní lípy. Ta současná však před baziliku neodmyslitelně patří nejen jako vysoce estetický vegetační prvek, ale právě jako připomínka dávného příběhu. V něm se vypráví o chudém sítaři z Luhu, kterému smrtelně onemocněla žena a dítě. Jednou se znavený těžkou prací v lese posadil pod jednu ze tří starých lip na břehu Smědé a usnul. Ve snu se mu zjevili andělé, kteří seděli na větvích jasně ozářené lípy, pod kterou spal. Jeden z nich jej vyzval: „Jsi na zázračném místě, na kterém se zalíbilo Otci. Jdi domů a vrať se s obrázkem Matky Boží, aby každý, kdo v budoucnu půjde kolem, se mohl zastavit a mít

Lípa u kostela v Hejnicích

účast na milosti. Tobě se pak za odměnu uzdraví žena i dítě.“ Sítař bez váhání zašel do Žitavy, kde koupil dřevěnou sošku, a připevnil ji na lípu. Jeho žena a dítě se opravdu uzdravily. Zpráva o zázračném místě na břehu Smědé se zanedlouho roznesla široko daleko a od té doby sem začaly proudit davy věřících. Nejprve se poutníci modlili u sošky pod lipami, později zde byla postavena kaple, poté kostel a nakonec bazilika.

Díky nadšeným badatelům kolem časopisu Patron víme o události, která se stala při dnešní novoměstské silnici u křižovatky na Raspenavu. Stojí zde křížek (zvaný Königův kříž) ve stínu dvou mohutných lip. Na podstavci najdeme letopočet 1821. Do této doby, možná i o několik let později, lze datovat i výsadbu obou lip. K lokalitě se váže hrůzná krvavá historka o přepadení obchodníka s dobytkem Ginzela z Mníšku, který tudy šel z Raspenavy do Krásného Lesa. Útočník rozbil Ginzelovi hlavu k nepoznání, oloupil ho o 400 zlatých a zmizel beze stopy. Pomník, postavený později na místě vraždy nějakým Königem, tam byl prý umístěn pouze z náboženských důvodů. (Viz časopis Patron z roku 1992.) Lípy dodnes stojí poblíž křižovatky. Provoz frekventované komunikace a její údržba jim příliš nesvědčí, jejich chřadnutí se projevuje ve vrcholném létě, kdy jejich listí chytá již spíše podzimní odstíny barev.

Lípa u Königova kříže

Mýtus o lípě „Strážkyni pokladu“ znám od kronikářky z Pertoltic, paní Srpové. Lípa stojí u rozvalin staré zemanské tvrze v Horních Pertolticích a hlídá poklad, který zde má být ukryt. Další legendy vážící se k významným stromům Frýdlantska najdeme v literatuře. V publikaci *Památčné stromy v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* se dočteme o jedli v Šindelovém dole a tragickém příběhu třináctileté dívky Veroniky Lahrové, která zde v roce 1829 přišla o život, když dva dřevorubci káceli buk. Další pověst vypráví o tzv. Hladovém buku u Dětrichovce. Tento působivý strom s mohutnými kořenovými náběhy roste v lesíku u silnice z Nového Města pod Smrkem do Jindřichovic pod Smrkem. Možná jeho netypický, pro obchodníky s dřevem neatraktivní vzrůst s nízkou nasazenou korunou a krátkým svalcovitým kmenem ho v minulosti zachránil před pokácením. Dřevo s mnoha technickými vadami by bylo využitelné pouze na palivo, a tak vytrval a později ho dorostl mladší porost dřevin. V hladových letech za války

i v jiných kritických dobách sem prý chodily děti z chudých rodin z okolí na bukvice. Opražené bukvice se používaly do pečiva či jako náhražka kávy. Na mou všetečnou otázku, jak stará asi tato legenda je, mi odpověděl sám spoluautor zmíněné publikace, Pavel Kyzlík. Šibalsky na mě pomrkal a napjatě se usmíval čekaje, co mě napadne za moudro. Samozřejmě jsem se netrefila. Pointa byla jinde. Příběh vymyslel on sám, když psal texty do publikace. Je ale natolik věrohodný, že se od té doby, k autorově velké radosti, šíří dál. Podstatné je, že když se řekne Hladový buk, už se ví, který to je.

Podobně by mohly vzniknout legendy k dalším stromům. Pídila jsem se po původu křížku u památné lípy v Poustce, po levé straně silnice z Frýdlantu, ještě nad křižovatkou u zemědělského družstva. Lípa má nádherný habitus, kmen průběžný do koruny, která je pravidelná primární (tzn. nikdy nebyla upravována hlavovým či jiným redukčním řezem). Do bádání jsem zapojila i bývalou starostku Višňové, Marii Matuškovou. Ta mluvila se staříčkou paní Ilsou. O původu kříže však prý nevěděl ani její otec, který se narodil v 19. století. Kříž tam byl prostě odjakživa. V závěru své SMS zprávy o výsledku „pátrání“ mi Maruška položila otázku: „Není zde již prostor pro volnou fantazii?“

Z říše fantazie k pojmu památný strom

Ačkoli na první pohled vyznívá spíše směrem k historii (snad proto se často komolí jako památkově chráněný strom), zákon o ochraně přírody a krajiny jej definuje v poněkud širším pojetí, a to jako mimořádně významný strom, skupinu stromů a stromořadí. Výklad k tomu dodává, že by se mělo jednat o významné jedince svého druhu jak vzrůstem, věkem, habitem, případně může jít o významné krajinné dominanty nebo stromy historicky cenné, které připomínají historické události nebo se k nim váží určité příběhy či pověsti. Jako památné lze vyhlásit i významné introdukované dřeviny (jinany, platany, liliovníky, cedry apod.). Návrh na vyhlášení může dát kterýkoliv občan.

Na Frýdlantsku se dochovala řada významných dřevin, ať již z hlediska svého stáří, či krajinářské hodnoty, v menší míře i dendrologické zajímavosti – exotické okrasné dřeviny, příp. okrasné kultivary domácích dřevin. Seznam památných stromů vyhlášených na území Frýdlantska podle zákona o ochraně přírody a krajiny čítá k 31. 12. 2010 třiatřicet položek.

Jedinců je více, neboť v řadě případů byly vyhlášeny skupiny dvou i více památných stromů. V druhovém spektru převládají lípy (především srdčitá, ale i velkolistá), následují duby letní, buky lesní a po jednom exempláři od jilmu vazu, jilmu horského, topolu bílého (lindy), liliovníku tulipánokvětého a jírovce maďalu. Celorepublikový seznam památných stromů vede Agentura ochrany přírody a krajiny ČR (v tzv. Ústředním seznamu ochrany přírody). Zalistovat v něm lze i na internetu prostřednictvím webových stránek <http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/pstromy/index.php?frame>, kde lze zadat filtr podle území.

Kromě památných stromů bylo na Frýdlantsku několik solitérních stromů zaregistrováno, rovněž podle zákona o ochraně přírody a krajiny, jako významný krajinný prvek (VKP). Abych to uvedla na pravou míru, registrován je pozemek, na kterém strom roste, důvodem je však ekologická či estetická hodnota stromu. Stromy splňují určité i parametry památného stromu, zařazení do kategorie VKP bylo způsobeno neujednoceným výkladem zákona a zpočátku možná i jednodušší administrací procesu registrace oproti vyhlásování. Tímto způsobem jsou registrovány liliovníky tulipánokvěté ve Frýdlantě (v kempu a u plynárny), jírovec maďal v Horní Řasnici, lípa u Špicarů v Arnolticích, lípa u ocelokolny v Arnolticích, Hrnčířova lípa ve Višňové, Paškova lípa v Anděлке.

Liliovník tulipánokvětý

Jedle Veroniky Lahrové

jedle Veroniky Lahrové v Šindelovém dole, buk lesní na Ferdinandově, dub zimní na Dubině).

Zcela ojedinělý projekt vznikl díky aktivitě obce Višňová. Nese název Dominantní stromy v obci Višňová a okolí. Realizační tým složený z nadšených občanů i dětí z mysliveckého kroužku zmapoval po Višňové a okolí téměř třicet významných stromů. Vznikla mapa s vyobrazením a popisem všech stromů, někde je připojen i příběh či básnička. Celé dílo doplňuje stromový horoskop. A to není vše. V terénu je každý strom označen tabulkou s popisem. Podle informace místostarosty Višňové, Tomáše Cýruse, se pracuje na aktualizaci mapy, některé stromy bohužel dožily, nebo se naopak přišlo na další zajímavé stromy, které se do prvního vydání mapy nevešly nebo unikly pozornosti.

Jak je vidět, významných, dominantních, památných – či jak je nazveme – stromů se nám na Frýdlantsku dochovalo spousta. Asi by bylo dost náročné popisovat jednotlivě každý takový strom z výše zmíněných kategorií (bylo by jich na 80) a i čtenář by se mohl cítit poněkud vysílen, kdyby měl vstřebat takové množství informací popisného charakteru. Ale dovolím si alespoň navnadit na některé mimořádné „kousky“, přesahující svým významem Frýdlantsko nebo jinak zajímavé.

Řada cenných vzrostlých domácích i exotických druhů dřevin je součástí parkových úprav u bývalých továrnických vil a v zámeckém parku či v lázeňském parku v Lázních Libverda. Park u TIBY ve Frýdlantě a park za Textilánou v Novém Městě pod Smrkem jsou registrovány jako VKP.

Mimo režim zákona o ochraně přírody a krajiny vznikají z podnětu různých subjektů projekty na mapování významných stromů. Jedním z nich je například projekt Lesů České republiky nazvaný Významné stromy LČR, v rámci něhož byly vytipovány stromy významné svým věkem, habitem, spojením s historickou událostí apod., které dosud nebyly vyhlášeny podle zákona o ochraně přírody a krajiny. V podnikové databázi na <http://www.lesy-cr.cz/cs/turiste-a-pratele-prirody/lesy-a-ochrana-prirody/vyznamne-stromy-lcr.ep/> je zařazeno i 5 stromů z Frýdlantska (dva duby letní z Poustecké obory,

Padlý předlánecký dub

Mediálně proslaveným je jilm vaz rostoucí poměrně nenápadně v nivě Smědě v Poustce v rohu jedné zahrady u povodňové hrázky. Umístil se ve finále ankety Strom roku 2005, kterou pořádala Nadace Partnerství. S obvodem kmene 482 cm standardně měřeným ve výšce 1,3 m nad zemí se jedná o nejmohutnější památný strom svého druhu (jilm vaz) v republice. Na území téže osady rostl donedávna impozantní obrovský dub, přezdívaný trefně Předlánecký obr (obvod kmene 552 cm). Po letní vichřici v roce 2009 bohužel vzal zasvě, ale pařez a torzo kmene byly ponechány jako připomínka tohoto velikána.

Zašlé slavné časy někdejšího zámeckého zahradnictví pamatuje liliovník tulipánokvětý v areálu dnešního autokempu ve Frýdlantě. Tato původem severoamerická lužní dřevina našla zde, v nivní poloze řeky Smědě, optimální podmínky pro svůj růst, díky kterým je dnes druhým nejmohutnějším liliovníkem v Česku (obvod kmene 456 cm). Je registrován jako významný krajinný prvek. Na jeho habitu se negativně podepsal radikální ořez mohutných větví spodní části koruny, přesto dál vegetuje a každý červen vykvete do krásy. Na Frýdlantsku najdeme ještě několik přibližně stejně starých liliovníků (park vily u TIBY, lázeňský park v Lázních Libverda, parky u učiliště a 1. MŠ v Hejnicích, v Kunraticích u tůně...), ale žádný není tak obrovský.

Lípa, která by zasloužila přezdívku „Hrdinka“, se krčí v Arnolticích na nedůstojném místě za chátrající ocelokolnou. Její kmen připomíná spíše skořápku, místní děti si zde občas pohrály se sirkami a vnitřek kmene poté párkrát vyhořel. Lípa vše ustála, nikdy to nevzdala a dál se veesele zelená. Nejde taky o žádnou utápnutou chudinku! S obvodem kmene 660 cm je nejmohutnější lípou na Frýdlantsku.

Za zhlédnutí určitě stojí i výše zmíněný okrouhlostý kultivar buku lesního *Fagus sylvatica* ‚Rotundifolia‘. Exemplářů tohoto stáří je v republice jen co by na prstech jedné ruky spočítal, ten raspenavský od Jägerovy vily je prý zdaleka nejkrásnější.

Dub na hrázi rybníka Dubáku - 2006.

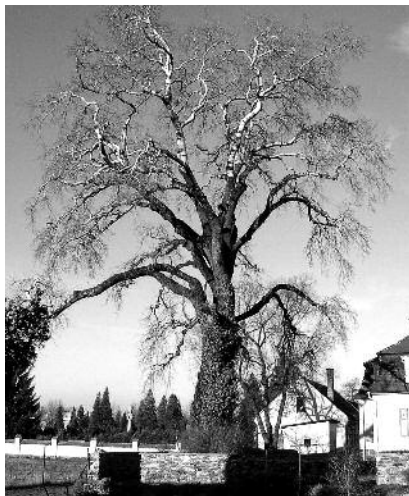
*Na straně vpravo je v tabulce přehled významných a památných stromů Frýdlantska.
Jejich umístění je znázorněno v mapce (barevná příloha - str. 114).*

<i>číslo</i>	<i>název</i>
Památné stromy	
1	Buk lesní
2	Buk na kopečku
3	Buk u kostela sv. Kateřiny
4	Buk u křížku na Pekelském vrchu
5	Buk u Šolcáku
6	Buk u vodojemu
7	Čapkův dub
8	Dub letní
9	Dub letní v Luhu
10	Dub u Kocourovy cesty
11	Heřmanické červené buky
12	Hladový buk u Děřichovce
13	Horákova lípa v Ludvíkově
14	Jilm v Novém Městě pod Smrkem
15	Jilm v Poustce
16	Klen v Krásném Lese
17	Kunratický liliovník
18	Linda v Raspenavě
19	Lípa pod Řasným
20	Lípa Rabiňáčka
21	Lípa u Barešů
22	Lípa v Hejnicích
23	Lípa v Krásném Lese (u Čmuhálek)
24	Lípa v Krásném Lese (u Ticháček)
25	Lípa v Pekle
26	Lípa v Poustce
27	Lípy na křížovatce
28	Lípy v Hajništi
29	Lužecký klen
30	Pertoltická lípa (u Václavíků)
31	Předlánecký obr
32	Skupina stromů v Ludvíkově
33	Vlastíkův dub
Významné krajinné prvky (VKP)	
1	Jírovec maďal
2	Liliovník tulipánokvětý
3	Liliovník tulipánokvětý
4	Lípa u kolny
5	Lípa u Špicarů
6	Lípa v Andělc
7	Lípa ve Višňové
Významné stromy LČR	
1	Buk na Ferdinandově
2	Dub na Dubině
3	Dub v Poustecké oboře 1
4	Dub v Poustecké oboře 2
5	Jedle Veroniky Lahrové

V Raspenavě je celá řada dalších významných stromů. Zmíním jen dva, protože tam je třeba si s návštěvou pospíšet. První z nich je buk lesní, který je s obvodem svého kmene 599 cm nejmohutnějším památným bukem v Libereckém kraji. Roste v zahradě hájenky nedaleko rybníka Šolcák. Na jeho věku se již neodvratně podepisuje činnost dřevokazných hub. V minulém roce došlo k odlomení jedné z velkých větví a je otázkou, jak buk udržet co nejdéle a přitom ho zajistit do takového stavu, aby nebyl nebezpečným pro své okolí. Se stejným problémem zápolí památná linda, neboli topol bílý, u raspenavské fary. Je sice o něco mladší, ale jelikož topol je obecně dřevinou krátkověkou, stáří kolem 100 let je pro něho již limitující. Větve jsou jištěny dynamickou vazbou, ta však rozpadu koruny nezabrání, jen ochrání pod ním položený objekt. Je to bohužel otázka jen několika málo let, kdy se budeme muset smířit s pohledem na kostel a faru bez dominanty tohoto krásného stromu se stříbrným listovím. Raspenavská linda je v současné době druhou nejmohutnější v Libereckém kraji (obvod kmene 512 cm), jen o něco málo mohutnější jedinec roste v Horní Branné rovněž u fary.

Zvláštní atmosféru zažijete mezi staletými duby na hrázi rybníku Dubák, v přírodní rezervaci Meandry Smědé. Roste jich tam kolem šedesáti, dubů letních, sem tam i nějaký severoamerický dub červený. Nejmohutnější z dubů, přezdívaný Vládce Dubáku, má obvod kmene 430 cm. Duby tvoří na hrázi stromořadí. Aleje nebo stromořadí jsou pro Frýdlantsko typickým prvkem, avšak je jich tolik, že by vydaly na další kapitolu; v tomto příspěvku je tudíž vědomě zcela opomímám.

Jako kuriozitu bych na závěr zmínila lípu, která nebyla zařazena do žádné z výše zmíněných kategorií ochrany ani mezi dominantní stromy obce. Roste v Černousích téměř u státní hranice s Polskem nad železniční tratí – v domě pana Kubíka. Ano, čtete správně, v domě. Lípa prorůstá střechou přístavku domu, který lípu naprosto respektuje. Korunu majitel pečlivě a pravidelně udržuje hlavovým řezem, chaloupka tak není ohrožována případným pádem přerostlých větví. Uvnitř jsem nikdy nebyla, a tak ani nevím, jak mohutný kmen lípa má, ale pokaždé, když projíždím Černousy směrem na Ves, ohlédnu se za ní.

Topol linda v Raspenavě

Stromy jsou živé bytosti, zrovna tak jako lidé. Zaslouží si naši pozornost a péči. Možná nás k nim více přiblíží jejich příběhy. Události v době jejich vysazení již asi nerozklíčujeme, ale občas se osud stromu zkrří s osudem lidským, a ta příhoda pak stojí za zaznamenání. A nemusí to být jen události autentické, jak jsme se přesvědčili. Ve chvíli, kdy se strom pojmenuje a spojí s příběhem, už není anonymní, už se o něm ví a těší se větší úctě bez ohledu na to, zda má úřední razítko, že je památným. Pokračujme tedy směle ve šlépějích Pavla Kyzlíka a nechme se nabádat Marií Matuškovou. Prostoru pro fantazii je hodně a stromům to pomůže.

Nové přehrady?

Ochrana území pro možné vodní nádrže v Jizerských horách a západních Krkonoších, změna klimatu a veřejný zájem

Libor Stejskal

Liberec, Hejnice, Praha

Věnováno Lucii a Ondřejovi

Články, které vycházejí v novodobých ročenkách Jizersko-ještědského horského spolku, se vyznačují pozitivním a laskavým tónem, věnují se ušlechtilým tématům a většinou nabízejí až jakýsi idylický obraz minulosti i nesamozřejmě navazující současnosti. Má to hluboký a dobrý smysl.

Sám se profesně zabývám bezpečnostní politikou, a tedy věcmi spíše negativními, hrozbami a riziky, ale také budoucností a promyšlením způsobů, jak ohrožením čelit a snižovat naši zranitelnost. I proto má tento příspěvek k idyle daleko.

V posledním roce jsem se často setkával s pojmem environmentální bezpečnosti – tedy s dimenzí bezpečnosti, v níž jsou příroda a životní prostředí buď samy terčem ohrožení, anebo jsou zdrojem ohrožení pro člověka; proti člověku a společnosti se ovšem obrátí i každé poškození částí přírody, krajiny a jejich funkcí.

Jedním z nových témat je takzvaná vodní bezpečnost, především v souvislosti se změnami klimatu a nejčastěji v souvislosti s Blízkým východem.

Problém s vodou se ale týká i střední Evropy, o čemž jsme se všichni znovu přesvědčili v srpnu 2010 při mohutné povodni v Libereckém kraji.

Předmětem tohoto příspěvku je ochrana území pro možné vodní nádrže v oblasti Jizerských hor a západních Krkonoš. Toto téma už několik let ve vlnách mediálního zájmu vyvolává značné vášně, je totiž bytostně rozporuplné a konfliktní. Je přímo vzorovým příkladem toho, jak těžko se hledá a formuluje veřejný zájem, jak se střetává se zájmy dílčími a jak neúplná a pokroucená argumentace se v tomto procesu někdy používá. I tím by téma mělo obohatit záběr letošní ročenky.

Jako úplný laik se nemohu pouštět do věčné argumentace v oblasti ochrany přírody, vodohospodářství, ekologie, hydrologie a klimatologie; tato diskuse probíhá jinde. Mou ambicí je nabídnout jinou perspektivu, než kterou sledujeme v těchto odborných debatách. Je to perspektiva veřejné politiky, veřejného zájmu a společenské bezpečnosti. Pokud se čtenář při dalším čtení rozzlobí, se značnou pravděpodobností nebude vina ani na straně autora, ani na straně čtenáře, nýbrž na standardním černobílém vidění problému, které zná jen dva póly a vzájemné osočování mezi „bláznivými ekology“ a „betonářskou lobby“. Pravda je přitom složitější a musíme respektovat i jiné než odborné, ale pouze dílčí argumenty.

Staré nádrže, staré plány a staré důvody

Plánování vodních nádrží má v Jizerských horách a okolí dlouhou tradici. Prvním systematickým počinem bylo patrně už vybudování rozsáhlé rybníční soustavy na Frýdlantsku za vlády Albrechta z Valdštejna, kdy počet rybníků určených k chovu ryb na samotném panství Frýdlant vzrostl mezi roky 1622 a 1630 z devatenácti na třicet devět. Během následujících dvou století jich většina opět zanikla.¹

Z dnešního hlediska je mnohem významnější konec 19. století, kdy po sérii ničivých povodní v průmyslově vyspělém podhůří Jizerských hor vznikala společenstva podnikatelů pro regulaci toků, nejstarší z nich v Kateřinkách roku 1889. Zásadní moment však nastal až po katastrofální povodni z roku 1897. Kromě devastace měst, obcí a veškeré infrastruktury povodeň způsobila také ustavení vodních družstev zastupujících města, obce, podnikatele, průmyslníky i stát. Prvním bylo Vodní družstvo pro regulaci vodních toků a stavbu údolních přehrad v povodí Zhořelecké Nisy pro město Liberec a zemské okresy Jablonec nad Nisou, Chrastavu a Frýdlant. Jím zadané a financované plány na stavbu ochranných nádrží byly velmi rychle zrealizovány (1902–1910), a tak dnes jizerskohorskou (a podhorskou) krajinu zdobí přehrady v Harcově, v Bedřichově na Černé Nise, ve Fojtce u Mníšku, v Mlýnici u Nové Vsi a ve Mšeně u Jablonce. Oproti plánu nedošlo ke stavbě přehrady na Jeřici v Oldřichově v Hájích.

Později péčí Vodního družstva pro regulaci toků a stavbu přehrad na Černé Desné, Bílé Desné a Kamenici v Dolním Polubném přibýly souběžně (1911–1915) přehrady na Bílé Desné (ta brzy zanikla při známé katastrofě) a na Černé Desné (Souš). Tyto nádrže byly určeny především k ochraně před povodněmi, jejich ostatní ekosystémové a vodohospodářské funkce (stabilizace průtoků) byly doceněny až postupně. Kromě ekonomického

1 ANDĚL, Rudolf – KARPAŠ, Roman a kol. *Frýdlantsko: Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*, s. 53; NEVRLÝ, Miloslav. *Kniha o Jizerských horách*, s. 219–220

Liberecká přehrada na Harcovském potoce

hlediska tu tedy hrál roli i aspekt bezpečnostní. Dále vznikly i menší nádrže na Bílé Nise v Bedřichově a na Černé Nise v Rudolfově – ta už ale pro výrobu elektrické energie.

Ve druhé polovině 20. století se do popředí dostala potřeba zásobování rostoucích měst Liberce a Jablonce nad Nisou pitnou vodou; za tím účelem byla upravena starší nádrž na Souši a následně v letech 1976–1982 postavena zcela nová přehrada na Kamenici v Josefově Dole.²

Pro záměr této statí je podstatné uvést i záměr stavby velké nádrže na horním toku Jizery (v prostoru Velké jizerské louky) z období těsně po vzniku Československé republiky. Mezi důvody, proč nebyla postavena, patřil údajně i zájem národní bezpečnosti – v případě budoucí války s Německem (v plánech z roku 1920!) by nádrž představovala nepřijatelné riziko: nešlo ji efektivně bránit a její zničení by vedlo k obrovským škodám ve vnitrozemí.³

Po válce se úvahy o možných dalších přehradách dostaly do rámce komplexního a centralizovaného vodohospodářského plánování – stejně jako v mnoha vyspělých průmyslových zemích. Mediální debaty v posledních letech trochu sugerují obraz tupé

2 ŽÁK, Ladislav a kol. *Jizerskohorské přehrady a katastrofa na Bílé Desné - Protržená přehrada*, s. 7-15; NEVRILÝ, Miloslav. *Kniha o jizerských horách*, s. 268–275

3 NEVRILÝ, Miloslav. *Kniha o jizerských horách*, s. 275

komunistické mašinérie, která chystala megalomanské plány přehrad všude, kde se dalo. To je zásadní překroucení skutečnosti. Státní vodohospodářský plán z 50. let a jeho nástupce, Směrný vodohospodářský plán z let 1975–1976, byly jednak zcela moderní koncepční dokumenty, podobné plánům zpracovávaným ve Francii, západním Německu či Kanadě, a jednak vědomě navazovaly na studie a plány z časů Rakouska-Uherska a první republiky.

Pro dnešní spory ohledně potenciálních vodních nádrží v oblasti Jizerských hor a západních Krkonoš je zásadní Směrný vodohospodářský plán (dále SVP) z poloviny 70. let. Tehdy zahrnoval přes 500 lokalit v celé zemi pro možné nádrže. Jeho aktualizace z roku 1988 už počítala jen s 210 místy. Z dnešního pohledu byly tehdejší představy o budoucí potřebě obrovsky naddimenzované, hlavně kvůli nesmírnému plýtvání vodou jak v domácnostech a průmyslu, tak v procesu jejího zpracování a distribuce. Účelů, které měly nádrže plnit, bylo také mnoho – od klasické protipovodňové ochrany přes zásobování pitnou vodou (to bylo a zůstává prioritou) až k nadlepšování průtoků pro hospodářské využití a výrobu elektrické energie.

Mapa z roku 1985, která je přípravnou fází aktualizovaného SVP z roku 1988, obsahuje v naší oblasti záměr sedmi vodních děl. Vedle názvů je (od východu k západu) uvedeno, na jakém toku a v jakém objemu by se mohly objevit.

- ♣ Vilémov (Jizera); 50–200 milionů m³
- ♣ Karlov (Jizera); do 10 mil. m³
- ♣ Šindelový důl (Šindelový potok, Smědá); do 10 mil. m³
- ♣ Bílý Potok (Velká rybí voda); do 10 mil. m³
- ♣ Lužec (Sloupský potok); 10–50 mil. m³
- ♣ Peklo (Pekelský potok); do 10 mil. m³
- ♣ Raspenava (Lomnice); do 10 mil. m³

Tento seznam je nesmírně zajímavý – a zároveň z něj běhá mráz po zádech. Přehrada Vilémov zde vystupuje jako obří vodní dílo: srovnajte její objem 50–200 milionů m³ s celkovým objemem přehrady Josefův Důl, který činí 22,114 milionů m³.⁴ Nádrž na Kamenici přitom není žádný trpaslík.

Další překvapivou položkou je Karlov. Toto jméno už desítky let nikde na Jizeře nenajdete. Jedná se bezesporu o překlad starého německého názvu Karlsthal neboli dnešní osady Orle. Už kvůli česko-německému názvu je víc než pravděpodobné, že nejde o nápad ze 70.–80. let, nýbrž o dávný prvorepublikový projekt z roku 1920, o němž píše Miloslav Nevrlý v knize o Jizerských horách.⁵

Překvapivá je i značná velikost projektu Lužec na Štolpichu (tehdy ještě pod názvem Sloupský potok). Mapa udává 10–50 milionů m³; pro srovnání, objem Bedřichova na Černé Nise činí něco přes 2,1 milionu kubických metrů.⁶ Podle kóty nádrže 400 m n. m. lze usuzovat, že přesnější název by byl Ferdinandov – tato osada by totiž v případě realizace do značné míry zanikla.

4 Přehrada Josefův Důl [online]. Dostupné z: http://www.pla.cz/planet/public/vodnidila/prehrada_josefuvdul.htm

5 NEVRLÝ, Miloslav. *Knihna o Jizerských horách*, s. 275

6 Přehrada Bedřichov [online]. Dostupné z: http://www.pla.cz/planet/public/vodnidila/prehrada_bedrichov.htm

Přehradní nádrž Josefův Důl na Kamenici

Ještě divočejší představy pak pronikly do konečné verze SVP v roce 1988. Původní jednoduchý rozvrh z roku 1985 byl doplněn o zásadní prvek – přečerpávací elektrárny! U všech uvedených nádrží se počítalo s obligatorní protipovodňovou ochranou a nadlepšováním průtoků z ekologických a ekonomických důvodů, některé snad měly sloužit i pro zásobování pitnou vodou, které se stalo v poválečných dekadách prioritou. Výsledný plán však obsahuje hned tři komplety přečerpávacích elektráren, podobných sci-fi projektu Dlouhé Stráně v Jeseníkách. První z nich je nádrž Bílý Potok na pravém přítoku Smědě (podle nákresu evidentně Velké rybí vodě), spojená potrubím s velikou nádrží – přímo na vrcholu Smrku! Druhou přehradou je Šindelový důl (v dokumentaci uváděn asi omylem jako „Šindelův důl“), umístěný patrně přímo na soutoku Šindelového potoka se Smědou. Od něj mělo vést potrubí pro čerpání a pouštění vody do horní nádrže, ležící přímo na Smědávské hoře (údajně snad až na Vlčí louce). Obě dolní nádrže (Bílý Potok a Šindelový důl) by navíc byly spojeny dalším potrubím či štolou, takže by vznikl přímo komplex vodních elektráren. Poslední stavbou z Marsu byla nádrž Raspenava, ovšem na Štolpišském potoce – tedy neplést s přehradou Raspenava severně odtud na říčce Lomnici. Tato již druhá přehrada na Štolpichu by ležela níž po proudu od nádrže Lužec a její hráz, zakreslená na lokalitě V Lukách, by musela být kvůli plochému reliéfu velmi dlouhá. A pozor: z této mělké rozlehlé nádrže by se voda mohutným potrubím čerpala do horní nádrže vysoko na plochem temeni Poledníku a poté vypouštěla zpět dolů.⁷

7 Téma přečerpávacích elektráren bylo konzultováno s Ing. Václavem Šrédlem ze Správy CHKO Jizerské hory a krajského střediska AOPK Liberec. Mapa je dostupná též jako příloha článku *Změni se Jizerské hory na Hory přehrad?* MF Dnes [online], 12. 1. 2006. [cit. 3. 1. 2011]. Dostupné z: http://cestovani.idnes.cz/igcechy.asp?r=igcechy&c=A060111_151220_igcechy_tom. Samotná mapa je dostupná na: http://imgs.idnes.cz/igcechy/A060111_TOM_JIZERKY_MAPA_1N_N.JPG.

Tím vším je zároveň řečeno, jaký musel být osud celého záměru SVP z roku 1988. Změny po listopadu 1989 radikálně zasáhly přístup státu k ochraně životního prostředí i hospodářské a energetické politice, a tak idea přečerpávacích elektráren v Jizerských horách vzala provždy zasvě – třebaže obavy ze stále platného dokumentu zaznívaly v médiích ještě v roce 2006.⁸ Stejně tak vzaly zasvě plány na územní rezervu pro sedm přehrad – včetně té, která by možná jednou zatopila Velkou jizerskou louku. Není vskutku čeho litovat.

Plánování územních rezerv v nových poměrech a nové konflikty

Po roce 1989 se jakousi kyvadlovou reakcí úplně zastavily procesy plánování v mnoha oblastech společenského života, které dlouhodobou perspektivu a odstup nutně potřebují. Vodohospodářství je jednou z nich. SVP nicméně zůstal v platnosti a jím stanovená územní ochrana platila. Podivuhodnou epizodou bylo předání plánu do kompetence Ministerstva životního prostředí (MŽP), které roku 1995 provedlo vlastní aktualizaci a počet chráněných lokalit zredukovalo z 210 na 44, čímž vypadl dokonce i Vilémov, dosud považovaný za strategickou záležitost.

V novém století se věci daly znovu do pohybu a impuls přišel tentokrát z Evropské unie, konkrétně rámcovou směrnici EU pro vodní politiku (směrnice 2000/60/ES). Podle ní se v letech 2005–2006 připravoval Plán hlavních povodí ČR, který od schválení v roce 2007 nahrazuje SVP z roku 1988. Ještě před schválením Plánu hlavních povodí ČR (PHP) se měnil počet zvažovaných přehrad. Celkový počet klesl z 210 na 201 a poté až na konečných 186. V tomto seznamu⁹ už nacházíme jen tato chráněná území:

- ♣ č. 36 – Vilémov
- ♣ č. 37 – Paseky (nad Jizerou)
- ♣ č. 200 – Lužec
- ♣ č. 201 – Raspenava

Překvapivé bylo zařazení nové nádrže Paseky, která by navazovala na Jizeře jako vyrovnávací přímo pod hrází Vilémova. Nad záměrem vilémovské i ostatních nádrží se rozpoutaly skutečně rozsáhlé a vyhocené diskuse – téměř jako kdyby se mělo co nevidět začít stavět.

Už během přípravy PHP se naplno rozhořela veřejná bitva o seznam území, která mají být nadále chráněna pro možné budoucí nádrže. V živé paměti je i u nás: kromě Ministerstva zemědělství (MZe) a MŽP, která ho psala společně, se zapojila i Správa Krkonošského národního parku, Správa CHKO Jizerské hory a také obce (Harrachov, Paseky nad Jizerou, Kořenov). Ve Ferdinandově a Hejnicích se z podnětu jisté dramaturgyně České televize zrodila spontánní protestní iniciativa s peticí proti zařazení „štolpišské“ nádrže Lužec.

8 *Změní se Jizerské hory na Hory přehrad?* MF Dnes [online], 12. 1. 2006. [cit. 3. 1. 2011]. Dostupné z: <http://cestovani.idnes.cz/igcechy.asp?r=igcechy&c=A060111_151220_igcechy_tom>

9 *Seznam lokalit vhodných pro akumulaci povrchových vod*: Příloha č. 5 k návrhu Plánu hlavních povodí České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.stopprehrade.cz/dokumenty/php_seznam.pdf>

Velká jizerská louka nad údolím Jizery

Argumentaci odpůrců lze dobře ilustrovat na některých textech z té doby (Blesk: *Megalomanská přehrada děsí Krkonoše*, MF Dnes: *Změní se Jizerské hory na Hory přehrad?*) nebo na kampani Stop přehradě! (www.stopprehrade.cz); pozoruhodné jsou i legislativně-administrativní okolnosti celého procesu uvedené v článku Jana Stejskala, renomovaného redaktora Ekolistu, který vyšel v říjnu 2005 v časopisu Krkonoše – Jizerské hory.¹⁰

Jednoznačně pochopitelné argumenty veřejnosti i odborníků proti zařazení lokalit do chráněné územní rezervy v letech 2005–2007 směřovaly a nadále směřují:

- ♣ proti jakýmkoli projektům údolních nádrží, jejichž primárním účelem by byla výroba elektrické energie. Podobně jako u konvenčních tepelných a jaderných elektráren zůstává relevantní otázka, proč ničit přírodu a krajinu, když elektřinu stále ještě vyvážíme. Ponechme nyní stranou fakt, že Česko bude i při maximální úspornosti brzy závislé na dovozu elektřiny, pokud nevytvoří nové výrobní kapacity, protože vodní elektrárny by tuto budoucí potřebu pokrýt tak jako tak ani zdaleka nestačily;
- ♣ proti ochranné funkci nádrží v případě povodní: tato schopnost je dodnes racionálně zpochybňována srovnáním průtoků v období extrémních srážek s retenčním (zadržovacím) ovladatelným objemem přehrad. Ten je při běžném naplnění relativně velmi malý a v médiích citované propočty (byť většinou laické) naznačují, že přehrada absorbuje povodňovou vlnu pouze tehdy, pokud je prázdná. Vodohospodáři z ministerstva zemědělství a státního podniku Povodí Labe naproti tomu zdůrazňují schopnost „seseknout špičku“ povodňových vln, což je z bezpečnostního hlediska nejdůležitější, a zároveň nutnost preventivního předvypouštění. To je upraveno manipulačními řády přehrad, ale v praxi se provádí na základě systému varování (pokud je výstraha včas k dispozici) v ještě větším rozsahu – jako například před jarním táním v roce 2006;¹¹
- ♣ proti obrovským rozměrům vodní nádrže Vilémov a drastickým dopadům na život blízkých obcí. Není všeobecně známo, že projekt možné přehradě Vilémov existuje v několika variantách.¹² Předmětem kritiky v době přípravy PHP se stala varianta ze Směrného vodohospodářského plánu z 80. let, tedy varianta maximální, která počítá s hladinou ve výšce 636 m n. m. To by obnášelo zatopení celého Dolního Kořenova, části Nového Světa, křižovatky Na Mýtě, a tedy i mezinárodní silnice spojující Harrachov se zbytkem ČR. Tato velká varianta představuje celkový objem nádrže 126,87 milionů m³ – pro zajímavost připomínám opět Josefův Důl na Kamenici s 22,1 milionů m³. Realizace by znamenala zničení krásného údolí Jizery s velmi cennými lesními porosty, s řadou silně až kriticky ohrožených druhů a mimo jiné i s naprosto unikátním „vertikálním dvojcetím“ objektů československého lehkého opevnění vzor 37. Kromě toho by projekt vyžadoval také astronomické vedlejší náklady na výstavbu přeložených silnic I/10 (E65) od Tanvaldu do Harrachova a I/14 směrem k Rokytnici nad Jizerou. Je pravděpodobné, že tato varianta bude z mnoha důvodů nepřijatelná i v daleké budoucnosti.

10 STEJSKAL, Jan. *Nová přehrada v Krkonoších?*

11 Sdělení Ing. Miroslava Krále, CSc., ředitele odboru vodohospodářské politiky Ministerstva zemědělství ČR

12 Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka

Meandry Jehněčího potoka a Jizery na Velké jizerské louce

Proces projednávání Plánu hlavních povodí ČR sice skončil jeho schválením, ale příloha obsahující seznam 186 chráněných lokalit pro možné vodní nádrže nebyla přijata právě pro odpor veřejnosti.

Uvedl jsem argumenty odpůrců územní ochrany předkládané v PHP. Pro spravedlivé posouzení celého procesu je ovšem nutné představit několik podstatných rysů Plánu hlavních povodí ČR. Tento základní dokument pro dlouhodobou strategii státní politiky v oblasti vod a hlavní rámec jejího zaměření pro období 2007–2012 v souladu s rámcovou směrnicí EU deklaruje důraz na integrovaná opatření, která zadrží vodu v krajině a zajistí ochranu vod. Plán je z hlediska ochrany přírody a krajiny jednoznačně pozitivní. Využití vodních zdrojů (tedy ekonomický zájem tradičního vodohospodářství) je jen jedním z požadavků, a ten musí být sladěn s bezpečnostními požadavky na ochranu před škodlivými účinky vod a s environmentálními požadavky na ochranu vod a na vodu vázaných ekosystémů.

Značně zavádějící jsou obvinění některých aktivistů (např. Stop přehradě!) z toho, že PHP obnovuje meliorační a betonovací sklony socialistického vodohospodářství včetně stavění přehrad a rovnání koryt. Nic takového v plánu nenajdeme ani v náznaku. Naopak se klade výslovný důraz na využití přírodě blízkých a šetrných opatření, jako je revitalizace toků a umožnění rozlévání řek ke zpomalení odtoku a vsakování vody v krajině, zlepšení kvality lesů a obnova přirozené retenční schopnosti krajiny. Přehrada (jako nástroj ochrany proti povodním) je v současné doktríně až tím úplně posledním opatřením.

Dále je nutné zdůraznit, že PHP a seznam chráněných území není v žádném případě plánem výstavby nádrží, jakkoli vzdálené. Předmětem je pouze a jedině ochrana vybraných území před takovým využitím, které by znemožnilo či výrazně komplikovalo a prodražovalo případné využití pro akumulaci povrchových vod – například před novou výstavbou souborů obytných budov, průmyslových objektů nebo dopravních staveb.

To nutně znamená, že toto „přehradně“ chráněné území je zároveň chráněno ve své přírodní a krajinné hodnotě – podobně jako to činí běžné ostatní formy ochrany přírody (rezervace, CHKO).

Úplně klíčový pro hodnocení záměru územní ochrany je horizont, pro který tato ochrana slouží. Ten je v současnosti nastaven na 50 až 100 let. To znamená, že nikdo neví, zda bude třeba cokoli stavět – je tedy zcela rozumné a odpovědné tuto možnost nechat otevřenou pro příští generace.

Na otázku, k čemu by budoucí přehrady měly sloužit a proč je dobré (ochranou území) neznemožnit tuto eventualitu, existují různé odpovědi. Často se společně uvádí jednak funkce retenční, tedy zádržná, protipovodňová, a jednak funkce akumuláční, tedy zásobní proti nedostatku vody; tyto funkce jsou přítom do jisté míry protikladné. Následující fakta snad pomohou nastínit charakter budoucí společenské potřeby.

Změny klimatu a hrozící dopady

O klimatických změnách slyšíme neustále, a tak mají mnozí sklon brát je jako další prázdnou frázi z televize. K jisté odtažitosti přispívají i obrazy, které se při informování o klimatických změnách používají: vyprahlé pouště, kácení pralesů, tající ledovce, stoupající oceány, Afrika, Asie a podobně.

To je samozřejmě velký omyl: změna klimatu těžce zasáhne přírodní prostředí Evropy a prakticky všechny oblasti společenského života a ekonomiky. Co je horší, nezmírňovaná změna klimatu v určité chvíli pravděpodobně způsobí překročení řady prahových hodnot, což vyvolá ještě rychlejší, nevratné a do značné míry nepředvídatelné změny ekosystémů. To vše může mít dramatické důsledky nejen ekologické, sociální a hospodářské, ale dokonce i bezpečnostní.¹³

Skutečné rozměry změny klimatu jsou hádankou a odhady se od sebe značně liší. Základní trendy jsou ale jasné a zcela nesporné. Z přesně změřených údajů dnes pomocí matematických modelů lze vyvodit scénáře (což nejsou pouhé extrapolace!), ty porovnat, zprůměrovat, a máme k dispozici maximum možného: věrohodný scénář dopadů klimatické změny specifický pro Českou republiku. Co tedy máme očekávat?

Extrémy

Dojde k častějšímu výskytu extrémních projevů počasí, jak teplotních, tak srážkových (bouře, vichřice, vedra, sucha, povodně) a k jejich náhlějšímu střídání. Tyto projevy jsou nejnásadně pozorovatelné, nicméně průkazný vliv klimatické změny bude možné extrémním meteorologickým jevům připsat až po nesmírně dlouhé době. Vyšší četnost povodní za posledních čtrnáct let statisticky ještě není žádným důkazem, že se mění klima. Stačí připomenout množství záplav ve 2. polovině 19. století a připustit, že posledních padesát let bylo z tohoto hlediska prostě jen velmi příznivých.

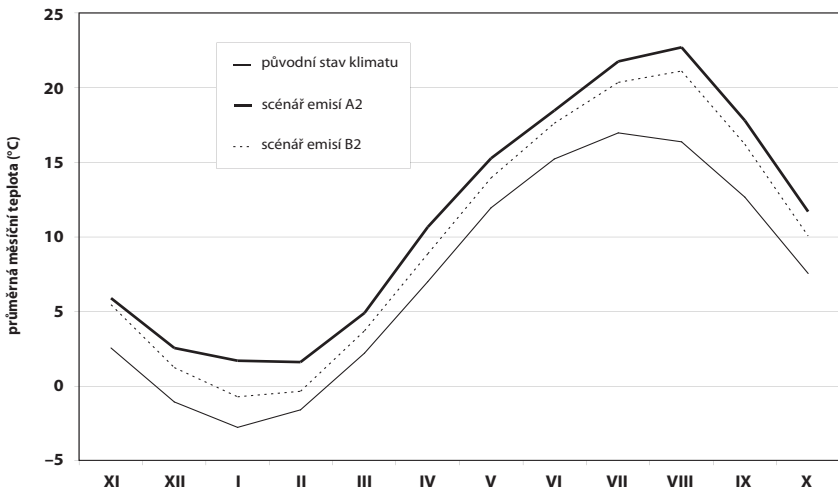
13 *Změna klimatu a mezinárodní bezpečnost*. Dokument vysokého představitele a Evropské komise určený Evropské radě [online]. S113/08, 14. 3. 2008

Teplota

Nepochybně dojde k dalšímu zvýšení teplot, nejvýrazněji v podzimních měsících, nejméně na jaře. Už v období 1971–2004 se v Česku teplota zvýšila o 0,6 až 1 stupeň Celsia. Nárůst globální teploty do konce 21. století je nejčastěji odhadován v rozmezí 1,4–5,8 °C.

Pro modelování předpovědi se v našem prostředí používají dvě verze předpokládaného vývoje emisí skleníkových plynů. Verze A2 počítá s pokračováním současného trendu, úsilím států o soběstačnost a růstem populace na 15 miliard v roce 2100, zatímco B2 předpokládá příklon k udržitelnému rozvoji, důraz na místní ekonomiku a nižší růst světové populace.¹⁴ Podle dosavadního globálního vývoje (politického, ekonomického, demografického, energetického a surovinového) je mnohem pravděpodobnější scénář A2, tedy ten horší. Konkrétní vývoj klimatu pro konkrétní region je modelován scénáři RCAO a HIRHAM, a to pro časovou úroveň 2071–2100. Podle modelu HIRHAM, který zohledňuje nadmořskou výšku, se v nížinách oteplí v létě víc než v hornatých oblastech, v zimě se naopak hory oteplí víc než nížiny.¹⁵ Do roku 2050 vzroste teplota vzduchu o 1,7 °C (optimistický scénář RCAO B2) až o 3,6 °C (pesimistický scénář HIRHAM A2). Průměrný vzestup teploty vzduchu ze čtyř hlavních klimatických scénářů je 2,65 °C.¹⁶

Pro povodí Labe udává scénář RCAO pro roky 2071–2100 největší zvýšení teploty v letních měsících. Roční vzestup činí 2,5 až 4 °C, pro přelom února a března 1,3–2,7 °C, ale pro srpen je to už dramatických 4,8–6,3 °C.

Graf č. 1: Scénář RCAO (2071–2100), povodí Labe – teploty vzduchu, měsíční průměry.

Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

14 Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, s. 3

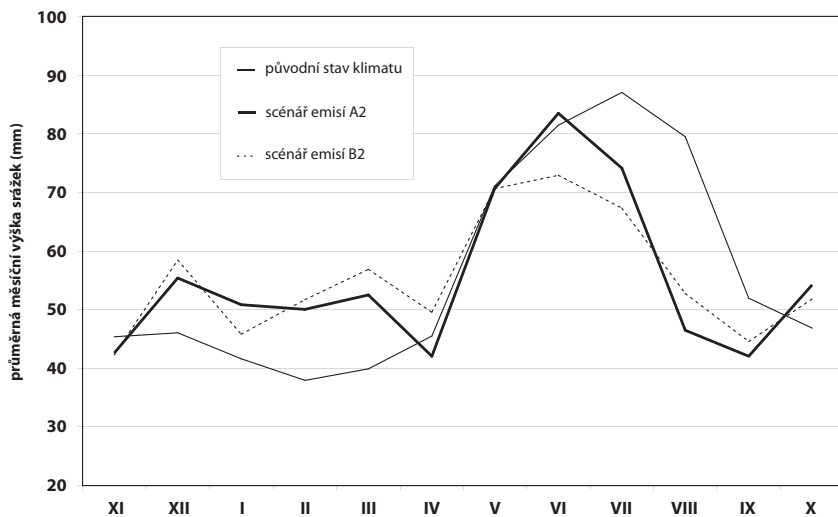
15 KAŠPÁREK, Ladislav. *Modelování vlivu klimatických změn na hydrologický režim v České republice*

16 RIEDER, Mark. *Voda jako strategická světová surovina v multipolárním světě a Evropě*: Stav a perspektivy zajištění „vodní“ bezpečnosti EU a ČR

Klimatické modely byly také aplikovány přímo na podmínky povodí horní Jizery. Podle modelu ECHAM, pracujícího s časovou úrovní roku 2050, je základním rysem významnější zvýšení teploty vzduchu v zimních měsících a v srpnu než v ostatních měsících. Průměrné zvýšení roční teploty je 3 °C. „Ve scénářích RCAO a HIRHAM pro roky 2071–2100 všechny čtyři varianty výpočtů počítají s růstem teploty během celého roku; maximální nárůst teplot odhadují všechny modely na srpen, a to v rozmezí 5,8 °C (RCAO B2) až 7,3 °C (HIRHAM A2). Z hlediska odtoku z povodí je klíčový jednak nárůst teplot během letních měsíců, který povede k poměrně výraznému zvýšení územního výparu a v kombinaci s předpokládaným snížením srážkových úhrnů v období od července do října k velmi výraznému snížení zásoby podzemní vody. Druhou významnou skutečností ovlivňující hydrologickou bilanci je zvýšení zimních teplot, které povede k posunu tání sněhové pokrývky o 1 až 2 měsíce (na únor až březen), a tím k zvýšení odtoku v zimních měsících.“¹⁷

Voda a hydrologický režim

Celkové úhrny srážek zůstanou v Česku přibližně stejné, ale dojde k dramatickým posunům v jejich časovém rozložení (zvýšení odtoku během zimních a jarních období, léta budou téměř beze srážek). Zvýší se výskyt extrémních vodních jevů, povodní a sucha. To vše výrazně ovlivní i kvalitu vod. Podle scénáře HIRHAM budou srážky v létě v nížinách klesat výrazněji než v horských oblastech. V zimě se srážky v nížinách naopak zvýší více než na horách.

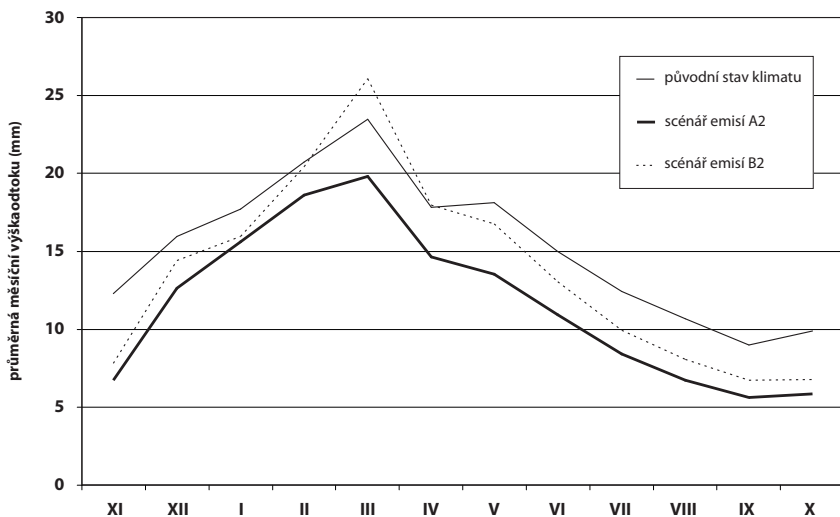

Graf č. 2: Scénář RCAO (2071–2100), povodí Labe – srážky, měsíční průměry.
Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

17 Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, s. 4–7

Pro povodí Labe v ČR předpovídá scénář RCAO v letech 2071–2100 zvětšení srážek v období prosinec až březen o 32–43 %, proti tomu od července do září výrazný pokles o 36–41 %. Česká republika je se svými vodními zdroji naprosto závislá na atmosférických srážkách. Díky poloze „na střeše Evropy“ máme pouze tolik vody, kolik jí naprší. V takové situaci je problémem rozkolísání srážko-odtokového režimu (je totiž žádoucí, aby odtékalo asi tolik, kolik naprší). Tato rozkolísanost se ovšem zvýší, a v jejím důsledku poklesne kapacita našich zdrojů povrchové i podzemní vody až o 25 %.¹⁸

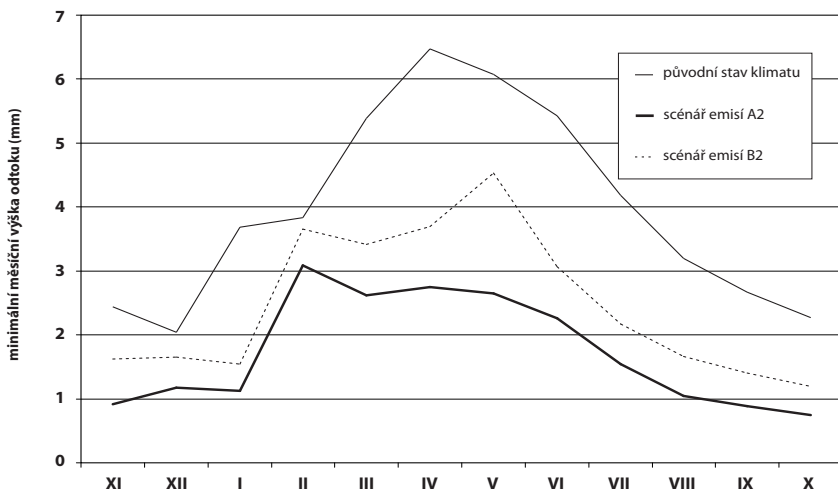
Průměrné měsíční výšky odtoku v povodí Labe podle RCAO (2071–2100) zaznamenají roční pokles o 10–24 %. Už to není dobré, ale v září se odtok sníží dokonce o 37–45 %! Dosavadní špička v březnu zůstane zachována, a to buď s nárůstem až o 11 % (scénář B2) nebo poklesem o 10 % (scénář A2).

Graf č. 3: Scénář RCAO (2071–2100), povodí Labe – průměrná měsíční výška odtoku.
Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

Mnohem výrazněji než průměrné odtoky se změny minimální odtoky v dané části roku, a to samozřejmě k horšímu. Nejprudší pokles nastane v dubnu, protože v tomto měsíci jsou dnes minimální odtoky zdaleka nejvyšší v celém roce. Scénář HIRHAM A2 předvídá doslova vyprahlé časy od srpna do prosince.

Celkové snížení odtoku je tedy malé, ale snížení minimálních průtoků v některých povodích bude mít ráz lokální katastrofy. Kromě změny sezonního rozložení srážek (zvětšení v zimě, pokles v létě) bude příčinou podstatné zvětšení potenciálního výparu. Nárůst teplot povede k vyššímu odpařování vody vždy, když bude voda ze srážek a z půdní zásoby k dispozici. Podstatné omezení odtoku v letních a podzimních měsících vyplne z toho, že potenciální výpar bude velmi často větší než srážky.

Graf č. 4: Scénář RCAO (2071–2100), povodí Labe – minimální měsíční výška odtoku.

Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

Pro povodí horní Jizery až po Vilémov platí, že podle scénáře ECHAM se do roku 2050 velmi nepříznivě změní roční rozložení odtoku. „Ten se zvětšuje v zimních měsících a zmenšuje od dubna až do října. Ještě výrazněji se změny klimatu podle scénáře ECHAM projevují na režimu minimálních průtoků. Minimální výšky odtoku se zmenšují kromě ledna a února ve všech měsících, nejvíce v dubnu. Podstatný je i pokles v srpnu a v podzimních měsících.“ Podle scénářů RCAO a HIRHAM (A2, B2) nastává dramatické snížení průtoků v letních měsících: „nejvýraznější pokles měsíčního průměru je o 73 % v srpnu podle modelu HIRHAM A2. Minima poklesnou ještě výrazněji, a to až o téměř 94 % v září dle stejného modelu. Nejvýraznější změnou je bezesporu výrazný pokles minimálních průtoků na konci léta přetrvávající až do počátku zimy.“¹⁹

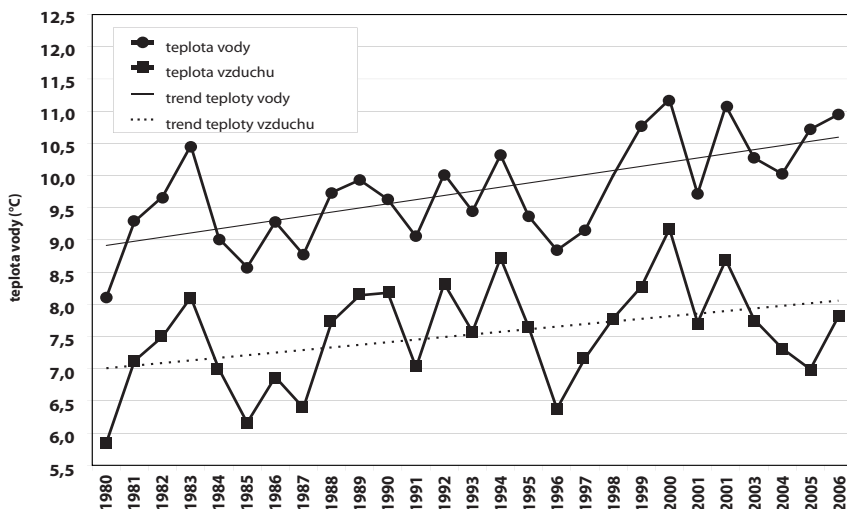
Teplota vody a její celková kvalita

Zásadní veličinou je také teplota vody. Na grafu je vidět vzrůst teploty vzduchu a teploty vody od roku 1980.

V optimistickém scénáři RCAO B2 je zvýšení teploty vody pro rok 2050 odhadováno zhruba na 1,4–1,5 °C. Pro pesimistický a pravděpodobný scénář HIRHAM A2 je však růst teploty vody předvídan v rozmezí 2,5–2,9 °C.

Proč je vyšší teplota vody takový problém? Důvodů je několik. Voda plní ničím nenahraditelné ekosystémové funkce, a zvýšená teplota změní daný biotop tak, že pro řadu druhů se stane neobyvatelným – a tyto živočišné a rostlinné druhy vyhynou. Voda je však

19 Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, s. 4–7

Graf č. 5: Vzdělání teploty vzduchu a teploty vody od roku 1980.

Zdroj: Výzkumný ústav vodohospodářský TGM.

také nejdůležitější surovinou všech průmyslových odvětví. Její průmyslové a technologické využití je stále základem naší civilizace; kromě výroby se používá k chlazení, ohřevu, oplachu apod. Zvýšení její teploty o jediný stupeň povede kvůli nutnosti dodatečného chlazení k obrovskému nárůstu spotřeby energie.²⁰ Pokles průtoků je s oteplováním nejvýraznějším faktorem kvality vody. Při malých průtocích se voda samozřejmě prohřívá více než při velkých. Při sníženém průtoku ale taky roste koncentrace znečišťujících látek (spláskové vody z kanalizací apod.). Klimatická změna tedy ovlivňuje nejen množství, ale i kvalitu vody, a to velmi negativně.

Dohledná budoucnost

V případě námitek, že matematické předpovědi pro období 2071–2100 jsou poněkud divoké, lze uvést výsledky nejnovějšího výzkumu s použitím českého modelu ALADIN, který poskytuje projekci změn v horizontu 2030, a to se zeměpisným rozlišením 25 km.²¹ Obraz takto blízké budoucnosti se samozřejmě vyznačuje mnohem vyšší přesností a spolehlivostí. Jeho výsledky však nejsou o nic optimističtější než scénáře pro roky 2071–2100, ba právě naopak; napovídají, že dlouhodobé změny mohou být ještě horší, než je uvedeno výše. Na většině území vzroste teplota už v příštích dvaceti letech o 1,2–1,3 °C (mapa č. 1 v barevné příloze – str. 115).

20 RIEDER, Mark. *Voda jako strategická světová surovina v multipolárním světě a Evropě*: Stav a perspektivy zajištění „vodní“ bezpečnosti EU a ČR

21 PRETEL, J. (ed.) a kol. *Zpráva o řešení projektu MŽP SP/1a6/108/07 za rok 2010*

Pro náš region platí, že v létě se oproti zbytku republiky nejméně výrazně oteplí v oblasti severních a západních Čech od Liberce na západ, a naopak nejméně výrazně vzrostou teploty v Krkonoších (a na Šumavě a v horských oblastech Moravy). V zimním období se v rámci republiky výrazněji oteplí v severních oblastech (nejvíc na severovýchodní Moravě), méně v jižní části státu (*mapy č. 2 v barevné příloze – str. 116*).

Shrnutí

V souhrnu změna klimatu způsobí, že „průměrné průtoky se zmenší, obdobně poklesne i odtok ze zásob podzemní vody, minimální průtoky se na většině povodí zmenší radikálně, což bude mít významný dopad na zásobní funkci nádrží, které nemají dostatečný prostor pro překrytí období sucha. Kvalita vody v tocích a nádržích se zhorší.“²²

Proti jiným povodím je na tom celé povodí Jizery a hlavně oblast Jizerských hor a Krkonoš výrazně lépe, protože tu bude kromě vrcholícího léta a raného podzimu vždycky přšet relativně hodně – oproti nížinám, kde vážný nedostatek vody potrvá po většinu roku.

Změna klimatu vnesla do světa zvláštní rozdělení toho, co s ní můžeme dělat. První skupinou jsou tzv. mitigační čili zmírňující opatření (bohužel se už používá jen anglický výraz), druhou jsou opatření adaptační, tedy nutnost přizpůsobit se. Po dlouhých letech poctivého úsilí mnoha odborníků i politiků dnes stojíme tváří v tvář velkému zklamání: navzdory slibům, závazkům a politickým proklamacím je zřejmé, že mezinárodní společenství už nedokáže zabránit hrozícím negativním dopadům. Musíme se tedy přizpůsobit tomu, co tak jako tak nastane.

Veřejný zájem, vzdálený horizont a princip předběžné opatrnosti

Změna klimatu nás tedy s vysokou pravděpodobností nezahubí, ale udeří na naši přírodu a krajinu, na vodstvo a na využití vody – jako pitné vody, v průmyslu a v zemědělství. V létě a na podzim nás bude sužovat sucho, povodně budou přicházet v létě i v zimě. To je zcela nová a historicky bezprecedentní situace. Česká společnost bude muset řešit vážný problém veřejného zájmu – stejně jako ostatní evropské národy. Takové řešení ale vyžaduje širší perspektivu, protože s obvyklou ekologickou a vodo hospodářskou argumentací se daleko nedostaneme.

Hlavním dopadem změny klimatu v povodí Smědé, Nisy, Jizery a Labe bude nedostatek vody po jisté části roku, který se výrazně projeví nikoli v horních částech povodí, nýbrž v nížinách daleko od Jizerských hor. Tento negativní dopad má podobu poklesu odtoku a kompenzovat ho lze výstavbou vodních nádrží, které nedostatek vody vykryjí. Druhou formou negativního dopadu klimatické změny je nerovnoměrnost průtoků v průběhu roku. Nerovnoměrnost průtoků a možnost nadlepšovat je tehdy, když je třeba, jsou nejkla-sičtějšími důvody pro stavbu přehrad, protože přehrady umí právě tuto funkci plnit ze

22 KAŠPÁREK, Ladislav. *Prognóza kapacity vodních zdrojů v České republice v dlouhodobém výhledu*

všeho nejlépe. Hrozící nedostatek vody je na základě zmíněných modelů propočítán pro jednotlivá povodí a lze ho promítnout do mapy (*mapa č. 3 v barevné příloze – str. 115*).

Všechny úvahy, plány a následná opatření se musí řídit principem předběžné opatrnosti. To předpokládá připravit taková adaptační opatření, která dokážou maximálně omezit negativní dopady klimatické změny. Ve chvíli, kdy se předvídaný negativní vývoj potvrdí ve skutečnosti, bude třeba tato adaptační opatření realizovat.

Co je tedy třeba konkrétně dělat? Klíčová je schopnost krajiny odolávat dopadům změny klimatu. Národní program pro zmírnění dopadů změny klimatu v ČR a odborníci se shodují na těchto opatřeních:

- ♣ obnovit a zvyšovat přirozenou retenční schopnost krajiny
- ♣ v urbanizovaných územích umožnit zadržování, vsakování i přímé využití dešťových vod
- ♣ zvýšit vsakování vody v zemědělské krajině
- ♣ obnovit funkčnost nádrží odstraňováním sedimentů (čištění dna)
- ♣ více využívat stávající nádrže a vodohospodářské soustavy
- ♣ ekonomickými nástroji podporovat šetření s vodou a menší znečišťování vody
- ♣ modernizovat vodovodní sítě, aby se zamezilo ztrátám v rozvodech vody
- ♣ rekonstruovat kanalizační sítě k zamezení pronikání balastních vod a úniků znečištěných vod
- ♣ dostavbou čistíren zajistit účinnější čištění odpadních vod
- ♣ vybudovat nové nádrže (rezervovat pro ně vhodná území)²³

Princip předběžné opatrnosti, který asi nikdo se zdravým rozumem nezpochybní, tedy (vedle všech ostatních opatření) nutně znamená – neznemožnit budoucí výstavbu vodních nádrží, pokud se negativní trendy potvrdí. Tedy: spolehlivě zajistit ochranu vhodného území.

V této chvíli je zřejmé, že odpadá jeden z častých argumentů odpůrců územní ochrany, a sice údajná nejednoznačnost zdůvodnění ochrany (povodně, anebo sucho). Povodně sice zůstanou vážným problémem, ale nedostatek vody bude za 50–100 let hrozbou mnohem vážnější. Hlavní účel případných vodních děl tedy bude zajistit dostatek pitné vody a dostatečné průtoky v nejhrošších částech roku pro zachování ekosystémů, krajiny a zemědělství. Technicky vzato ale ani důraz na zásobní posláním nevyklučuje částečnou ochranu proti vrcholům povodňových vln!

V posledních letech se objevila úvaha, zdali by se – právě s ohledem na budoucí krajně nepříznivé rozložení dešťů v čase a místě – nemělo začít nahlížet na povodeň zcela nově: jako na zdroj. K tomu samozřejmě přehrady sloužit nemohou, musely by být prázdné. V kombinaci s důsledným uplatněním všech výše uvedených opatření, která by zvýšila přirozenou schopnost lesů, luk, polí, mokřadů i zastavěných oblastí vsakovat a zachycovat vodu, to ale možné je. Přehrada pak může posloužit jako poslední článek v řetězu.

Co z toho vyplyne pro budoucnost Jizerských hor a okolí? Pokud se má na nějakém území dlouhodobě vyloučit nebo regulovat nějaká činnost, musí se to upravit zákonem (jako je zřízení národního parku či přírodní rezervace) anebo územním plánem. Spory

23 KAŠPÁREK, Ladislav. *Prognóza kapacity vodních zdrojů v České republice v dlouhodobém výhledu*

o vyčlenění lokalit pro nádrže v Libereckém kraji jsou dnes v takové fázi, že v roce 2011 se do Územního plánu Libereckého kraje zapracuje nový návrh zpracovaný podle Plánu hlavních povodí. Poté, co nebyla přijata poslední verze seznamu 186 vhodných lokalit, vznikl dalším přehodnocením Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod (dále Generel LAPV). Ten už obsahuje pouze 69 (respektive 66) lokalit v celém Česku. V naší oblasti zůstal ze všech záměrů jeden jediný projekt, a ten bude zanesen do Územního plánu Libereckého kraje. Je jím přehrada Vilémov na Jizeře (*mapa č. 4 v barevné příloze – str. 117*).

Nejedná se už ale o ten Vilémov, který budil takové vášně v letech 2005–2007. Tehdejší vlnu děsu vyvolala maximální varianta podle SVP s hladinou ve výšce 636 m n. m. a objemem téměř 127 milionů m³. Podle studie Výzkumného ústavu vodohospodářského TGM z roku 2006 byly navrženy další čtyři varianty I–IV v objemech 21,47 mil. m³ (s a bez ovladatelného retenčního prostoru a hladinou 575 m), 52,4 mil. m³ (hladina 602,5 m) a 94,88 mil. m³ (625 m n. m.). Dnešní návrh z Generelu LAPV počítá s objemem 55,3 milionu m³, tedy méně než polovičním oproti záměru SVP z 80. let. Tím tedy přibližně odpovídá variantě III. Díky nadmořské výšce hladiny kolem 603 m by zatopená plocha byla mnohem menší: křižovatka Na Mýtě je sice zatopená, ale voda se k Harrachovu ani neblíží, stejně tak Dolního Kořenova se dotýká jen samým okrajem.²⁴ Podle průvodní karty z Generelu LAPV by nádrž zatopila 10 obytných a 5 průmyslových budov, s ostatními celkem 23. Uvedeny jsou i zájmy ochrany přírody, protože zátopa zasahuje do území KRNP a CHKO Jizerské hory, ale i do ptáčích oblasti a evropsky významné lokality Krkonoše. Na území se nachází endemit vřetenovka krkonošská, kriticky ohrožená mihule potochní a dalších 13 silně ohrožených druhů.

Pro dosažení konsensu na ochraně tohoto území je klíčový účel vodního díla. Je zařazeno do kategorie A, tedy ke strategicky významným, a jako takové by mělo sloužit k:

- ♣ zásobování Prahy a středních Čech kompenzačním nadlepšováním průtoků na dolní Jizeře pro zachování infiltrace a jímání vody v oblasti Káraného
- ♣ výhledovému zásobování pitnou vodou pro oblast liberecko-jablonecké aglomerace
- ♣ zvýšení protipovodňové ochrany prakticky na celém toku Jizery

Tohle asi může znít překvapivě. Vodní zdroj v Káraném na soutoku Jizery s Labem je totiž druhým největším zdrojem pitné vody pro Prahu a okolí, a to již od počátku 20. století. Funguje tak, že voda z Jizery dvěma způsoby – přirozenou břehovou infiltrací z řeky a umělou infiltrací z vsakovacích kanálů – prosakuje do mělkého pískovcového podloží, tím se pročistí a poté se ve vzdálenosti 250 metrů od řeky anebo od vsakovacích bazénů čerpá pomocí mnoha stovek studní.

Kdysi se právě tento účel Vilémova nelíbil Správě Krkonošského národního parku, která tvrdila, že pitné vody je po roce 1989 dostatek a že staré socialistické plány jsou irrelevantní. Při dnešním pohledu na scénáře dopadu klimatických změn v roce 2050–2100 je zřejmé, že tento ochrannářský optimismus není na místě.

24 Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, s. 13; Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod

Údolí řeky Jizery u Kořenova za vysokého stavu vody

Ministerstvo životního prostředí ale proti vytvoření této územní rezervy neprotestuje. Není totiž řečeno, že jde o rezervu pro přehradu, ale pro akumulaci povrchových vod, což může mít na některých lokalitách i mnohem šetrnější podobu. Princip i praktický účinek ochrany pro akumulaci vody je totiž podobný efektu ochrany v národním parku. Pokud by se jednou přehrada měla skutečně stavět, muselo by proběhnout klasické a úplné hodnocení vlivu na životní prostředí, a to s ohledem na podmínky národního parku a soustavy Natura 2000. Toto posouzení by samozřejmě dopadlo špatně, protože nádrž je zničitelný zásah. V takové situaci by výstavbu přehrady bylo možné povolit jedině tehdy, když veřejný zájem skutečně výrazně a zásadně převáží nad všemi zájmy ochrany přírody. A to je samotné jádro věci.

Ochrana dílčího prvku krajiny, jakkoli cenného, má smysl, dokud existuje jeho krajinný kontext. Co ale v situaci, kdy vlivem drastické změny hydrologického režimu hrozí úplná proměna krajinného rázu v daném povodí? Obávám se, že krajně konzervativní ekologický přístup nedává smysl: teď a tady chránit malou část současné krajiny před opatrným a předběžným záměrem, který chrání krajinný ráz v mnohem širším záběru a bez něhož může právě tento současný krajinný ráz za sto let zcela zaniknout. Reálně hrozí, že to, co někteří ochránci přírody chtějí stůj co stůj bránit teď, s nezanedbatelnou pravděpodobností zanikne jako celek později v procesu, kterému již nebude možné čelit. Představa vyprahlé letní české krajiny, která se podobá té dnešní v Chorvatsku, není ze sci-fi, i když my se toho snad nedožijeme.

Podstatná je i skutečnost, že až do chvíle skutečné stavby přehrady je zájem ochrany přírody a územní rezervy zcela souběžný. V časech, kdy ochrana přírody neměla zdaleka tak silný hlas jako zájem ekonomiky a průmyslu, podařilo se díky vyčlenění pro vodohospodářské účely zachránit před investiční výstavbou právě údolí Jizery. Nový závod na výrobu umělých střívek postavila firma Cutisin v Hrabačově u Jilemnice údajně i kvůli zákazu stavět nové objekty v Dolním Kořenově. Druhým podobným příkladem budiž národní park Křivoklátsko, kde údolí Berounky a přilehlé kaňony nebyly „protazeny“ novými silnicemi kvůli dávnému záměru nacistů postavit v oblasti přehradu pro nadlepšování průtoků pro lepší splavnění Vltavy a Labe. Záměr přehrady je dnes mrtvý, ale vzácná údolí zůstala výstavbou nedotčená.

Na závěr je třeba připomenout několik nepříjemných skutečností. V případě veřejného zájmu platí, ať se nám to líbí, nebo ne, že zájem celku je nadřazen zájmům dílčím. V praxi to znamená, že otázka potřebnosti či nepotřebnosti budoucí nádrže pro zachycení vod Jizery se týká nejen lidí z Harrachova, Kořenova a Pasek, ale ve stejné míře také obyvatel Mladé Boleslavi, Benátek nad Jizerou a díky pitné vodě z Káraného také Pražanů.

Naší jedinou jistotou je nejistota. Nikde není zaručeno, že se klimatické trendy po roce 2050 samy neupraví. Anebo roku 2075 běžně dostupné geoinženýrské technologie umožní modulovat klima přesně podle našich potřeb. Nebo se ukáže, že rostoucí teploty jsou provázány rostoucími srážkovými úhrny, které díky své pravidelnosti nahradí zvýšený výpar. Údolí Jizery tak třeba zůstane nedotčené: asi se změní druhová skladba lesa k větší teplomilnosti, ale unikátní vertikální dvojice z předválečných bunkrů vzor 37 zůstane zachováno těsně vedle cesty s modrou turistickou značkou a silně ohrožení krahujci, ledňáčci, datlové černí, netopýři, čolci a mloci skvrnití budou moci dál obývat nádherný kaňon s hučící řekou. Naší povinností je však být podle principu předběžné opatrnosti připraveni na obě varianty a ani jednu předem nevyloučit.

Zdroje

- ANDĚL, RUDOLF – KARPAŠ, ROMAN a kol. *Frydlantsko: Minulost a současnost kraje na úpatí Jizerských hor*. Liberec: Nakladatelství 555, 2002. ISBN 80-86424-18-9.
- Generel území chráněných pro akumulaci povrchových vod*. Neveřejná pracovní verze dokumentu Ministerstva zemědělství ČR z 10. 11. 2010.
- Hydrologická studie horní Jizery: *Vliv klimatických změn na režim průtoků*. Výzkumný ústav vodohospodářský T. G. Masaryka, ředitel Martin Hanel a kol. Praha, 2006.
- KAŠPÁREK, LADISLAV. *Modelování vlivu klimatických změn na hydrologický režim v České republice* [online]. Prezentace, nedatováno. [cit. 4. 1. 2011]. Dostupné z: www.limmospol.cz/useruploads/files/4-kasperek-modelovani-vlivu-kz.pdf.
- KAŠPÁREK, LADISLAV. *Prognóza kapacity vodních zdrojů v České republice v dlouhodobém výhledu* [online]. Prezentace, nedatováno. [cit. 4. 1. 2011]. Dostupné z: www.hbu.cas.cz/doc/Kasperek-Vodnizdroje-KZ.pdf
- Megalomanská přehrada děsí Krkonoše*. Blesk [online], 14. 6. 2005. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupné z: www.blesk.cz/clanek/zpravy-zajimavosti/32142/megalomanska-prehrada-desi-krkonose.html.
- NEVRLÝ, MILOSLAV. *Kniha o Jizerských horách*. 2. vyd. Ústí n. L.: Severočeské nakladatelství, 1981.
- Plán hlavních povodí České republiky*. Ministerstvo zemědělství. Praha, 2007. ISBN 978-80-7084-632-2.
- PRETEL, J. (ed.) a kol. *Zpřesnění dosavadních odhadů dopadů klimatické změny v sektorech vodního hospodářství, zemědělství a lesnictví a návrhy adaptačních opatření (IV)*, Zpráva o řešení projektu MŽP SP/1a6/108/07 za rok 2010. ČHMÚ, 2010.
- Přehrada Bedřichov [online]. Povodí Labe, státní podnik. Nedatováno. [cit. 29. 12. 2010]. Dostupné z: www.pla.cz/planet/public/vodnidila/prehrada_bedrichov.htm.
- Přehrada Josefův Důl [online]. Povodí Labe, státní podnik. Nedatováno. [cit. 29. 12. 2010]. Dostupné z: www.pla.cz/planet/public/vodnidila/prehrada_josefvdul.htm.
- RIEDER, MARK. *Voda jako strategická světová surovina v multipolárním světě a Evropě: Stav a perspektivy zajištění „vodní“ bezpečnosti EU a ČR*. Prezentace pro V. Pražskou bezpečnostní konferenci „Bezpečnost Evropské unie a České republiky v multipolárním světě a na začátku druhé dekády 21. století“, 20. 11. 2009.
- Seznam lokalit vhodných pro akumulaci povrchových vod: Příloha č. 5 k návrhu Plánu hlavních povodí České republiky* [online]. Nedatováno. [cit. 28. 12. 2010]. Dostupné z: www.stopprehrade.cz/dokumenty/php_seznam.pdf.
- STEJSKAL, JAN. *Nová přehrada v Krkonoších?* Krkonoše – Jizerské hory [online]. 2005, říjen, č. 10. [cit. 30. 12. 2010]. Dostupné z: krkonose.krnapp.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=7338&Itemid=3. ISSN 1214-9381.
- Změna klimatu a mezinárodní bezpečnost*. Dokument vysokého představitele a Evropské komise určený Evropské radě [online]. S113/08, 14. 3. 2008. [cit. 6. 8. 2010]. Dostupné z: www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/sede310308climatechange_/SEDE310308climatechange_cs.pdf.
- Změní se Jizerské hory na Hory přehrad?* MF Dnes [online], 12. 1. 2006. [cit. 3. 1. 2011]. Dostupné z: cestovani.idnes.cz/igcechy.asp?r=igcechy&c=A060111_151220_igcechy_tom.
- ŽÁK, LADISLAV a kol. *Jizerskohorské přehrady a katastrofa na Bílé Desné – Protržená přehrada*. Liberec: Nakladatelství 555, 2006. ISBN 80-86660-16-8.

Konzultace

Ing. Miroslav Král, CSc., ředitel odboru vodohospodářské politiky

Ministerstva zemědělství ČR

Mgr. Mark Rieder, ředitel Výzkumného ústavu vodohospodářského T. G. Masaryka

Ing. Václav Šrédľ, Správa CHKO Jizerské hory a krajské středisko AOPK Liberec

Zkratky

CHKO	chráněná krajinná oblast
KRNAP	Krkonošský národní park
LAPV	lokalita akumulace povrchových vod
MZe	Ministerstvo zemědělství
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
PHP	Plán hlavních povodí ČR
SVP	Směrný vodohospodářský plán

Nizký stav vody v josefodolské přehradě v roce 2010

Libor Stejskal (1977)

Dlouhodobě se věnuje bezpečnostní politice, jejím společenským a environmentálním aspektům, doktríně lidské bezpečnosti, problematice zranitelnosti a odolnosti. Dále se zabývá rolí občanů při zajišťování bezpečnosti v moderní společnosti a reformou bezpečnostního systému. V letech 2010 a 2011 byl členem odborné komise ministra obrany pro přípravu Bílé knihy o obraně ČR. Od dubna 2008 do února 2009 působil jako bezpečnostní expert v Provinčním rekonstrukčním týmu, vedeném Českou republikou v provincii Logar v Afghánistánu. Od roku 2005 je vědeckým pracovníkem Střediska bezpečnostní politiky CESES na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy, kde absolvoval obor veřejná a sociální politika a kde pokračuje v doktorském studiu. Zabýval se historií čs. armády ve 30. letech; je spoluautorem knihy *Drama '38: Opevnění, Češi a Němci, mobilizace na Liberecku v roce 1938*.

Adolf Pech

Osudný lov nadlesního z Nového Města

Karel Nádeník
Nové Město pod Smrkem

*Informační tabule
při turistické stezce na Smrku*

jeho památka nachází, vědělo jen pár znalců. Odkdy visela plechová tabulka s křížkem a jménem postiženého na jednom ze smrků, to se dnes už asi nedozvíme.

Avšak z pečlivě vedené Berg u. Touren Chronik (Kronika hor a výletů), kterou si od roku 1947 psal rodnou němčinou jeden z velkých znalců Jizerských hor, Emil Novák z Nového Města pod Smrkem, se toho dovidáme mnoho. O památce zvané Pechova smrt si postupně zapsal toto:

*Karel Nádeník – nadšený obdivovatel
Smrku – dovedl k Pechovu kameni
již řadu návštěvníků*

Od roku 2000 používají turisté směřující z Nového Města na vrchol Smrku novou, modře značenou stezku. Nabízí nejen lepší výhledy na okolní hory a do Frýdlantské pahorkatiny než ta stará, ale vede i kolem několika přírodních a historických zajímavostí. Jsou to především všechny tři prameny novoměstské kyselky, Kámen republiky z roku 1928 a důležitá křižovatka lesních cest u Streitova obrázku, v sedle mezi Smrkem a Měděncem. V roce 2009 byl v těchto místech pro turisty vybudován za prostředky Lesů ČR přístřešek.

Popisovaná modrá trasa nás odtud vede místy, kde se v roce 1933 odehrála tragická příhoda nadlesního Pecha. Proto bylo další odpočívadlo s informační tabulí a bytelnou lavičí pojmenováno Pechova smrt.

V minulosti sotva kdo procházel starou svážní cestou a ještě méně bylo těch, kteří znali tragický příběh hajného Pecha. O místě, kde se

23. 4. 1966: Od Streitova obrázku jsem šel dál k Reitersteigu (Jeздеcká stezka). Tady jsem přemístil Pechovu smrt o 25 metrů dál východně. Vyhledal jsem zdravý smrkový kmen a tabulku na něj připevnil. Je tu i světleji a svítí sem slunce, takže mohu i fotografovat.

14. 6. 1982, pondělí: Pechova smrt nově renovována. V sobotu mi předal Dietmar (Dietmar Lauer z Desné v J. h. – pozn. autora) novou a pěkně zrenovanou tabulku Pechovy smrti, a tak jsem hned po obědě a kávě (Emilio pil rád sladkou kávu – pozn. autora) sbalil ruksak s nutným náradím a fotoaparát. Na kole jsem dojel

k Semerádtovi a pak pěšky k 2. kyselce. U povaleného Kamene republiky jsem pořídil dva snímky a pak vzhůru ke Streitovu obrázku. Stoupajícím terénem a bez cesty stále nahoru. Tady velké překvapení. Už tu není úzká stezka, ale čtyři metry široká cesta od buldozeru. Samozřejmě se tady už nedá najít strom, na kterém kdysi visela tabulka. Tak jsem ji nyní upevnil na středně silný javor. Určitě východněji než předtím. Toto místo je ale lepší. Sestupuji opatrně ke Streitovu obrázku a stejnou cestou domů. Byla to tříhodinová namáhavá cesta, ale zase jedna povinnost splněna.

20. 9. 1982: Včera kolem 17 hodin mě vyhledali Endler, Kutnar a P. Jakel a sdělili mně, že Pechův „pomníček“ hledali marně. Z jejich údajů jsem málem vyrozuměl, že se pomníček ztratil. Samozřejmě mi to nedalo a dnes odpoledne jsem se tam vydal. Od Streitova obrázku jsem šel nejdříve kus po cestě k Lomnici a pak řídkým vysokým lesem vzhůru. Podhříbky jsem nenašel, dorazil jsem však dobře k rozšířené cestě a po 100 metrech došel k Pechově smrti. Vše je v nejlepší pořádku, tak, jak jsem to před pár měsíci upevnil.

18. 6. 1983: Od Streitova obrázku jsem stoupal kamenitou úvozovou cestou, přes kterou leželo dost spadlých stromů. Došel jsem na Pašeráckou stezku a našel napravo od nové cesty, jen málo kroků uvnitř lesa, správné místo Pechovy smrti. Na kmeni suchého smrku jsou ještě vidět zbytky plechu. Šel jsem dál po nové cestě a musel konstatovat, že jsem se minulý rok při upevňování tabulky hodně zmylil. Byla by tak o 200 metrů východněji a o 50 metrů výše. Pomocí malého sekáčku jsem ji rychle sundal. Tabulku Pechovy smrti jsem pak přidělal na silný buk, asi 10 metrů od starého místa. Na původní suchý smrk jsem desku již nemohl připevnit.

17. 7. 1983: Když jsem 18. 6. 1983 přitloukl tabulku Pechovy smrti zase na správné místo, tedy o 10 metrů západněji, měl jsem sice kladivo a hřebíky, ale nikoliv speciální železko, kterým bych mohl hřebík úplně dotlouci, aniž bych přitom poškodil plechovou tabulku nebo nátěr. Hřebíky jsem proto musel ohnout a to nevypadá pěkně. Tak jsem šel dnes odpoledne znovu k Pechově smrti, vzal si dva papírky, pečlivě je zatloukl a zase je vše v pořádku.

V takovém stavu nalezneme „pomníček“, tedy tabulku, i nyní. A jak ho najdeme? Od zmíněného odpočívadla se dáme po vrstevnicové cestě doleva (na východ). Poté, co začne mírné stoupání (zhruba po šesti minutách chůze), se cesta mění v úvozovou. Po 50 m je po levé straně mezera pro odtok vody a tou se dáme asi 25 metrů dolů svahem, kde stojí vysoký buk s tabulkou.

Vraťme se však na novou turistickou stezku. Po ní nyní ročně procházejí stovky turistů, jejichž cílem je vrchol Smrku. U odpočívadla si mohou na panelu přečíst stručný příběh o loveckém neštěstí, které se událo v lednu roku 1933.

Adolf Pech (narozený r. 1879 ve Ferdinandově) se stal v roce 1906 hajným. Avšak poté, co začala první světová válka, musel narukovat do císařské armády. Byl jedním z těch šťastných, kteří přežili všechny útrapy hrozného vojenského konfliktu, a zdravý se vrátil domů k rodině a do jizerskohorských lesů. Po vzniku Československé republiky se stal

*Současná podoba Pechova pomníčku
na svahu Smrku*

V kalendáři byl pátek 27. ledna 1933. Tento den byla na severním úbočí Smrku naplánována naháňka na vysokou. Sraz účastníků lovu byl na křižovatce lesních cest zvané Streitův obrázek. Postupovat se mělo jižním směrem ke Smrku. Byla pořádná zima, sníh vrzal pod nohama lovců a honců.

Vlastní naháňka začíná a má zatím normální průběh. Potom obstupují profesionální lovci leč. Nadlesní Pech, dobrý znalec poměrů v daném místě, vede skupinu honců. Musejí se obtížně prodírat sněhem zapadlou houštinou. Vytrvale ohybají větve smrků, aby tak mohli lépe proklouznout hustým lesem. Tu třeskne rána! Větve se vymršťují, avšak místo jelena se vypotácí nadlesní Pech. Je smrtelně zasažený...

Lov je předčasně skončen! Nešťastný střelec, revírník z Bílého Potoka (viz Heintschlova kronika), stojí nad ubohým hajným. Kulka prošla žaludkem a roztrhala játra. Co teď? Účastníci lovu rychle zhotovili nosítka ze smrkových větví, aby mohli odnést těžce zraněného Pecha na sáně, které se jim podařilo náhodou sehnat od svázeče dříví. Na nich byl po cestě s případným názvem – Smuteční stezka – dopraven ke kraji lesa a dále do Nového Města pod Smrkem.

Kolikrát jen nebohý hajný kráčel po Smuteční stezce! Tentokrát jí zkrápí krev umírajícího, to poslední, co svému lesu mohl dát. Ve městě mu poskytuje obvodní lékař MUDr. Dorschner první pomoc a místní přepravce Kubík ho veze do Okresní nemocnice ve Frýdlantě. Přes veškerou snahu lékařů mu však není pomoci. Adolf Pech si ještě přál, aby zavolali jeho blízké, ale ani tuto prosbu mu už nikdo nemohl splnit.

Nejvýše postavená osoba v hierarchii pracovníků státních lesů ve Frýdlantě, ředitel Josef Siegmund, ve své posmrtné vzpomínce nazvané Konec lovu, z níž bylo ve shora uvedených větách nejvíce čerpáno, píše:

V půl šesté večer vysvobozuje milosrdný Bůh trpitele z jeho nesmírného utrpení. Nadlesní Pech je mrtev! Milý dobrý příteli! Pokládám poslední zelenou ratolest na tvůj

státním zaměstnancem Lesní správy ve Frýdlantě a za svědomitou službu byl povýšen na nadlesního. Byl znám jako silný a zdravý muž, jenž dobře snášel rozmary počasí. Pocházel z rodiny, jejíž někteří členové se dožili úctyhodného věku. Tak například jeho babička zemřela v 98 letech a otec v 84 letech.

Také jeho péče o zvěř a les byla příkladná. Staral se nejen o novou výsadbu mladých stromků, ale nechával proklesit a vyčistit houštiny, vyřezat nemocné a neužitečné stromy, aby ty zdravé měly dostatek místa a slunce. V lese odsloužil 27 let. Byl jeho domovem a domem zároveň. A tak v něm muselo být vždy pěkně čisto. Velkým oceněním pro něho byla skutečnost, že novoměstské poleší bylo dáváno za příklad jiným a bylo vzorem pěstování lesních kultur. Na tom měl nadlesní Pech velký podíl. Jak přísný byl k sobě, tak neúprosný byl ve službě.

hrob. A pláči nad tebou, kterého jsem měl rád jako svého bratra. Pravá láska k domovu, věrná láska k lesu a zvěři byly naším společným poutem. Pevný ve víře a v lásce ke své hodné ženě a svým dětem, nestrpěl nic falešného, nestrojený ve slově a konání, tak jako náš krásný domovský les, kterému vždy rozuměl, protože on rozuměl jeho řeči jako málokdo jiný. Až někdy na konci těchto pozemských dní zazní poslední halali a svatý Hubert zavolá své věrné učedníky ke vždy veselé poslední leči, pak vím, že tam nebudeš chybět, neboť tvá krev ulpěla na tvém zeleném kabátu, který jsi nosil se ctí až k hořkému konci! Domovským lesem se nese šepot a pláč. Tvůj domov naříká nad svým nejlepším a s ním pláčou všichni, kteří tě ze srdce milovali.

V sobotu, den po tragické události, vychází ve Friedländer Zeitung ve sloupci Zprávy z Nového Města sdělení, které přebírají i regionální noviny Liberecka a Jablonecka:

Na lovu postřelený

Mimorádné, politováníhodné lovecké neštěstí se událo včera v pátek mezi 12. a 1. hodinou v poledne. Byl jím postižen 53letý nadlesní Adolf Pech, všeobecně vážený a oblíbený muž, bydlící v Novém Městě pod Smrkem, Waldrand č. p. 74 (dnes neexistující ulice - pozn. autora) ve službách státní lesní správy. Neštěstí se stalo na křižovatce Jezdecké stezky a Smuteční stezky, nedaleko Streitova obrázku, v lese směrem k Smrku. V důsledku politováníhodného omylu při druhé leči tam dostihla kulka jednoho z účastníků lovu, pana Pecha. Tak vážně jej zasáhla do břicha, že se zhroutil. Neštěstí se prý stalo proto, že se mezi nadlesním a nešťastným střelcem pohyboval jelen. Těžce zraněný byl okamžitě transportován do Nového Města, kde mu byla obvodním lékařem Dr. Dorschnerem poskytnuta první pomoc. Autem místního přepravce byl panem Kubíkem nešťastník odvezen do Okresní nemocnice ve Frýdlantě, kde musela být okamžitě provedena operace. Těžce zraněný je otcem provdané dcery a nezletilého syna.

Ve středu 1. února 1933 vychází další číslo Friedländer Zeitung a na 4. straně najdeme krátké sdělení:

Svému zranění podlehl státní lesník pan Adolf Pech ve svém 54. roce. Jak bylo oznámeno uplynulý pátek, byl nešťastným přehlédnutím jednoho z účastníků honu postřelen v lese pod Smrkem a se zásahem do břicha odvezen do frýdlantské okresní nemocnice. Bohužel nebylo možné život zraněného zachránit. Tělesné pozůstatky mrtvého, který přišel tak náhle a tragicky o život, byly uloženy k poslednímu odpočinku na hřbitově ve Ferdinandově.

O tři dny později, v sobotu 4. února 1933, se objevuje ve stejných novinách poděkování pozůstatkům.

Statt Ratten.

Danksagung.

Anlässlich des unerwartet frühen Ablebens unseres innigstgeliebten Vaters, Groß- u. Schwiegervaters, bezw. Schwieger-sohnes, Onkels und Schwagers, Herrn

Adolf Pech,

staatlicher Oberheger,

sagen wir Allen, die uns in den Tagen des größten Leides ihre Teilnahme bekundeten und dem lieben Verstorbenen das ehrende Geleite zur letzten Ruhestätte gaben, unseren herzlichsten Dank. Ganz besonders danken wir der hochw. Geistlichkeit von Gainsdorf für die Führung des Kondultes, der Direktion der staatlichen Forste und Güter in Reichenberg, Herrn Oberforstrat Dr. Müller sowie den Angestellten der Staatsforstverwaltung in Friedland, allen seinen Berufskollegen, den Organen der Gendarmerie, Finanzwache und den Abordnungen der übrigen staatlichen Ämter. Allen nochmals innigsten Dank.

Die tieftrauernden Hinterbliebenen.

Neustadt a. T., Ferdinandstal, im Febr. 1933.

Poděkování

V souvislosti s nečekaným skolem námi vroucně milovaného chotě, otce, dědečka, tchána, zete, strýce a švagra, pana

Adolfa Pecha,
státního nadlesního,

vyjadřujeme všem, kdo nám ve dnech největšího žalu projeví účast a drahého zesnulého doprovodili k místu posledního odpočinku, srdečný dík. Obzvláště děkujeme vysokému duchovenstvu z Hejnic za vedení průvodu, Ředitelství státní lesní správy a statků v Liberci, panu vrchnímu lesnímu radovi Dr. Müllerovi, jakož i zaměstnancům Státní lesní správy ve Frýdlantě, všem kolegům, orgánu četnictva, finanční strážní a delegacím dalších úřadů. Všem ještě jednou vřelý dík.

Hluboce truchlící pozůstali
Nové Město p. Sm., Ferdinandov, v únoru 1933.

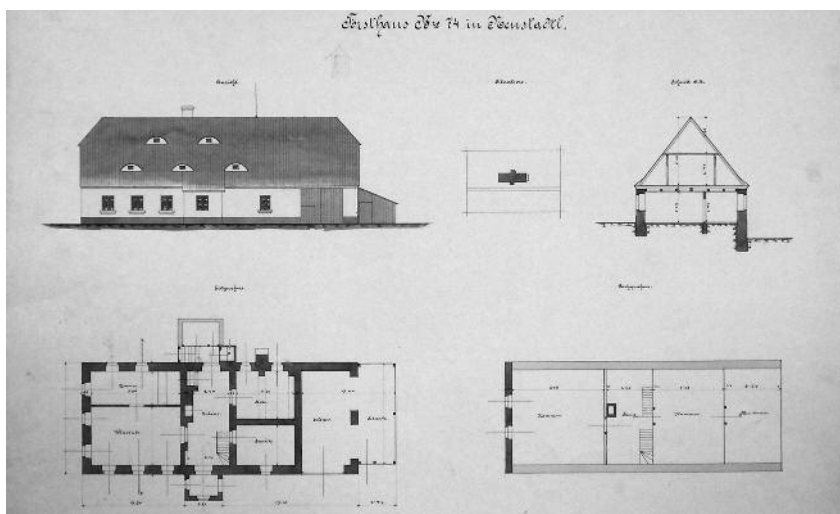
Tolik oficiální údaje z regionálního tisku Friedländer Zeitung 1933. Existuje však ještě jedna verze, jak došlo k nešťastnému výstřelu na nadlesního Adolfa Pecha. Tu sepsal kdysi Emil Novák a ze svého archivu mi ji poskytl Herbert Endler.

Pod článek opsaný z novin si Emil Novák poznamenal: *Mnohé je chybné!* A mimo jiné dodává: *Pech si přes hlavu a ramena přetáhl starý pytel jako ochranu před sněhem, když prolézal mladými smrčkami. Takto sehnutý vyšel na stezku a nešťastný střelec jej pokládal za zvěř!*

Bývalá Pechova hájenka na Slezské cestě. Zůstal tu po ní jen mohutný jasan.

Hajný Pech bydlel se svou rodinou v hájence č. p. 74, v tehdejší ulici Waldrand, v místě, které je dodnes na okraji lesa při Staré slezské cestě. Paní Antonie Pechová se brzy po smrti manžela odstěhovala a hájenka zůstala do roku 1940–1941 neobydlená. Potom se do ní přistěhovala z Ludvíkova početná rodina lesního dělníka Josefa Ressela. Po roce 1946 se

Stavební plán Pechovy hájenky je uložený ve Státním oblastním archívu Litoměřice, pobočka Děčín-Podmokly

však museli vystěhovat a v objektu bydleli jistý čas brigádníci. V padesátých letech minulého století byl neobydlený objekt armádou stržen.

Sotva mohl někdo předpokládat, že by se v souvislosti s popsánými událostmi dalo ještě něco nového objevit. Opak však je pravdou!

Když jsem v roce 2004 otevřel osmé číslo měsíčníku Krkonoše – Jizerské hory, překvapil mě obsáhlý článek Herberta Endlera a Otokara Simma nazvaný Poodhalené tajemství smrti nadlesního Adolfa Pecha. Ještě tentýž den jsem sedl na kolo, dojel ke Streitovu obrázku, abych si na vlastní oči prohlédl nejnovější objev – Pechův kámen.

Kolem tohoto kamene jsem přešel mnohokrát, avšak nikdy mě nenapadlo se tam zastavit, natož se podívat na jeho odvrácenou stranu. Abych se o neočekávaném nález dověděl něco více, poprosil jsem Otu Simma, aby mi o tom napsal. Vyjímám z jeho dlouhého líčení, jak jednoho květnového dne roku 2004 procházel s přítelkyní po nové stezce na Smrk.

Po pár stech metrech od Streitova obrázku se vpravo u cesty nachází nevysoký kámen. Nakrátko u něj zastavujeme, z batohu vytahujeme láhev s pitím. Ještě předtím, než se vydáme na další cestu, rozhodnu se – tak jako vždycky – nápadný kámen obejít a podívat se na jeho odvrácenou stranu. Rozhrnul jsem husté a pichlavé smrkové větve (v roce 2006 už byly pichlavé smrčky vyřezány, pozn. autora) a v tom okamžiku ve mně zatrnulo: na vislé ploše zčernalého balvanu byl vytesán kříž a nápis Adolf Pech 1933!

Kde se ten nápis na kameni vzal? Nikdy jsem o ničem podobném neslyšel ani nečetl. A přeci tu je, a hned vedle cesty! Je zcela jisté, že se nejedná o žádnou novodobou napodobeninu! Proč by se také někdo namáhal? Hlavou se mi honí myšlenky a říkám si: je vůbec možné, aby tenhle nápis upadl zcela v zapomnění? A je-li tomu

opravdu tak, pak se jedná o nález, který bude mezi „pomníčkáři“ hodnocen jako „objev“ posledních desetiletí.

Celý příběh by mohl skončit, kdyby se po několika letech nezačalo proslýchat, že se objevil kdosi – víceméně neznámý, kdo tvrdí, že nápis do nepoddajné žuly (blok je z velice tvrdého materiálu) před lety vytesal. Kámen se nachází v místech, kam dříve sotva kdo přišel, snad ani na houby sem nikdo nechodil, protože v těch místech žádné nerostou. V 80. letech minulého století byly všechny smrky pokáceny a vysázen nový druh – smrk pichlavý. Snad si onoho nápisu všiml některý z lesních dělníků, nikdy však o tom nemluvil, protože ho to nijak nezajímalo. Kladu si ale otázky. Je-li znám autor nápisu, pak nevím, proč se brání tomu, aby bylo zveřejněno jeho jméno? Proč by někdo vyvinul takové úsilí, a pak se snažil vše utajit? Třeba se časem vše vysvětlí...

Památka na svahu Smrku, která připomíná tragickou smrt nadlesního Pecha, tady bude ještě dlouho a za nějakou dobu bude každému jedno, jestli byla vytvořena několik desetiletí po oné události. Je to skromné a pěkné připomenutí místa, u něhož se třeba na chvíli zastaví zvědaví turisté, kteří při výstupu na Smrk půjdou po této nedávno vytyčené stezce.

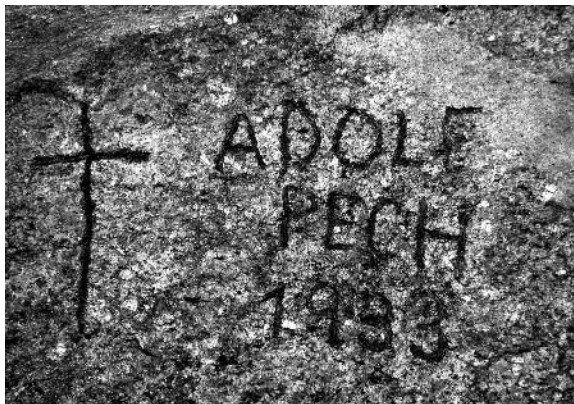
Literatura:

Friedländer Zeitung, ročník 1933.

NOVÁK, EMIL: *Wandern, Klettern, Skifahren* (od 17. 1. 1954 do 31. 7. 1966),
nevydaný rukopis.

NOVÁK, EMIL: *Berg- und Touren Chronik* (od 1. 2. 1980 do 8. 4. 1989 – poslední zápis),
nevydaný rukopis.

HEINTSCHÉL, FRANZ: *Chronik von Neustadt und Umgebung nach eigenen Aufzeichnungen*, nevydaný rukopis.

Detail Pechova kamene

Titulní strana článku:

V roce 1978 se Pechova památka nacházela ve smrkovém porostu

Na pomníčky s čokoládou

Oldřich Mertin

Horní Planá

Nedá se říct, že by nás pomníčky dostaly do hor, ale dostaly nás jinak. Máme je rádi, protože k těm našim Jizerkám patří stejně, jako kdysi i my...

Vše začalo už dávno, v době mé puberty, kdy jsme s rodiči skoro každou neděli (soboty tehdy ještě volné nebyly) vycházeli na stinné pěšiny zelených hřebenů Jizerských či Lužických hor. Směr byl volen náhodně, podle odjezdu autobusu nebo vlaku. Nedělní obědy v lese, s vůní parků a pevného lihu ze skládacího vařiče, se mi pak nadlouho vryly do paměti jako jediná možnost, jak trávit víkendy. Není divu, že jsme později tyto zvyklosti přivedli k dokonalosti...

Po mém služebním přeřazení do Nového Města pod Smrkem mi bylo jasné, že hory z téhle strany budou ještě blíž a nedotčenější než při nástupu od Liberce. Pomohla nejen dobrá dostupnost mapových podkladů velkého měřítka z vojenských zdrojů, ale i kamarádský Jarda Čech, který v minikasárnách v Hajníšti našel svoji druhou rodinu. Pro hory se brzy zapálil tak, že jsme jednou v zimě s několika vojáky absolvovali noční lyžařský přechod ze Smědavy přes hřebeny až pod Smrk a kolem Tišiny a Kyselky do Nového Města. Noc s úplňkem a milionem hvězd byla nad všechny pohledy...

Doba rozvoje cyklistiky byla v začátcích a horské kolo teprve čekalo na svůj objev. Zato výpravy s kočárkem po lesních cestách (psal se rok 1970 a dcerce bylo něco málo přes rok) se nám zdály být příhodné pro zkoumání okrajových partií hor. Výjimkou byl ale jeden výlet na Smrk, který vedl po „lavičkové cestě“ nahoru a zpět Nebeským žebříkem a přes Tišinu do Nového Města. Byla to naše téměř první a seznamovací cesta na Smrk a pomníčky jsme zatím vnímali jen jako náboženskou symboliku. I když o jistých souvislostech jsme již přemýšleli. V ten den se nám ale vše slilo v jeden pocit: rychle se dostat z vrcholu domů, protože bouřkové mraky se už hnaly a zakrátko také ukázaly svou sílu. Průtrž mračen změnila střed cesty v horskou bystřinu, ve které sportovní kočárek nadskakoval

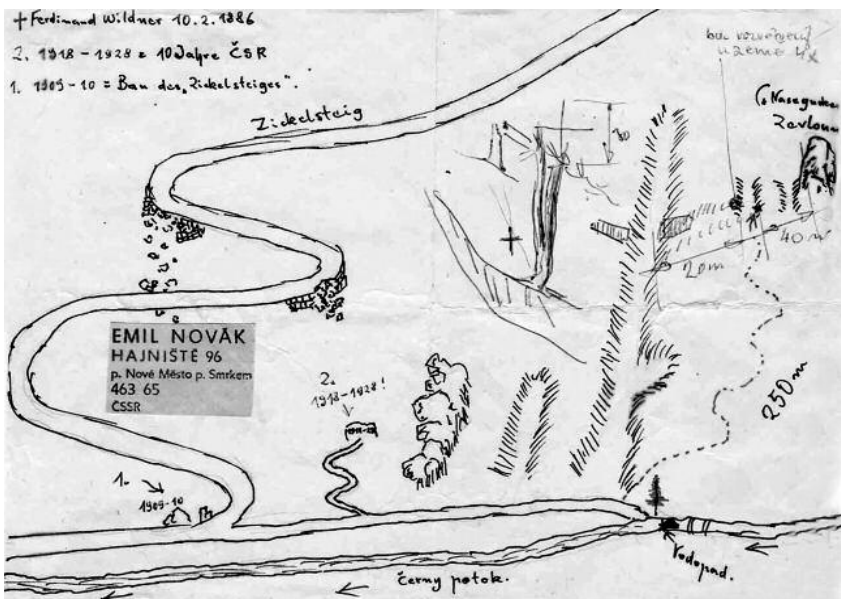
i s malou a stále spící dcerou chráněnou igelitovým přehozem. Byla to důležitá lekce pro pozdější volbu výbavy na „expedice“ za pomníčky.

Ten vztah ke kopcům se pak už jen prohluboval. A do toho se ještě jako droga vloudila „pomníčkománie“, která přerostla očekávání i rámec našich rodinných výletů a stala se pro nás na několik let i životním stylem.

*Láska k horám byla významným vkladem, který rodiče dali svým dětem
Olině a Oldovi na cestu životem*

Při jedné cestě po horách jsme náhodou potkali na úbočí Smrku dva poutníky, otce se synem. V ruce měli značně používanou knihu Miloslava Nevrlého s přílohovou mapou a bylo očividné, že v hledání pomníčků jsou daleko. A právě oni nás překvapili otázkou, jestli nevíme, kde je Pechova smrt. Protože jsme tabulku s tímto jménem právě před chvílkou

„Emilio“ Novák byl nadšeným horolezcem, vyznavačem mnoha lyžařských disciplín a znalcem fyzerek. Od 60. let minulého století se intenzívně věnoval vyhledávání a opravě pomníčků. Své znalosti ochotně předával jiným, s nimiž sdílel i radost z úspěšných nálezů.

minuli, dali jsme jim zasvěcenou odpověď. Uznání nás neminulo, a to byl zřejmě rozhodující impuls ke všemu dalšímu...

Tehdy jsme netušili, o čem s takovým zápalem mluví, ale po pár otázkách a odpovědích jsme objevili novou náplň pro naše výlety s dětmi. Byly tehdy ještě školáky, ale už dost rozchozenými a neprotestujícími ani v kopcích. Na počátku všeho bylo zakoupení prvního vydání Nevrlého *Knihy o Jizerských horách*. Knížka se pak na několik let stala nezbytnou zátěží batohu. Uchvátila nás touha nacházet poklady v podobě odkazu pracovitých a skromných lidí, jimž nebylo zatěžko vylézt na krkolomnou skálu a bez akunářadí a vidiových vrtáků ukotvit v žule památku, která bude s pietou navěky připomínat, že zde došlo k události, jež nemá být zapomenuta. K tomu se přidala i snaha památky vyhledávat systematicky, v nějakém pořadí, a vytvářet jednoduchou dokumentaci a fotoarchiv.

Naše evidence začínala stručným popisem z Nevrlého knížky typu „...v 35. oddělení frýdlantského polesí na svahovém odpočinku mezi buky je nenápadná tabulka s nápisem...“ Později dala podnět k širšímu pojetí dokumentace ve formě kartotéky. V ní měl každý pomníček svůj list s číslem, přístupem, nákresem a fotkou a s datem nálezu.

Pravda, některé pokusy byly i marné a jiné byly úspěšné až po několika letech a s pomocí další generace. Největší trápení, ale o to větší radost nakonec jsme prožívali při hledání Kauschkovy památky. Hledali jsme ji opakovaně a na více než jedné skále, až jsme se

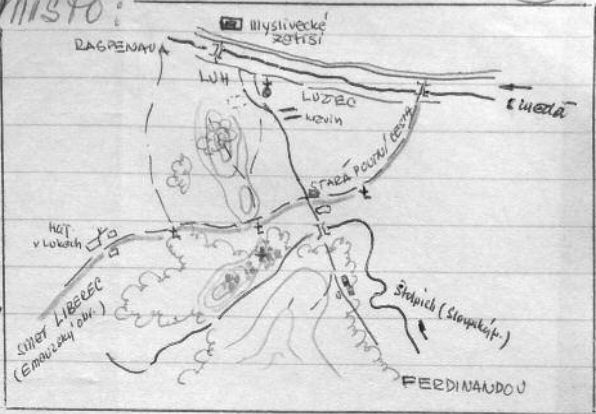
WILDNERŮV KŘÍŽ V LUHU

113

POPS

MÍSTO:

o malé zrušeno z
 EKVU nebo odstavu
 planu z LUTU (přes
 st. u MYSLIVECKÉHO
 FIED) dojde k
 kříži (jednoduchý
 kruh s 4 st. 728) na
 Městské jízdní cestě.
 Městské jízdní cestě
 podléhá dle po
 rodu. Původem na
 REEČ a po 100m
 i křížem na místě
 kříže (s 4 st. 728)
 křížem s 4 st. 728
 křížem s 4 st. 728
 křížem s 4 st. 728
 křížem s 4 st. 728

le usmívá i cizí ok. Jízdní (STOLPICH)
 le i velkým převisem s 1,5m vysokým křížem z červených křížů - otěp
 dle ☺ i vlnitým usmíváním.

Jedna ze stránek „rodinného klenotu“ -
 dokumentace o vyhledávání jizerskohorských pomníků,
 kterou v 80. letech pečlivě prováděl Oldřich Mertin

rozhodli požádat o pomoc přítele hor a „profesora pomníčků“ Emila Nováka z Hajniště. Dostali jsme od něho dopis i navigaci, která nás dovedla tam, kde jsme už předtím tolikrát byli, jen jsme nečekali, že se musíme dívat mnohem výš nežli obvykle. Právě tenhle „pomníček“ se nám nejdéle skrýval v korunách stromů pod jednou z okrajových skal Poledních kamenů, zvanou Náhrobek. Až po deseti letech od prvních pokusů ho našla manželka se synem. Nejspíš jsme po něm měli pátrat později na podzim, kdy přirozený kryt listnatých stromů již opadal.

Nejpříhodnějším obdobím pro hledání pomníčků se nám zdál být začátek zimy. Při opadaném listí a sněhovém poprašku byly naše cíle zřetelnější nežli v bujných porostech, kterých v té době byla ještě přesila, a obaleč modřínový teprve čekal na svou příležitost. Šustění listí pod nohama a západy slunce byly však kolikrát jediným lékem po neúspěšné expedici za nejedním pomníčkem.

Některá hledání měla i svá „dramata“. Pod skálou Zevloun jsem se na hodinu ztratil při hledání Wildnerova křížku. Mně ten čas ubíhal mnohem rychleji než zbytku výpravy, a tak jsem přišel o čokoládovou prémii a dostal i malou lekci. Hory ale tohle snášejí dobře, jen lidé jsou lidé a musí si umět počkat.

Jindy jsme způsobili informační šum, to když děti měly ve slohové práci líčit zážitky z vikendu. Ty naše líčily se svou dětskou vypravěčskou neobratností nález křížku Aničky Richterové. Ta kdysi v lese zemřela a na kamení prý tuto událost připomíná otisk její ručičky. Vyděšené, pomníčků neznalé novoměstské paní učitelky se nás, rodičů, pak ptaly, jestli jsme v horách opravdu našli mrtvé dítě...

Ať už byl průběh hledání jakýkoli, nemohl být nikdy porušen pomníčkový zvyk, který časem nabyl rozměru rituálu. Každý si u pomníčku našel pohodlné místo a z kletru (horo-lezeckého batohu z rezného plátna a s koženým dnem) přišla na řadu čokoláda „pomníčkovka“. Nechyběla ani Nevrlého knížka a přečtení příběhu nebo i celé kapitoly. Potom ještě několik náčrtů a popis do dokumentace, svačina (vždy kus „lovečáku“, dětní uznávaného jako přejetý salám) a pokochání se přírodou. Z úspěšné zastávky jsme odcházeli posílnění na duchu i na těle. Zastávky při neúspěšném hledání byly zajímavé tím, že jsme se stále rozhlíželi, abychom tak snadno neopustili naději, že tady to někde přeci... Nakonec i v takovém případě přišla na řadu čokoláda, aby děti neztratily motivaci; ale jak čas ukázal, motivaci měly a hory je už dostaly taky.

*Krop-Seffův kříž
na jižním svahu Holubníku*

Po návratu domů nastal další rituál, zpracovatelský. „Ulovené“ pomníčky se musely z poznámek v mapě a notýsku za čerstva přenést do hlavní karty, rychle vyvolat v koupelně film a udělat místo pro koupání dětí. Konec dne byl vždy optimistický, protože i bez „pomníčku v kletru“ bylo tolik dobrého po těle i na duši, že bolavé nohy a nějaká ta vlhkost z deště nehrála žádnou roli. Pravdou ale je, že pomníček byl pomníček. Nahradit ho v ten den nemohl ani milovaný míříčkový koláč, i když to byla velká konkurence...

*Streitův obrázek na starém buku,
z něhož tu zůstalo jen ztrouchnivělé torzo*

Nález památky býval někdy okořeněn i objevením „skleničky“ ukryté v jeho těsné blízkosti, se vzkazy od jiných nadšenců. Upozornili nás na ně dva liberečtí študáci, které jsme u jednoho pomníčku potkali. To znamenalo hlavně pro děti zesílené těšení na další víkend v horách, na pomníčky se skleničkou a zápisy v nich.

V té naší prvotní dokumentaci bylo brzo jasné, že ji neunese sešit. Nebylo možné vkládat nové pomníčky a fotky ho čím dál tím víc otvíraly. Proto přišla na řadu kartotéka formátu A5, která v této podobě přečkala až dodnes a je stále milou vzpomínkou na období života pod Jizerskými horami.

Po třiceti letech

K popsané době se váže i jedna novodobá, ale neméně zajímavá pomníčková příhoda. Malá Olina, zakalená nepohodou a za bouřky v kočárku na Nebeském žebříku, dorostla během let do školačky v Novém Městě pod Smrkem a život ji později nasměroval k poslání učitelky v malém městě u Benešova.

Před pár lety se v rámci týdenní školy v přírodě rozhodla vzít své páťáky do kraje pod Jizerskými horami. A kam jinam než do Nového Města pod Smrkem. Blíž k pomníčkům a odkazu svého učitele, pana Nádeníka, který přijal pozvání a její třídu zaujal vyprávěním o horách stejně jako před lety ji. Nešlo už jinak než se s dvaceti dětmi vypravit do hor za stejným cílem jako kdysi my. Cesta vedla symbolicky k místům, kde to všechno začalo – k Pechovi. Tentokrát ale ne k tabulce na buku, ale k nedávno objevenému Pechovu kamenu nedaleko Streitova obrázku. Vedení pana učitele bylo neomylné – odkrokoval čtyři sta metrů po modré značce. Děti byly jak u vytržení, když u Pechova kamene našly malý vzkaz, zatížený kamínky: „Olino, tady je Pechův kámen.“ To pan učitel Nádeník si přivstal, předběhl výpravu školáků a přichystal krásné překvapení.

A jelikož se vše opakuje, tak i tentokrát po nalezení Pechova kamene pokračovala celá skupina na Smrk, dnes ozdobený rozhlednou, a zpět po Nebeském žebříku přes Tišinu ke Kyselce, když se spustil prudký liják a silná bouřka. Benešovští páťáci, pod vlivem vyprávění pomníčkových příběhů, se starali hlavně o to, zdali tu taky budou mít pomníček, kdyby na ně náhodou spadl „bleskem zlomený, mohutný smrk“...

V Nové Vsi nad Nisou mají na památku NOS

Jaroslav Lubas

Nová Ves nad Nisou

Nová Ves nad Nisou s osadou Horní Černá Studnice je malou obcí nacházející se na jižním okraji Jizerských hor. Na jihu je ohraničená Černostudničním hřbetem, na severu pak méně výrazným hřbetem Novoveským. Návštěvníka dokáže překvapit nejen řadou hezkých míst s jedinečnými výhledy, ale i milými zákoutími skrytými v dosud zachované přírodě s množstvím vlhkých luk, lužních lesíků a s řadou chráněných rostlinných druhů. V lesích a podél starých cest můžeme dodnes najít spoustu drobných památek a zajímavostí.

Málokterá památka či turistická zajímavost naší obce však měla ještě v nedávné minulosti to štěstí, aby našla svého ochránce či soustavnou péči. Po druhé světové válce byla naše společnost vedena ke zcela jiným potřebám než k láskyplné péči o dědictví předků. V pohraničí byl tento vztah navíc poznamenán poválečným odsunem většiny původních obyvatel. Památky byly odkázány na úsilí nadšených jednotlivců, a pokud se našli, pak je před nimi nutno s úctou smeknout.

Teprve po změně společenských poměrů se otevírá prostor pro aktivity nejrůznějších spolků a občanských sdružení, jež nalézají podporu u obcí, nadací i mecenášů.

Pojďme se podívat ke třem památkám, kterým se nedávno podařilo vrátit ztracený lesk. Všechny tři byly rekonstruovány úsilím členů Novoveského okrašlovacího spolku (NOS) a s finanční podporou obce Nové Vsi nad Nisou a Libereckého kraje.

Památka obětem 1. světové války

Při silnici, která protíná osadu Horní Černá Studnice, stojí u dvou buků památník místních obětí 1. světové války. Půjdeme-li od Dolní Černé Studnice k Nové Vsi, zahlédneme ho vpravo u silnice. Pomník byl prvním ze tří, které obětem války postupně v Nové Vsi nad Nisou postavili.

Pomník obětem 1. světové války v roce 1923

Jako vzpomínku na padlé spoluobčany ho v roce 1923 zřídila tři místní sdružení – spolek dobrovolných hasičů, místní okrašlovací spolek a pěvecký spolek Liederkranz. Jen Horní Černá Studnice přišla na evropských bojištích o osm svých mužů z celkového počtu zhruba 270 obyvatel. Kamenické práce tehdy provedl zdejší kamenický mistr Josef Hrdlička starší.

Po druhé světové válce byl pomník poškozen, deska s jmény padlých zmizela neznámo kde. Měl však ještě štěstí – dvě další podobné památky, nalézající se v Nové Vsi, byly zničeny úplně.

V roce 1986 přišel místní starousedlík a patriot Rudolf Haupt s iniciativou pomník opravit. S pomocí novoveského

Pomník před obnovou a při slavnostním odhalení v roce 2008

kameníka Rostislava Dvořáka st. ho opravili tak, jak tehdy dovolovaly poměry a možnosti jednotlivců. Zajistili osazení mramorové desky s křížem a letopočtem 1914–1918.

V roce 2008 se podařilo památku celkově zrekonstruovat. Na obnově se podíleli zejména členové a příznivci Novoveského okrašlovacího spolku, finanční pomoc pak poskytla obec Nová Ves a Liberecký kraj. Také tentokrát byl u toho zdejší kameník Rostislav Dvořák, jemuž byli k ruce synové Rostislav a Daniel a novoveský zámečník Jaroslav Lubas st.

Den znovuoživení naplánovali zástupci obce a okrašlovacího spolku na sobotu 15. listopadu 2008. Termín si nevybrali náhodou – ve stejném týdnu jsme si připomínali devadesáté výročí ukončení první světové války. Za hojně účasti veřejnosti památku vysvětil páter ThLic. Michal Podzimek, Th.D. Slavnostní rámec podtrhlo vystoupení Příležitostného pěveckého sdružení vedeného Magdou Holou z Nové Vsi nad Nisou a k dobré atmosféře přispěla i účast členů Klubu válečné historie z České Lípy v dobových uniformách.

U Anastázového Tondy

Vydáme-li se ze středu Nové Vsi po silnici zpátky k Dolní Černé Studnici, odbočuje po pár stech metrech kolmo doprava místní komunikace. Koho by napadlo, že právě tahle prašná cesta byla kdysi jednou z nejdůležitějších dopravních tepen bývalého smržovského panství. Do roku 1810 procházela přes Horní Černou Studnici ve směru od Prahy a Turnova stará formanská, tzv. Pražská cesta. Vedla strmými, po většín část roku obtížně sjízdnými partiiemi Horní Černé Studnice. Od uvedeného roku se nejprudšímu stoupání přes Horní Černou Studnici vyhýbala velkým obloukem nově vybudovaná komunikace, vedoucí od Dolní Černé Studnice právě tudy.

Popojdeme tedy po této kdysi důležité cestě několik desítek metrů. Zleva mineme zahrádkářskou kolonii a zprava tzv. Květinový domek a bývalou hasičskou zbrojnici. Poté dojdeme ke dvěma statným jírovcům, které mezi sebou chrání boží muka z roku 1814, novodobě nazvaná U Anastázového Tondy. Název byl odvozen od původního pojmenování Bei Anastas Tönnl.

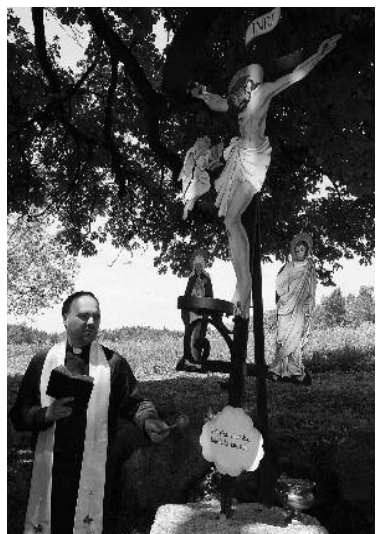
Stojí naproti místu, kde se až do požáru v roce 1947 nacházela Knoblochova usedlost, jedna ze tří nejstarších v dolní Nové Vsi. Boží muka tady byla postavena čtyři roky po vybudování nové silnice. Kříž však původně stál zhruba o sto metrů východněji, tedy při křižovatce, ze které jsme sem odbočili.

Po roce 1870 vyrostla u staré křižovatky menší chalupa, již zmíněný Květinový domek. V ní byl provozován hostinec, kde pro potěchu hostů zajišťovaly obsluhu „děvčata-čísnice“. To se ovšem nelíbilo smržovskému vikáři Ignáci Knoblochovi, potomku zmíněných majitelů staré usedlosti, a proto dal boží muka přemístit blíže svému rodovému stavení. Současně zde vysadil i ony dva jírovce.

Krátce po druhé světové válce tedy stará roubená usedlost lehla popelem a na jejím místě vznikla – dnes už naštěstí bývalá – obecní skládka. Kříž vandalové zničili a z božích muk postupně zbylo jen křovisky zarostlé torzo v podobě členitého žulového podstavce, jehož spodní stupně zcela zmizely v nánosech všeho možného.

V roce 2008 byla památka celkově obnovena. Nový kříž vykoval podle staré fotografie Jaroslav Lubas starší, korpusy a stříšku zhotovil jeho syn Pavel Lubas, znovu usazený kamenný podstavec opískoval Petr Tyl, postavy na korpusy namalovala Iveta Lišková.

Slavnostní odhalení obnovené památky proběhlo 6. června 2010. Také tentokrát vystoupilo Příležitostné pěvecké sdružení a boží muka vysvětil páter Michal Podzimek.

*Boží muka u Anastázového Tondy
v letech 1946, 2007, 2010*

Pramen Lužické Nisy

V Nové Vsi najdeme též jeden ze zdrojů Lužické Nisy. Pramen Nisy je zde zmiňován jako Neisborn poprvé již na mapě z roku 1713. Na známé Müllerově mapě Čech z roku 1720 je uveden jako Neissbronn. Jak se lze dočíst ve starém popisu maloskalského panství, byl pramen označen nápisem na kameni patrně již kolem roku 1850. Přibližně od roku 1900 užívá Nová Ves nad Nisou znak se stylizovaným pramenem Nisy.

O zvelebení místa se významně zasadil především dřívější Novoveský okrašlovací spolek, jehož členové se myšlenkou osadit nad pramenem Nisy pamětní desku zaobírali již od roku 1899. Rozdílné představy spolku a majitele pozemku ale realizaci záměru posunuly o tři desetiletí.

V roce 1929 zpřístupnil Novoveský okrašlovací spolek pramen Nisy cestou a o rok později, 29. června 1930, tu při lidové slavnosti odhalili pomník. Po druhé světové válce kdosi doplnil vedle německého, do kamene tesaného nápisu „Neissequelle 1930“ barvou psaný český text. Tak vše vydrželo několik desetiletí, neudržovanou louku s pomníkem ovšem postupně pohltila bujná zeleň.

V roce 1980 byl původní nápis nahrazen novou bronzovou pamětní deskou a o sedmáct let později, v roce 1997, byl prostor pracovníky Obecního úřadu v Nové Vsi nad Nisou a s pomocí dobrovolníků zveleben. Obnovena byla přístupová cesta, prameniště bylo vyškádáno z kamenů a místo se stalo výchozím bodem Mezinárodní cyklistické trasy Odra-Nisa, která je 591 km dlouhá a vede až k Baltickému moři.

V roce 2000 byl sousední Smržovkou vybudován podél toku chodník, který zpřístupnil běžně nedostupné malebné partie. Můžeme z něho sledovat proměnu nepatrného potůčku na potok a na jeho konci se vydat doleva kolem Třech lip s božími muky z roku 1810 na Novoveský hřbet, na kterém stojí pětatřicet metrů vysoká rozhledna Nisanka. Vyhlídková věž získala svůj název právě podle zdejšího pramene Nisy.

V roce 2008 byla bronzová deska nenechavci odcizena a zřejmě skončila ve sběrných surovinách.

V letech 2009–2010 přistoupil současný Novoveský okrašlovací spolek spolu s obcí Nová Ves nad Nisou a s finančním příspěvím Libereckého kraje k obnově pomníku a prameniště. Návrh nové pamětní desky zhotovil akademický sochař Jiří Dostál, desku ze šlukovského syenitu a nerezů vytvořili

Novoveský kamenosochař Rostislav Dvořák st. zhotovuje novou pamětní desku - 2010

kamenosochař Rostislav Dvořák st. a zámečníci Pavel a Jaroslav Lubasovi. Součástí obnoveného pomníku je i raznice se stylizovaným znakem Nové Vsi s motivem pramene Nisy. Návštěvníci ji můžou použít jako propisovací razítko.

Při slavnostním odhalení nové desky 12. června 2010 byl zároveň zástupci Nové Vsi, Smržovky, Lučan a Jablonce zpřístupněn i první kamenný most přes Nisu. Ten tu usadili členové NOSu se svými přáteli ze sousední Smržovky 24. dubna 2010. Slavnost doprovázely svými písničkami Zlatý holky vedené Marcelem Foxem Štěpánkem, vystoupil i taneční a swingový orchestr Základní umělecké školy v Železném Brodě pod taktovkou Rudolfa Müllera. K události nechal NOS ve spolupráci s Jiřím Dostálem a místními skláři zhotovit skleněnou pamětní medaili s motivem pramene Nisy.

Zlatý holky s Marcelem Foxem Štěpánkem a hoši ze swingového orchestru ZUŠ zahráli při odhalení obnoveného pomníku nad pramenem Lužické Nisy - 2010

Novoveský okrašlovací spolek - NOS

je neziskovým občanským sdružením, které si vytkló za cíl postupně zvelebovat a okrašlovat vzhled obce, propagovat Novou Ves nad Nisou po stránce její historie i současnosti, rozvíjet volnočasové aktivity dětí a mládeže v oblasti kulturní, sportovní, ekologické, přírodní a společenské.

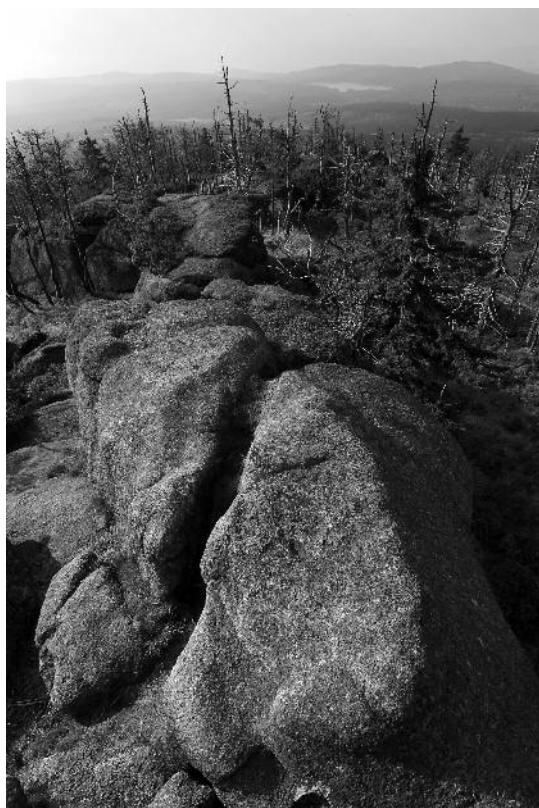
Sdružení usiluje o záchranu kostela Panny Marie Pomocnice křesťanů, pečue o pramen Nisy a o další pamětihodnosti v obci. Rozvíjí kulturní a společenské dění prostřednictvím široké nabídky akcí pořádaných spolkem během celého roku. Spolek byl založen v roce 2007 a navazuje na činnost stejnojmenného spolku, který v obci působil již od roku 1898.

Přes hory a doly

Jak jsme za 24 hodin zdolali všech
28 jizerských tisícovek

Matěj Skrbek

Jablonec nad Nisou

Od inspirace k uskutečnění

Zimní přejezd všech tisícovek na české straně Jizerských hor se již před několika desetiletími stal jednou z vytrvalostních lahůdek našeho kraje. Sám jsem měl možnost absolvovat několik ročníků po boku ostřílených matadorů z oddílu výkonnostní turistiky TJ Tatran Jablonec nad Nisou, kteří rok co rok zdolávají na běžkách všechny české vrcholy s výškou alespoň 1 000 m n. m. O tom, že se nejedná o odpolední projížďku pohádkovými krásami zimních hor, nás mohou přesvědčit vzpomínky kteréhokoliv účastníka – start ještě před úsvitem, ve vysokém tempu projížděné úseky v upravovaných stopách střídané pomalým, ale o to náročnějším lopotným postupem ve volném terénu, 14 vrcholů¹, téměř 90 km v nohou a na závěr divoký sjezd za svitu čelovek temným lesem k civilizaci. To vše okořeněné intenzivním prožitkem nejrůznějších vrtochů lednového počasí – od třeskutých mrazů s ledovým větrem, metrových závějí prašanu po všelijaké rozmary zimy s deštěm, těžkým sněhem, krustou a ledovou tříští. Stalo se dokonce, že žádný sníh nebyl.

Po otevření česko-polské hranice a zpřístupnění dříve zapovězené části hor nastal objevitelský čas. Začaly nás lákat nám neznámé končiny kolem Jakuszyc, Orle a Velké jizerské louky a pochopitelně i vrcholky nad nimi se vypínajícího Vysokého jizerského hřebene. Ačkoliv první pokusy o nahlédnutí do polských Jizek byly podnikány z hraničního přechodu v Harrachově/Jakuszycích již v 70. letech, skutečný rozmach přineslo až otevření hranice na Smrku, nad harrachovským nádražím a zejména znovuzkřížení bývalého karlovského mostu mezi Jizerkou a Orle.

Velkou výzvou, před kterou jsme tak s mým tátou byli přímo postaveni, se stalo zdolání všech jizerských tisícovek během jednoho dne, a to jak na českém, tak i polském břehu Jizery. Nápad samotný – či spíše jeho vyslovení – ale vyvolala až publikace Jizersko-ještědského horského spolku Tisícovky Jizerských hor z roku 2007, která v samotném závěru tuto myšlenku předkládá.

Polské tisícovky – zimní příprava

Odmyslíme-li si tradiční českou lyžařskou variantu jizerských tisícovek, byl naším prvním přípravným krůčkem pokus o překonání všech polských tisícimetrových vrcholů na běžkách během jednoho dne. Z pohledu na mapu můžeme dojít k částečně zavádějícímu názoru, že v porovnání s českými tisícovkami se jedná o naprostou „brnkačku“, neboť většina vrcholů je seřazena na Vysokém jizerském hřebenu s poměrně mělkými sedly,

1 Až donedávna v přejezdu jizerských „tisícovek“ figurovalo 12 vrcholů. Teprve od roku 2009 se nově zdolává Milíř (1 001 m n. m.), který se „stal“ tisícimetrovým na základě některých novějších geodetických měření, a vrchol Na Kneipě (1 012 m n. m.), jenž sice tisícovkou neoddiskutovatelně je, ale dlouhá léta byl opomíjen; snad proto, že bychom jeho název v soudobých mapách hledali marně. Těmito dvěma přírůstkům pochopitelně odpovídá i značné prodloužení trasy přejezdu, což sice odvážlivcům nabídne ze Smrku uchvatný výhled na zapadající slunce, ale zároveň je donutí prokousat se posledních 20 kilometrů černočernou tmou odlehklých horských končin.

Významná křižovatka lyžařských tras Rozdroże pod Cichą Równią

který navíc kopíruje červená turistická značka. Obtíže jsme čekali snad jen na úvod při hledání vrcholu Krogulce, který je navíc na některých mapách značen dost sporně a především s nižší nadmořskou výškou. Volili jsme postup od východu na západ a vzhledem k předpokládané delší návratové trase ze Smrku jsme se rozhodli neriskovat noční dojezd a vyčkat až na začátek jara po rovnodennosti. Naše chvíle přišla 4. dubna 2009. Vyrázili jsme ranním vlakem do Harrachova, odkud jsme pokračovali podél železniční trati do Jakuszyc. Nyní se dá až sem dojet vlakem, což celý nástup na vlastní „polské tisícovky“ výrazně urychlí. Nejbližším tisícovým vrcholem odtud je Cicha Równia (1 001 m), na kterou vedou upravované stopy přímo ze stadionu. Další postup na Krogulec (1 001 m) jsme volili pomocí azimutu, což se neukázalo jako ideální řešení. Pak ale následoval rychlý přesun po upravovaných tratích přes rozcestí pod Cichą Równią až k lomu Stanisław pod Izerskými Garby. Úsek na Wysoki Kamień (1 058 m) a zpět, zahrnující i další tisícovky Zwalisko (1 047 m) a nevýrazný, snad bezejmenný vrcholek se skalkou a kótou 1 013 m, jsme již prošlapávali hlubokým, těžkým a rozbředlým sněhem, což nás značně zbrzdilo. Zatímco vrchol Izerskie Garby (1 084 m) je dobře patrný, přesnou polohu následujících kót Wysoka Kopa (1 126 m), Złote Jamy (1 087 m), Przednia Kopa (1 114 m) a Sine Skalki (1 122 m) jsme pod dosud mohutnou sněhovou peřinou jen odhadovali.

Na Rozdroże pod Kopą náš směr opustily poslední náznaky prošlapnuté stopy a bylo zřejmé, že se až na chatu Na Stógu Izerskim budeme prodírat pomalým, mokřým sněhem. Postup přes Podmokłu (1 001 m), Świeradowiec (1 002 m) a Łuzec (1 037 m) se oproti našim předpokladům výrazně protáhnul, čemuž napomohlo i časté dohledávání značení sporadicky chozené turistické stezky, kličkující mezi nízkým smrkovým porostem.

K chatě Na Stógu Izerskim jsme k našemu zděšení dorazili po páté hodině odpolední a bohužel též po uzavření bufetu u konečné stanice nové lanovky ze Świeradówu Zdróje. Občerstvili jsme se tedy jen ze zbytku vlastních zásob a vyrazili na poslední tisícovku – Stóg Izerski (1 105 m). Z jejího vrcholu nám bylo dopřáno pozorovat slunce, jež se chýlilo pomalu k horizontu nedalekého Smrku. Pokud jsme ještě v poledne hýčkali myšlenku na jeho zdolání coby bonbónku na závěr, nyní tato úvaha vzala rychle za své a my se pustili do předem prohraného závodu s blížícím se soumrakem. Ze sedla mezi Stógem a Smrkem jsme se vydali místy, kde jsme tušili hraniční průsek – a kde byl alespoň trochu sjízdný terén. Na Smědavu jsme dorazili již za šera, a co hůř – v době jarního přerušení provozu chaty. Vyhládlí a bez zásob jsme vzali zavděk lahvoým pivem od hlídače místního parkoviště.

Cestou na Rozmezí jsme již potkávali jen rolby provádějící úpravu stop pro nedělní ráno. Sjezd přes Kristiánov k Josefodolské přehradě nás naštěstí už mnoho sil nestál, přesto jsme si již dojezd až do Jablonce (i díky celkem nízkému stavu sněhu) nedovolili riskovat a nechali se zbaběle odvézt z Hrabětic.

Přejezd polských tisícovek nám přinesl mnoho užitečných poznatků pro plánované zdolání všech jizerských tisícovek na jeden zátah. Především to bylo zjištění, že s jídlem a pitím je nutné se spoléhat sám na sebe, což je sice v horách samozřejmostí, ale současná poměrně hustá síť restauračních zařízení a bufetů na české straně hor jako by nám dovolila na ni pozapomenout. Dále jsme si ověřili, že některé vrcholy jsou nejen špatně přístupné, ale jejich nalezení vyžaduje i značnou dávku orientačních dovedností a buzola by rozhodně ve výbavě chybět neměla. Rovněž časová náročnost se nemusí odvíjet pouze z theoretických předpokladů vzdálenost – výškový profil – povaha terénu a je vhodné počítat s dostatečnou rezervou. Už jen proto, že ideální povětrnostní podmínky zkrátka neexistují, a pokud ano, tak ve všední den, kdy sedíme přikování ke své práci.

Na kole a pěšky přes všechny tisícovky

Ačkoliv bychom měli zůstat věrni tradici a pokusit se zdotat všechny vrcholy v zimě na běžkách, po zkušenostech z výprav po českých a polských tisícovkách ve dvou částech, kdy každá zabrala více než 12 hodin, jsme došli k závěru, že nejschůdnějším řešením bude využít kol a nejdelších dní v roce. Pochopitelně by bylo naivní předpokládat, že na všechny kopce vydupeme pěkně na dvou kolech. Zejména na české straně hor jsme počítali se schováváním kol do mlází poblíž vrcholů a s pěšími výstupy. Proto jsme se vybavili cyklozámky k alespoň symbolickému zabezpečení kol, ale především nepřilíš „nadupanými“ stroji, které by snad ani nestálo za to z hloubi hor ukrást. Terén by sice zasluhoval spíše bikeový speciál, ale naše postarší treková kola se výborně osvědčila i stran rychlých přesunů po silnicích a zpevněných cestách. Dalším předpokladem byla minimální zátěž, kterou jsme zredukovali na obsah postranních brašen na jednom kole. Druhý z výpravy vezl jen zásobu vody a mapu. Vzhledem k očekávanému parnému letnímu počasí a svižnému průběhu celé akce jsme se oblékli dost lehkověžně jen do krátkých cyklistických kalhot a triček s krátkým rukávem. Dále už jsme s sebou vzali jen fotoaparát k zaznamenání všech „vrcholovek“ a další jsme s heslem „co nemáme, nepotřebujeme“ nechali doma.

Na Holubníku nám bylo ještě hej. Před námi byl celý den a už jenom 26 vrcholů...

Den D – den přepsání historie anebo také den velkého trestu (každý jsme ho v průběhu akce nazývali různě podle aktuálních pocitů) – přišel 3. července 2010. Z Jablonce nad Nisou jsme vyrazili před šestou hodinou ranní a po hlavní silnici jsme rychle dospěli do Bedřichova. První část jsme měli v plánu zdolat obdobně jako během zimního přejezdu, bylo tedy nutné s koly překonat hřeben Ptačí kupy – Holubník – Černá hora – Sněžné věžičky. Přes Novou Louku a Hřebínek jsme pokračovali po silnici až za rozcestí pod Ptačími kupami, kde zhruba po 300 metrech odbočuje vpravo nevýrazná cesta severním úbočím Ptačích kup. Žel z cesty se záhy stal nesjízdný průsek s půlmetrovou trávou, skrývající nej-různější nástrahy v podobě výmolů, trouchnivějících kmenů, kamenů a klíšťat. Záměrem bylo proklesat se do sedla mezi Ptačími kupami a Holubníkem, což se nám po několika desítkách minut i podařilo. Jako bonus jsme cestou čistou náhodou objevili Mützelův obrázek. První z osmadvaceti tisícovek byla dosažena v 7.18 (Ptačí kupy, 1 013 m).

Trasa „Nové hřebenovky“ vyžadovala časté přenášení kol mezi haťovými chodníčky, žebříčky a v cestě ležícími balvany, což nás stálo první srámy od pedálů. Stále však hýčkání příjemným nízkým sluncem, které rozpouštělo ranní opar nad údolími, jsme v 7.44 stanuli na skalní vyhlídce Holubníku (1 070 m). Mírný sjezd do sedla a následné stoupání střídavě jedouce a střídavě kolo tlačíce po perfektním chodníku na Černou horu ubíhalo plynule bez větších potíží. Třetí nejvyšší tisícovku české části hor jsme zdolali v 8.16 (Černá hora, 1 085 m). Díky nově upravené stezce jsme se ke Sněžným věžičkám dostali snadno a rychle, kola opřeli k informační tabuli u začátku odbočky na skalní vyhlídku a v 8.28 provedli zápis do vrcholové knížky (Sněžné věžičky, 1 055 m). V dalším plánu jsme

*Sněžné věžičky byly naší čtvrtou tisícovkou.
Dojít jsme sem ale museli pěšky.*

rého jsme původně chtěli spočinout u párku a piva. Z „Knajpy“ jsme pak zamířili pod Smědavskou horu k rozcestí pod Vlčí loukou. Po žluté značce jsme se nejprve vydali zdolat Polední kameny, přičemž kola jsme opustili již pod křižovatkou turistické značky s cestou traverzující obvod Smědavské hory. Pěšky jsme na Polední kameny (1 006 m) dospěli v 10.05.

Následující Smědavská hora představovala značný oříšek především díky obtížně přístupnému vrcholu. Na kolech jsme se po stejné trase vrátili až na nejvyšší bod žluté značky u Vlčí louky, kde jsme je opět svázali v nejpříhodnějším houští. To už táta pokračoval s krvavým šrámem, který mu zákeřně uštedřil jeho vlastní dvoukolý oř. Pomalu zarůstající planinou jsme se propracovali až na vrcholovou skalku Smědavské hory (1 084 m, 10.38). Bylo jisté, že i Jizeru bude nutné zdolat bez kol. Ta jsme po divokém sjezdu k Pavlině louce ukryli za odbočkou žluté značky k vrcholu. Se zamaskováním jsme si tentokrát dali větší práci, neboť z obou stran proudilo po chodníku až nezvykle mnoho pěších turistů. Kvalitu naší skrýše jsme si koneckonců prověřili sami několikaminutovým hledáním kol po návratu z vrcholu. Ve svižném tempu jsme na vrcholu Jizery stanuli v 11.22 (čas jako by se chtěl ztotožnit s nadmořskou výškou 1 122 m).

Právě poledne nás zastihlo u chaty Smědava, kde jsme nad pivem a polévkou plánovali další postup. Poprvé nás trochu vystrašil čas, bylo dvanáct a my za sebou neměli ani

měli v úmyslu se odchýlit od tradiční zimní trasy a namísto Poledních kamenů zamířit přes Rozmezí a Čihadla na odlehlý Milíř.

Milíř, kopec s vrcholovou skalkou na hřebeni mezi Čihadly a Mariánskohorskými boudami, který se do společnosti tisícovek dostal až nedávno díky zpřesněným geodetickým měřením, zaručuje výrazné zpomalení postupu jak v zimě, tak i v létě. Vede sem jen hřebenový průsek, začínající v sedle pod Uhlířským vrchem, kde jsme v příkopu zanechali kola. Přibližně dvoukilometrový poklus k vrcholové skalce a zpět sice přinesl vítanou změnu pohybu, ale zároveň také způsobil, že vrcholu Milíře (1 001 m) jsme dosáhli teprve v 9.11 a následující, též dlouho opomíjené tisícovky Na Kneipě (1 012 m) až po další půl hodiny v 9.41. Mezitím jsme minuli zavřený bufet Na Kneipě, u kte-

Zrádný hřebík nám připravil nečekané zdržení

zdaleka všechny české tisícové vrcholy! Proto jsme příliš neotáleli a kolem otevřeného bufetu na Promenádě plni nových sil vydupali na Černý vrch (12.26, 1 026 m). Rychle ubíhala i jízda Jizerskou silnicí ke Hnojovému domu, odkud jsme odbočili Lasičí cestou do sedla pod Jelení stráň. Zde jsme byli nuceni opět kola odložit u zákazu vjezdu cyklistům a k vrcholu se vydat pěšky - Věžní skály (1 017 m, 13.14).

Před odlehlým vrcholem Zámky jsme se rozhodli osvěžit na Jizerce v hospodě U Kakrdy. Jelikož výstup na Zámky známe téměř výhradně v zimním provedení, a navíc za tmy, byl pro nás ve dne a na kole tak trochu neznámou. Potíže nastaly již při snaze přiblížit se po modré značce vedoucí k Souši. Výmoly, bahno, kameny a koryta občasných potoků si vyžadovaly spíše dovednosti cyklotrialového závodníka než znavených amatérských vytrvalců. V nevýrazném sedle Vlašského hřebenu jsme se kol zastrčením pod smrčky s radostí opět zbavili a začali se trápit dalším, pro Zámky typickým problémem: najít vrchol. Jeho určení není až tak složité, na rozdíl od nalezení té pravé vrcholové skály, neboť podobných žulových útvarů je v bezprostředním okolí snad osm. Naše snažení nám neulehčilo ani nedávné zrušení turistické značky k vrcholové skalní vyhlídce, kterou jsme nakonec po několikaminutovém zmatečném pobíhání lesem přece jen našli. Zámky, 1 002 m, 14.30. Vracíme se zpět k bývalému rozcestí modré lyžařské cesty a pradávné úboční stezky pod Zámky, kde máme ukrytá kola, a rozhodujeme se využít k návratu na Jizerku sjízdnější lesní cestu ke Kobyle. Naše změkčilost nechť je po zásluze potrestána! Po pěti minutách čekání na křižovatce s Polubenskou cestou jsem se vydal zpět naproti tátovi zjistit, co se děje. Za chvíli jsem ho našel zápasícího s kolem, v jehož zadním plášti vězel skrz naskrz

zabodnutý obrovský hřebík. Nehoda se stala dosti kuriózním způsobem, přední kolo dobře pěticentimetrový hřeb vymrštilo a ten se pak dostal ve vztyčené poloze pod zadní kolo, do kterého se nelitostně zabodnul. Následná výměna duše zabrala notně času, takže na Mořinu do restaurace jsme se s opraveným kolem dopravili až kolem půl čtvrté! Zatímco jsme vesele porcovali hlavní chod, tátovo přední kolo opodál tiše ztrácelo tlak, až se vypustilo docela, což jsme zjistili až při snaze vydat se na další cestu. Jelikož už jsme neměli další duši, došlo na lepení. Až po půl páté jsme se mohli vydat na další cestu.

Na Bukovec jsme vyšplhali pěšky po naučné stezce od starého lomu. Na vrcholu (1 005 m, 16.53) se nám otevřel krásný výhled na všechny zbývající polské tisícovky. Slunce se již začalo pomalu sklánět k obzoru a nám hlavou proběhla myšlenka, že těch kopců je ještě dost a dost. Přesněji řečeno, stále více než polovina! Možná právě v tuhle chvíli měla naše velkolepá akce nejbliže k nezdaru – byl by akorát tak čas vydat se na cestu domů. Navzdory zdravému rozumu jsme se však pustili do další porce kilometrů. Zřejmě posledním varováním, že to dnes nemusí dopadnout dobře, byl další defekt na tátově kole. Při kamenitém sjezdu od Bukovce ke Karlovskému mostu přes Jizeru se mu zřejmě o kámen podařilo ohnout zadní ráfek takovým způsobem, že neprošel brzdovými špalíky. Závalu jsme provizorně odstranili několika údery vhodným balvanem a trvalým vyvlečením zadních brzd a ačkoliv jsem skepticky předpovídal brzkou zkázu celému kolu i jeho jezdcí, obojí kupodivu vydrželo až do konce. Po téměř dvanácti hodinách v sedle jsme překročili státní hranici a bylo jasné, že neplníme nad plán.

Následující trasa v podstatě kopírovala průběh naší loňské lyžařské výpravy po polských tisícovkách s tím rozdílem, že jsme jako první polský vrchol směrem od Orle zdolali Krogulec (1 001 m, 17.52), obtížně přístupný díky čerstvému průřezu mladého smrkového porostu, a teprve poté se vydali na Cichou Równiu (1 001 m, 18.07). Zrada nastala ve chvíli, kdy jsme se pokusili sjet na rozcestí Pod Cichą Równią průseky, které byly v naší letní mapě vyznačené jako zimní upravované běžecké trasy. Nejenže tudy v létě nevede ani náznak cest, ale i původní průseky mizí v rozlehlých planinách se střídavě řídkým a hustším smrkovým mlázím, jež vyplňuje všechna sušší místa, která jsou dokonale obklopená bažinou. Necelý kilometr, po který jsme se probíjeli nesjízdným, ba občas i neschůdným terénem, nám kromě času ubral množství nejen tělesných, ale zejména psychických sil, a na naši výpravu začala dopadat trudnomyslnost. Jaká byla naše úleva, když jsme se po půlhodině pachtění vyškřábali na násep zpevněné cesty. Jízda silničkou pod Izerskie Garby byla vítanou vzpruhou, rovněž tak tradiční dotankování zásob vody z potoka Ciekonek, které máme již řadu let vyzkoušené. Přesně v 19.00 jsme se vyhoupli na Zwalisko (1 047 m) a otevřeli tím závěrečnou, avšak předlouhou kapitolu Vysokého jizerského hřebene. Nenápadný skalní vrcholek na cestě k Vysokému kameni, který jsme (možná správně) nazvali Zawalidroga (1 013 m), jsme pokořili o dvanáct minut později. Příjezd na Wysoki Kamień (1 058 m, 19.19) nebyl nikterak triumfální, nicméně se nám ještě podařilo od místního chataře vyloudit dvě piva „Izerskie“, jež nám nakonec ani moc nezachutnala. Skončila v cyklohávkách, kde s iontákem vytvořila posilující „radler“.

Práskavým výhledem na severní svahy Krkonoš, které již osvětlovalo pozdní nízké slunce, jsme se příliš dlouho nekočali, neboť právě v tuto chvíli nastal závod s časem – zda nás blíží se noc uvězní na špatně sjízděném Vysokém jizerském hřebeni, nebo zda se nám podaří dostat se do terénu, ve kterém lze pokračovat v jízdě i za tmy. Když jsme v 19.59

Bukovec s osadou Jizerka, v pozadí Smrk, sedlo Łącznik a Jizerský Stoh

Ačkoliv je z vrcholové skály Krogulce krásný rozhled, nevede sem značená cesta

K osvěžení na vrcholu Wysokého kamene posloužilo Břeťovi a Matějovi Pivo Izerskie

stanuli na vrcholu Izerskie Garby (1 084 m), stíny se již prodloužily a slunce sotva nakuovalo přes masiv Zielone Kopy. Právě její nejvyšší bod byl našim dalším cílem.

Kola jsme odložili kousek za odpočívadlem u ohybu červené turistické značky pod Wysokou Kopou. Ani jsme se nepokoušeli o jejich důkladnější zamaskování či zamykání, jednak nebyl čas a jednak bychom v tuto dobu na tomto místě mohli očekávat snad jen stejné blázný, jako jsme byli my. Vrchol Wysoké Kopy, nejvyšší hory Jizerek vůbec (1 126 m, 20.16) jsme kupodivu našli poměrně snadno, dílem tomu napomohla borůvčím vyšlapaná stezička, dílem vrcholová mohylka s cedulkou Wysoka Kopa – Grüne Koppe. Další orientační laskominu představoval vrchol – dále se tak vůbec nazvat – Złote Jamy. Pokračovali jsme k němu pěšky přímo z Wysoké Kopy a orientovali se jen pomocí průseků a náznaků lesních cest, které – jak jsme doufali – měly souhlasit s provedením v naší mapě. Po několikaminutovém pobíhání mladým smrčím zarůstající planinou jsme vrchol Złotych Jam (1 087 m, 20.30) odsouhlasili v místě nejrovnější roviny, která se, kam jen oko dohlédlo, nikam nesvažovala ani nevvyšovala.

Čas teď utíkal stále rychleji a naše kola ležela kdesi v příkopu více než kilometr a půl od nás. Jelikož jsme však při hledání Złotych Jam na jejich náhorní planině mezi shluky mladých smrků opsalí několik koleček, nebyli jsme schopni vydat se zpět na Wysokou Kopu po našich předchozích „stopách“. Ze svízelné situace jsme vyvázli díky pochodu „přímo vzhůru“, který nás (snad shodou náhod) dovedl přímo k vrcholu Wysoke Kopy. Przednia Kopa (1 114 m, 20.54) a Sine Skalki (1 122 m, 20.58) představovaly jen formální zastávku, neboť jejich vrcholy leží těsně u hřebenové cesty. V devět hodin večer nastal skličující moment. Slunce se elegantně sklouzlo po úbočí Stógu Izerskiego a definitivně nám zmizelo za horizont kdesi nad Świeradówem Zdrój. „Doba temna“ se přiblížila a nás čekalo ještě minimálně deset kilometrů spíše nesjízdné hřebenovky Wysokého jizerského hřebene.

Nejvyššího vrcholu Jizerských hor jsme našťastí dosáhli ještě před setměním

Ostrým sjezdem jsme se dostali do sedla Mokra Przełęcz (940 m), odkud pokračovala již jen s nejvyšším vypětím sil, zraku a soustředění sjezdná stezka, klikatící se mezi kameny, kořeny a borůvkám. Nezřídka nás z kola sesadil neviditelný výmol v černavě rašelinné zemině nebo dobře mířená šleha větví od všudypřítomných smrčků. Padla tma a hřeben se nám zdál nekonečně dlouhý. Už už jsme čekali Podmokla, když tu se vždy vynořil ještě jeden vrchol – a pak zas další. Nevýrazná Podmokla (1 001 m) byla zdolána již za značně snížené viditelnosti ve 21.39 a jen modravý horizont nám ukazoval směr, který máme dále sledovat.

Sedlo na Polaně Izerské jsme projeli prakticky bez zastávky a jali se stoupat příkrou vozovou cestou na Świeradówiec (1 002 m, 22.01). Stejně odhodlaně, jako jsme postupovali my, postupovala za našimi zády i noc. Na Łužci (1 037 m, 22.08) pomalu vyhasl i rudofialový západní obzor. Do poslední chvíle jsme se snažili jet bez použití svítilen, jelikož jsme sami nedokázali odhadnout, jak dlouho je ještě budeme potřebovat a především na jakou dobu by nám vydržela zásoba baterií. Za Łužcem následuje prudký sjezd na kamenitou traverzovou cestu k chatě pod Stógem Izerskim. Tato pasáž byla již nesjezdná a vzhledem k předpokládanému stavu dalších úseků jsme se rozhodli přechkat do úsvitu v chatě Na Stógu Izerskim, kam jsme dorazili po půl jedenácté.

Na terase před starobytlou budovou jsme narazili na skupinku lidí, dopíjejících pivo u zábradlí a pozorujících s „nadhledem“ noční život ve Świeradówě Zdroji. Z údolí se rozléhaly zvuky jakéhosi rockového koncertu pod širým nebem a vesnice hluboko pod námi přívětivě blikaly a okolo nás se rozhostila příjemná pohoda. Najednou se mne zmocnil pocit blaha, že nezhygnu kdesi pod stromem v polských horách, protože si příjemně odpočinu v překrásné prastaré dřevěnici, která nás již dlouhá léta lákala k přenocování.

Nyní, ač neplánovaně, nastala ideální příležitost. Začali jsme hledat správce chaty. Z osob na terase jsme kloudnou informaci nevyzvěděli. Vstoupili jsme tedy dovnitř a zkoušeli klepat na nejrůznější dveře, vedoucí dle našeho úsudku do provozních či správních

prostor objektu. Restaurace zavřená, v kanceláři ticho, ze skladu zaštěkal pes. Na náš opětovný dotaz dostáváme srozumitelnou odpověď – ubytovatel odjel poslední lanovkou v pět hodin odpoledne dolů do Świeradówka a vrátí se až s první várkou turistů po otevření lanovky v devět ráno. Že správce budovy na noc budovu opouští, mi přišlo – vzhledem ke všem možným komplikacím, které tu mohou nastat – až úsměvné, nicméně náš problém to neřešilo. Vychytrale jsme se snažili polských hostů ptát, zda neví, kde by se dalo spát. Naivně jsme očekávali, že nám ukážou nějaký volný pokoj, postel, nebo nám alespoň půjčí deku. Jedinou reakcí však bylo krčení ramen, a tak jsme zůstali odkázáni na svépomoc. Rozhodli jsme se přenocovat i s koly v prosklené verandě s nádherným výhledem na hluboké údolí Świeradówka. Srazili jsme k sobě několik lavic a začali přemýšlet, jak si usteleme. Nebylo totiž čím. Jediné oblečení navíc, které jsme s sebou měli, bylo triko s dlouhým rukávem, které jsem si oblékl já výměnou za druhou vrstvu v podobě mého cyklistického úboru. Vydali jsme se tedy hledat něco užitečného a naši kořistí se stal malý polštářek z křesla v televizním koutě, kobereček ze záchodů a rohožka ležící u dveří do restaurace. Vzhledem ke tmě, která panovala, a k zimě, která se do nás čím dál víc zahryzávala, jsme vůbec neřešili estetickou či hygienickou stránku věci. Táta se na koberečku v rohu verandy schoulil do klubíčka, já se částečně zaroloval do rohožky, nohy strčil do igelitové tašky od jídla, přehodil přes sebe brašny z kola, hlavu strčil do přílby a podestlal si ručnickem 20 x 20 centimetrů a očekávali jsme příchod spánku. Místo něj se však dostavila jen stále vlezlejší zima. Neustále jsme se převalovali na prkenných lavicích ve snaze najít pohodlnější polohu. Tak proběhla bezesná noc.

Ráno přišlo našěstí brzy. A ve velkém stylu. Nad nekonečnou rovinou polské nížiny se rozjasnil obzor, mraky se zbarvily do ruđa a pod nimi se pomalu a rozvážně začal objevovat kotouč obrovského slunce. Bylo krátce po půl páté a noční chlad vrcholil. Za necelou půlhodinku již verandu zalil příjemný svit nového dne, který nás alespoň opticky zahřál po probdění noci. Jelikož nebylo proč otálet, vyrazili jsme na další cestu. Zbývaly nám poslední dvě jizerskohorské tisícovky, po jedné na obou stranách hranice. Časový limit byl pohodlný, neboť na Ptačích kupách jsme stanuli v 7.18 předchozího dne. Prudkým stoupáním od chaty jsme vyjeli na Stóg Izerski (1 105 m, 5.45) a odtud přes mělké sedlo Łącznik k hraničnímu přechodu na Smrku. K rozhledně jsme dorazili přesně v 6.06 a uzavřeli tak po bezmála 23 hodinách dobývání všech 28 vrcholů, které se v Jizerských horách pyšní nadmořskou výškou alespoň 1 000 m.

Celá akce tím pochopitelně ještě nekončila, zbývalo dorazit posledních několik kilometrů přes Tišinu, Smědavu, Kristiánov a Hrabětice zpátky do Jablonce nad Nisou. V porovnání s nástrahami předchozího dne, které nám zlomyslně připravoval terén, mapa i technika, to však byla až sotva uvěřitelná pohoda. Ti, co si ráno přivstali a rozhodli se užít si další krásný letní den v Jizerkách, se za námi s nepochopením otáčeli, kterak již v sedm ráno procháme z hor špinaví, znavení, uválení, pobití, nevonící a hladoví. Neznali však pocity průkopníků blížících se k domovu s vědomím, že vyplnili jedno bílé místo na mapě sportovních výzev, které naše Jizerky předkládají.

Účastníci: Břetislav a Matěj Skrbkovi.

Titulní strana článku: *Pohled z Ptačích kup k přehradě na Černé Nise*

Úspěšná sáňkařka

Jana Kopicová-Jarolímová

Josef Molák

Nové Město pod Smrkem

*Čtenáři ročenek Jizersko-ještědského horského spolku si jistě vzpomenou,
že sáňkařství v Jizerských horách
se věnoval již můj článek v ročníku 2009.*

*Zaměřil jsem se v něm především na 7. mistrovství republiky
v jízdě na saních, které se konalo ve dnech 25.-26. února 1956
v Lázních Libverda.*

*V kategorii žen tehdy vybojovala v domácím prostředí
svůj první mistrovský titul Jana Jarolímová.
A právě o ní vypráví tento příspěvek.*

Narodila se v Praze v rodině drobného řemeslníka, truhláře Aloise Jarolíma. Rodina se krátce po skončení druhé světové války přestěhovala do Libverdy. Zde si chtěl otec otevřít vlastní truhlářskou dílnu a uskutečnit tak nejen touhu, kterou v sobě již dlouho nosil, ale byl odhodlán i pomoci při osídlování českého pohraničí. V Libverdě se mu takový sen mohl splnit dříve a možná i snadněji než Praze.

V té době bylo Janě osm let. V novém bydlišti chodila do školy, tehdy jednotřídky s hrstkou dětí, které vyučoval pan učitel Jiří Zlatník. Zde začala také její úspěšná sportovní dráha. Jako mnozí jiní docházela i Jana Jarolímová do místního Sokola.

Libverdští sportovci se díky podhorskému prostředí specializovali v zimě hlavně na běžecké a sjezdové lyžování. Zhruba do poloviny 60. let minulého století byla v Libverdě i malá, avšak nadějná skupinka skokanů. Později, když podlehl zkáze novoměstský můstek na úpatí Sviňského vrchu, přidali se k nim i skokani z Nového Města pod Smrkem.

Duší libverdské tělovýchovné jednoty byl Oldřich Hrdlička (24. 7. 1922–8. 1. 1992), na kterého zde lidé dodnes vzpomínají. A právě on měl na rozvoj Janina sportovního nadání velký vliv. Zhruba desetiletou dívku přivedl nejprve k běžeckému lyžování, kterému se věnovala několik let. Významnějších sportovních úspěchů Jana zatím nedosahovala, až se konečně jako šestnáctiletá stala v sezoně 1953–1954 okresní přebornicí.

Když se začátkem roku 1954 připravovala takzvaná zimní spartakiáda, přesvědčil Oldřich Hrdlička Janu – tehdy ještě dorostenku – aby se této masové sportovní akce zúčastnila. Jenže to nemělo být na běžkách, ale v jízdě na saních.

Zimní spartakiáda se tenkrát konala ve Smržovce, významném středisku našeho sáňkařského sportu. A právě na smržovské sáňkařské dráze Jana Jarolímová poprvé okusila slasti, ale především strasti a bolesti závodního sáňkaře. Na svou první jízdu dodnes vzpomíná: „Saně se po několika metrech rozjely až neskutečnou rychlostí. První mírné zatáčky jsem ještě projela docela dobře, ale v další, mnohem ostřejší a vyšší zatáčce jsem vylétla i se saněmi ze zledovatělého koryta. Diváci na mne křičeli: ‚Honem, honem, nasedni a jed' dál!‘ A nebyl to v tomhle závodě můj jediný pád – ale dojela jsem!“ Jana byla na téměř dvoukilometrové dráze úplně poslední, ale přesto nezahořkla a neztratila elán, který ji nadlouho přitáhl právě ke sportovnímu sáňkování.

Nyní začala intenzivně trénovat a jejím prvním instruktorem a vydatným pomocníkem byl zmíněný pan Hrdlička. Jana se připravovala na Jizerce i v domácím prostředí na přírodní sáňkařské dráze nad Bílým Potokem, blízko chaty Hubertka. Tady znovu a znovu nacvičovala techniku jízdy a výsledky poctivého tréninku se začaly projevovat. Postupně se zlepšovaly i dosahované časy.

Jako nadějný sáňkařský talent přestoupila do Tělovýchovné jednoty Textilana Liberec. Zde se jejími kolegyněmi staly už známější postavy ženského sportovního sáňkování, například Marta Šefrová nebo Alžběta Vršková.

Jana nejdříve závodila na dvojmístných saních spolu s Erichem Peukertem ze Smržovky, jenž už patřil do úzké špičky našich nejlepších závodníků. Pro začátečníci byl především výborným učitelem a spolehlivým spolujezdcem. Jana Jarolímová na Ericha Peukerta dodnes ráda vzpomíná jako na dobrého kamaráda a nezištného člověka. Tou dobou už také sama vlastnila kvalitní závodní saně, což nebylo jen tak – stávaly tři až čtyři tisíce korun. Nebyla to nijak malá částka, i když dnes stojí závodní vybavení nesrovnatelně více.

Při tréninku a závodech nikdy nebyla nouze o drobné či vážnější kolize a havárie. Jana dodnes nezapomněla na vážnou nehodu, která se jí přihodila při přípravě na mistrovství republiky na ještědské dráze. Při jedné tréninkové jízdě se do ledového koryta dostal nějakým záhadným způsobem kůň, který táhl cisternu s vodou na kropení dráhy. Byla to nebezpečná chvíle, vyžadující nejen velkou duchapřítomnost, ale i obratnost a značnou dávku štěstí, aby se Janě podařilo zabránit přímé srážce. Nakonec zavadila jen o zadní část cisterny, ale i tak nebezpečně vyhlížející srážku odnesly závodní saně. To byla pro Janu větší rána než četné oděrky a pohmožděniny na vlastním těle. Smržovský Alfred Soukup, sám vynikající sáňkař a stavitel saní, vyrobil Janě sáňky nové, na což ovšem padly její veškeré úspory. Dodnes paní Jana s úsměvem vzpomíná, jak jí Soukup řekl: „Jarolímová! Tobě já udělám takový ‚stahl‘, že budeš úplně nejlepší!“

Zhruba od poloviny padesátých let jezdila Jana už především na jednomístných saních. Ve smíšených dvojicích býval jejím partnerem náš tehdy nejlepší závodník Horst Urban ze Smržovky. Tento mnohonásobný mistr republiky a olympionik bohužel 2. března 2010 zemřel.

Jak jsem se zmínil již úvodu, svůj první titul získala Jana Jarolímová v roce 1956 na 7. mistrovství republiky v Lázních Libverda.

Tehdy startovala v jízdě na jednomístných saních za Textilanu Liberec. Další titul pak vybojovala v roce 1957 v Tatranské Lomnici, kde uspěla v konkurenci 72 startujících.

O rok později přidala Jana i titul z 9. mistrovství republiky, které se konalo opět v Tatranské Lomnici. Bylo to však v soutěži smíšených dvojic, kdy závodila s Erichem Peukertem. Svůj úspěch zopakovali ještě na 10. šampionátu v roce 1960 na Ještědu.

O dalším sportovním působení Jany Jarolímové se zmíním už jen ve zkratce. V roce 1961 – na tatranském Hřebienku – byla druhá v kategorii jednomístných saní a 4. místo vybojovala v ženských dvojicích. Rok nato se konalo MR v Jeseníku, kde Jana pro havárii jízdu nedokončila.

V roce 1963 se naši zimní sportovci chystali v polské Krynici na zimní olympijské hry v Innsbrucku (1964). Tam však Jana chyběla – měla totiž před svatbou a v témže roce se jí narodila dcera Iveta. K závodění se však po krátké přestávce znovu vrátila, nyní již jako Jana Vodrážková. Hned v roce 1964 vybojovala spolu s Jiřím Hrdinou na ještědské dráze další titul mistryně republiky v kategorii smíšených dvojic.

*Zleva Marta Šefrová, Jana Jarolímová,
Alžběta Vršková*

Vyvrcholením Janiny sportovní kariéry byl rok 1965. V mezinárodním závodě pořádaném na Ještědu zvítězila ve velmi silné konkurenci. Obsadila nejen 1. místo v kategorii jednomístných saní, ale získala i svůj poslední titul mistryně republiky. Ve stejném roce s vrcholovou sportovní činností skončila.

Ale nebyl to úplný konec závodění. Ještě mnohokrát startovala na sáňkařských veteraniádách. Pořádány jsou hlavně v Německu, převážně v Oberhofu, kde je sportovní sáňkování tradičně velmi oblíbené. Účastní se jich „veteráni“ starší 40 let. Takové závody Jana vyhrála v letech 1980 a 1981 a na veteraniádě v roce 1982 skončila druhá.

Na závěr musím připojit ještě malý dovětek. Svatba a mateřské povinnosti nebyly jedinou příčinou Janina přechodného odchodu od sáňkařského dráhy. Bylo zde i určité nedorozumění s Ústředním výborem Československého svazu tělesné výchovy a sportu. Tehdy se Jana náhodou dověděla, že sáňkařky z pražských oddílů jezdí na bezplatně přidělovaných závodních saních, zatímco ona a její kolegyně z mimopražských klubů si musí všechno pořizovat za své...

První manželství Janě Jarolímové dlouho nevydrželo. V roce 1965 se znovu provdala a od té doby se jmenuje Jana Kopicová.

*1965 – MR na Ještědu 1. místo v kategorii jednomístných saní.
Vlevo Jana Vodrážková-Jarolímová, Horst Urban a dorostenka Dana Beldová,
budoucí olympionička.*

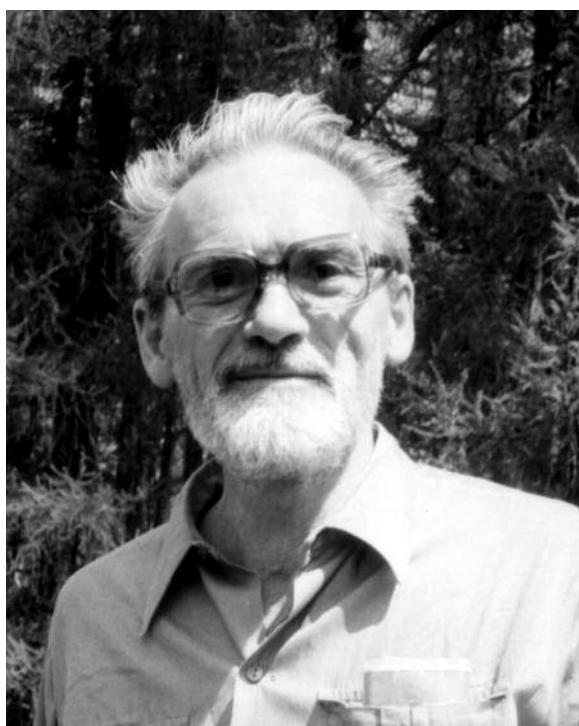
Titulní strana článku: 1964 – MR na Ještědu – 1. místo smíšených dvojic s Jiřím Hrdinou.

Je důležité dělat pořádně své řemeslo

Povídání s lesníkem Zdeňkem Ciprou
1. část

Miloslav Nevrlý

Liberec

Jizersko-ještědský horský spolek uveřejňuje od roku 2006 ve svých ročenkách rozhovory s lidmi, o kterých se domnívá, že nějakým způsobem přispěli svým dílem a životem k hlubšímu poznání, popularizaci nebo záchraně Jizerských hor. Jsem rád, že vedení spolku připadlo na myšlenku seznámit čtenáře své ročenky s člověkem, který věnoval jizerskohorským lesům celý svůj dlouhý profesní život. Myslím – a není to jen můj názor – že není lesníka, který by se osudem zdejších lesů zabýval do takové hloubky, s takovým niterným zaujetím a až vášnivou tvrdostí, jako to dělal od roku 1947 – a dělá vlastně až do dneška – Ing. Zdeněk Cipra.

Lesnictví pro něj není zaměstnáním, ale rodovým posláním. Zdeněk Cipra s rozhovorem po určitém zdráhání souhlasil, ale z nějakého důvodu požádal redakci ročenky, abych mu otázky pokládal já. Proč, to nevím, možná proto, že se známe již přes půl století. Souhlasil jsem (také se zdráhám) a několikrát jsme se sešli. V prosinci 2009 jsem mu poslal otázky rozhovoru. Sděлил jsem mu také požadavky redakce (i když jsem předem věděl, že jim nedostojí), že rozhovor by neměl přesáhnout dvacet stránek a měl by plynout spíše lehčím tónem, protože jeho čtenáři (většinou o dvě generace mladší) se sice niterně zajímají o Jizerské hory, ale nejsou lesníci. Výsledkem byl rukopis asi o padesáti stranách, který jsem od něj dostal až po roce, v prosinci 2010. Krácení bylo tedy nezbytné, Zdeněk ale bojoval o každou stránku. Nakonec jsem dostal spásný nápad. Aby „běh jeho života“ mohl v ročence vůbec vyjít, bylo nutno jej ukončit v necelé polovině rukopisu, ruskou okupací v srpnu 1968. Zdeněk tehdy z obavy před budoucími normalizačními praktikami svých komunistických nadřízených odešel z oldřichovské fořtovny a tím i navždy z funkce polesného, i když jizerským lesům zůstal i nadále profesně věrný.

I tak musel být rozhovor rozdělen do dvou ročenek a v této přinášíme jeho první část.

Zdeněk Cipra je i dnes nepřehlédnutelná osobnost, lesník tělem i duší. Nikdy jsem ho neviděl jinak oblečeného než v lesnickém stejnokroji, myslím, že jej nosí i doma. Čím je starší, tím víc připomíná starozákonního proroka Eliáše, jehož slov se kdysi báli i králové. Zdenkových břitkých soudů se před rokem 1989 obávali nejen ředitelé lesních závodů, okresní tajemníci či ministři, ale dokonce i sami ochranáři.

Musel občas totiž bojovat i proti těmto – abych ještě jednou použil biblické přirovnání – „falešným bratřím“: V roce 1987 jej vyštval ze Správy CHKO Jizerské hory, kde Zdeněk léta pracoval, její ředitel, zaprodaný komunistům. Poměry se od té doby sice změnily, ale názory a požadavky Ing. Cipry ne. A tak se myšlenek tohoto „starce z hor“, jakéhosi živého svědomí jizerských lesů, obávají lesníci a možná i ochranáři dodnes, protože od lidí, kteří o lesích rozhodují, požaduje stále stejné niterné nasazení, hluboké znalosti a poctivou práci.

Přišel čas položit mu první otázku.

Když jsem za tebou před padesáti lety začal chodit do oldřichovské lesovny, míval jsem občas pocit, že se na mě díváš trochu shovívavě. Byl jsem přírodovědec, ochranář a muzejník v jedné osobě, tedy teoretik, a pro jizerské lesy, a tím i pro tebe, málo užitečný a jen nepatrně použitelný. Nevím, proč sis mě nyní, po půlstoletí, vybral za svého „generálního zpovědníka“, ale rád s tebou zavzpomínám

na staré časy. Pro pořádek je nutno začít od začátku. Zmínil ses kdysi, že jsi ze starého fořtovského rodu. Tvůj dědeček prý sloužil na Pardubicku v lese, který je dodnes pod názvem Buky u Vysokého Chvojna chloubou české přírody a byl majitelem chráněn od roku 1884, zákonem pak, jako přírodní rezervace, již od roku 1933. Rozpomeň se, prosím, napřed na své vzdálené dětství a mládí i na své lesnické studium.

Přírodní rezervace Buky u Vysokého Chvojna o rozloze 29 ha se nachází v severovýchodní části bývalého revíru Bělečko, na kterém můj dědeček jako správce revíru v roce 1909 oslavil padesátileté výročí své „služby zelenému lesu“, a v roce 1919 odešel na odpočinek. Dědeček byl na tento ostrov zeleně, obklopený rozlehlými borovými porosty, velmi hrdý. Traduje se, že souhlas s vyhlášením ochrany udělil markrabě Pallavicini již roku 1884 na dědečkovu žádost po úspěšném lovu kapitálního srnce, na kterém ho dědeček provázel.

Dále se traduje, že nejen oslava zmíněného výročí, ale i další význačné události v rodině byly slaveny pod chrámovou klenbou buků. Dědeček prý přistavil k lesovně v Bělečku vůz tažený koňmi, naložil připravené dobroty, nádobí, babičku a nejmenší děti a vydal se na cestu ke 3 km vzdálené rezervaci. Dospělí i odrostlé děti ho následovali pěšky. Rodina byla značně početná, neboť dědeček se svou jedinou ženou vychoval celkem 11 synů a 3 dcery.

Dědeček byl značně svérázný i v organizování rodinného života. Babička spala v zadní ložnici se dvěma nejmladšími dětmi, v přední průchozí ložnici spaly starší děti a dědeček spal v další místnosti se dvěma lůžky pro nemocné děti – ty prý léčil dietou, sledováním teploty a v případě potřeby ledovými zábalami. V rámci zdravotní prevence měli spáci z průchozí ložnice povinnost každé ráno v létě i v zimě bosé dvakrát oběhnout lesovnu.

Mé dětství započalo narozením 12. srpna 1927 v malé obci Bělečko, nacházející se na rozhraní okresů Pardubice a Hradec Králové. Prvních pět let základní školní docházky jsem chodil do místní dvojtřídky a další čtyři roky pak denně dojížděl na kole do Třebechovic. V té době jsem se již zajímal o svět a hodně jsem slyšel o povinnostech a práci lesníků. Tři strýčkové byli výkonnými lesníky, a tak jsem měl občas příležitost odposlouchávat informace o průběhu odborných diskusí na srazech Jednoty českých lesníků i zaslechnout názory na Ing. Strachotu, Ing. Lázňovského, lesníky od opočenských Colloredo-Mannsfeldů – i na dědečka. Dozvěděl jsem se, že dědeček vždy zastával názor, že každý řemeslník má znát pořádně své řemeslo, a proto se do pozdního věku zajímal o odborné knihy. Některé jsme měli doma, další jsem viděl u svých strýčků. Ve dvanácti letech jsem byl již pevně rozhodnutý stát se lesníkem.

Pro naplnění mého předsevzetí nebyly ale v té době vhodné podmínky. Vysoké školy byly za války uzavřeny, ze středních lesnických škol zbývala již jen Státní vyšší lesnická škola (SVLŠ) v Písku (ta moje vysněná!), v některých městech docházelo i k uzavírání gymnázií. Žádost o přijetí do Písku jsem podal v květnu 1941. Pro velký počet žadatelů byla údajně provedena restrikce podle předchozího prospěchu a k přijímací zkoušce bylo připuštěno jen asi 300 uchazečů. Přijímací řízení bylo dvoudenní a spočívalo v písemné zkoušce a ve zdravotní prohlídce, provedené školním lékařem. Ze zkoušky jsem měl dobrý dojem, ale předpoklad úspěchu byl 1 : 10.

Stal se však zázrak – byl jsem přijat do 1. ročníku s podmínkou vykonání dvouleté předškolní praxe u kvalifikovaného lesníka („učebního pána“, odsouhlaseného vedením školy a zaměstnavatelem) podle zasláné osnovy, se mzdou 300 Kčs měsíčně.

Mým učebním pánem se stal Emanuel Koritta, lesní správce na revíru Bělečko, který pak o mé činnosti pravidelně zasílal zprávy vedení školy. Pan správce byl znalý lesník, dobrý myslivec a člověk, byl dříve kolegou jednoho z mých strýčků a krátce znal i mého dědečka, kterého považoval za významnou osobnost. Přivítal, že jsem k němu nastoupil v předstihu již na začátku prázdnin 1941, neboť jeho adjunkt od něho počátkem roku odešel jako správce na sousední revír. Měl jsem toho roku ve všem štěstí, které bylo v dalším roce završeno oznámením školy, že se doba mé povinné praxe zkracuje o jeden rok a výzovu k nástupu do 1. ročníku SVLŠ v Písku dne 1. 9. 1943.

Lesnická škola v Písku vlastnila důstojnou školní budovu, internát s 80 lůžky, byty pro domovníka a správce internátu, kuchyni s jídelnou a rozlehlý park s hřištěm – to vše uzavřeno oplocením. Byla vybavena školním polesím Hůrka (cca 6 km pěší chůze), ve kterém studenti 1. ročníku prováděli většinu pěstebních prací (zpravidla jeden den v týdnu). Dbala na svoji dobrou pověst a respektování tradic, vládl zde pořádek a kázeň, na což důsledně dozíral správce školy Ing. R. Friese. Profesorský sbor byl dlouhodobě stabilizovaný, v tehdejší době byl posílen Ing. O. Pacákem ze zrušené SVLŠ v Hranicích na Moravě. Mimo běžných předmětů byla výuka v 1. ročníku rozšířena o předmět etika a společenské chování a o úvod do lesnictví (převážně práce ve školním polesí).

Věková struktura 36 studentů našeho ročníku byla pestrá. Výše věku byla ovlivněna nejen délkou předchozí praxe, ale i postupným zavíráním gymnázií (např. sextán s jedním rokem praxe byl již osmnáctiletý!). Předchozí školní příprava studentů tím byla také nevyrovnaná a rozdílů základních znalostí mezi staršími bývalými gymnazisty a ostatními byly značné. Všichni moji spolužáci si svého přijetí na školu vážili a praxe v nás upevnila vůli „dobře znát lesnické řemeslo“. Byl jsem z našeho ročníku nejmladší, konkurence lépe připravených spolužáků byla vysoká, a tak můj prospěch za 1. pololetí byl pouze průměrný.

K tradicím školy patřilo, že studenti I.-III. ročníku byli ubytováni v internátu, maturitní IV. ročník v soukromí. Byl jsem zařazen na průchozí pokoj se čtyřmi lůžky (plus 4 skříňky, 4 židle, 1 malý stůl). Ke studiu zde bylo málo prostoru a klidu. Chápali jsme však snahu vedení školy umožnit studium co největšímu počtu uchazečů a uchránit je tak případně od „totálního nasazení“ v rámci válečného hospodářství Velkoněmecké říše i za cenu překračování kapacity internátu. To jsme ještě nevěděli, že i nás čeká nasazení, a tak jsme spokojeně odjeli na prázdniny.

Pracovní tábor Bílá v Beskydech

O prázdninách bylo protektorátními úřady rozhodnuto o postupném uzavření SVLŠ v Písku. Dostudovat směli pouze studenti IV., tedy posledního ročníku, pro studenty II. a III. ročníku byly zřízeny dva pracovní tábory, jeden v Černovicích u Tábora, druhý na Bílé v Beskydech.

Týden před koncem prázdnin jsem obdržel vyrozumění, že 1. září 1944 se mám do 12 hodin dostavit na nádraží v Ostravici a hlásit se u prof. Ing. Pacáka, který byl určen za vedoucího tábora na Bílé. Do něho byli zařazení studenti obou ročníků bydlící na Moravě a ve východních Čechách. Po shromáždění jsme společně odjeli vlakem po dnes již zrušené trati do konečné stanice Bílá. Prozatímně jsme byli ubytováni v boudě po lesních dělnících ze Slovenska.

Pracovali jsme jako pomocní dělníci na stavbě obytného objektu a kuchyně nového tábora, v těžbě dřeva na polesí Kavalčanky, na dřevoskladu u vlečky trati a v tankovně (tj. přípravně a skladu dřevěných špalíků pro generátorové kotle, kterými se za války poháněly dřevoplynem motory aut místo nedostatkového benzínu či nafty). Nový přízemní dřevěný objekt o jedné místnosti 12 x 10 m s jedním vchodem byl umístěn poblíž nádraží a hotelu Bílá. Podél vnitřních stěn byl vybaven souvislými pryčnami, dvěma dlouhými stoly, lavicemi a dvěma kamny. Bydlení v něm bylo příjemné, dům voněl dřevem. Pan profesor Pacák bydlel v podnájmu v domku v horní části osady v sousedství služebny německé tajné policie zvané Gestapo. Každodenně při našem návratu z práce zjišťoval, co se toho dne přihodilo a jaké jsme měli problémy. Po večeri pak přednášel vědy lesnické (základy pěstování lesů, zjišťování dřevních zásob atp.). Byli jsme někdy dost unavení a někteří usínali. V tom případě sezení rozpustil a s vytrvalci pokračoval raději ve výuce taroků. Vybraná skupina pak v neděli odpoledne docházela na taroky do bytu pana profesora.

Na lesnické škole v Pisku - 1944

Další skupina na pozvání pana polesného několikrát navštívila lesovnu Kavalčanky, vzdálenou asi 4 km od naší osady směrem ke slovenské hranici. Byli jsme tam pohoštění a v rodinném prostředí se pak povídalo a zpívaly se moravské písničky. Návštěvy byly brzo ukončeny, neboť na Slovensku probíhalo národní povstání a v okolí osady Bílá byly patrné známky pohybu cizích lidí. Byli spatřeni i příslušníci německého Jagdkomanda. S nástupem zimního období byla zahájena svážka dřeva po sněhových cestách ke dřevoskladu, kterou prováděli povozníci ze Slovenska, a pohyb lidí v osadě se podstatně zvýšil. Pod tlakem blížící se fronty jsme koncem roku dostali příkaz k přesunu do Čech na Křivoklát.

Pracovní tábor Křivoklát

V křivoklátských lesích jsme byli ubytováni v dřevěném objektu zvaném Emiliovna, kde údajně byly před námi ubytovány židovské ženy. Při příjezdu jsem trpěl bolestmi v podbřišku a do práce jsem vůbec nemohl nastoupit. Když se bolest stupňovala tak, že jsem již nemohl chodit, odvezl mne přítel Ruda Bolehovský na bicyklu do nemocnice v Rakovníku. Měl jsem pokročilý zánět slepého střeva a byl jsem neprodleně operován. Z narkózy jsem se probudil na posteli v chodbě, neboť nemocnice byla přeplněna raněnými německými vojáky. Nemohl jsem chodit, a když jsem byl další den propuštěn z nemocnice, odvezl mne Ruda

opět na rámu kola na nádraží, odkud jsem nastoupil cestu do Třebechovic p. O. Tam bydlela moje teta, která mne odvezla k sobě do bytu a zavolala lékaře. Vyrozuměla moje rodiče a teprve po dalším týdnu mne předala do mého domova. Křivoklátské lesy jsem pak za celý svůj život již nenavštívil a nikdo mne v nich nepostrádal.

Konec války

Při domácí rekonvalescenci jsem vyslechl novinky, které se staly za dobu mé nepřítomnosti, a ty byly závažné. Od počátku roku 1945 ustupovaly před frontou mým rodným krajem dlouhé zástupy hladových a vysílených ruských zajatců, střezené málo početnými německými hlídkami. Obyvatelé obcí zajatce litovali a stavěli podél cesty alespoň nádoby s pitnou vodou, někdy i potraviny, pro které často vznikaly rvačky. Ty vojáci krutě rozháněli, v podvečer pak zavírali zajatce do stodol, které po ranním nástupu důkladně prohledávali. Útěkům jednotlivců však zabránit nedokázali. Utečenci se obvykle sdružovali do dvojic, ve dne se ukrývali po lesích, budovali v nich zemljanky a v noci se snažili od obyvatelstva získat potraviny a civilní ošacení.

Znal jsem dvě takové uprchlické dvojice – jedna byla pod patronací mých rodičů, druhá mého dědečka z matčiny strany v sousední obci. Další tři utečence ukrýval můj známý lesní dělník. V sousední obci jsem také získal informaci o důstojníku ruské armády, který údajně přišel z Vysočiny a organizoval přesuny utečenců ze zdejších snadno přehledných lesů k partyzánské jednotce do rozlehlých lesů Českomoravské vysočiny. Bylo o mně známo, že z doby výkonu praxe dobře znám zdejší lesy, a tak jsem po nocích převáděl zájemce o Vysočinu do smluvené zemljanky u lesa Žernov. Jednou jsem byl požádán o přepravu poraněného utečence na smluvené místo k lékaři u Borohrádku. Shodou okolností jsme u Vysokého Chvojna projížděli prostorem, kde příslušníci Jagdkomanda dostihli a zastřelili tři utečence. My jsme měli štěstí a projeli jsme. Dne 5. května 1945 skupina výše zmíněného důstojníka kpt. Kitrova přehradila silnici Hradec Králové–Holice v obci Býšřt, zastavila tři vojenská vozidla a postřílela jejich posádky. Z podpůrné jednotky dobrovolníků byl zraněn pouze její velitel pplk. Vojáček, kterého jsme společně s mým bratrem po lesních cestách odvezli na bicyklech k jeho rodině do Hradce Králové. Mezitím účastníci přepadu ustoupili do lesů, vyslaná německá jednotka obnovila průjezdnost silnice a letadlo shodilo několik bomb na městečko Holice. Tím v našem kraji skončila válka.

Jak se ti po všech těch válečných zmatcích podařilo zdárně dokončit studium na lesnické škole? Kde jste se po válce znovu sešli?

Koncem května jsem obdržel oznámení, že SVLŠ v Hranicích na Moravě je opět otevřena a studenti II. ročníku SVLŠ v Písku – účastníci tábora Bílá a Křivoklát – se mají dostavit 1. června do budovy lesnické školy u železniční stanice Hranice–město. Sešli se tam všichni staří známí účastníci II. ročníku. Uvítal nás Ing. O. Pacák jako ředitel školy. Informoval nás, že probíhá jednání s několika bývalými asistenty Lesnické fakulty VŠ v Brně pro výuku odborných předmětů ve III. ročníku této nově – v září 1945 – otevřené školy. Výuka přípravných předmětů II. ročníku v červnu a červenci bude zajištěna zčásti návratem profesorů působících ve škole před jejím uzavřením, zčásti budou vypomáhat

*Výcvik jízdy na koni ve škole v Hranicích na Moravě - 1946.
Zdeněk Cípra v první řadě vlevo.*

profesoři zdejšího gymnázia. Těšilo nás, jak vstřícně je návrat školy do Hranic přijímán, a byli jsme překvapení, kolik organizační práce v tak krátké době pro nás „náš Olda“, tedy profesor Pacák, vykonal.

Budova školy byla za války zabrána německou armádou, ve školním parku byl postaven přízemní táborový objekt, ve kterém jsme byli ubytováni. Tím nám bylo umožněno vyhledat si vhodné ubytování v soukromí s nástupem od nového školního roku. Stravování bylo zajištěno v menze ve školním parku.

Školní rok 1945–46 byl dobře připraven, ředitelem zůstával Ing. O. Pacák, v profesorském sboru byli zastoupeni tři starší a čtyři mladší profesoři (+ dva externí). Počet 22 studentů našeho ročníku byl doplněn o osm, z nichž čtyři již měli maturity na jiných školách. Věkový rozsah studentů byl 18–22 let. Do I. ročníku školy nově nastoupilo 40 mladých studentů.

Ke škole patřilo školní poleší Paršovice. Tam jsme docházeli jen zřídka za výkonem technické praxe. Často jsme jezdili na exkurze do Beskyd, Vizovických vrchů, Jeseníků, na jižní Moravu, do údolí Váhu či Vysokých Tater. Měli jsme opravdový zájem o studium, což nám nebránilo absolvovat příslušné zábavy, včetně hraní taroků. Náš pan ředitel byl v Hranicích velmi oblíbený člověk a snadno zajišťoval naši účast při významných společenských událostech. Navíc nám vyjednal u velitele vojenské akademie kurs osobní obrany (ju-jitsu) a o rok později pro 15 zájemců i kurs jízdy na koni. Obojí jsem pak ve svém dalším životě ocenil jako velmi potřebné.

*Maturitní fotografie z lesnické školy
v Hranicích na Moravě - 1947*

Po oba roky jsme společně s Rudou bydleli v podnájmu v domku Pod Křivým, nedaleko okraje lesa. S blížící se maturitou jsme zvažovali, zda máme pokračovat na vysoké škole, či nastoupit do zaměstnání. Od Rudova otce, polesného z polesí Hradčany, jsme byli informováni, že v pohraničních lesích je velké množství dosud nedostatečně obsazených polesí. Propočítali jsme návratnost investice do vysoké školy a ta byla nízká. Navíc jsme oba chtěli být fořty. Také se mně vybavila vzpomínka z prázdninové návštěvy u mého bratra na Frýdlantsku, kde jsem na okolních svazích procházel nádhernými bukovými porosty.

Naše bydliště na okraji města nám v předmaturitním období umožnilo obnovit systém časného probouzení a ranního studia v přírodě. Maturovali jsme koncem června 1947, oba ve stejný den a oba výborně. Společně jsme také podali žádost generálnímu ředitelství státních lesů o zaměstnání v lesích na severu Čech.

Po ukončení lesnické školy Písku jsi tedy nastoupil hned na místo lesníka v Jizerských horách. Myslím, že to bylo zkušebně napřed na polesí Zadní Studánka, kde tehdy sloužil jako polesný nejlepší jizerskohorský „jelenář“ Friedrich Schöttner. Pamatuji si, že se mi před půlstoletím představil jako Pécich. Až později mně došlo, že tak si ten starý Němec pro mne „počeštil“ svoje křestní jméno Bedřich.

Bylo to malinko složitější. Ředitel Krajské správy lesů Ing. Nebeský mne začátkem srpna 1947 pozval k přijímacímu pohovoru a nabídl mně místo vedoucího polesí ve Špindlerově Mlýně. Vysvětlil jsem, že nechci nastupovat jako vedoucí tam, kde neznám poměry a terén, a požádal ho o přidělení ke zkušenému polesnému alespoň na půl roku, kde bych se mohl dobře zapracovat. To mně přislíbil s tím, že 1. září se budu hlásit na Ředitelství lesního závodu (dále ŘLZ) ve Frýdlantě v Č. u přednosta lesního rady Ing. Zdvihala. Pan lesní rada mne 1. 9. 1947 skutečně očekával a odvezl mne do lesovny polesí Zadní Studánka v Bílém Potoce. Seznámil mne s panem lesním Bedřichem Schöttnerem, ke kterému jsem byl jako adjunkt přidělen s platem 1 800 Kčs měsíčně. Pan lesní byl Němec, který zde působil již 30 let, byl vyhlášeným jelenářem a podrobně znal Jizerské hory. Při nedostatku personálu údajně vedl za války i polesí Smědava. Jeho manželka byla Češka, obě dcery studovaly na gymnáziu ve Frýdlantě. Mým prvním úkolem bylo spolu s hajným vyhledat a evidovat kůrovcová ohniska v lesních odděleních u Lázní Libverdy a zejména na svazích Smrku.

Jizerské hory od Hejnic - 1946

Kůrovcová kalamita

Boj s kůrovcem čili lýkožroutem smrkovým byl tehdy úkolem číslo jedna. Obrana proti jeho přemnožení spočívala v udržování přijatelné hygieny lesa, tedy ve včasném vyhledání kůrovcem napadených stromů, v jejich pokácení, odkornění a spálení kůry, což je oproti provádění běžné těžby dřeva podstatně pracnější. Na těžbu dřeva v Jizerských horách byli za války nasazeni francouzští zajatci, kteří bezprostředně s ukončením války v roce 1945 odtud odešli. Vyklízení dřeva z porostů pak provádělo místní obyvatelstvo, které bylo ale v r. 1946 většinou odsunuto, a noví osídlenci byli dosud prací v horském terénu neznalí. V lesích zůstaly zásoby dřeva, někdy i neodkorněného, na kterém došlo k počátečnímu namnožení kůrovců. Gradace a vyhlášení kalamitního stavu následovalo v roce 1947 v důsledku mimořádně teplého počasí. V zájmu usnadnění náboru potřebných pracovníků povolilo Generální ředitelství státních lesů na asanaci kůrovce příplatek ve výši 100 % dosažené úkolové mzdy. Inspektor GR Ing. Kruml údajně často navštěvoval Jizerské hory a dozíral na kvalitu prací, zejména zda jsou řádně uhašena „kůrovcová“ ohniště. Hajní obdrželi pokyn, aby denně kontrolovali i týden stará ohniště.

*Výřad jelenů na Zadní Studánce 10. ledna 1948.
Zdeněk Cipra v čepici druhý zleva.*

Tvoje zkušební období na Zadní Studánce bylo asi úspěšné, protože ještě roku 1947, ve dvaceti letech, jsi povýšil na místo vedoucího sousedního horského polesí Smědava. Jak k tomu došlo a jaké povinnosti měl tehdy, před více než půlstoletím, polesný?

V době mého přidělení na polesí Zadní Studánka bylo polesí Smědava řízeno polesným J. Francem, absolventem SVLŠ v Písku, který zde končil a 1. října 1947 nastupoval základní vojenskou službu. Polesí bylo rozděleno na tři lesní ochranné okrsky, dříve hájemství, tedy území spravované jedním lesníkem, dříve hajným (dále l. o. o.), z nichž jeden byl neobsazený. Sídlo polesí (kancelář) bylo v loveckém zámečku na Smědavě, k dispozici byl i byt polesného a hajného, ubytovna pro studenty a sezonní pracovníky, kuchyně. Studenti-brigádníci ze SVLŠ v Trutnově byli ubytováni samostatně v bývalé, dnes již neexistující hájence U Studánky, nazvané studenty „U Kůrovců“. Dnes tento název nese blízká nová lovecká chata.

Práci tří stálých dělníků, posádky režijního potahu a povozníka na l. o. o. Polední kameny řídil hajný Jan Marek, Čech-starousedlík, starší zkušený pracovník z Bílého Potoka. Hajný Jan Jeřábek, svobodný, věk 21 let, bytem v zámečku na Smědavě, řídil práci osmnácti studentů Přírodovědecké fakulty UK a tří slovenských dělníků v l. o. o. Jizera. Během července a srpna zde pracovalo na asanaci kůrovcových ohnisek i 30 studentů SVLŠ v Písku, kteří zde práce již řádně ukončili a v září nastoupili do školy. Dva týdny po jejich odchodu však došlo k podzemnímu požáru v balvanité sutí na severovýchodním svahu hory Jizery, kdy od zdánlivě vyhaslého ohniště v mezerách mezi balvanů oheň prodoutala do okolí a pomístně zasáhl plochu asi 2 ha. Jednalo se o podzemní požár, který se podařilo

uhasit až pomocí dvou stříkaček a přečerpávacích van. V dalším týdnu pak vítr rozfoukal vrcholkový požár mlaziny na Zeleném vrchu. Za tohoto stavu jsem od kolegy France v předvečer jeho odchodu převzal seznamy inventáře a zásob a podepsal předávací protokol.

Jako nový polesný jsem poznával terén, procházel jsem jednotlivá pracoviště, seznamoval se s lidmi a dotazoval hajných. Po večerech jsem debatoval se studenty, kteří končili a odjížděli do Prahy. Byla mezi nimi řada kvalitních lidí. Potěšilo mne, když přiznali, že sem nepřišli pouze na základě propagačních hesel, ale že je zajímavá i finanční efekt. Snažil jsem se je přesvědčit, že práce, kterou se letos naučili, bude pro ně v příštím roce ještě efektivnější a že zde jejich pomoc vděčně a rádi uvítáme.

Po částečném seznámení se s lidmi i s terénem a po debatách s hajnými jsme společně dospěli k názoru, že kůrovcová ohniška jsou již v podstatě zpracovaná, ale značně roztroušená a že hlavním problémem začíná být příprava dřeva na zimní svážku. Vypytával jsem se, jakým způsobem se dřevo z jednotlivých částí lesa v minulosti odváželo a kde na náhorní plošině přibližně probíhá hranice dlouhotrvající vysoké vrstvy sněhu.

Od hajného Marka jsem dostal informace o celém polesí a navíc také úkol, že se musí v terénu vytyčit linie, po kterých budou usmýkány ledové cesty, a k nim „nakuželovat“ nebo alespoň nasměrovat hromady dřeva, které pak budou vyznačeny tyčemi. Vymezené části lesa jsme předběžně rozdělili na díly, kde budou pracovat soukromí povozníci a kde režijní potahy. Navštívil jsem lesního Schöttnera, předložil mu svůj návrh na přípravu zimní svážky a dotázal se na jeho názor. Odsouhlasil, že na polesí Smědava bude pracovat vlastní režijní potah a soukromí povozníci Souček a Horáček. S ohledem na pokročilou roční dobu (začátek října) jsme soustředili na přípravu zimní svážky dřeva všechny současné pracovníky polesí Smědava. Stalo se tak právě včas, protože se brzy dostavily nejen vydatné podzimní deště, ale i listopadová větrná kalamita.

Větrná kalamita

Byla způsobena větrem od jihovýchodu, který se opřel do kůrovcem obnažených jihovýchodních porostních okrajů. Na rozmáčeném terénu se jednalo zejména o vývraty, které byly místy nahloucheny na „boudy“. Nejvíce bylo postiženo údolí Bílé Smědé, odkud pruh polomů dosahoval až téměř k vrcholu Smědavské hory.

Neprodleně jsme uvolňovali cesty a svážnice a společně s hajnými jsem započal se zjišťováním a evidováním škod. Bylo to obtížné. Hospodářskou knihu s uvedením porostních zásob jsme neměli, orientovali jsme se podle staré porostní mapy. Při použití metody průměrného kmene jsme pro zjištění počtu kmenů museli obcházet „boudy“ a s napadnutím sněhu jsme do nich stejně neviděli. Za tohoto stavu jsme na dalších lokalitách přešli k rámcovému odhadům. Součet 2 230 m³ jsme zaokrouhlili na 2 500 m³, což bylo o více než 500 m³ provedené kůrovcové těžby v roce 1947.

Uvažovali jsme, že v důsledku rozvalování kmenů v boudách bude zpracování kalamity pomalejší než obvyklá těžba s kácením stromů a s ohledem na další přemnožení kůrovce je třeba kalamitu zpracovat do konce července 1948. K dispozici jsme měli tři naše stále dělníky a snad i tři sezonní ze Slovenska, kteří se sněhem odjeli domů. Věděli jsme, že studenti SVLŠ Trutnov k nám v roce 1948 nepřijedou a nasazení nezkušených brigádníků

na zpracování kalamity by mohlo být pro ně nebezpečné. Za tohoto stavu jsem chtěl u nadřízených orgánů uplatnit požadavek na provedení náboru zkušených dřevorubců ze Slovenska.

Zvažovali jsme také možné úspory pracovního času případnou změnou technologie těžby. Dosud byly odkorněné stromy na místě kráceny na pilařské výřezy 4–5 m dlouhé, aby byly schopné dopravy na saních na pilu v Bílém Potoce. Vyrobené rovnané dříví bylo vyklíženo později. Dočasným ponecháváním odkorněných kmenů v celé délce bylo možné oddálit manipulaci na pozdější dobu a zvýšit tím pracovní výkon při asanaci kůrovce, která musí být provedena včas. Do manipulace s použitím dvojmužné motorové pily byli již zapracováni studenti Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy. Tyto návrhy jsem uplatnil na poradě vedoucích polesí v prosinci 1947. Od ledna 1948 mně byl zvýšen plat na 2 150 Kčs a pan lesní Schöttner mne požádal, abych mu tykal a oslovoval ho Bedřichu. On mně začal říkat Zdenko.

Zimní svážka kulatiny

S napadnutím sněhu nás postupně opustili všichni pracovníci včetně kuchařky. S hajným Jeřábkem jsme zbyli v zámečku sami a na stravu jsme docházeli přes silnici do chaty Smědava. Denně kolem nás ráno projíždělo až deset koní směrem do povodí Bílé Smědé, Černé Smědé a k Jizerce. Každý kůň měl svého pána a táhnul saně.

Smrk z Krásné Maří - 1959

Zpočátku bylo nutné lehkým nákladem na saních a vlekem za nimi umačkat a uhladit sanici na příjezdové cestě a svážnici a dále po vyznačené lince až ke kuželům dřeva označeným tyčemi. S vytvořením ledové cesty byly náklady na saních a na vleku postupně zvyšovány, neboť trasa byla vedena v povlovném spádu. Tam, kde nebylo možné vést linky po spádu, bylo nutné dřevo vyvážet k cestě a po obrátce náklad doplnit. Umění kočích spočívalo ve včasné úpravě a udržování ledových cest ke kuželům, což bylo možné při postupném připadávání sněhu. Hlavní sních v Jizerských horách však obvykle přichází ve velkých dávkách. Viděl jsem, jak zkušení kočí projížděli své trasy ve vánici i v noci s lucernami, jen aby zajistili jejich sjízdnost.

Zimního klidu jsme s hajným Jeřábekem – Honzkem – využili k uspořádání evidence a inventáře. Na zámečku byly pro hosty blokovány dvě ložnice s obývacím pokojem, vybaveným inventářem z frýdlantského zámku. Konečně jsme měli více času vzájemně se seznámit a spřátelit. Abychom ušetřili našemu hajnému Markovi cestu s měsíční uzávěrkou z Bílého Potoka na Smědavu, navštívili jsme ho v jeho domově, poznali rodinu, převzali podklady a popovídali si. Spřátelil jsem se také se svými kolegy – zejména s B. Zápotočným z polesí Jizerka a s B. Ticháčkem z polesí Hejnice. Oba byli svobodní, ve věku třiceti až čtyřiceti let.

Zpracování polomů

Nástup jara byl toho roku povlovný, rojení kůrovce oproti loňskému roku (tehdy 12. května) začínalo o dva týdny později. Naši stálí dělníci zpracovávali kalamitu zároveň s ubýváním sněhu, ale zatím neodkorňovali, čekalo se na rojení kůrovce a na vykladení samiček. Vrátili se i „naši loňští Slováci“, které jsme ubytovali v zámečku, i naše paní kuchařka.

Skupina studentů PŘF UK potvrdila příjezd na začátek července, jejich ubytování jsme předpokládali v zámečku. Sezonní dělníci z nového náboru nastupovali začátkem června a byli ubytováni U Kůrovců. Zpracování kalamity pokročilo. Část studentů pracovala na zkracování kmenů motorovou pilou, jiní vypomohli v odkorňování kmenů, pálení klestu a kůry. Tu donášeli k ohňům na plachtách.

Počátkem září nastoupil do služby hajný J. Novotný, neboť o rok starší hajný Jeřábek i já jsme byli k 1. říjnu 1948 povoláni k nástupu vojenské služby. Zpracování kalamity se končilo, pracovníci odjížděli, do lesů se vracel klid. Jeleni obsazovali říjiště, zápasili a troubili. Konečně jsem měl možnost je „obeznávat“.

V té době byl na zámečku ubytován jako lovecký host generální ředitel státních lesů Ing. Hrnčír se svým tajemníkem Ing. O. Polákem. Předpokládal jsem, že povinnosti doprovodu loveckého hosta případnou lesnímu Schöttnerovi a jen v krajním případě mně, ale bylo slušně poděkováno s tím, že spíše než lovit chtějí se hosté porozhlédnout, jak to v lesích Jizerských hor vypadá. Pan tajemník doplnil, že Jizerské hory mezi Smědavu, Bedřichovem a Fojtkou zná, že byl na polesí Fojtka v roce 1938 zaměstnán.

Hosté vycházeli ráno i navečer bez doprovodu sami. Při večerním povídání u stolu v předvečer jejich odjezdu jsem omylem oslovil pana tajemníka „pane profesore“. Usmál se a řekl, že se také na mne dobře pamatuje a že byl v Písku před pěti lety mým třídním. Doplnil, že s tím, co tady zatím viděl, je spokojen.

Před nástupem vojenské služby jsme s mým přítelem a hajným Jeřábkem připravili předávací protokoly a hodnotili výsledky své práce za uplynulý rok. Zpracování větrné kalamity bylo provedeno včas a byli jsme přesvědčeni, že vyvrácení a zpracování tak velkého množství kmenů (které byly poměrně dlouho udržovány částečným zakořeněním ve svěžím stavu) příznivě spolupůsobilo k utlumení a možná i ukončení kůrovcové kalamity. Nedostatky jsme si přiznávali na poli pěstební činnosti – neměli jsme rozpěstované sazenice alespoň v semeništích (školky žádné nebyly), nezalesňovali jsme. Dohodli jsme se, že se po splnění vojenské povinnosti vrátíme a společně zde budeme pracovat dál. Po rozloučení s lesním radou Ing. Zdvihalem, Bedřichem Schöttnerem a dalšími kolegy jsem 1. října 1948 nastoupil vojenskou službu.

O tom, že vojenská služba přerušila tvoje putování po několika polesích v Jizerských horách, ses nikdy nezminil, a tak jsem se mylně domníval, že tě nějak minula. Jak jsi ji prožíval, co ti přinesla a jak byla pro tebe dlouhá? Prý ses uplatnil i na vojně jako lesník?

Vojenskou základní službu v trvání dvou let jsem započal v dělostřeleckých kasárnách v Liberci, kde jsem jako vojín aspirant absolvoval školu pro důstojníky v záloze. Převahu frekventantů tvořili středoškoláci, inženýrů byla asi čtvrtina. Nebyli jsme motorizovaní, děla nám tahala šestispřeží koníčků, výuka jízdy na koni byla povinná. Rovněž výuka dělostřelby byla zajímavá, k zaměřování palebných postavení a cílů v terénu byly potřebné poznatky z geodézie. S obojím jsem byl seznámen ve SVLŠ v Hranicích.

Ve škole se mně líbilo, po Smědavě to byl odpočinek. S ukončením školy jsme byli odesláni ke svým mateřským útvarům, naše skupina k 2. dělostřeleckému pluku v Plzni. Na velitelství nás očekával štábní kapitán Horký, velitel 1. oddílu, detašovaného ve Stříbře. Probíral se našimi dokumenty ze školy, vybral si tři muže a odvezl nás do Stříbra.

Po důstojnických zkouškách a ostrých střelbách ve vojenském prostoru jsem byl povýšen na četaře aspiranta a vyslán do topografického kursu v dělostřeleckém učilišti v Olomouci. Po návratu mne špkt. Horký požádal, abych proškoloval poddůstojníky pro střelbu a počtáře našich tří baterií v zaměřování cílů a v přípravě prvků pro nepřímou střelbu. Cvičili jsme ve velké učebně na maketě terénu s vyznačením orientačních bodů a cílů a špkt. Horký se jich osobně zúčastnil. Při ostrých střelbách jsem je pak doprovázel v rojnici postupující pěchoty. Byl jsem povýšen na podporučíka a schválen do funkce střeleckého důstojníka (velitele střelecké ústředny oddílu) a nadále jsem prováděl výcvik oddílových a baterijních počtářů.

V červenci 1950 došla na velitelství pluku žádost o pomoc při vyvážení dřeva z rokle v polesí Bezdruzice na Tachovsku. Navštívil jsem polesného, na koni projel trasu od místa nakládání na vozy k vlečce železniční trati a zjistil, že dlouhé stoupání po špatné cestě s několika ostrými protispády (které umožňuje na voze taženém pouze párem koní převážet jen lehké náklady) snadno překonáme s využitím našich vycvičených šestispřeží. K další přepravě po tvrdé komunikaci již postačí jen jeden pár na dopravu nákladu k vlečce.

Zatímco čtyři muži budou dovezené dříví překládat z vozu do vagonu a jiní čtyři nakládat náklad na přistavený vůz v lese, uvolněné čtyřspřeží se vrátí k místu nakládání, odpočine si a poskytne přípež dalšímu nákladu. Byly tedy zapotřebí: tři vozy pro těžké náklady,

dva pícní vozy, jeden vůz pro přepravu vybavení kuchyně do místa ubytování, dva pro přepravu mužstva, dvě šestispřeží s jízdními, pět vozků, čtyři muži na nakládání, čtyři na překládání dřeva z vozů na vagony, tři jezdeckí koně, jeden trubač, jeden zástupce velitele skupiny a jeden velitel. Celkem 20 mužů.

Návrh jsem předložil veliteli oddílu a nabídl se, že skupinu povedu. Práce se nám dařila, cítili jsme se volní a pro řadu z nás byl civil již za dveřmi. O nedělích jsme zajížděli do okolních vesnic za zábavou. Po třech týdnech se práce blížila k závěru. Za tohoto stavu přijel na koni ze Stříbra poručík Onuca a sdělil mi, že jsem byl povýšen do hodnosti poručíka základní služby.

Měl jsem rád koně, v kasárnách jsme měli jízďárnu a často jsme tam s poručíkem Onucou „zajížděli“ koně a pravidelně o „koňském svátku“ - vždy ve čtvrtek - pořádali dlouhé vyjíždky do terénu. Byly to pěkné časy, ale stejně jsem se těšil na návrat do svého zaměstnání na Smědavě.

Panu řediteli Ing. Zdvihalovi jsem napsal, že jsme s hajným Jeřábkem domluvení a že bychom se tam oba rádi navrátili. Lesní rada mně odpověděl, že na polesí Smědava po mém odchodu nastoupil Ing. F. Karas, že je to hodný člověk a že si tam již zvykl a nerad by ho překládal. Nabídl mně místo vedoucího polesí Jizerka, odkud byl polesný B. Zápotočný přerazen k 1. červenci 1949 na polesí Oldřichov v Hájích náhradou za kontrolora Talknera, který šel do důchodu.

Zpráva mne nepotěšila, protože polesí Jizerka bylo pokládáno za nejdlejší v ŘLZ Prameny Jizery ve Frýdlantě. A v polesí Oldřichov byly ty krásné bučiny, za které bych rád zaměnil i Smědavu! S „Honzkem“ Jeřábkem jsme si po celou vojnu dopisovali, a tak jsem se ho zeptal, co si myslí, že bychom měli dělat.

Osada Jizerka s Bukovcem - 1967

Ve Stříbře mne od něj čekal dopis. Psal, že Jizerka je sice na konci světa, ale že někde nastoupit musíme, ale nemusíme tam umřít. Panu řediteli jsem odepsal, že 1. října 1950 na polesí Jizerka oba nastoupíme. Poděkoval jsem veliteli oddílu a nastoupil cestu k domovu.

Vojna tedy skončila, na Smědavu ses vrátit nemohl a do nástupu do tvých vysněných oldřichovských bučin zbývalo ještě několik roků. Jaký byl tehdy, před šedesáti lety, život a starosti polesného na Jizerce, v nejodlehlejších polesích Jizerských hor?

Na ŘLZ Frýdlant jsem se u lesního rady Ing. Zdvihala hlásil s jednodenním zpožděním. Pan lesní rada mne krátce seznámil s personálními změnami, které nastaly ve vedení polesí za uplynulé dva roky. Polesí Jizerka převzal dočasně Ing. Wolf, který ale od 1. července 1950 působil ve státní správě lesního hospodářství na KNV v Liberci. Dočasným vedoucím polesí je Ing. Z. Vraný, technikem J. Vítovec, kteří však s ukončením předávky odcházejí. Hajným na lesním ochranném okrsku Český kopec je Jan Suchý, na l. o. o. Bukovec V. Beran, dva l. o. o. nejsou obsazené. Současně se mnou jako technik nastupuje Vojtěch Niedermertl, absolvent SVLŠ v Písku, dále hajní Jan Jeřábek na l. o. o. Souš a Květoslav Mališ na l. o. o. Vlašský hřeben – všichni právě propuštěni z vojenské služby.

Starý železobetonový most přes Jizeru nad soutokem s Jizerkou - 1968

Z ředitelství jsem byl odvezen na Jizerku, kde moji noví spolupracovníci již byli zabydlení. Měsíc jsme zde pobývali společně, dokud neproběhlo převzetí dřevních zásob v porostech a při odvozních cestách, skladu nářadí a inventáře v bývalé sklářské huti a vybavení jednotlivých ubytoven. V té době jsem vybavil v lesovně dvě místnosti nejnútnejším nábytkem, Vojta se odstěhoval do sousedního domku a nakonec oba hajní do svých hájoven na druhém konci osady.

Jizerka

Polesí Jizerka o rozloze 2 650 ha bylo rozděleno na čtyři hájemství. Dále k němu náleželo asi 50 ha luk a velká část z 30 objektů – z nich zejména bývalá sklárna, stará pila s ustájeným dobytkem, bývalá celnice, panský dům, tři ubytovny, tři hájenky, lesovna a šest dalších domků, z nichž některé dosud nebyly osídleny. V horní části osady se nacházel bývalý hostinec s ubytovnou zvanou Pionýrák, kterou tehdy užívala lesnická Závodní učňovská škola (dále ZUŠ) Hejnice. Další čtyři domky byly osídleny rekreanty.

Ve středu osady se nacházela škola, ve které se pro nedostatečný počet dětí nevyučovalo. V jednom domku byla prodejna potravin, jako centrum stravování a zábavy fungoval hostinec Pyramida. Počátkem října v polesí pracovalo v těžbě dřeva 60 pracovníků, z toho jeden stálý dělník pan Buchberger, jedna romská rodina a přes padesát brigádníků. Jejich výkony a tím i mzdy byly nízké, jejich stav se s blížící zimou rychle snižoval. V přibližování dřeva pracoval 1 pár režijních koní, 2 páry koní soukromých povozníků a 1 pásový motocykl. Odvoz dřeva na pilu či na dřevosklad u nádraží v Bílém Potoce byl prováděn nákladními auty. K dovážení potravin z Horního Polubného byl používán lehký vozík (či saně), tažený poníkem Petrem.

Ještě před příchodem zimy jsem se potřeboval seznámit s terénem, a tak jsem spolu s hajným Suchým navštěvoval jednotlivá pracoviště. Cestou jsem se o něm dozvěděl mnoho zajímavého: oženil se do německé rodiny, celý život pracoval jako lesní dělník (později jako haumeister – správce paseky), v zimě vyvážel na ručních saních dřevo k cestám nebo vedl skupinu dělníků při těžbě buků v oldřichovských bučinách.

Cestou mně ukazoval ohniska po kůrovcové kalamitě 1946–1949, kterou se podařilo utlumit. Některé plochy nebyly přirozeně zmlazeny a bude je potřeba zalesnit. Na otázku, čím je zalesňovat, když jsem zatím neviděl žádnou školku ani semenišť, sdělil, že na některých místech se nachází dostatek přirozeného náletu, ze kterého je možné vyzvednout balíkové sazenice, převézt na místo potřeby a bezprostředně zasadit. Ukázal mně také chloubu jizerskohorských lesů – Velkou jizerskou louku na hranici s Polskem a Malou jizerskou louku v bezprostřední blízkosti Jizerky. V té době v ní těžily rašeliny Lázně Libverda. Bukovec jsme si prohlédli s Vojtou Niedermertlem sami, vždyť lesovna stála na jeho svahu.

Při našich pochůzkách s hajným Suchým jsme z vyvýšených míst nahlíželi na protisvahy do Polska. Červené plochy v zeleni lesů nás přesvědčily, že kůrovcové trápení pro naše sousedy dosud neskončilo. Na poradě polesných jsem se poprvé setkal s Ing. Karasem. Potěšilo mne, když na můj dotaz potvrdil, že kůrovcová kalamita na polesí Smědava skončila s naším odchodem v roce 1948.

Na Jizerce v letech 1950-1952

Při přebírání zásob jsme zjistili, že pro režijní koně a hovězí dobytek máme málo sena. Navštívil jsem na KNV v Liberci Ing. Wolfa, který nám zajistil dodání jednoho vagonu levných řepných řízků. Jejich dopravu a uskladnění jsme stihli ještě před sněhem. Se sněžením došlo koncem října k hromadnému útěku našich brigádníků, zůstali jen povozníci, romská rodina a samotář Buchberger.

Společně s Vojtou a hajnými jsme začali promýšlet program roku 1951, kdy mělo dojít k podstatnému zvýšení objemu prací. Předběžně jsem byl informován, že objem těžby a dodávek dříví z našeho polesí se zvýší cca o 50 %, druhý ročník ZUŠ se pro špatnou dostupnost Jizerky přesouvá do Hejnic, v uvolněných objektech bude následně zřízen tovaryšský domov, v účetnictví bude zaveden „chozračot“.

Program 1951

1. Umístění těžby:

Lesní hospodářský plán (LHP) neexistoval, zatím byla těžba soustředěna nad silnicí k Souši a do prostoru pod Věžní skály, kde vznikala povinnost zalesňování ploch. Bylo potřebné vyhledávat lokality s přirozeným zmlazením, které bude třeba uvolnit. Suchý navrhoval území podmáčených smrčín mezi Krásným potokem a Hojerem. Skutečně jsem při společných pochůzkách viděl množství nárostů namnoze již přerostlých, ve kterých bude před těžbou třeba vytyčit a prořezat vyklízecí linky a k nim pak směřovat dříví na zimní svážku. To vše za předpokladu povolení k postavení mostu přes Jizeru a k průjezdu přes polské území ke Kořenovu, k čemuž byla nutná pomoc Krajské správy lesů v Liberci. Při kontrolní pochůzce s hajným Suchým po Pruské dráze a navazujícím úseku trasy k místu předpokládané výstavby mostu jsme procházeli silně podmáčenými úseky. Suchý mne však ubezpečil, že těmito lokalitami za války k mostu do Slezska bezpečně projížděli.

2. Provedení:

Těžba přísně směrová – nábor zkušených rubačů ze Slovenska, linky – ZUŠ (tehdy na Jizerce, později přestěhovaná do Hejnic), tovaryši (vyučenci ZUŠ, tedy budoucí lesní dělníci), vyklízení z nárostů ručně – ZUŠ, kuželování – povozníci, postavení mostu – vlastní dělníci.

3. Přibližování:

Nutnost zásadního posílení potahů!

4. Stravování:

Zřízení kuchyně závodního stravování v přístavku bývalé sklářské huti + kuchařky.

5. Opatřit vhodné vybavení na sklizeň luk.
6. Vytvořit skupinu minimálně dvou stálých dělníků.
7. Zajistit školu a tím umožnit zaměstnání rodin s dětmi.

V listopadu Jizerka úplně zapadla sněhem. Kočí Buňka s poníkem Petrem zajížděl dvakrát v týdnu do Polubného pro poštu a potraviny, v ostatní dny pak vyvážel rovnané dřevo. Soukromě jsem od povozníka koupil za 4 000 Kčs lehkého jezdeckého koníka, ustájil ho v režijní stáji a začlenil do páru s poníkem Petrem.

V prosinci byla na Jizerce uzavřena celnice. Jeden zaměstnanec byl přeřazen na stanici SNB v Kořenově, druhý – Jan Pulkráb – bydlel na Jizerce, kde jeho manželka měla prodejnu potravin. Projevil zájem o práci v místě. Zařadil jsem ho do party k Buchbergerovi, který zatím zapracovával do ruční svážky dřeva Slováka J. Madeju. Na poradě s hajnými jsme rozhodli o rámcovém rozmístění úkolu těžby dřeva na příští rok takto:

- ♣ Okolí Černých jezírek – 1 000 plm – potahy z Bílého Potoka v zimě přímo na pilu (2 páry z náboru neodkladně projednat);
- ♣ Prostor od Krásného potoka po most „Jizera“ – 5 500 plm – vyvážení v zimě na skládku v Polsku – 2 páry z Jizerky + 3 páry z náboru; v zimě na skládku 500 plm – ruční svážkou stálí dělníci;
- ♣ Prostor Jezdecké stezky a Celní cesty 1 000 + 1 000 plm, režijní potah;
- ♣ Rezerva na kalamitní těžbu 1 000 plm.

V lednu 1951 jsem obdržel od vojenské správy oznámení, že mám k 1. březnu 1951 nastoupit opět vojenskou službu s tím, že místo nástupu mně bude oznámeno dodatečně. Navštívil jsem Krajskou správu lesů (vedoucího provozu V. Munzara) a předložil mu povolávací rozkaz. Současně jsem ho seznámil se sedmi body našeho „Programu 1951“ a požádal jej o podporu. Za měsíc jsem byl pozván na Okresní vojenskou správu, kde mi bylo sděleno, že „ministerstvo národní obrany ruší Vaše povolání do armády z důvodu nepostradatelnosti v podniku“. Telefonicky jsem vyrozuměl lesovnu, že se vracím a můžou mně poslat navečer malý potah naproti. Na nádraží mne čekal Honzek s Květou a veselá cesta na Jizerku trvala o hodně déle, než kdybych šel sám a pěšky...

Při návratu z porady polesných jsem navštívil ZUŠ Hejnice, pozdravil se s ředitelem a ověřil si, že s prováděním prací, které přerušil II. ročník před odsunem z Jizerky, můžeme na jaře počítat.

Také jsem se zastavil u pana Pavlíčka v Bílém Potoce. Byl to osídlenec – zemědělec, který před několika lety v zimě se sousedem svážel na saních kulatinu od počátku Pruské dráhy na potockou pilu. Nebyl tehdy spokojený, protože linky nebyly připravené a on se musel s koněm daleko prodírat mlázím, než mohl klády naložit na saně. Divil se, že s ním o věci jedná v tak velkém předstihu. Vysvětlil jsem mu, že linky hodlám nechat prořezat hned na jaře, aby pak kmeny byly poráženy směrem k linkám a odkorněné dříví bylo za pomoci ZUŠ Hejnice před zimou ručně nakuželováno. Při splnění tohoto předpokladu byl ochotný s přispěním jednoho či dvou sousedů práci přijmout. Získal jsem též informace o povozníku Sejčkovi. Ten měl čtyři děti, „potřebné“ pro otevření školy na Jizerce. Informace bohužel nebyly příznivé, měl pověst opilce, jeho paní však byla okolím považována za pracovitou ženu.

V zimním období jsem také navštívil Rejdice, asi 12 km vzdálenou obec. Hovořil jsem s tamními zemědělci, kteří trpěli zimní nečinností a slyšeli o dobrých výtěžcích našich povozníků. Informoval jsem je, že máme zvýšený plán těžby a budeme v dalším zimním období potřebovat posílit o 2–3 páry koní, a to za podmínky, že alespoň polovinu dřeva vyváženého na saních v zimě si každý ještě před příchodem sněhu stahá na podvaly k trase vyznačené zimní cesty. Zájemci měli dostatek času se rozmyslet a případně i připravit.

Můj zástupce Vojta mezitím pilně zařizoval stavební úpravy a vybavení naší závodní kuchyně a jídelny. Ta musela být dost rozlehlá, neboť pro zalesňování jsme uvažovali s brigádami školáků (vždy celá třída na týden) při značném množství dřevorubců. Za kuchařku jsme vybrali dceru hajného Suchého, chyběla jen pomocnice.

Jelikož jsme potřebovali na Jizerce posílit i ženský personál, rozhodli jsme se do samostatného domku nastěhovat o prázdninách pana Sejčka s rodinou a potahem. Jednal jsem s nimi o tom, že by paní mohla vypomáhat v našem „kravíně“. Oba souhlasili.

Výpomoc paní Sejčkové by nám umožnila přesunout jednu ze dvou žen tam zaměstnaných do kuchyně. Přistěhování Sejčkových bude na Jizerce již osm dětí a tím budou naplněny předpoklady pro otevření školy. Vyrozuměli jsme o tom školskou správu s tím, že byt pro svobodného učitele je v budově školy.

V dubnu se rozpadla sanice a začali nastupovat rubači. Byli ubytováni a přidělováni k hajným, kteří je zaváděli na pracoviště. Žáci ZUŠ Hejnice dojížděli autobusem k Pruské dráze, kde pod vedením instruktora a Suchého prořezávali vyklizovací linky.

Při té příležitosti jsme odkoušeli Suchého metodu zalesňování s vyzvedáváním sazenic z náletu. Jednalo se o klasičskou metodu balíkové sadby, používanou v počátcích umělé obnovy lesů již před sto lety k doplňování mezer v přirozeném zmlazení. Vyzvednuté a zčásti již přerostlé sazenice je třeba v balu přepravit na místo potřeby a včas zasázat, nejlépe „ze země do země“. Tento způsob obnovy porostů je ve zdejších specifických podmínkách s podmačenými a zrašeliněnými půdami mimořádně vhodný, náročná přeprava sazenic však zvyšuje náklady za potahy a ztěžuje plynulost práce, pokud v okolí obnovovaných ploch není dostatek přístupných semenišť s připravenými sazenicemi. Ta zatím nebyla žádná. Usoudil jsem, že je bude třeba zakládat, neboť větší část zbývajících ohnisek po žíru kůrovce a polomových ploch z roku 1947–1949 nebyla dosud zalesněna.

Postupně se také hlásili tovaryši – ty měl na starosti Vojta – a ubytoval je v Pionýráku. Trvale byli přiděleni do těžby k hajnému Jeřábkovi, kde dočistovali kůrovcová ohniska a byli odměňováni úkolovou mzdou. Započal také odvoz dlouhého dříví z hrání (skládek) podél tvrdých cest nákladními auty, která v té době ještě nebyla vybavena motorovými navijáky. Nakládání ovlhělého dříví na vysoké opleny nákladních aut bylo pro dva muže nebezpečné, a tak jsme na vyžádání střediska dopravy přidělovali k vozidlu 2–3 tovaryše, kteří s využitím kladek, lan a provazů pomáhali klády bezpečně naložit. Velmi se tím zvýšil výkon vozidel. Za nepříznivého počasí prováděli tovaryši údržbu náradí ve skladu v bývalé sklářské huti. Tato a jiná dočasná činnost byla placená v časové mzdě.

Odbornou výukou jsme nebyli pověřeni a také na ni nezbýval čas. Jen několikrát jsme ve volných podvečerech s Vojtou sedli na motorku a vyrazili po Lasičí cestě k Rybím loučkám – kolega s rybářským náčiním, já s kulovnicí. Vojta v tůních nad bývalou lávkou přes Jizeru vídal mimořádně velké pstruhy, já zase na ochozech pod Jelení strání zvěř. Nikdy jsme ale nic neuložili.

Rašeliniště Jizery - 1968

Jako podpora ke zdolání vysokých úkolů dodávek dřeva nám byl na Jizerku přidělen pásový traktor ČKD s řidičem. Byl vybavený navijákem, ale podél cest jsme netěžili a na únosném terénu jsme plánovali těžbu jen v menším rozsahu v prostoru Celní cesty. Na podmáčené půdy, kde jsme uvolňovali nárosty, jsme ho vjíždět nenechali, aby je nezničil a narušením měkkého terénu nevytvářel podmínky pro erozi půdy. S jeho využitím jsme měli stále problémy, a tak jsem k němu nasadil jako závozníky dva tovaryše a na vybraném místě nechal vytrhat pařezy pro založení budoucího semenišť. Traktor byl pak přesunut na jiné poleší.

Školní brigády

Od začátku května fungovala naše závodní kuchyně a nastupovali rubači z náboru na Slovensku. Byli jsme již schopni přijímat i týdenní brigády celých tříd vyšších ročníků pražských gymnázií vedených jedním profesorem. Pro ně jsme rezervovali ubytování v samostatném objektu. Pro dopravu zavazadel brigádníků byl vždy v pondělí na nádraží v Kofenově přistaven náš potah.

Studenti pracovali při stahování klestu na hromady a při výsadbě stromků. Brigáda končila sobotním obědem, následovalo krátké oznámení výsledků, rozloučení a odchod s odjezdem zavazadel. Tento program se každý týden až do prázdnin opakoval. Jednomu panu profesorovi se na Jizerce opravdu zalíbilo. Nastupoval do důchodu a dohodli jsme se, že k nám nastoupí jako brigádník a do konce sezony se bude starat o naši závodní jídelnu. Ubytoval jsem ho u sebe v lesovně.

Po zkušenostech s nedostatečnou zásobou krmiva v loňském roce jsme byli na sklizeň sena vybaveni motorovou sekačkou, u které jsme se v podvečerech s Vojtou, Honzkem a Květou střídali. Naše děvčata ve dne trávou trochu pohnula, navečer jsme jim pomáhali seno kopit a zlákali jsme k tomu i skupinu tovaryšů. Seno průběžně odvázel režijní potah. Problém nastal s odvozem sena z „upolínové louky“ na severozápadním svahu Bukovce, na kterou se pro podmáčení nedalo potahem zajíždět. Vojta vymyslel novou technologii: na silničku jsme postavili traktor, lano navijáku natáhli mezi kupy na louku, seno jsme nakládali z kup na saně pro ruční svážku dřeva, ty napojili smyčkami provazů na lano a tahem navijáku přivlekli až čtyři saně najednou k cestě. Na putování saní byl hezký pohled a tato kolektivní spolupráce byla pro nás i pro tovaryše zábavou.

Koncem června 1951 jsme obdrželi zprávu, že pro Jizerku byl nalezen učitel. Později jsme se přesvědčili, že volba byla dobrá. Otto Kareš nešel na Jizerku z trestu, ale ze zájmu o lyžování a krásnou přírodu. S ukončením školního roku jsme nastěhovali rodinu Sejkových do připraveného domku. Oproti tomu jsme přišli částečně o jednoho stálého pracovníka. Vojta Niedermertl se oženil do Bílého Potoka (vzal si děvče, které poznal při prázdninové brigádě IV. ročníku SVLŠ Písek na Smědávě v r. 1947). Vždy v sobotu navečer odcházel do Bílého Potoka (v zimě na lyžích) a vracel se až v pondělí ráno.

Ubýval nám také počet tovaryšů. Po asanaci jednotlivých kůrovcových stromů pracovali nadále v mýtné těžbě i v probírkách. V srpnu jich většina odešla do škol a tovaryšský domov zanikl. Když jsem porovnával jejich činnost na Jizerce s mojí praxí u učebního pána, neměl jsem dobrý pocit.

Těžba dřeva v letním období probíhala zásluhou rubačů ze Slovenska zdárně. Činila se i naše stálá Buchbergerova parta, které bylo zadáno provedení těžby, kuželování, stavby mostu a ruční svážky ze dvou oddělení v blízkosti vybraného profilu. Dotazem na vedení závodu jsme si znovu ověřili, že přemostění Jizery, skladování dřeva na jejím levém břehu a průjezd vozidel přes Orle ke Kořenovu bylo polskou stranou povoleno. Zahájili jsme potřebné přípravy včetně kontroly vytyčení a vyčištění trasy „ledové svážnice“.

Stavbu mostu řídil koncem září hajný Suchý následovně: režijní potah přitahoval vybraný materiál k profilu, Buchbergerovci osadili nosné prvky z kulatiny a mostovku z povalů, zajištěnou v okrajích proti uklouznutí nákladu bočními povaly. Tyto práce se podařilo provádět za poměrně teplého počasí a nízkého stavu vody.

Přípravy na zimní svážku probíhaly intenzivně. Žáci ZUŠ vyprošťovali kulatinu vlastní těžby z nárostů a směřovali kužely k linkám. Povožníci z Jizerky vytvářeli při trase střední části Pruské dráhy na podvalech velké kužely. Zemědělci z Rejdic se dostavili koncem září v počtu šesti mužů a šesti koní. Za tři týdny stačili připravit dřevo na svážku v jim vymezeném úseku. Obcházel jsem pracoviště, sledoval jelení říji a ulovil svého prvního jelena.

Zimní svážku zahájili naši Buchbergerovci. Již za nízkého sněhu vozili malé náklady dřeva přes most, který hutněním sněhu zpevňovali, a mezi břehem a vyvýšenou silnicí

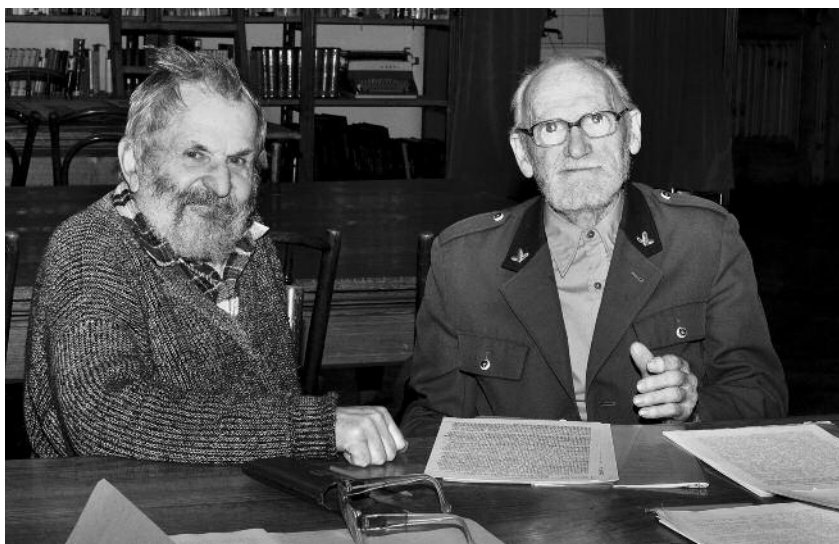
Černá jezírka - 1959

zakládali při břehu řadu ramp. To jim umožnilo najíždět saněmi postupně výše do svahu a skládat dolů na rampu. S připadáváním sněhu byla na vrstvu sněhu uložena další vrstva kulatiny a rampa se rozšiřovala směrem k silnici.

Při dostatečné vrstvě sněhu začali vytyčenou trasu svážnice projíždět s lehčími náklady místní povozníci, až byla vytvořena ledová cesta. Podobně jako ruční sáňkaři si také usnadňovali skládání najížděním na svah. Vrstvy dřeva byly postupně prokládány vrstvami sněhu, až se rampy vyvýšily nad úroveň silnice. Narůstající vrstva sněhu umožnila zahájit svážení kulatiny i z prostoru počátku Pruské dráhy, kterou k prořezaným linkám v objemu cca 900 m³ ručně nakuželovali žáci ZUŠ Hejnice. Povozník Pavlíček se sousedem a závozníky po krátkém přiblížení kulatiny na linkách nakládali na saně, vyváželi na skládku u cesty, tj. na „Ablager“, tam odložili a vrátili se pro další díl nákladu. Na odložišti pak doplnili na celý náklad, za saně ještě připevnili brzdovou vlečku, tzv. „psa“, a při cestě domů dopravili po uklouzané cestě na pilu v Bílém Potoce.

To bylo krásně dlouhé povídání o Jizerce! Asi jen málokdo z lidí si dovede představit, kolik námahy, zkušeností, zdravého rozumu i umění jednat s lidmi představuje práce polesného na takovém místě, jakým tehdy byla Jizerka. Pak ale přišla jedna z mnoha reorganizací Státních lesů a díky ní ses mohl postupně přes různé lesnické funkce přiblížit k oldřichovským bučinám, nastěhovat se roku 1953 do lesovny v Oldřichově v Hájích, a nakonec, v roce 1956, se stát i řádným oldřichovským fořtem. Na „smrkovém“ východě Jizerských hor jsi tedy definitivně skončil a přešel do nádherné západní „bukové“ a skalnaté části těchto hor, na polesí Oldřichov v Hájích, po kterém jsi vždycky toužil. Tuhle část tvého dlouhého vyprávění si ale ponecháme pro příští ročenku.

(Dokončení v příští ročence.)

*Zdeněk Cipra a Miloslav Nevrlý při práci na rozhovoru
pro ročenku JJHS v Severočeském muzeu v Liberci*

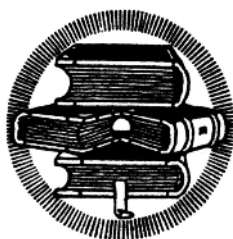
Ing. Zdeněk Cipra

Narodil se roku 1927 v Bělečku u Třeběchovic pod Orebem a po absolvování Státní vyšší lesnické školy v Písku, resp. v Hranicích na Moravě, nastoupil v roce 1947 ke Státním lesům jako lesník do Jizerských hor. Po krátké praxi na polesí Zadní Studánka se stal téhož roku vedoucím polesí Smědava, o tři roky později polesným na Jizerce a nakonec, po řadě reorganizací Státních lesů, v roce 1956 polesným v Oldřichově v Hájích. Při zaměstnání vystudoval vysokou školu a roku 1961 byl promován na lesního inženýra. Z Oldřichova odešel roku 1968 do Stavebního závodu Státních lesů v Liberci. V letech 1970–1987 byl odborným zaměstnancem – lesníkem Správy CHKO Jizerské hory, 1988–1989 pracoval jako samostatný odborný pracovník Výchovně vzdělávacího střediska KRNAP na Rýchorách. Po krátkém úvazku v roce 1990 na oddělení dálkového průzkumu země na SÚPPOP Praha přijal na podzim téhož roku místo vedoucího oddělení ochrany přírody v liberecké pobočce územního odboru ministerstva životního prostředí, kde pracoval až do odchodu do důchodu v roce 1998. Nadále příležitostně vypomáhá jako znalec v oborech lesního hospodářství a v ochraně přírody a krajiny. V roce 1997 mu byla udělena Cena ministra životního prostředí ČR za celoživotní práci v ochraně přírody a krajiny. Ing. Zdeněk Cipra je od roku 1956 významným členem České lesnické společnosti (1972–2007 vedoucím její sekce přírodního prostředí), od roku 1990 je i soudním znalcem v oboru ochrany přírody a lesního hospodářství. Žije s manželkou v Liberci, od dvou dcer a syna má deset vnuků.

Regionální literatura

Publikace vydané
v roce 2010

Pavel D. Vinklát & Marek Sekyra & Otokar Simm
Bílý Potok & Liberec & Jablonec nad Nisou

V samém závěru Ročenky JJHS 2010 vám chceme podobně jako ve dvou minulých letech nabídnout přehled těch nejzajímavějších titulů vydaných v roce 2010, které se váží k Libereckému kraji, k liberecko-jabloneckému regionu, Frýdlantsku, k oblastem Jizerských a Lužických hor, Krkonoš i jejich podhůří.

Většinu z nich si můžete prohlédnout a zakoupit v regionálních knihkupectvích a dalších prodejních místech, jako jsou informační centra, kulturní zařízení (muzea, galerie...). Seznámit se s nimi máte možnost prostřednictvím knihoven, dále je prezentují na svých webových stránkách jednotlivá nakladatelství a distribuční firmy, takže stačí ve vyhledávači zadat konkrétní titul. Pokud přesto nebudete úspěšní, obraťte se na autory tohoto soupisu prostřednictvím kanceláře spolku.

Základní východiska k výběru jednotlivých knih byla čtyři. Jedná se o:

- knihy věnující se vlastivědným, přírodovědným, historickým tématům v oblasti Jizerských hor, popř. Libereckého kraje (Krkonoše, Lužické hory, Český ráj, Českolipsko),
- knihy regionálních autorů - spisovatelů, badatelů, odborníků apod.,
- knihy zaměřené na tvorbu a prezentaci regionálních tvůrců - fotografů, výtvarníků apod.,
- knihy vydané místními nakladatelstvími.

V soupisu jsme zachovali abecední řazení dle autorů, publikace nejsou členěny podle žánrů - na literaturu faktu, průvodce, prózu, knížky pro děti, poezii... Samostatně jsou přidána regionální periodika a sborníky. Abychom zachovali jistý časový přesah, zařazeny jsou tituly vydané v závěru roku 2009.

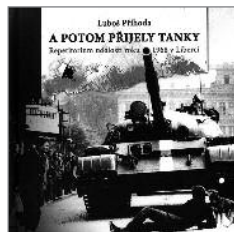
Vyšlo v roce 2009

Černý Jaroslav, Perná Zdena, Vycházky okolím Raspenavy

Čtyři podrobně zpracované a fotograficky bohatě ilustrované výlety jizerskohorským podhůřím.

Brožovaná publikace, formát 14,7 x 21 cm, 36 stran.

Vydalo město Raspenava ve spolupráci s o. s. Silva Sacra.

Příhoda Luboš, A potom přijely tanky...

Repetitorium událostí roku 1968 v Liberci

Publicistická knížka pojednává o roce 1968 na Liberecku. Nejvýraznější pasáží knihy je podrobný popis událostí 21. srpna, kdy došlo ke střetu obyvatel města se sovětskou armádou, při němž zahynulo devět lidí. Knihu doprovázejí dobové fotografie, hesla psaná po zdech, tehdejší letáky a karikatury dodnes kreslicího Oldřicha Krupičky.

Vázaná publikace, formát 17 x 17 cm, 191 stran.

Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., Liberec.

Vyšlo v roce 2010

Aschenbrenner Martin, Stručné dějiny zámku a panství Horní Police

Brožovaná publikace, formát 15 x 21 cm, 16 stran. Vydal M. Aschenbrenner, Česká Lípa.

Balvín Jaroslav, Mácha: Deníky. Turistický průvodce

Letní milostný román se odehrává v současném Máchově kraji a je prosycen citacemi z Máchových děl i z knížek o Máchovi, od jehož narození v roce 2010 uplynulo 200 let.

Vázaná publikace, formát 11 x 15 cm, 16 stran. Vydalo nakladatelství Novela bohemica, Praha.

Franců Věra, Morávková Lenka, Turnovské kasárny: historie a současnost

Kniha o historii turnovských kasáren, kterou připravily dvě učitelky dějepisu společně se žáky školy. Brožovaná publikace, formát 21 x 30 cm, 26 stran. Vydala Základní škola Turnov.

Horký Luděk, Ještěd a Mimoň s jejich okolím.

V malé procházce zachycené objektivem fotoaparátu

Vázaná publikace, formát 21 x 15 cm, 132 stran. Vydalo nakladatelství L. Horký, Psáry.

Horký Luděk, Lázně Kundratice a jejich okolí.

V malé procházce zachycené objektivem fotoaparátu

Vázaná publikace, formát 21 x 15 cm, 132 stran. Vydalo nakladatelství L. Horký, Psáry.

Chocholoušková Hana, Lhotová Markéta, Liberec

V edici Zmizelé Čechy představují autorky obrazovou dokumentaci zaniklých památek a jiných nemovitostí Liberce a jeho bezprostředního okolí.

Vázaná publikace, formát 15 x 21 x cm, 76 stran.

Vydalo nakladatelství Paseka, Praha a Litomyšl.

Jakouběová Vladimíra, Krajinou domova: proměny lidového stavitelství v Pojizeří

Historie lidového stavitelství na konci 19. a počátku 20. století. Vychází z poznatků získaných v terénu, ale především ze studia archivních fotografií turnovského muzea. Fotografie Petra Matouška nás vrací do doby, kdy zástavba a krajina Českého ráje a Pojizeří byla výsledkem dlouhodobého soužití člověka s přírodou.

Vázaná publikace, formát 23 x 23 cm, 180 stran. Vydalo Muzeum Českého ráje Turnov.

Janáček Jiří, Čtení o německém divadle v Reichenbergu

Kniha přibližuje nejstarší období, kdy v Liberci začínal divadelní život, zachycuje působení různých náboženských a studentských uskupení, vliv jezuitů a škol na divadlo v Liberci, pokusy občanů o získávání prostoru pro divadelní činnost. Věnuje se 60 letům Soukenického divadla a také období mezi požárem divadelní budovy a výstavbou nového Městského divadla až k slavnostnímu otevření a první premiéře v roce 1883.

Vázaná publikace, formát 18 x 24 cm, 128 stran. Vydalo nakladatelství RK, Liberec.

Karpaš Roman a kol., Smržovka. Pohledy do historie dávné i nedávné

Bohatě ilustrovaná velká kniha o Smržovce mapuje historii i současnost města. Ke 105. výročí povýšení na město se Smržovka dočkala prvního uceleného zpracování své historie.

Vázaná publikace, formát 23 x 32 cm, 256 stran.

Vydalo nakladatelství RK pro město Smržovku.

Kesner Tomáš, Kulturní památky Turnovska

Kolektiv Tomáš Kesner, René Brož, Alena Růžičková a Marie Roubalová přináší úplný výčet nemovitých kulturních památek z 37 obcí Turnovska s krátkým popisem základních historických faktů a fotografií.

Brožovaná publikace, formát 15,5 x 23 cm, 124 stran. Vydalo město Turnov.

Kortanová Alena, Skleněné betlémy, výstava v Železném Brodě 2009/2010

Kniha vznikla díky výstavě skleněných betlémů v Železném Brodě v roce 2009, na niž bylo zapůjčeno z muzea, sklářské školy, firem i ze soukromých sbírek celkem 50 betlémů. Fotografie prezentují klasické pojetí historických betlémů s avantgardním pojetím současných tvůrců.

Vázaná publikace, formát 23 x 21,5 cm, 60 stran.

Vlastním nákladem, Železný Brod.

Koudelková Eva (editor), Pověsti od Nisy a Kamenice

Poslední kniha z řady souborů lidových vyprávění z oblasti Jizerských hor a podhůří je tentokrát věnována území mezi Jabloncem nad Nisou, Tanvaldem a Železným Brodem, kde žilo smíšené česko-německé obyvatelstvo.

Vázaná publikace, formát 17 x 24 cm, 212 stran.

Vydalo nakladatelství Bor, Liberec.

Král Josef,

Hranaté míčky s hřebíčky I.–II. Střemhlavý let v kleci: (hovory s B. Hrabalem)

Introspektivní texty a úvahy libereckého autora a nakladatele, které jsou doplněny autorovými ilustracemi.

CD-ROM. Vydalo nakladatelství King, Liberec.

Krámská Bohunka, Mohr Jan, Sochy dnů všedních i nevšedních

Vysoce odborná stať etnografky Bohunky Krámské, pracovnice Severočeského muzea v Liberci, přináší do české betlemářské literatury nový úhel pohledu. Práce věnující se betlemářství na Turnovsku, Železnobrodsku a Novopacku dává poznat v širších souvislostech poměry v naší zemi v období třicetileté války, času protireformace a doby rozkvětu barokní lidové zbožnosti.

Pracovník muzea PhDr. Jan Mohr v publikaci představuje tvorbu sochaře Franze Metznera z let 1896–1919.

Vázaná publikace, formát 21 x 30 cm, 192 stran. Vydalo Severočeské muzeum, Liberec.

Krebs Tomáš a kol.,

Motorový vůz „Bovera“ ev. č. 78 z roku 1929, Motorový vůz 6MT ev. č. 117 z roku 1953, Motorový vůz ev. č. 3 z roku 1897, Vlečný vůz Ringhoffer ev. č. 44 z roku 1932

Atlas historie tramvajové dopravy. Sešity č. 1, 2, 3, 4 se zabývají vozy, které byly v provozu na tramvajových linkách v našem regionu.

Brožovaná publikace, formát 15 x 21 cm, 12 stran.

Vydal Boveraclub: Dopravní podnik města Liberce.

Křížek Jiří, Potůček Jakub, Tylovo divadlo v Lomnici nad Popelkou 1930–2010: příběh jedné stavby Oldřicha Lisky

Publikace seznamuje s dosud neznámými doklady o vzniku i vývoji budovy divadla. Kromě historie návrhů a výstavby architektonické památky je v ní představena také osobnost architekta Oldřicha Lisky.

Vázaná publikace, formát 15 x 25 cm, 56 stran.

Vydal Divadelní spolek J. K. Tyl Lomnice nad Popelkou ve spolupráci s NPÚ ÚOP v Liberci.

Kunc Vladimír, Krkonoše, The Krkonoše Mountains, Riesengebirge

Obrazová publikace s téměř 200 fotografiemi Vladimíra Kunce zachycuje krásy Krkonoš. Přílohou je DVD o Krkonoších ve všech ročních obdobích (cca 22 min.), natočené v letech 2009–2010. *Vázaná publikace, formát 15 x 15 cm, 142 stran. Vydal Video-foto-Kunc, Havlíčkův Brod.*

Leutelt Gustav, Weiss Siegfried, Píseň o lese / Das Lied vom Walde

Dvojazyčný titul je poctou Gustavu Leuteltovi (1860–1947). V publikaci čtenáři najdou krátké citáty ze všech 22 kapitol Leuteltovy Knihy o lese, v nichž autor poeticky vykresluje jizerskohorské hvozdy. Ukázky z Leuteltova díla provázejí krajinářské fotografie Siegfrieda Weissie (*1933), některé kapitoly jsou navíc doplněny dosud nepublikovanými Weissovými básněmi. Poprvé Leuteltova próza, byť jde jen o ukázky, vychází v českém překladu.

*Vázaná publikace, formát 17 x 24 cm, 232 stran.
Vydal Jizersko-ještědský horský spolek, Liberec.*

Moidlovi Zdeněk a Olga, Sbírka trampských domovenek a jiných atributů

Knihu kromě přehledu historie trampingu u nás tvoří asi 3 000 obrázků domovenek, vlajek dokumentů, plakátků a zvadel, nechybí šerifské hvězdy, indiánské nášivky a jiné atributy. Trampské hnutí dokresluje výběr fotografií známých i méně známých osobností trampingu. Nejobsáhlejším textem je seznam trampských osad v Česku i na Slovensku a seznam zkratk trampských sdružení.

Vázaná publikace, formát 21,5 x 30,5 cm, 194 stran. Vydalo nakladatelství Rosa, Liberec.

Novotná Líba, Tanvaldsko. Mezi nebem a zemí

Netradiční průvodce tanvaldskou krajinou.

*Vázaná publikace, formát 23 x 23 cm, 144 stran.
Vydalo nakladatelství Jakoubě, Jablonec n. N.*

Peřina Vít, Doubrava Stanislav, Naivní divadlo Liberec: mezi ohněm a vodou

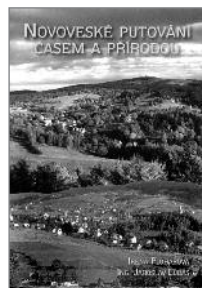
Publikace mapuje zhruba pětileté období (2005–2009) mezi premiérami inscenací Krásný nadhasič aneb Požár Národního divadla a Labutí jezírko. Inscenace přibližují fotografie Josefa Ptáčka, Karla Čtveráčka a z archivu divadla.

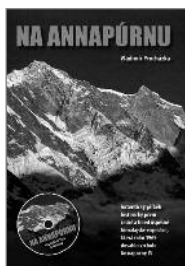
*Brožovaná publikace, formát 21 x 30 cm, 40 stran.
Vydalo Naivní divadlo, Liberec.*

Pluhařová Irena, Lubas Jaroslav, Novoveské putování časem a přírodou

Publikace o přírodních zajímavostech a historických památkách Nové Vsi nad Nisou a okolí.

*Brožovaná publikace, formát 15 x 22 cm, 32 stran.
Vydal Spolek pro volný čas Novovesan
a Novoveský okrašlovací spolek.*

Procházka Vladimír,

Na Annapúrnu IV

Druhé, rozšířené vydání knihy o historicky první československé expedici do Himálaje na Annapúrnu IV v roce 1969. Původní kniha byla doplněna rozhovory s žijícími účastníky expedice (autor B. Hlaváček) a o vzpomínky na ty účastníky, kteří se tohoto druhého vydání nedožili. Součástí knihy je DVD s kompletním 90minutovým filmem z průběhu expedice.

Vázaná publikace, formát 17 x 24 cm, 202 stran.

Vydalo nakladatelství ASA, Praha.

Prokeš Miroslav a kolektiv, Semily – příroda, okolí, město, historie, současnost

Publikace o Semilech a jejich okolí. Fotografie doplňují populárně-naučné texty kolektivu autorů (Mgr. M. Plachta, Mgr. J. Vávra, RNDr. T. Řídkošil, PhDr. V. Jakoubčová, Ing. J. Mocek, R. Fries, Mgr. S. Ulvr) popisující rozmanité aspekty života města ležícího na rozhraní Krkonoš, Jizerských hor a Českého ráje. Vydána také polská mutace.

Vázaná publikace, formát 22,5 x 23,5 cm, 128 stran. Vydalo město Semily.

Prostředník Jan, Šída Petr, Nejstarší dějiny Českého ráje a horního Pojizeří / Prehistory of Český ráj and Upper Pojizeří region

Knihla přináší nový přehled prehistorického a raně středověkého osídlení regionu Českého ráje a blízkého okolí. Součástí knihy je i soupis nejdůležitějších lokalit Českého ráje. Fotografie Petr Hartman, kresby Michal Ernée.

Brožovaná publikace, formát 16,5 x 23 cm, 124 stran. Vydalo Muzeum Českého ráje Turnov ve spolupráci s Geoparkem UNESCO Český ráj a Českou geologickou službou Praha.

Řeháček Marek, Pikous Jan ml., Procházka do Lidových sadů

Publikace (Zprávy České besedy; č. 103) o Lidových sadech, ryze měšťácké čtvrti vybudované pro dobře situované německé Liberečany.

Vázaná publikace, formát 21 x 15 cm, 144 stran.

Vydalo nakladatelství Pavel Akrman pro Českou besedu v Liberci.

Řeháček Marek,

Prizma. Jan & synové Jan, Šimon a Jiří Pikousové

O kumštýřích z rodu Pikousů. Vydáno při příležitosti konání společné výstavy v Liberci.

Brožovaná publikace, formát 21 x 21 cm, strany nečíslovány.

Vydal Pavel Akrman - Epicentrum, Liberec.

Rainer Paul, Město nad Nisou, Pohádka z Liberce

Autorská pohádka se odehrává ve dvou vzájemně se prolínajících prostředích. Jedním z nich je reálný Liberec na počátku 20. století, v němž žijí děti hrdinové Jeník a Markétka, druhým fantastický pohádkový svět nadpřirozených postav – otec Ještěd, strýc Neptun, teta Nisa a Rytíř z radnice, symboly města. Český a německý text.

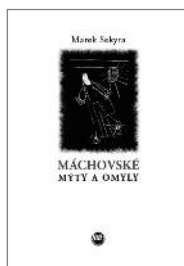
Vázaná publikace, formát 19 x 19 cm, 88 stran. Vydalo nakladatelství Bor, Liberec.

Sekyra Marek, Máchovské mýty a omyly

Text libereckého autora a pracovníka knihovny upozorňuje na některé přetrvávající mýty a omyly za zhruba posledních 15 let, např. Máchova podoba, smrt, milostné vztahy, děti, cesty, dílo, finanční situace, fiktivní dopis z Housky. Kniha je vybavena obsáhlým poznámkovým aparátem a seznamem pramenů. Obrazový doprovod Malvína Anna Sekyrová.

Brožovaná publikace, formát 12,5 x 19,5 cm, 80 stran.

Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., Liberec.

Skowroński Janusz,

Tajemnice Gór Izerskich (Tajemství Jizerských hor)

Kdy a jak zanikla ves Velká Jizera, proč těsně po válce vznikl pracovní tábor v osadě Orle, kdo rozhodl o připojení Mýtin k Harrachovu, jaké úkoly plnil hejnický klášter? Na tyto a další leckdy tajemné otázky z Jizerských hor hledá odpovědi autor publikace.

Brožovaná publikace, formát 14,5 x 20,5 cm, 184 stran. Vydala Agencja Wydawnicza CB, Varšava.

Slavíček Josef, Putování za houbami Mimoňska

Populární publikace mykologa Josefa Slavíčka zaznamenává výsledky desetiletého pravidelného mykologického průzkumu města Mimoně a okolních lesů, zejména oblastí, které patřily do Vojenského výcvikového prostoru Ralsko. Text je srozumitelný běžnému houbaři a zároveň přináší cenné informace odborníkovi-mykologovi.

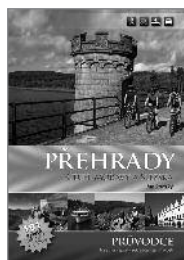
Brožovaná publikace, formát 15 x 21 cm, 56 stran. Vydalo město Mimoň.

Stráský Jan, Přehrady Čech, Moravy a Slezska – průvodce

Autor Jan Stráský, předseda KČT, přibližuje nejvýznamnější vodní díla České republiky včetně několika starých rybníků, která jsou uspořádána po 14 samosprávných krajích. Čtenáři se dozvědí nejen o výstavbě a technických zajímavostech hrází, ale především o turistických pozoruhodnostech v okolí vodních ploch, k nimž je zavede 101 výletů pro pěší, cyklisty i motoristy.

Vázaná publikace, formát 15 x 21 cm, 208 stran.

Vydalo nakladatelství Knihy 555 Liberec.

Suchl Jan, Houbička Michal, Malé krkonošské ticho

Autor v knize zachytil dnešní i nedávnou tvář Krkonoš, osudy lidí i krajiny v proměnách času. Text doprovázejí snímky fotografa Michala Houby.

Vázaná publikace, formát 19 x 16 cm, 136 stran. Vydalo nakladatelství Erika, Praha.

Stanislav Vladimír, Nebezpečný prostor

Dobrodružný román o tom, jak Samuel a Honza, dva obyčejní kluci z Liberce, právě dokončili svůj první ročník na střední škole a do plánování letních prázdnin jim nečekaně vstoupila nabídka od kamarádů z jejich bývalého skautského oddílu – pozvání na náročnou třídní terénní akci. Ilustrace Roman Dobeš.

Brožovaná publikace, formát 21 x 14,5 cm, 218 stran. Vydal Junák - svaz skautů a skautek ČR, Praha.

Strnad Jan, Viktor Vorlíček: kresby, malby a grafické listy

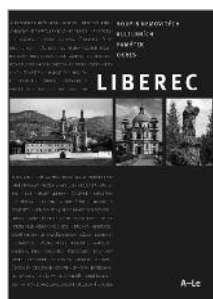
Publikace se souborem kreseb, maleb a grafických listů Viktora Vorlíčka (1909–1976), vydaná při příležitosti 100. výročí narození výtvarníka. Obsahuje životopisná data, přehled výstav a zastoupení ve sbírkách.

Vázaná publikace, formát 27 x 24 cm, 136 stran. Vydalo Kulturní a informační centrum Jablonec nad Nisou ve spolupráci s Městskou galerií MY Jablonec nad Nisou.

Šebelka Jan, Román pro Quida

Tragikomický příběh, jehož hrdinou je Marek Kafka, se odehrává v zapáchajícím průmyslovém městě kdesi na severu v sedmdesátých letech minulého století, v období komunistických čistek. Marek vnímá syrovost doby optikou vypitých piv, naivního vzdoru, depresivních kocovin a bouřlivých mejdanů.

Brožovaná publikace, formát 13 x 19,5 cm, 208 stran. Vydalo nakladatelství Akropolis, Praha.

Šternová Petra (ed.),

Soupis nemovitých kulturních památek v Libereckém kraji: okres Liberec (A–Le)

První díl soupisu zahrnuje zhruba polovinu okresu Liberec s 65 obcemi a jejich částmi řazenými abecedně – od Albrechtic u Frýdlantu po Letáňovice. Soupis nemovitých kulturních památek poslouží jako základní zdroj informací pro badatelskou činnost, ale i jako inspirace a průvodce na cesty za poznáváním kraje.

Vázaná publikace, formát 21 x 30 cm, 272 stran.

Vydal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště Liberec.

Štětina Jaromír, Gravitace: frýdlantské povídky

Příběhy všech povídek se odehrávají na Frýdlantsku či v Jizerských horách, v místech, kde autor prožil mládí. Všechny se více či méně dotýkají druhé světové války, jsou inspirovány skutečnými osudy.

Vázaná publikace, formát 12 x 20 cm, 168 stran. Vydalo nakladatelství Lidové noviny, Praha.

Šustová Jana, Richtera Kristián,

Josef Šír a rod Šírův v Podkrkonoší (učitel a spisovatel)

Literárně-životopisný sborník doplněný o kresby Josefa Šíra, rodokmeny, korespondenci a obrazovou přílohu týkající se příbuzenstva rodu Šírů z Krkonoš. Vydáno k připomínce dvou výročí: 150 let od narození (v roce 2009) a 90 let od úmrtí (v roce 2010).

Brožovaná publikace, formát 16,5 x 23 cm, 190 stran. Vl. nákladem J. Šustová a K. Richtera, Praha.

Švácha Rostislav ed., Sial

Kolektivní publikace přináší přehled a historické zhodnocení výjimečného architektonického ateliéru SIAL (Sdružení inženýrů a architektů Liberec), který založili Karel Hubáček, Miroslav Masák, Zdeněk Patрман, Václav Voda ad. K nejnámějším návrhům ateliéru se řadí horský hotel a televizní vysílač na Ještědu. Vydáno u příležitosti výstav Sial v Olomouci, Liberci, Praze, Chebu, Plzni a Brně.

Vázaná publikace, formát 24 x 26 cm, 284 stran.

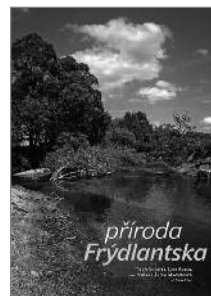
Vydalo nakladatelství Arbor vitae: Muzeum umění Olomouc.

**Vonička Pavel, Burda Jan, Honsa Ivo,
Mazánková Šárka a kolektiv, Příroda Frýdlantska**

Populární naučná publikace popisuje neživou i živou přírodu území, které je po této stránce veřejnosti málo známé. Věnuje se geomorfologii, geologii, mineralogii a zdrojům nerostných surovin, půdním poměrům, podnebí včetně nedávných povodní, květeně, zvěřeně, vlivu osídlení i ochraně přírody. V publikaci je více jak 300 barevných fotografií krajiny, kamenů, rostlin i živočichů, originální ilustrace a přehledné mapky.

Vázaná publikace, formát 17 x 24 cm, 248 stran.

Vydal Jizersko-ještědský horský spolek, Liberec.

Vorlík Petr, Fragner Benjamin, Beran Lukáš, Ještěd, evidence hodnot poválečné architektury = an inventory of the qualities of post-war architecture

Kapitoly publikace jsou věnované věži na Ještědu, inventarizaci interiérů televizního vysílače a horského hotelu Ještěd, výtvarným dílům v interiérech restaurace a hotelu Ještěd, technickým aspektům výstavby vysílače. Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy.

Brožovaná publikace, formát 19 x 23,5 cm, 96 stran. Vydalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví a Fakulta architektury ČVUT v Praze ve spolupráci s Národním památkovým ústavem.

Weiss Petr, Hrady a zámky v Libereckém kraji

Informační publikace věnovaná nejvýznamnějším památkám kraje.

Brožovaná publikace, 10 x 21 cm, 10 stran. Pro Národní památkový ústav, územně odborné pracoviště v Liberci, vydalo nakladatelství Vega-L, Nymburk.

Wiater Przemysław,

Walonowie u Ducha Gór, Podziemne skarby Karkonoszy i Gór Izerskich

(Vlaši v Krakonošově panství, Podzemní poklady Krkonoš a Jizerských hor)

Knížka se snaží zdokumentovat úlohu Vlachů – tajemných hledačů pokladů a drahých kamenů. Ti byli jedněmi z prvních lidí odkrývajících velké nerostné bohatství Krkonoš a Jizerských hor. Jméno autora P. Wiatra je zárukou množství zajímavých informací i čtivosti publikace.

Brožovaná vazba, formát 16,5 x 24 cm, 112 stran. Vydalo nakladatelství AD REM, Jelenia Góra.

Periodika a sborníky

Fontes Nissae – Prameny Nisy, XI/2010

Regionální historický sborník.

Brožovaná publikace, formát 14,8 x 20,5 cm, 395 stran.

Katedra historie FP TUL, SOkA Liberec a Jablonec n. N., KVK v Liberci.

Jeschken-Iser-Jahrbuch 2011

55. ročník ročenky. Výběr příspěvků pro Heimatkreis Reichenberg Stadt und Land, Gablonz, Deutsch-Gabel-Zwickau a Friedland.

Brožovaná publikace, formát 15 x 21,5 cm, 144 stran. Vydal Helmut Preußler Verlag, Nürnberg, 2010.

Kalmanach 2010/2011 – sborník prací autorů žijících na území Euroregionu Nisa

Sedmé číslo Kalmanachu, tentokrát v rámci Máchovského roku. K Máchovu odkazu se vracejí básníci Vladimír Křivánek, Milan Exner a publicisté Vlastimil Smejkal a Oldřich Palata. Prezентují se zde autoři Liberecka, představuje se výtvarník Vladimír Věla a fotograf Ladislav Postupa, texty doprovázejí grafiky Vladimíra Komárka, snímky fotografií skupiny 7,65 a jejich starších kolegů.

Brožovaná publikace, formát 20 x 29 cm, 120 stran. Vydal Kruh autorů Liberecka, o. s., Liberec.

Krkonoše – Jizerské hory

43. ročník měsíčníku o horách a lidech. Devět stran se věnuje Jizerským horám a jejich podhůří.

Časopis, formát 21 x 29,5 cm, 50 stran. Vydává Správa KRNP, Vrchlabí.

Langhamer Antonín, Jablonec nad Nisou, diáře 2010 a 2011

Uměleckoprůmyslové školy Jablonecka a jejich výtvarníci (2. a 3. část). Výtvarný diář obsahující též historický přehled vývoje Jablonce nad Nisou 1945–90 a 1991–2010. Navazuje na část 1. – rok 2009 (historický přehled města 1356–1938).

Kroužková vazba, 16,5 x 21,5 cm, 120 stran. Vydalo město Jablonec nad Nisou.

Od Ještěda k Troskám: vlastivědný sborník Českého ráje a Podještědí

Vychází 4x ročně. Společenskovědná a přírodovědná témata, statě, studie a články z turisticky atraktivní oblasti.

Časopis, formát 16 x 24 cm. Vydává o. s. Paměť Českého ráje a Podještědí Turnov.

Patron: informace přátel pomníčků a památných míst Jizerských hor

Výtisk je neprodejný a slouží výhradně pro vnitřní potřebu sdružení a jeho členů. Zpravidla 4 čísla ročně.

Brožovaný časopis, formát 14,5 x 21 cm, 28 stran. 18 stran.

Vydává Spolek přátel pomníčků a památných míst Jizerských hor, Jablonec n. N.

Sborník Severočeského muzea, přírodní vědy (č. 28)

Původní odborné přírodovědné práce, zejména floristického, faunistického a ekologického charakteru, zaměřené na region severních Čech a navazující území v Německu a Polsku. Nejrozsáhlejšími pracemi ve sborníku jsou faunisticko-ekologické studie o pavoucích vrchu Oblík v Českém středohoří (A. Kůrka, J. Buchar) a motýlů vrchu Tlustec v Ralské pahorkatině (J. Šumpich, J. Skyva), práce o historickém srážkovém rekordy z Jizerských hor z roku 1897 (J. Munzar, S. Ondráček) a řada dalších.

Brožovaná publikace, formát 16 x 23, 188 stran.

Vydalo Severočeské muzeum, Liberec.

Upolín: informační zpravodaj Správy chráněné krajinné oblasti Jizerské hory

Nepravidelně vydávaný zpravodaj zaměřený na ochranu přírody a krajiny Jizerských hor.

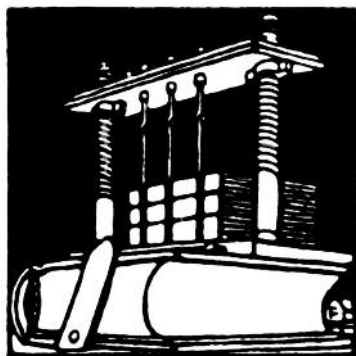
Brožovaná publikace, formát 21 x 30 cm, 30 stran.

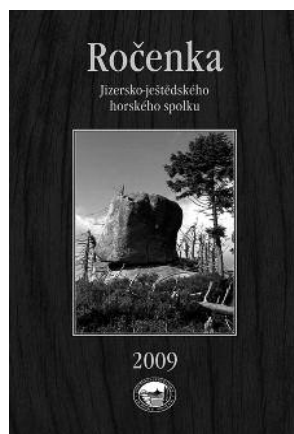
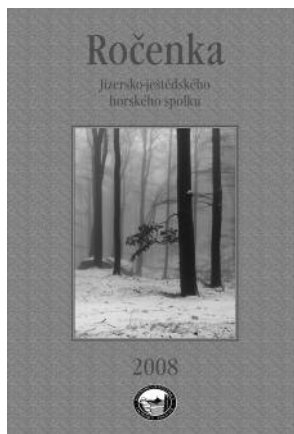
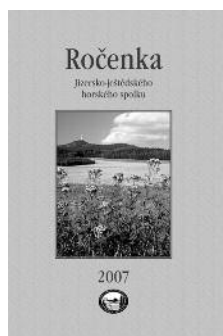
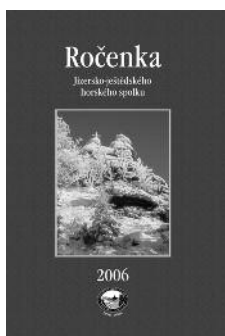
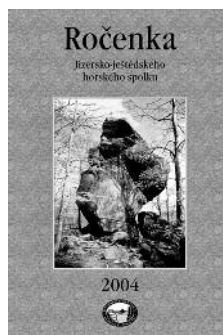
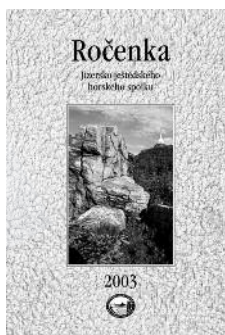
Vydává Správa CHKO JH a krajské středisko, Liberec.

Publikace

vydané Jizersko-ještědským horským
spolkem

redakce

Vydané ročenky JJHS

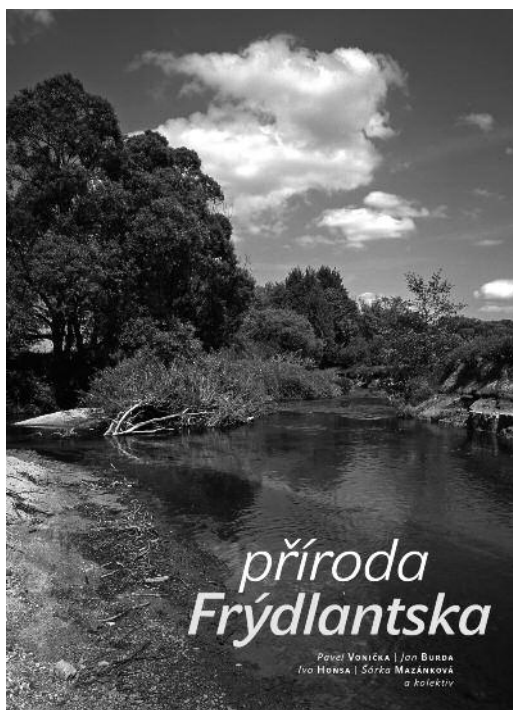
Dvě nové knihy Jizersko-ještědského horského spolku

V roce 2010 vydal náš spolek kromě ročenky hned dva knižní tituly. Prvním z nich je **Příroda Frýdlantska** autorského kolektivu vedeného Pavlem Voničkou. Spolupracovníky mu byli Jan Burda, Ivo Honsa, Šárka Mazánková, Kateřina Janáková, Lucie Juříčková, Antonín Kúrka, Miloslav Nevrlý a Milan Sářka. Všichni jsou přírodovědci, kteří se tomuto kraji již mnoho let věnují.

Populárně naučná publikace popisuje neživou i živou přírodu území, které je po této stránce veřejnosti jen málo známé. Věnuje se geomorfologii, geologii, mineralogii a zdrojům nerostných surovin, půdním poměrům, podnebí včetně nedávných povodní, květeně, zvířené, vlivu osídlení i ochraně přírody.

Kniha poslouží nejen místním obyvatelům, zájmovým spolkům a školní mládeži, ale i turistům a obdivovatelům tohoto kraje. V publikaci o 248 stranách najde čtenář přes 300 barevných fotografií krajiny, kamenů, rostlin i živočichů, originální ilustrace a přehledné mapky. Jedná se o osmou publikaci vydanou Jizersko-ještědským horským spolkem.

Vydání knihy podpořila Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor a Lesy České republiky, s. p.

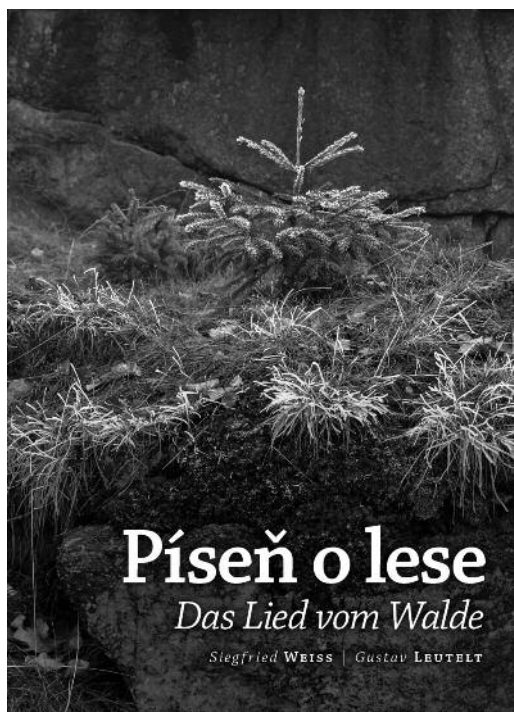
Druhým titulem je česko-německá publikace **Píseň o lese / Das Lied vom Walde**. Autorem knihy je Siegfried Weiss, který doprovází texty Gustava Leutelta svými dokonalými krajinářskými fotografiemi. Čtenáři zde najdou krátký výběr z dvaadvaceti kapitol Leuteltovy Knihy o lese, v nichž autor poeticky vykresluje jizerskohorské hvozdy. Připojeno je i několik Weissových básní.

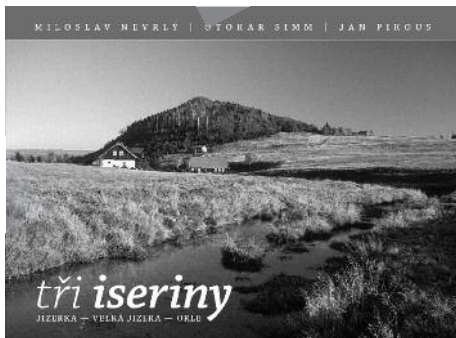
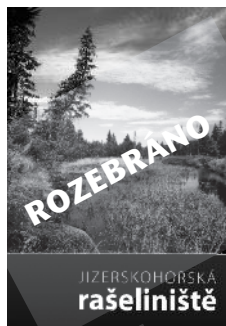
Hned na první straně se dovíme, že jde o poctu Gustavu Leuteltovi, který takřka celou svoji tvorbu zasvětil Jizerským horám, jejich krajině a lidem. V první polovině minulého století byl velice uznávaným literátem a osobností, do dnešní doby však upadl téměř v zapomnění. Na tom má nepochybně podíl i to, že jeho dílo dosud nebylo – až na drobné výjimky – přeloženo do češtiny.

Siegfried Weiss spatřuje v knize určitou spojitost mezi oběma autory. Setkávají se v ní dva lidé, jež spojuje velká láska k Jizerským horám. A překážkou není ani to, že fotograf se narodil o více než sedmdesát let později než spisovatel.

Ve vydání již devátého knižního titulu Jizersko-ještědského horského spolku lze spatřovat i záslužný vydavatelský čin. Je to totiž poprvé, kdy Leuteltova próza, byť jde jen o ukázkou, vychází knižně v českém překladu. Milovníkům a přátelům Jizerských hor se tak do rukou dostala opravdová lahůdka. Kniha o 232 stranách má obvyklý „spolkový“ formát a horský spolek ji vydal ke 150. výročí narození Gustava Leutelta.

Vydání knihy podpořilo město Jablonec nad Nisou a Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor.

**Nerozebrané tituly můžete získat
za zvýhodněnou cenu
v kanceláři JJHS**

Tel.: 485 109 717, e-mail: horskyspolek@volny.cz
www.horskyspolek.cz

Možný osobní odběr i zaslání poštou.

Společné foto - výroční členská schůze ve vratislavickém pivovaru 10. dubna 2010

Seznam členů JJHS

k 31. 12. 2010

Čestní členové JJHS

RNDr. AMBROZEK Libor	Praha	MOUCHA Ivan	Praha
RNDr. HONSA Ivo	Mníšek u Liberce	RNDr. NEVRLY Miloslav	Liberec
		WEISS Siegfried	Jablonec nad Nisou

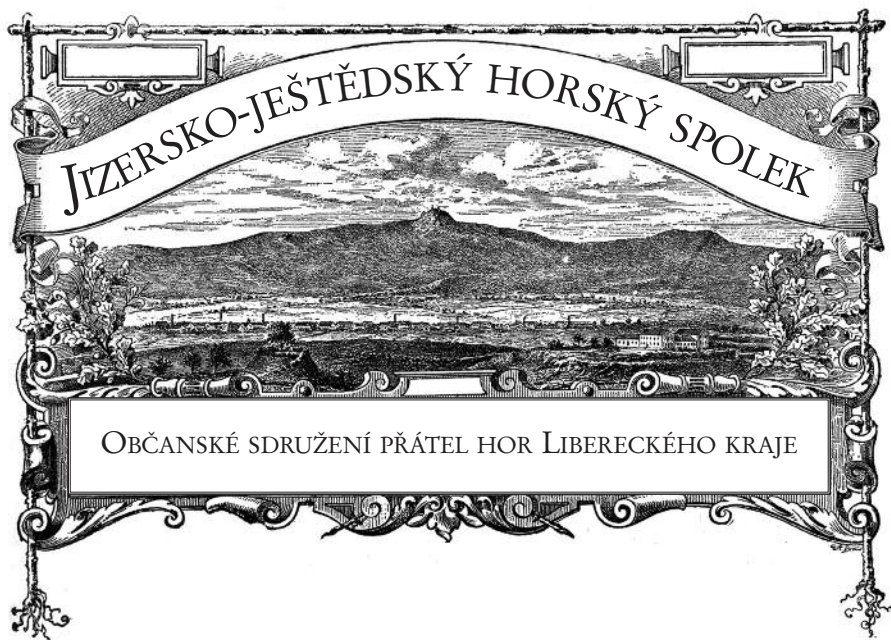
Titul	Příjmení	Jméno	Obec		
	36/02 ZO ČSOP		Liberec	EISENMANNOVÁ Dagmar	Praha
	ANTL Jiří, DiS.		Liberec	ENGEL Edvard	München/SRN
RNDr.	BARŠ Martin		Liberec	ENGELMANN Isa	Verona-Poiano/Itálie
	BÁRTOVÁ Eva		Liberec	Ing. FAJGL Pavel	Jablonec nad Nisou
Ing.	BEITL Petr		Jablonec nad Nisou	FELCMANOVÁ Zdena	Raspennava
Ing.	BEJČKOVÁ Jaroslava		Ústí nad Labem	Ing. FELCMANOVÁ Jitka	Raspennava
Ing.	BENEŠ Luděk, Ph.D.		Praha	FIALA Milan	Nová Ves nad Nisou
	BILEK Jiří		Liberec	FLEKNA František	Liberec
	BLAHA Zdeněk		Jablonec nad Nisou	FOLCOVÁ Helena	Liberec
Ing. Arch.	BOHUSLAV Pavel		Železný Brod	Mgr. FORMAN Petr	Jablonec nad Nisou
Ing.	BÖNISCH Radek		Liberec	FOUQUÉ Petr	Liberec
	BRANDEJSKÁ Marie		Stráž nad Nisou	GÁLIK František	Liberec
	BŘAZDA Vlastimil		Liberec	Mgr. GLOGAR Josef	Liberec
	BROŽ Radek		Liberec	PhDr. GRUNT František	Hostivice
	BŘACH Tomáš		Liberec	Mgr. GUMOWSKI Andrzej	Gdynia/Polsko
	ČAP Karel		Praha	Ing. HAJFLER Pavel	Liberec
Ing.	ČECH Michal		Praha	HAJFLEROVÁ Dagmar	Liberec
	ČERMAKOVÁ Věra		Liberec	Ing. HAJČEK David	Liberec
	ČERNOHOUS Jan		Liberec	HAJNÁ Jana	Nové Město pod Smrkem
	ČERNOHUB Josef		Liberec	HAMPL Lukáš	Liberec
Ing.	ČERNÝ Rudolf		Liberec	Ing. HAMPL Tomáš	Liberec
	ČERNÝ Pavel		Liberec	HAMPLOVÁ Zuzana	Liberec
	DEDEGIUSOVÁ Jana		Hejnice	Ing. HANZESOVÁ Anna	Liberec
Ing.	DOLEŽAL Václav		Jablonec nad Nisou	HANZLIK Karel	Tanvald
	DOSTALÍKOVÁ Zuzana		Liberec	HASENÖHRL Jan	Praha
	DOSTRAŠILOVÁ Věra		Liberec	HĽAVATÝ Michal	Liberec
Mgr.	DRAHOŇOVSKÁ Eva		Liberec	HĽOUŠKOVÁ Hana	Liberec
	DRAHOŇOVSKÝ Milan		Liberec	HĽUŠTIKOVÁ Ivana	Liberec
	DRAŠAROVÁ Martina		Proseč nad Nisou	Ing. HOLADA Miroslav, Ph.D.	Osečná
	DROBNÝ Milan		Praha	HOLEČEK Milan	Liberec
	DUDA Jiří		Liberec	Ing. HOLÝ Michal	Nová Ves nad Nisou
	DUFEK Petr		Liberec	HORÁČEK Zdeněk	Liberec
	DUFKOVÁ Romana		Liberec	HORÁK Antonín	Liberec
	DUSEK Jiří		Liberec	Ing. HRADECKÁ Gabriela	Mníšek u Liberce
Ing.	DVOŘÁK Bořek		Skalice u České Lípy	HROMAS Zdeněk	Železný Brod
	DVOŘÁKOVÁ Lenka		Liberec	HROMASOVÁ Milena	Liberec
				HUBKA Rudolf	Hejnice

MSc. HUGHESOVÁ Gladice	Liberec	KURTIN Petr	Jablonec nad Nisou
HULÁK Jiří	Frydlant v Čechách	LÁLA Jan	Liberec
Ing. CHALOUPKA Josef, PhD.	Liberec	LINDA Stanislav	Stráž nad Nisou
Ing. INDRÁČEK Ivan	Desná v Jiz. horách	LINHARTOVÁ Jana	Nové Dvory
INDRÁČKOVÁ Jitka	Desná v Jiz. horách	Mgr. LORENOVICZ Vítězslav	Liberec
RNDr. JÁČEK Martin	Praha	LOUDA Jiří	Jablonec nad Nisou
JAKOUBEK Martin	Smržovka	LOUMA Stanislav	Velké Hamry
JANDA Pavel	Liberec	LOUTHAN Miloš	Kladno
JANDÍK Jiří	Liberec	Ing. LUBAS Jaroslav	Nová Ves nad Nisou
JANDÍKOVÁ Táža	Liberec	MACHÁČKOVÁ Lada	Liberec
JANEČEK Milan	Liberec	Ing. MÁNEK Jiří	Jablonec nad Nisou
JASCHEK Jürgen	Osečná	MARTINCOVÁ Marcela	Liberec
JEHLÍČKA Martin	Višňová	MAUDER Karel	Liberec
JELÍNEK Stanislav	Liberec	MAZÁČ Zbyněk	Liberec
JERSÁKOVÁ Marta	Liberec	MELOUN Jaroslav	Hejnice
JIROŠ Daniel	Liberec	MENZEL Günter	Liberec
JIROUDEK Jiří	Liberec	Ing. Moc Vladimír	Liberec
JIROVÁ Věra	Nové Město pod Smrkem	Mgr. MORÁVKOVÁ Květa	Liberec
JUDOVÁ Helena	Liberec	Mgr. MRÁŽKOVÁ Jitka	Liberec
Ing. KABÁTEK Pavel	Světlá pod Ještědem	Ing. MRSKOŠOVÁ Iva	Liberec
Mgr. KALOUS Pavel	Liberec	Ing. MUSÍLKOVÁ Daniela	Liberec
KARLOVÁ Milada	Liberec	NÁDENIK Karel	Nové Město pod Smrkem
Mgr. KARPAŠ Roman	Liberec	Mgr. NÁDHERA Bohumil	Liberec
KÁŠKA Miroslav	Liberec	NEDOMLEL Karel	Liberec
MUDr. KLIMOVIC Tomáš	Liberec	Mgr. NECHVÍLE Martin	Jablonec nad Nisou
Ing. KNETSCHEL Helmut	Schnaitsee/SRN	NECHVÍLOVÁ Dana	Jablonec nad Nisou
Mgr. KNEŽÁČKOVÁ Lenka	Liberec	Ing. NEUMANOVÁ Iveta	Liberec
KOCOUREK Luboš, DiS.	Liberec	NEVOLE Lukáš	Liberec
Ing. KOCOUREK Miroslav	Stráž nad Nisou	NEVOLE Vojtěch	Liberec
Ing. KOČI Aleš	Liberec	Ing. NOSKOVÁ Eva	Liberec
Mgr. KOČI Jana	Liberec	NOVÁK Frýgo Jiří	Liberec
KOČI Martin	Liberec	NOVÁKOVÁ Irena	Jablonec nad Nisou
KOFR David	Liberec	NOVÁKOVÁ-SLAVÍKOVÁ Kateřina	Praha
KOLAŘÍK Petr	Liberec	Ing. NOVOTNÁ Eva	Josefův Důl
KOLAŘÍKOVÁ Jaroslava	Liberec	NOVOTNÝ Karel	Liberec
KOLDOVSKÁ Eva	Liberec	Mgr. NOVOTNÝ Martin	Pardubice
KOLOUCH Jan	Liberec	MVDr. NOVOTNÝ Martin	Chrastava
KOLOUCH Josef	Liberec	MUDr. OLIVOVÁ Jarmila	Liberec
KOMÁRKOVÁ Vlasta	Nové Město pod Smrkem	Ing. OLYŠAR Petr	Liberec
KOSÁK Stanislav	Liberec	OULEHLE Miroslav	Jablonec nad Nisou
Ing. KOVÁŘOVÁ Zdena	Chrastava	PÁRA Boleslav	Liberec
KRAUSE Werner	Jablonec nad Nisou	PÁRA Boleslav ml.	Liberec
KRUPAUER Jaroslav	Liberec	PÁRYŠ František	Liberec
KŘAPKOVÁ Vlasta	Semily	PÁRYŠOVÁ Terezie	Liberec
KŘÍSTEK Adam	Praha	PAVLŮ Jiří	Liberec
Mgr. KRÍŽEK Jiří	Liberec	PELČ Jiří	Tanvald
Mgr. KRÍŽKOVÁ Olga	Liberec	PETŘ Rádek	Praha
KUBERKA František	Stráž nad Nisou	PETŘ Vladimír	Libštát
RNDr. KUČERA Miloslav	Světlá pod Ještědem	PETROVÁ Lenka	Praha
Ing. KUČEROVÁ Marie	Světlá pod Ještědem	PETROVÁ Kateřina	Praha
Ing. KUDRNA Daněk	Litoměřice	PEUKER Pavel	Jindřichovice pod Smrkem
KÚRTHYOVÁ Jana	Liberec		

	PIKOUS Šimon	Liberec		ŠIMOVA Tereza	Liberec
RNDr.	PIKUSOVÁ-DOLEŽALOVÁ Jana	Liberec	Ing.	ŠINDELÁŘ Jiří	Liberec
MUDr.	PIVRNCOVÁ Marta	Liberec		ŠINDELÁŘOVÁ Miroslava	Liberec
Bc.	PIVRNĚC Martin	Liberec		ŠKODA Jan	Liberec
	PODHORA Jan	Hejnice		ŠKODA Richard	Liberec
Ing.	PODHOROVÁ Lucie	Hejnice		ŠKODOVÁ Dagmar	Liberec
	POLDA Ferdyš Petr	Liberec		ŠKODOVÁ Milada	Liberec
	POLDOVÁ Alena	Liberec		ŠLECHTOVÁ Šárka	Světlá pod Ještědem
	POŽÁRSKÝ Vlastimil	Liberec		ŠLESINGER Vladislav	Liberec
	PREUSSLER Almut	Freudenstadt/SRN		ŠMAUS Petr	Bedřichov
	PROSEK Miroslav	Český Dub		ŠOLC Rostislav	Liberec
Mgr.	PUDIL Martin	Liberec		ŠOUREK Jiří	Kopidlno
Ing.	REJLEK Martin	Liberec		ŠOUREK Miroslav	Liberec
Ing.	RICHTER Vit	Desná v Jiz. horách	Ing.	ŠREK Jakub	Liberec
	ROKOS Luboš	Liberec	Mgr.	ŠREKOVÁ Natálie	Liberec
	RYCHLÍK Zdeněk	Liberec		ŠRUTOVÁ Ilona	Liberec
	ŘEBÍČKOVÁ Alena	Liberec		ŠTEINFEST Milan	Liberec
JUDr.	ŘEHÁČEK Marek	Liberec	Bc.	ŠTEINFESTOVÁ Eva	Liberec
	ŘEZÁČ Daniel	Praha		ŠTENCL Václav	Jenišovice
	ŘIČÁNEK Miroslav	Praha	Mgr.	ŠUBRTOVÁ Marie	Jablonec nad Nisou
	SEDLMAYER Jiří	Liberec		ŠVEDOVÁ Libuše	Liberec
	SEIDL Zdenek	Roth/SRN	Ing.	TOMAIDES Martin	Vestec
	SEIDL Tamara	Roth/SRN		TOMKOVÁ Veronika	Liberec
	SENOHRÁBEK Stanislav	Desná v Jiz. horách		TREJBAL Jiří	Čistá u Horek
Ing.	SCHNEIDER Pavel	Liberec		TREJBAL Tomáš	Čistá u Horek
Ing.	SCHNEIDER Petr	Liberec		TRŽICKÝ Martin	Praha
Ing.	SCHNEIDER Vlastimil	Liberec		TŘEŠNÁK Tomáš	Český Dub
DiS.	SCHNEIDEROVÁ Lenka	Liberec		TŮREK Josef	Jablonec nad Nisou
Ing.	SCHNEIDEROVÁ Petra	Liberec	DiS.	ULMAN Otto	Liberec
Ing.	SCHÖTTA Ivo	Jablonec nad Nisou		VALENT Radovan	Nové Město pod Smrkem
	SIMM Otokar	Jablonec nad Nisou		VALENTOVÁ Jaroslava	Nové Město pod Smrkem
	SLÁDEK Petr	Liberec		VALENTOVÁ Marie	Nové Město pod Smrkem
	SLADKOVSKÝ Oldřich	Liberec	Ing.	VALENTOVÁ Marta	Praha
Ing.	SLAVÍK Libor	Roztoky u Prahy		VASINA Leoš	Liberec
PhDr.	SLUKA Tomáš	Praha		VASINA Leoš, ml.	Liberec
MUDr.	SLUKOVÁ Renáta	Praha		VÁVRA Marek	Liberec
	STANGE Walter	Zittau/SRN		VČELIŠ Vladimír	Fojtka
Mgr. Ing.	STANKIEWICZ Wojciech	Poznaň/Polsko		VÍMMER Ctibor	Liberec
	STEHLÍKOVÁ Miluše	Liberec		VINAR Michal	Česká Lípa
PhDr.	STEJSKAL Libor	Liberec	Mgr.	VINKLÁT Pavel	Liberec
	STRNÁDEK Milan	Jablonec nad Nisou	MVDr.	VOLF Bohumil	Praha
Mgr.	STRNADOVÁ Martina	Heřmanice		VOLKERT Fredy Helfried	Hrádek nad Nisou
	STUDENÝ Jan	Liberec		VONIČKA Martin	Liberec
	STUDENÝ Jaroslav	Liberec	Ing.	VONIČKA Pavel	Liberec
	STYCZYNSKI Romuald	Wagrowiec/Polsko		VONIČKOVÁ Monika	Liberec
	SUCHL Jan	Liberec		VONIČKOVÁ Pavlína	Liberec
	SVÁROVSKÝ Miroslav	Dobruvice		VYSOHLÍP Ladislav	Liberec
Doc. Ing.	ŠÁLEK Jan, CSc.	Liberec		WALDE Thomas	Eckartsberg/SRN
	ŠEBEK Josef	Stráž nad Nisou		WANKA Klaus	Liberec
Mgr.	ŠEFCOVIČ Dušan	Liberec	Ing.	ZAJIC Stanislav	Semily
Ing.	ŠIMEK Jiří	Liberec		ZÁMEČNÍK Jaroslav, CSc.	Liberec
				ŽIDU Jiří	Brno

Hledáte partnera?
U nás ho najdete!

OBČANSKÉ SDRUŽENÍ PŘÁTEL HOR LIBERECKÉHO KRAJE

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2010

Zpráva o hospodaření za rok 2010

MAJETEK ZA ROK 2010	
peníze v hotovosti	62 212
peníze na bankovních účtech	213 991
dlouhodobý majetek	579 504
drobný hmotný majetek	367 530
publikace na skladě	728 285
propagační materiál na skladě	11 742
pohledávky	87 092
závazky	-15 166
majetek celkem	2 035 190
HOSPODÁŘSKÝ VÝSLEDEK	
náklady celkem	2 565 677
výnosy celkem	2 311 300
ztráta	-254 377
kancelářské potřeby	11 753
materiál k pracím v terénu	110 710
PHM	76 290
nákup knih a časopisů	2 858
nákup drobného majetku	10 483
dotace DPH	1 199
spotřeba energie - plyn, elektřina, voda	15 772
prodané zboží - propagační materiál	1 231
opravy a údržba - auto a nářadí	64 124
cestovné, stravné, ubytování - brigády	56 797
pohoštění, potraviny	35 230
poštovné, telefon, nájemné, internet, kopírování, software	135 094
subdodávky	155 700
tisk publikací, grafické práce, distribuce publikací	606 690
autorské honoráře	177 100
služby k pracím v terénu	19 902
zpracování projektových žádostí a projektová dokumentace	13 700
kulturní produkce	18 500
nájemné garáž, pozemky, pronájem sálu, různé služby	38 881
přepravní a skladové služby, parkovné	3 329
právní poradenství	1 500
mzdové náklady - zaměstnanci, brigádníci	581 139
zákonné sociální pojištění, zákonné sociální náklady	192 485
silniční daň, dálniční známka, správní poplatky	18 496
finanční dary, akreditační poplatek	6 000
bank. popl., povinné ručení, pojištění TREND,	
pojištění auta, úroky z úvěru	84 462
odpisy dlouhodobého majetku	126 252
náklady celkem	2 265 677
prodej publikací	344 534
práce v terénu	990 710
reklama, poštovné, balné - dobírky	118 698
prodej propagačního materiálu	950
změna stavu výrobků	391 709
jiné provozní výnosy, úroky	10 944
sponzorské dary	20 000
nadační příspěvky	144 000
grant MŽP - tůně	30 100
členské příspěvky	54 305
dotace KULK	81 350
dotace statutární město Liberec	79 000
příspěvek na mzdu - úřad práce	45 000
výnosy celkem	2 311 300

Jizersko-ještědský horský spolek

Jizersko-ještědský horský spolek (JJHS) se sídlem v Liberci byl založen v roce 1996 a sdružuje členy se zájmem o přírodu, historii a kulturní tradice Jizerských hor a Ještědského hřbetu. V posledních letech JJHS rozšířil svoji působnost prakticky na celé území Libereckého kraje. Je otevřeným občanským sdružením, přijímajícím své členy bez ohledu na věk či státní občanství.

Mezi jednotlivými členskými schůzemi je činnost JJHS řízena výborem voleným na dvouleté období. Jizersko-ještědský horský spolek provozuje své webové stránky na adrese www.horskyspolek.cz, kde je možné nalézt informace o činnosti JJHS včetně mnoha fotografií.

Ochrana přírody

Svoji činnost zaměřujeme především na práci v terénu, na péči o chráněná území v Jizerských horách, na Ještědském hřbetu, v Českém ráji, Lužických horách, na Frýdlantsku i Českolipsku. Vyznačujeme hranice rezervací, kosíme horské louky s výskytem vzácných druhů rostlin, likvidujeme nepůvodní invazní rostliny, vytváříme nové biotopy pro vodní a mokřadní faunu i flóru, budujeme a udržujeme zařízení k usměrnění pohybu návštěvníků, stavíme oplocenky k ochraně lesních porostů atp. V posledních letech se podílíme na revitalizaci vybraných rašelinišť v Jizerských horách hrazením odvodňovacích příkopů, které zde byly v minulosti vytvořeny.

Úklid posečené trávy z Pralouky u osady Jizerka

Kromě toho se aktivně zúčastňujeme správních řízení vedených orgány státní správy s možností ovlivnit rozhodování o připravovaných zásazích do přírody a krajiny regionu. Při své činnosti spolupracujeme zejména s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR – Správou CHKO Jizerské hory, Správou CHKO Český ráj, Správou CHKO Lužické hory, Krajským úřadem Libereckého kraje, Lesy České republiky, s. p., s obcemi i nevládními organizacemi v celém Libereckém kraji.

Publikační činnost

Vydáváme populárně naučné publikace věnované různým tématům z oblasti Jizerských hor a Ještědu, které se svým námětovým a estetickým pojetím snaží oslovit všechny vrstvy návštěvníků, posílit v nich vztah k našemu kraji, rozšířit jejich poznatky o kulturním i přírodním bohatství regionu a nenásilnou formou apelovat na nutnost ochrany tohoto dědictví.

Od roku 2003 vydáváme také ročenky Jizersko-ještědského horského spolku, obsahující nejen informace o činnosti JJHS, ale také mnoho zajímavých tematických článků z Jizerských hor, Ještědu i dalších oblastí Libereckého kraje.

Osvětová a propagační činnost

Budujeme a opravujeme naučné stezky a vytváříme informační tabule k chráněným územím, které přímo v terénu seznamují návštěvníky s přírodními a historickými zajímavostmi jednotlivých území. Zabýváme se hlubším poznáním významných lokalit z pohledu historického, kulturního nebo přírodovědného. Organizujeme výlety a vlastivědné exkurze, seznamujeme se s méně známými a navštěvovanými místy s cílem vytvářet a pěstovat vztah k historii i současnosti regionu, jeho kulturním tradicím a hodnotám. Současně provádíme rekonstrukce a údržbu vyhlídkových míst v Jizerských horách a okolí.

Organizujeme různé akce pro veřejnost spojené se sportovně-turistickými výkony i kulturními pořady v přírodě nebo na nich spolupracujeme, např. Soutěž stovkařů, Slavnosti Ještědu, Slavnosti slunovratu aj.

Pozemkový spolek

Pozemkový spolek pro přírodu a památky severovýchodních Čech, původně nazvaný Severák, byl založen v roce 2000 jako jedna ze sekcí Jizersko-ještědského horského spolku. V červnu 2001 získal do pronájmu první pozemek na Václavíkově Studánce a v dubnu 2002 byl akreditován ÚVR ČSOP a zařadil se tak mezi oficiálně uznávané pozemkové spolky v ČR. Hlavním posláním pozemkového spolku JJHS je přímá ochrana vybraných lokalit s významnou přírodní či kulturně historickou hodnotou. Tato ochrana je prováděna nejprve nabytím vlastnických nebo jiných věcných práv ke zvoleným nemovitostem (dlouhodobý pronájem) a následnou odpovídající péčí o ně.

Tradice horského spolku

Roku 1884 byl z popudu továrníka a zároveň milovníka hor a propagátora turistiky Adolfa Hoffmanna v Liberci založen Německý horský spolek pro Ještědské a Jizerské hory (DGV). Postupně se rozrostl v obrovskou organizaci s 8 000 členy ve 25 sekcích. Již brzy po založení se z něj stalo velice prestižní sdružení, jehož členy byli i přední liberečtí továrníci a významné osobnosti politického i kulturního života.

Díky dobrému finančnímu zázemí mohl DGV pěstovat celou řadu aktivit: značil v horách první turistické stezky, vydával mapy a průvodce, stavěl rozhledny a horské chaty. Od roku 1891 vydával také obsáhlé ročenky, sloužící dodnes jako cenný zdroj informací o Liberecku. Pravděpodobně největším počinem DGV byla stavba ještědského hotelu, dokončeného roku 1907 (shořel roku 1963).

Náš Jizersko-ještědský horský spolek je moderní organizací, která chce navazovat na dobré tradice DGV, a přitom se jasně distancuje od jeho směřování po roce 1938.

Při kytárce po sekání luk na Jizerce

Členská základna a struktura občanského sdružení

Počet členů a jeho změny

V roce 2010 bylo přijato 12 nových členů, 47 členům bylo členství zrušeno z důvodu dlouhodobého neplacení členských příspěvků. JJHS měl k 31. 12. 2010 celkem 284 členů.

Výbor

V roce 2010 pracoval výbor JJHS v následujícím složení:

Ing. Pavel Vonička	předseda (člen redakční rady, projekty, informační tabule, publikace, společenské akce, zpravodaj); <i>pavel.vonicka@muzeumlb.cz</i>
Leoš Vašina	místopředseda (projekty, granty, zakázky, jednání s investory i subdodavateli); <i>horskyspolek@volny.cz</i>
Ing. Martin Rejlek	hospodář; <i>martin.rejlek@post.cz</i>
Ing. Pavel Schneider	zapisovatel (člen redakční rady, zpravodaj, internet, tiskové zprávy, kulturní a sportovní akce); <i>pschneider@centrum.cz</i>
Milan Drahoňovský	(fotodokumentace, publikace); <i>milan@photo-bank.cz</i>
Stanislav Linda	(ekonomicko-provozní činnosti, spolupráce s podnikatelskou sférou); <i>linda@elitronic.cz</i>
Petr Polda	(člen redakční rady, grafická příprava ročenky, propagačních materiálů, informačních tabulí apod., společenské akce); <i>ferdys.polda@tiscali.cz</i>
Otokar Simm	předseda redakční rady (publikační činnost, redakce ročenek); <i>o.simm@seznam.cz</i>

Revizní komise

Ing. Lucie Podhorová – předseda
MUDr. Tomáš Klimovič
Milada Škodová

Zaměstnanci

Leoš Vašina vedoucí kanceláře, realizace projektů a zakázek
Dana Nechvílová účetnictví, administrativa
Tomáš Trejbal realizace projektů a zakázek

Činnost Jizersko-ještědského horského spolku v roce 2010

Realizace praktických opatření v ochraně přírody a krajiny

Tůně pro rozmnožování mloka skvrnitého pod Bezdězem

V rámci podpory obnovy biotopů pro zvláště chráněné druhy realizoval Jizersko-ještědský horský spolek výstavbu tůní pod Bezdězem. Lokalita byla vybrána odbornými pracovníky Agentury ochrany přírody a krajiny a projekt byl předložen do Programu péče o krajinu. Samotná lokalita je situovaná na severovýchodním svahu vrchů Malý a Velký Bezděz v ochranném pásmu stejnojmenné národní přírodní rezervace. Je jedinou vlhkou lokalitou s prameništěm na celém Bezdězu.

Mlok skvrnitý (*Salamandra salamandra*) je robustní obojživelník o velikosti 18–28 cm s krátkými končetinami. S jinými druhy je nezaměnitelný pro své výstražné zbarvení, neboť má na černém lesklém podkladu rozmístěny sytě žluté skvrny. Tím upozorňuje na jedovatost svého kožního sekretu, který v případě ohrožení vyměšuje. Mlok je typickým obyvatelem lesů s potůčky, prameništi a studánkami, v nichž se vyvíjejí jeho larvy. Žije především v listnatých a smíšených lesích, často v bučinách. Svůj úkryt opouští převážně v noci, jen za deštivého počasí jej potkáme i ve dne. Kromě samic, které rodí již vyvinuté larvy v čisté vodě lesních potůčků, studánek a drobných tůněk, dospělí mloci prakticky nevstupují do vody.

Příprava tůně pro mloky

Zhotovení tůní na úpatí vrchu Bezdězu byla jednou ze čtyř akcí na podporu obojživelníků, které JJHS v roce 2010 prováděl. V rámci projektu členové horského spolku ručně vyhloubili čtyři tůně přibližně kruhového tvaru o průměru cca 2 m a hloubce 0,5 m, na dno tůní byly umístěny kameny, které budou sloužit jako úkryty. Tím by měly být vytvořeny vhodné podmínky pro úspěšné rozmnožování mloků v okolí Bezdězu.

Rekonstrukce oplocenky v přírodní památce Pod Dračí skálou

Přírodní památka Pod Dračí skálou se nachází v katastru obce Fojtka, na severním úbočí Dračího vrchu (676 m n. m.) v CHKO Jizerské hory. Byla vyhlášena 1. 9. 1967 na ploše 0,82 ha k ochraně porostu tisů červeného (*Taxus baccata*), který patří k silně ohroženým druhům dřevin. Přírodní památkou prochází naučná stezka Tisy pod Dračí skálou.

Na osudu tisů ve Fojtce se nemalou měrou podepsalo zřízení nové jelení obory v roce 1850 Clam-Gallasý, tehdejšími majiteli frýdlantského panství. Shromážděním zvěře do obory došlo k okusu a vymizení většiny mladších a pro zvěř chutnějších stromků a semenáčků. O téměř 70 let později, v roce 1929, byl proveden soupis fojteckých tisů a byla nařazena jejich ochrana. V současnosti zde nalezneme cca 540 stromků, z toho je však téměř 90 % semenáčků. Aby nedocházelo k dalším okusům, postavili v roce 1980 Mladí ochránci Jizerských hor kolem přírodní památky dřevěné oplocení, v letech 1994–1998 proběhla jeho oprava a v roce 2003 pak celková rekonstrukce oplocení členy Českého svazu ochránců přírody, ZO 36/02 v Liberci.

Oplocení však nebylo průběžně udržováno, a tak neustále docházelo k pronikání zvěře do oplocenky a okusu jedinců tisů. Pokud rostliny poškozené spárkatou zvěří přežijí, mají v následujícím roce jen malé přírůstky a pomalu se vzpamatovávají. Vzhledem k neutěšenému stavu stávajícího oplocení bylo v roce 2010 rozhodnuto o jeho celkové rekonstrukci. Členové JJHS instalovali na podzim tohoto roku 400 m nového oplocení s dubovými kůly, které mají delší životnost (cca 20 let), a nedochází proto tak často k jejich uhnití a následnému pádu. Na začátku a konci naučné stezky byly zhotoveny dřevěné přeletzky k umožnění snadného průchodu návštěvníků, v dolní části oplocení byla ještě osazena branka. Rekonstrukce oplocení byla financována Správou CHKO Jizerské hory z Programu péče o krajinu. Předpokládáme, že mnoho hodin usilovné práce bude v příštích letech odměněno nerušeným růstem malých tisů.

Oplocenka pod Dračí skálou

Tradiční jarní úklid přírodní rezervace Meandry Smědé

Úklid v přírodní rezervaci Meandry Smědé

V sobotu 24. dubna 2010 uklízeli členové Jizersko-ještědského horského spolku již pošesté odpady v přírodní rezervaci Meandry Smědé na Frýdlantsku. Je zde chráněn přírodní ráz údolní nivy podhorské řeky s přirozeně se vyvíjejícím říčním korytem, se slepými rameny a s fenoménem šterkopiskových náplavů. Toto území je pravidelně několikrát za rok zaplavováno a právě tyto záplavy přinášejí do rezervace obrovské množství odpadků, které spláchne voda z horních partií povodí řeky Smědé. Odpady z celého Frýdlantska se tak hromadí v přirozených meandrech a naplaveninách, které jsou pro svoji jedinečnost chráněny v přírodní rezervaci.

Jarní období je pro čištění řeky a jejího okolí nejvhodnější - vegetace je nízká, stromy a keře ještě nemají listů, terén je prostupnější a odpady je snadnější odhalit. Úklidu se letos zúčastnilo přibližně pět desítek dobrovolníků z řad členů JJHS, dětského Turistického oddílu Kletr a ZO ČSOP Armillaria. Ti sbírali odpady v celé délce toku řeky Smědé nacházející se v přírodní rezervaci - od Předlánců až po železniční most přes řeku u Černous (cca 5 km).

Použit byl také člun zapůjčený od Adrenalin centra Liberec. Jeho posádka zajišťovala sběr odpadků z nepřístupných míst a také transport plných pytlů ze vzdálenějšího břehu řeky. Po obou březích dobrovolníci sbírali do jutových a plastových pytlů veškerý odpad, který našli v řece, na jejích březích a v jejím bezprostředním okolí. Brigádníkům se podařilo nejrůznějšími odpady naplnit 61 pytlů přibližně metr vysokých. Kromě toho z meandrů řeky vytáhli také 14 pneumatik včetně jednoho kompletního kola od automobilu i s diskem. Převažovaly pochopitelně lehké věci jako PET lahve, různé plastové obaly a kelímky a především nejrůznější plastové fólie a pytlíky, které se zachytily ve větvích

stromů a keřů a vytvořily tak na nich nevzhledné „ozdoby“. Z náplavů se však podařilo vytáhnout i záchodové prkénko, nádržku od WC, dvě kompletní polyuretanové výplně křesel, rozličné druhy obuvi, plastovou trojnožku a jiné kuriozity.

Množství sebraných odpadků bylo srovnatelné jako v předchozích dvou letech (rok 2008: 46 pytlů a 20 pneumatik a rok 2009: 50 pytlů a 8 pneumatik). Nicméně oproti roku 2007, kdy se dobrovolníkům podařilo nashromáždit 139 pytlů a 129 pneumatik, se množství odpadu zredukovalo přibližně na polovinu. To jasně dokazuje, že práce v předchozích letech nebyla zbytečná. Ovšem nečekaná povodeň začátkem srpna 2010 přinesla na území rezervace opět obrovské množství odpadků. V roce 2011 tedy začne práce dobrovolníků nanovo.

Na pokrytí nezbytných nákladů (doprava, občerstvení) pravidelně přispívá Krajský úřad Libereckého kraje, odvoz pytlů s odpadky zajišťuje obec Višňová.

Kosení luk v Jizerských horách

Tak jako každý rok kosili členové Jizersko-ještědského horského spolku cenné louky v přírodní rezervaci Bukovec nad osadou Jizerka. Tentokrát se akce konala od pátku 24. 7. 2010. Jde bezesporu o jednu z nejnavštěvovanějších akcí pořádaných JJHS. Pravidelně se na ni sjíždí několik desítek členů JJHS, kteří se tak chtějí zapojit do praktické ochrany přírody a touto cestou pomoci jizerskohorské přírodě.

Louky v přírodní rezervaci Bukovec s výskytem upolínu nejvyššího (*Trollius altissimus*), kropenáče vytrvalého (*Suertia perennis*) či pětiprstky žežulníku (*Gymnadenia conopsea*) patří mezi floristicky nejbohatší lokality Jizerských hor. Kosíme je vždy po odkvětu vzácných rostlin, aby se omezil rozvoj rostlin běžných a konkurenčně silnějších a také aby se zabránilo zarůstání luk náletovými dřevinami. Na rozdíl od velké většiny luk na našem území, které vznikly působením lidí v krajině, bezlesí v okolí Bukovce zde bylo již před příchodem člověka. Odtud také pochází název Pralouka. Nachází se u turistické cesty vedoucí od parkoviště na Jizerce směrem na Bukovec.

JJHS se jako akreditovaný pozemkový spolek stará kromě toho též o další lokality v Jizerských horách. V rámci letní brigády sekáme i orchidejovou louku na Václavíkově Studánce a mokřadní louku v Bílém Potoce, která je zajímavá hojným výskytem vachty trojlísté (*Menyanthes trifoliata*).

Vedle odvedené práce jde při této akci rovněž o setkání lidí, kteří mají společné zájmy. Večer se najde čas na přátelské posezení u ohně za zvuků kytary i horské přírody, při němž zmizí vrásky na tvářích, které nám vykreslovalo letošní notně nepříjemné deštivé počasí. Projekt byl podpořen Nadací ČSOB.

Další managementové práce provedené JJHS v roce 2010

- oprava oplocenky v přírodní památce Pod Smrkem;
- obnova značení hranice národní přírodní rezervace Jizerskohorské bučiny - jádrové území Štolpichy - Poledník, obnova značení hranice přírodní rezervace Jedlový důl;
- oprava tří oplocenek na Středním jizerském hřebenu;
- údržba naučné stezky Tři iseriny;
- oprava naučné stezky Oldřichovské háje a skály;
- rekonstrukce naučné stezky Lesy Jizerských hor;

Znovu jsme svázeli odpadky při úklidu přírodní rezervace Meandry Smědé

Oprava naučné stezky Oldřichovské háje a skály

Stavba oplocenky pod Dračí skálou

*Meliorační rýha s přehrádkami naplněnými vodou
na rašeliništi Klugeho louka*

Při kosení luk na Jizerce v červenci 2010 nám počasí příliš nepřálo

Ples JJHS v restauraci U Košků 19. února 2010

*Výroční členská schůze v pivovaru
ve Vratislavicích nad Nisou 10. dubna 2010*

Slavnosti slunovratu u vyhlídky na Martinské stěně 19. června 2010

Na výletě v Krkonoších 11. - 13. června 2010

Setkání členů a křest nových publikací na Prezidentské chatě 4. prosince 2010

- výřez náletových dřevin a instalace informační tabule u rudné jámy v údolí Velkého Štolpichu;
- obnova značení hranice přírodní rezervace Klikvová louka;
- obnova značení hranice národní přírodní památky Čertova zeď;
- likvidace křídlatky japonské v povodí Smědé a Štolpichu v CHKO Jizerské hory;
- kosení luk a odstranění biomasy v přírodních památkách Tichá říčka a Fojtecký mokřad;
- obnova a vytvoření nových tůní – biotopů mokřadních rostlin a živočichů u Topolové cesty a v přírodní rezervaci Vápenný vrch;
- úklid odpadků podél silnice v úseku Oldřichov v Hájích – Raspenava;
- obnova značení hranice přírodní rezervace Hruboskalsko, národních přírodních památek Suché skály a Ondříkovičky pseudokrasový systém;
- obnova značení hranice CHKO Český ráj;
- označení významných krajinných prvků na území města Liberce;
- opravy hraničních tabulí přírodního parku Maloskalsko;
- označení památných stromů na území města Liberce;
- obnova tůní – biotopu oboživelníků u Frýdlantu;
- oprava turistické vyhlídky Dračí kámen;
- odstranění náletových dřevin v přírodní rezervaci Brazilka;
- kosení luk na Černostudničním hřebenu.

Publikační činnost

Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2009

Koncem března 2010 vyšla Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku 2009, v pořadí již osmá. JJHS se tak snaží navázat na dnes již legendární ročenky vydávané Německým horským spolkem pro Ještědské a Jizerské hory (DGV). Za těch pár let si našly ročenky JJHS vlastní tvář. Jejich náplň je nejen pestrá, ale i hodnotná, a na rozdíl od těch ostatních apolitická.

V ročence 2009 lze – kromě Výroční zprávy JJHS – nalézt řadu původních textů i spoustu dalších zajímavých informací. Jen namátkově – příspěvek Marka Sekyry, který porovnává životní osudy čtyř jubilantů – spisovatelů Jizerských a Ještědských hor s ukázkami jejich díla. Michal Čech píše o malíři z Jizerských hor Klemensovi Siebeneichlerovi a Hannelore Langrová připomíná podivuhodný nález dokladů novoměstského horolezce, který zahynul v roce 1932 při výstupu na Montblank. Marek Řeháček přispěl vyprávěním o Hvozdu, jež je ukázkou z připravované knihy o Lužických horách. Po stopách Rudolfa Kauschky se můžeme vydat na Novou Libereckou chatu, z jiného soudku je vyprávění o jizersko-horských sánkařích. Ročenka obsahuje i příspěvky přírodovědné – dva o ptácích a jeden z říše hmyzu. Každý ze čtenářů tak najde v ročence nějaký příspěvek, který jej potěší nebo mu přinese trochu zábavy či poučení.

Další publikace vydané JJHS v roce 2010

V roce 2010 vydal JJHS kromě ročenky hned dva knižní tituly. Prvním z nich je **Příroda Frýdlantska** autorského kolektivu vedeného Pavlem Voničkou. Spolupracovníky mu byli

Nové publikace byly poprvé v prodeji na jejich křtu již tradičně na Prezidentské chatě

Jan Burda, Ivo Honsa, Šárka Mazánková, Kateřina Janáková, Lucie Juříčková, Antonín Kůrka, Miloslav Nevrlý a Milan Sánka. Všichni jsou přírodovědci, kteří se tomuto kraji již mnoho let věnují. Populárně naučná publikace popisuje neživou i živou přírodu území, které je po této stránce veřejnosti jen málo známé. Věnuje se geomorfologii, geologii, mineralogii a zdrojům nerostných surovin, půdním poměrům, podnebí včetně nedávných povodní, květeně, zvířené, vlivu osídlení i ochraně přírody. V publikaci o 248 stranách najde čtenář přes 300 barevných fotografií krajiny, kamenů, rostlin i živočichů, originální ilustrace a přehledné mapky. Vydání knihy podpořila Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor a Lesy České republiky, s. p.

Druhým titulem je česko-německá publikace **Píseň o lese / Das Lied vom Walde**. Autorem knihy je Siegfried Weiss, který doprovází texty Gustava Leutelta svými dokonalými krajinářským fotografiemi. Čtenáři zde najdou krátký výbor z dvaadvaceti kapitol Leuteltovy Knihy o lese, v nichž autor před téměř devadesáti lety poeticky vykreslil jizerskohorské hvozdy. Připojeno je i několik Weissových básní.

Hned na první straně se dovíme, že jde o poctu Gustavu Leuteltovi, který takřka celou svoji tvorbu zasvětil Jizerským horám, jejich krajině a lidem. V první polovině minulého století byl velice uznávaným literátem a osobností, do dnešní doby však upadl téměř v zapomnění. Na tom má nepochybně podíl i to, že jeho dílo dosud nebylo – až na drobné výjimky – přeloženo do češtiny. Vydání knihy podpořilo město Jablonec nad Nisou a Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor.

Kulturní a společenské akce

Tradiční ples JJHS

V sále restaurace U Košků se v pátek 19. února 2010 sešli členové a příznivci JJHS na tradičním plese. K tanci a poslechu opět hrála skvělá country skupina Sešlost. Nechyběla ani bohatá tombola a vrcholem bylo půlnoční losování nevýherních losů, kde hlavní cenou byl soudek chutného piva Konrad od pivovaru Hols ve Vratislavicích.

Slavnosti slunovratu

V sobotu 19. června 2010 se na místě bývalého lesního divadla u vyhlídky Martinská stěna v Liberci-Kateřinkách opět konalo představení nazvané Slavnosti slunovratu. Akcí organizoval Jizersko-ještědský horský spolek, který zde podobné akce pořádá již od roku 2004.

Na Slavnostech slunovratu vystoupilo především pro malé diváky divadlo Rolnička s představením Loupežnická pohádka a poté zahrála oblíbená liberecká bluesová kapela Pohromadě na přehradě. Před začátkem si mohli malí návštěvníci projít pohádkový les, který jim připravil Turistický oddíl Kletr. Vstup pro všechny diváky, kterých příznivé počasí přilákalo několik desítek, byl již tradičně zdarma, jelikož akce byla finančně podpořena z Kulturního fondu statutárního města Liberec.

Křest nových knih vydaných JJHS

Křest obou knih vydaných v roce 2010, tj. Příroda Frýdlantska a Píseň o lese, spojený se setkáním členů Jizersko-ještědského horského spolku, se uskutečnil v sobotu 4. prosince na Prezidentské chatě u Bedřichova. Slavnostní odpoledne, kterého se zúčastnila i řada hostů z řad příznivců JJHS, uvedl předseda JJHS Pavel Vonička a potom se již slova ujali autoři, jejichž vyprávění moderovala Blažena Hušková. Kmotrou knihy Příroda Frýdlantska se stala dlouholetá starostka obce Višňová Marie Matušková, kmotrovství knihy Píseň o lese se ujal ředitel AOPK a předseda správní rady Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor František Pelc. Oba symbolicky poklepali na jeden výtisk kameny pocházejícími z oblastí, kterým se knihy věnují – v prvním případě šlo o pazourek z řasnické pískovny, ve druhém případě o jizerskohorskou žulu. Potom již k poslechu i tanci hrála country kapela Pakáž.

Po křtu zahrála k divoké zábavě kapela Pakáž

Seznam vyobrazení

Fotografie, kresby a plánky

BUDKA Stanislav	114	VAŠINA Leoš ml.	258a, 258cd, 263b,
DOMÁNKOVÁ Milada	226		titulní strana
DRAHOŇOVSKÝ Milan	6, 102, 147–151, 187, 191, 195a, 242–251, 259c–262b, 264b–267	VINAŘ Michal	258b
ČECH Michal	36, 39, 43–44, 46	VINKLÁT D. Pavel	11, 15, 97c, 99b
ČECH Richard	40–41, 100b–101	VLČEK Pavel	45
FAJGL Pavel	127a, 163–166	VRŠOVSKÝ Vladimír	153
GOŁBA Józef	105b	WATERS Josef	173
HUŠEK Jiří	164a	WEISS Siegfried	112, 125–126
JAKOUBEK Martin	120a, 183b, 186a	ZEMAN Jan	121
KARPAŠ Roman	122–124	Archiv –	
KAŠPÁREK Ladislav	115b, 155–159	ČIPRA Zdeněk	203–210, 212, 220
KIESEWETTER Radek	184b	ČECH Michal	30
KOVANICOVÁ Zuzana	186b	GÁL Tomáš	31–35
LUBAS Jaroslav	76, 120b, 181, 183a	GOŁBA Józef	55, 57–60a, 62, 103b
MAHEL Ivo	38, 100a	HRÁCH Jaroslav	77, 79b–81
MAZÁNKOVÁ Šárka	113, 135–144	JELÍNEK Rostislav	172
MENČLOVÁ Petra	110	KURTIN Petr	88, 94, 111a
MERTIN Oldřich	119, 175–176, 178–180	LUBAS Jaroslav	78–79a, 83–86, 109, 182, 184a
METELKA Ladislav	115a, 116	MERTIN Oldřich	177
NÁDENÍK Karel	118ac, 168a, 170, 174	ministerstvo zemědělství ČR	117
NECHVÍLE Martin	79–52	MOLÁK Josef	199–202
PAPOUŠEK Jiří st.	120c	NÁDENÍK Karel	69, 171
POLDA Petr	2, 9, 47, 54	NOVÁK Ronny	129–130
SCHNEIDER Pavel	255–257, 263	PALUSKA Antonín	87, 90–93, 96, 111b
SIMM Otokar	8, 13, 16, 21–22, 25, 28, 63–66, 97d–98a, 105a, 106, 118b, 127b, 167, 168b, 189, 192, 195b	PROCHÁZKA Vladimír ml.	131–134
SKRBEK Břetislav	193, 196–197	rodina H. Langrové	75
ŠIMR Petr	184c	SIMM Otokar	56, 60b, 71–74, 103a, 104
ŠKRLETA Jiří	111c	Univerzita J. E. Purkyně	48
ŠTURM Pavel	29	Severočeské muzeum	12, 14, 19–20, 23–24, 26–27, 67–68, 70, 97ab, 98b–99a, 107–108, 211, 214–218, 223–225
TREJBAL Tomáš	253–254, 259ab		

Foto na obálce: Vodopád na Velkém Štolpichu

Obsah

Slovo předsedy	Pavel Vonička	5
Nad devátou ročenkou	Otokar Simm	7
Hora tří jmen	Miloslav Nevrlý	8
Zub za zubem.		
Z Tanvaldu dojedeme vlakem až do Polska!	Michal Čech	29
Vojenská opevnění.		
Objev mezi Jabloncem a Libercem.	Martin Nechvíle	47
Wysoki Kamień. O staré a nové chatě.	Józef Gołba, Otokar Simm	55
Bella Klingerová. Výtvarnice z Nového Města p. S.	Karel Nádeník	67
Josef Wenzel Köhler.		
Zapomenutý novoměstský hudebník.	Hannelore Langrová	71
Ing. Hannelore Langrová †.	Jan Heinzl	75
Alfred Hübner. Regionální badatel.	Jaroslav Hrách	76
Co je zapeklitého na Čertově zdi?	Antonín Paluska	87
Záhada Kamenného neboli Napoleonova stolu	Roman Karpaš	121
Horolezci. Oslava na Kobyle, Kamarád Gándhí,		
Jak jsem poznal krále Jizerských hor.	Siegfried Weiss	125
Kobyla. O prvních výstupech na tuto věž.	Vladimír Procházka st.	131
O památných stromech Frýdlantska	Šárka Mazánková	135
Nové přehrady? Ochrana území, změny klimatu.	Libor Stejskal	145
Adolf Pech. Osudný lov nadlesního.	Karel Nádeník	167
Na pomníčky s čokoládou	Oldřich Mertin	175
V Nové Vsi nad Nisou mají na památky NOS	Jaroslav Lubas	181
Přes hory a doly. Všechny tisícovky za 24 hodin.	Matěj Skrbek	187
Úspěšná sáňkařka.		
Jana Kopicová-Jarolímová z Lázní Libverda.	Josef Molák	199
Je důležité dělat pořádně své řemeslo.		
Vzpomínky lesníka Zdeňka Cipry.	Miloslav Nevrlý	203
Regionální literatura	Pavel D. Vinklát,	
	Marek Sekyra, Otokar Simm	227
	Otokar Simm	237
Publikace vydané JJHS		
Seznam členů JJHS		243
Výroční zpráva 2010		247
Zpráva o hospodaření 2010		248

*Všichni autoři
textů, fotografií a vyobrazení
poskytli své příspěvky bez nároku na honorář.*

Děkujeme všem členům a příznivcům spolku za podporu spolkových aktivit, zvláště pak těm, kteří se aktivně účastní akcí pořádaných spolkem.

Za finanční i morální podporu a spolupráci v roce 2010 děkujeme dále uvedeným organizacím a jednotlivcům:

Adrenalin centrum Liberec ♣ Agentura ochrany přírody a krajiny ČR ♣
Auto Enge, a. s. ♣ Elitronic, s. r. o. ♣ Envigea, s. r. o. ♣ Petr Fouqué ♣
Graphis DTP studio, s. r. o. ♣ Jablotron, s. r. o. ♣ Ještěd, s. r. o. ♣
Jizerské pekárny, s. r. o. ♣ Jonsdorfer Gebirgsverein 1880 e. V. ♣
Kosmetika Bohemia ♣ Lesy České republiky, s. p. ♣ Liberecký kraj ♣
Likto, s. r. o. ♣ Mediabox, s. r. o. ♣ Město Jablonec nad Nisou ♣ Nadace ČSOB ♣
Nadace Preciosa ♣ Nadace pro záchranu a obnovu Jizerských hor ♣
Nowaco Czech Republic, s. r. o. ♣ Pivovar Hols Vratislavice ♣ Ria reality, a. s. ♣
Řeznictví a uzenářství Klouček, Raspenava ♣ Saton Liberec, s. r. o. ♣
Severochema, družstvo pro chemickou výrobu, Liberec ♣
Sial architekti a inženýři, s. r. o. ♣ Státní fond životního prostředí ČR ♣
Statutární město Liberec ♣ Šmaus Petr, Bedřichov ♣ Tiskárna Flora, Praha ♣
Tiskárna Geoprint, Liberec ♣ Zoologická zahrada Liberec

Kontakty

Jizersko-ještědský horský spolek, občanské sdružení

IČO: 65 10 03 52
DIČ: CZ 65 10 03 52

Sídlo: Nerudovo náměstí 108/1
460 01 Liberec 1

Tel.: 485 109 717

E-mail: horskyspolek@volny.cz

URL: www.horskyspolek.cz

Bankovní spojení: GE Money Bank, pobočka Liberec

Č. ú.: 89904574/0600

Členské příspěvky je možné uhradit zasláním složenkou nebo na účet spolku č. 89904574/0600 u GE Money Bank Liberec (jako variabilní symbol je třeba uvést rodné číslo, konstantní symbol je 0558) nebo v hotovosti v kanceláři JJHS (úřední dny úterý a středa 8–12 a 13–17 hod).

Minimální roční příspěvek činí 200 Kč,

čestní členové a členové starší 70 let jsou zproštěni povinnosti hradit členské příspěvky.

Krkonoše Jizerské hory

měsíčník Správy Krkonošského národního parku

VÁŠ ČASOPIS O HORÁCH

- příroda a její ochrana, památky, osobnosti, reportáže ze současnosti, výpravy do minulosti
- Krkonošský národní park, CHKO Jizerské hory
- 52 barevných stran s fotografiemi předních autorů

Časopis lze zakoupit v novinových stáncích za 38 Kč

Zvýhodněné roční předplatné (12 čísel) za 396 Kč

objednávejte na adrese:

Redakce Krkonoše – Jizerské hory,

Dobrovského 3, 543 11 Vrchlabí, tel. 499 456 333,

krkonose@krap.cz, <http://krkonose.krap.cz>

Redakce pro Jizerské hory: Pavel D. Vinklát,

nakladatelství KNIHY 555, Rumunská 47/16, 460 01 Liberec,

tel. 777 797 878, 486 131 650, pavel.vinklat@knihy555.cz

ENVIGEA, s.r.o.

Envigea, s.r.o. poskytuje komplexní služby v oblasti tvorby a ochrany životního prostředí podle požadavků, projektů a podnikatelských záměrů klientů již od roku 1995.

Realizuje také práce v oblasti hydrogeologie a sanační geologie

Nabídka služeb

- posuzování vlivů staveb, činností a technologií na životní prostředí (EIA)
- zpracování žádosti k vydání Integrovaného povolení (IP) pro provozování zákonem jmenovaných zařízení; zastupování žadatele v procesu jeho vydání
- projektování a realizace systémů ekologicky orientovaného řízení podniku (EMS) dle ISO 14 001 a BOZP dle standardu OHSAS 18001 (SMS)
- **ekologické audity a analýzy rizika** pro převody majetku a investiční záměry
- hodnocení průmyslových rizik, **zpracování bezpečnostních programů a zpráv**
- **studie proveditelnosti** investičních záměrů z hlediska tvorby a ochrany životního prostředí
- **zjišťování a odstraňování antropogenního znečištění** horninového prostředí
- **hydrogeologické práce**
- **odborné posudky** a specializované studie (*krajinářské hodnocení k umístěným stavbám, rozptylové studie, analýzy rizika, hodnocení kontaminace vod a půd, hydrogeologické expertízy*)
- **soudně znalecké posudky** v oboru ochrany životního prostředí a nakládání s odpady
- **poradenská a konzultační činnost** ve všech oblastech životního prostředí, hydrogeologie a sanační geologie

KONTAKTY:

ENVIGEA, s.r.o.

Jánská 864/4

460 01 Liberec

tel.: 485 104 123, 603 267 842, 604 809 203

fax: 485 148 522

e-mail: mbox@envigea.com

www.envigea.com

RIA REALITY, a. s.
člen ARK ČR

Nabízí kompletní servis na trhu nemovitostí
prodej a pronájem nemovitostí za tržní ceny
poradenské služby v oblasti převodu nemovitostí
odborné posouzení technického stavu nemovitostí
zajištění znaleckých posudků
inženýrskou činnost
správu nemovitostí

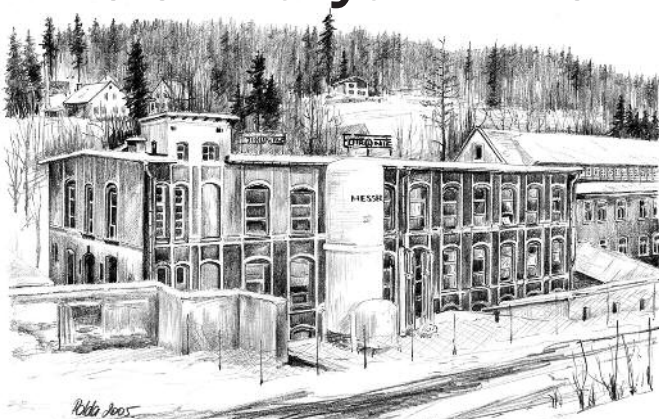
kanceláře:

Železná 248/10, 460 01 Liberec
tel./fax: 485 113 325, 485 113 256
Podhorská 7, 466 01 Jablonec nad Nisou
tel./fax: 483 310 861, 483 312 394

webové stránky: www.ria.cz
e-mail: ria@ria.cz

ELITRONIC s.r.o.

Vývoj a výroba elektronických a elektrických zařízení

Program:

- řízení technologických linek pro broušení skleněných kamenů
- kompletní sortiment zabezpečovací techniky společnosti Jablotron
- řídicí jednotky pro klimatizační zařízení nákl. automobilů, autobusů, trolejbusů, tramvají a vlakových souprav
- řídicí jednotka filtroventilačního zařízení pro obrněné transportéry Pandur
- řízení komunikací pro tramvajové sítě

- elektronika pro komunikační oděvy
- kompaktní regulační rozvaděče pro řízení průmyslových aplikací, kotelen a ucelených topných soustav a vzduchotechniky

Země přímého vývozu:

Belgie, Brazílie, Čína, Holandsko, Irsko, Izrael, Mexiko, Německo, Rakousko, Španělsko, USA

Certifikace: ISO 9001: 2000

U Šamotky 736, Liberec 30, 468 04 Proseč nad Nisou

tel.: 483 313 032, 033

fax: 483 311 360

e-mail: obchod@elitronic.cz

www.elitronic.cz

JEŠTĚD SPOL.
S R.O.

www.jested.cz

Naše provozovny:

www.hotel.jested.cz

JEŠTĚD SPOL.
S R.O.

www.prezidentska.cz

Originální hotel, stavba
století, 1 012 m n. m.,
jedinečný výhled,
výjimečná restau-
race, příjemné
ubytování.

společenské akce

firmitní oslavy

prezentace

catering

bankety

svatby

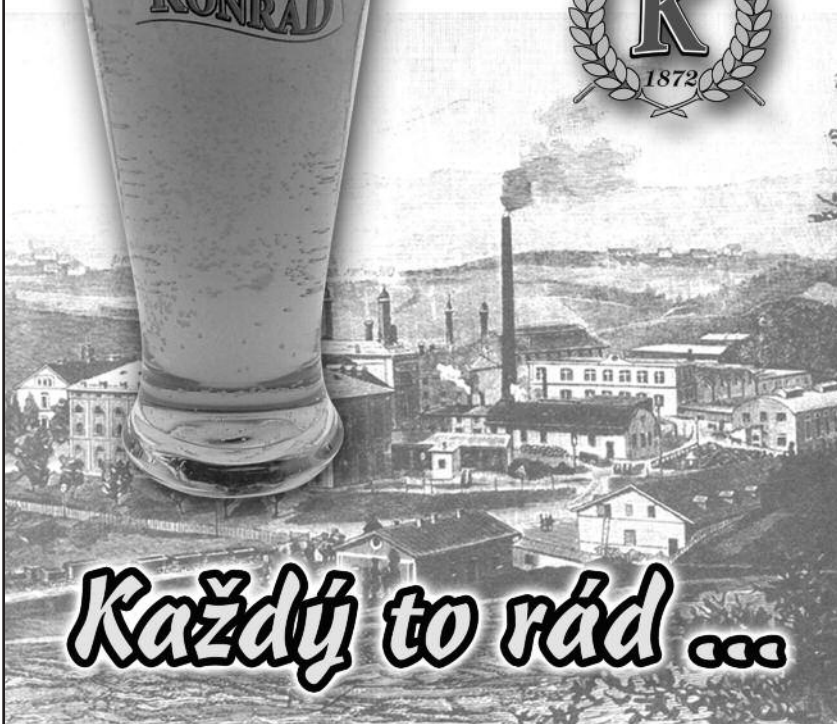
rauty

Dovolujeme si
Vám nabídnout
ubytovací a stravovací služby
nejen v hotelu Ještěd,
ale také v Bowling Centru Nisa
a na Prezidentské chatě
v Jizerských horách.
Přijďte nás navštívit.
Těšíme se na Vás.

460 08 Horní Hanychov 153; tel.: +420 485 104 291; fax: +420 485 104 295
e-mail: info@jested.cz

...a přece se toč!
ORIGINAL VRAĽISLAVICKÉ PIVO
KONRAD

www.pivo-konrad.cz

Každý to rád ...

Ročenka Jizersko-ještědského horského spolku
vznikla s finanční podporou:

JABLOTRON
CREATING ALARMS

JIZERSKÉ PEKÁRNY, spol. s r. o., Liberec
tel.: 485 253 822, fax: 485 253 823,
WWW.JIPEK.CZ

Dodává kompletní sortiment
pekařských a cukrářských výrobků.

Výhradní dodavatel
výrobků bezlepkové diety v ČR.

NOWACO

www.nowaco.cz

*Čerstvé ryby pro vaše
mistrovská díla.*

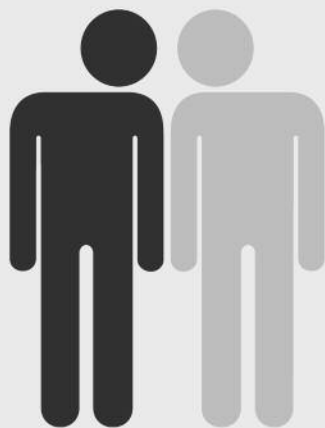
NOWACO C+C Liberec s.r.o., ul.České mládeže 462, 460 06, Liberec 6, tel: 482 770 029

Zboží lze dále objednat na jednotlivých pobočkách. Pobočka Nowaco Kralupy, V Růžovém údolí 553, 278 01 Kralupy nad Vltavou, tel: 315 706 706, mobil: 603 643 706, fax: 315 721 947-8, Pobočka Nowaco Velké Meziříčí, Průmyslová 2050, 594 01 Velké Meziříčí, tel: 566 503 161, fax: 556 503 192, mobil: 737 219 343, e-mail: pobočka.velmez@nowaco.cz, Pobočka Nowaco Teplice, Jana Kocmýr 25, 415 01 Teplice, tel: 417 578 623-4, mobil: 737 219 330, fax: 417 578 991, Pobočka Nowaco Píseň, Plovární 37, 301 00 Píseň, tel: 377 511 111, mobil: 737 219 330 (4), fax: 377 222 069, Kancelář Nowaco C. Budějovice tel: 381 222 527, mobil: 737 219 332, Pobočka Nowaco Opava, Palhanecká 15, 747 07 Opava Jákův, tel: 553 752 135-6, mobil: 737 219 371 (5), fax: 553 752 177.

**POHODOVÁ TISKÁRNA
PRO POHODOVÉ ZÁKAZNÍKY**

BRATŘI V TISKU

www.geoprint.cz

GEOPRINT

Tato ročenka byla opět vytištěna s laskavým přispěním a pod odborným vedením
majitele tiskárny pana Jiřího Bílka.

GRAPHIC PRIMITIVES

AKRMAN.COM

PRACHSPROSTÁ
KOMERČNÍ GRAFIKA
TISKOVINY | SAZBA KNIH
PAVEL AKRMAN
SOKOLSKÁ 1365 . LIBEREC
TELEFON 777 337 440
WWW.AKRMAN.COM

SIAL

architekti a inženýři s.r.o. Liberec

U Besedy 8/414

460 01 Liberec 3, CZ

tel.: +420 485 104 880

fax: +420 485 104 490

E-mail: sial@sial.cz

Web: www.sial.cz

architektura/ urbanismus/ interiéry/ krajinářská tvorba
stavební projekty/ statika/ inženýring/ konzultační činnost

revitalizace městských lázní na galerii

Nová Liberecká chata

sekce Reichenberg Alpského spolku

Vysokohorská chata sekce Reichenberg (Liberec), založené roku 1893 v Čechách, byla postavena nadšenými členy v roce 1926 ve východotyrolských Alpách jako náhrada za „Libereckou chatu“ u Cortiny d'Ampezzo.

Místo pro chatu vyhledal Rudolf Kauschka, známý průkopník turistiky a horolezectví v Ještědských a Jizerských horách. Ten se též v letech následujících zasloužil o to, aby oblast vešla do povědomí turistické veřejnosti.

Na 650 přátel hor pečuje a udržuje v současnosti naši chatu, která se nachází v národním parku Vysoké Taury. V roce 1982 byla chata rozšířena a modernizována a musí být i nadále trvale přizpůsobována aktuálním požadavkům a předpisům ochrany přírody.

Takto potomci zakladatelů pokračují v započaté práci.

Nová Liberecká chata, 2 586 m

Neue Reichenberger Hütte

na území obce A 9963 St. Jakob in Deferegggen, Osttirol
kat. 1, obhospodařovaná od poloviny června do konce září
zimní prostor je přístupný s klíčem Alpenvereinu
20 postelí, 40 v ubytovně, 20 v nouzové ubytovně

Chatař: Johann und Christine Feldner, A-9974 Prägraten, St. Andrä 54/A

tel./fax: (chata v době provozu) +43(0)4873/5580

e-mail: neue.reichenbergerhuette@utanet.at

Přístupy: ze St. Jakabu/Defereggental (1 389 m) 3–4 hodiny
z Hinterbichlu/Virgental (1 331 m) 3–4 hodiny

Vlastník: OeAV Sektion Reichenberg, sídlo spolku St. Jakob i. D.

tel./fax: +49(0)8074/330

e-mail: avreichenberg@aol.com

www.neue-reichenbergerhuette.at

FOTOGRAF: Milan DRAHOŇOVSKÝ

Profesionální fotografické služby,

fotografie přírody pro výzdobu interiérů včetně adjustace a rámování.

Fotografické práce v ateliéru - foto výrobků malých i rozměrných
a těžkých - foto portrétů a aktů - reprodukce obrazů...

Fotografování u zákazníků - v penzionech, restauracích,
fovárnách, bytech...

Zhotovení propagačních materiálů včetně tisku.

**U ateliéru můžete zakoupit též knihu MALÉ ŠUMAVSKÉ TÍCHO
UČETNĚ VĚNOVÁNÍ A PODPISŮ AUTORŮ**

Text: Jan SUCHL. Fotografie: Milan DRAHOŇOVSKÝ

Ve spolupráci s Firmou IMAGE PRESS

tisk a prodej kalendářů, novoročenek, pohlednic, map, leporel...

**FOTOGRAF: Milan DRAHOŇOVSKÝ - www.photo-bank.cz
Masarykova 518/4a, 460 01 Liberec 1, Mobil: 602 245 091**

AquaKlimax

Projekty vodohospodářských staveb

- projekty studní, septiků, čistíren odpadních vod, kanalizací, vodovodů, odlučovačů, malých vodních nádrží, revitalizačních opatření, tůní, úprav vodních toků...

Inženýrské služby

- vyřízení územních rozhodnutí, stavebních povolení, vodoprávních povolení...

Další služby v oblasti vodního hospodářství

- poradenské a konzultační služby, zpracování manipulačních a provozních řádů, havarijních plánů, povodňových plánů nemovitosti...

Kontakt:

Ing. Pavel Schneider – AquaKlimax

Klostermannova 883/8, 460 01 Liberec 1

tel.: +420 481 030 365

mob.: +420 739 181 683

e-mail: info@aquaklimax.cz

www.aquaklimax.cz

NABÍZÍME NEZISKOVÝM ORGANIZACÍM

SLUŽBY NAŠICH ZKUŠENÝCH AUDITORŮ,
DAŇOVÝCH PORADCŮ A DALŠÍCH ODBORNÍKŮ

- ↔ PŘEZKOUMÁNÍ
HOSPODAŘENÍ ORGANIZACE
- ↔ KONTROLA ÚČETNICTVÍ
- ↔ OVĚŘENÍ VÝDAJŮ PROJEKTŮ
FINANCOVANÝCH Z GRANTŮ
A DOTACÍ
- ↔ ZPRACOVÁNÍ ÚČETNICTVÍ
A DAŇOVÝCH PŘIZNÁNÍ

Můžete nás kontaktovat na adrese

O-CONSULT, s. r. o.,

460 01 Liberec 1, Baarova 4

telefon: 485 105 459,

fax: 485 102 547,

e-mail: o-consult@o-consult.cz

AC

sportovní a turistické potřeby, outdoor,
zájezdy, expedice,...

ADRENALIN CENTRUM

LIBEREC

www.adrenalin-centrum.cz

OUTDOOR PRODEJ A PŮJČOVNA

tábornické potřeby, turistika, VHT, horolezectví,
vodácké vybavení, snowboarding, lyžování, telemark,
skialp, sněžnice a další

SKI BAZAR SKI SERVIS WINTERSTEIGER

VÝLETY

pro jednotlivce, skupiny, firmy, školy,...

březen - listopad:

Pondělí - Čtvrtek

9.00 - 18.00

Pátek

9.00 - 19.00

Sobota

9.00 - 13.00

Sobota - Neděle

19.00 - 20.00

prosinec - únor:

Pondělí - Neděle

9.00 - 19.00

OTEVŘENO

Mgr. Jan Šípál, ADRENALIN CENTRUM
Na Bídě 657/8a, 460 01 Liberec
tel.: +420 486 112 250, mobil: 606 529 602
e-mail: acp@adrenalin-centrum.cz

„Co je zdravé, může být i dobré!“

VEGETARIÁNSKÁ RESTAURACE

Ananda
vegetarian restaurant

Těšíme se na Vás v příjemném prostředí domu č. p. 210 v Liberci,
ve kterém se již před sto lety nacházela vegetariánská restaurace Thalysia.
Podle dochovaných pohlednic zde občas obědval i známý literát a vegetarián Franz Kafka.

Vegetariánská restaurace Ananda

Frydlantská 210/12, 460 01 Liberec, ČR

tel.: 485 103 741, 606 601 122,

ananda@andaline.cz, ***www.andaline.cz***

Otevírací doba: po–pá 7.15–18.00 hod., so 9.00–15.00 hod.

Přijďte se k nám zdravě najíst! Aktuální jídelníček denně na *www.andaline.cz*.

DIMATEX CS spol. s r.o.

*Stará 24, 463 03
Stráž nad Nisou – Svárov*

*Výroba
a prodej čistících hadrů*

*info: **www.dimatex.cz***

tel: 485 159 125

Rádio **DOBRÝ DEN**

93,3 FM

Jsme online!

www.radiodobryden.cz

www.kallib.cz

- Měsíčník Kalendář Liberecka
- Čtvrtletník Věčko
- Reklamní agentura
- Vydavatelství – Nakladatelství
- Informační centra
- Rádio Dobrý den

**KALENDÁŘ
LIBERECKA**

SCOTT BADER

www.scottbader.com

**Podporujeme obnovu původních dřevin
v Jizerských horách
z lesních školek Suchopýr**

